

**T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
KAMU YÖNETİMİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS**

**KENTSEL KİMLİK OLGUSU VE HEMŞEHİRİ
DERNEKLERİ
(İZMİR ÖRNEĞİ)**

Gamze UZUN

Danışman

Prof. Dr. Zerrin Toprak KARAMAN

İZMİR - 2013

YÜKSEK LİSANS
TEZ/ PROJE ONAY SAYFASI

2010800179

Üniversite : Dokuz Eylül Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Adı ve Soyadı : GAMZE UZUN
Tez Başlığı : Kentsel Kimlik Olgusu ve Hemşehri Dernekleri (İzmir Örneği)

Savunma Tarihi : 15.01.2013
Danışmanı : Prof.Dr.Zerrin TOPRAK KARAMAN

JÜRİ ÜYELERİ

<u>Önvanı, Adı, Soyadı</u>	<u>Üniversitesi</u>
Prof.Dr.Zerrin TOPRAK KARAMAN	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
Yrd.Doç.Dr.Gökhan TENİKLER	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
Prof.Dr.Zeynep ARIKAN	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ

İmza

Oybirliği (X)
Oy Çokluğu ()

GAMZE UZUN tarafından hazırlanmış ve sunulmuş "Kentsel Kimlik Olgusu ve Hemşehri Dernekleri (İzmir Örneği)" başlıklı Tez (X) / Projesi () kabul edilmiştir.

Prof.Dr. Utku UTKULU
Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**Kentsel Kimlik Olgusu ve Hemşehri Dernekleri (İzmir Örneği)**” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

....../....../.....

Gamze UZUN

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Kentsel Kimlik Olgusu Ve Hemşehri Dernekleri (İzmir Örneği)

Gamze UZUN

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Kamu Yönetimi Programı

Özellikle Sanayi Devrimi ile başlayan dönem ile birlikte toplumsal dönüşüm süreçlerinde artan dinamizm ve bu dinamizmin kendisini gösterdiği mekânlar olarak kentler toplumsal süreçlerin yönünü belirleyen merkezler haline gelmiştir. Kent kimliği, toplumların dün ile bugün arasındaki bağı oluşturan temel yapılardan birisi olarak her dönem ve çağda önemini korumuştur. Nüfus hareketliliğinin artması ile birlikte yaşanan dönüşümlerde kentlerin kimliklerini ne kadar koruyabildikleri, sürdürülebilirliğini ne kadar sağlayabildikleri günümüzde üzerinde önemle durulması gereken bir konudur.

Bu çalışmada kent kimliği konusu, temel bileşeni olan kentlilik ve bu bağlamda hemşehri dernekleri özelinde, yönetim felsefesi doğrultusunda bütünleşik bir yaklaşımla ele alınmıştır. Artan göç hareketleri ile birlikte kentlerin gelen kişileri etkileyebilme düzeyleri kent kimliğinin sürdürülebilirliği açısından önemlidir. Bağlantılı olarak hemşehri derneklerinin üyeleri üzerindeki etkileri, kendisini yaşadığı kente ait hissedene ve bu kentte yaşama hak ve bilincine sahip kişiler oluşturma böylelikle kent kimliğinin sürdürülebilirliği perspektifinden ele alınmıştır.

Hemşehri dernekleri, göç hareketleri sonucunda yaşadıkları mekânı değiştiren kişilerin yeni geldikleri mekânlarda oluşturdıkları örgütlü yapılardır. Geleneksel dayanışma ağları perspektifinde şekillenen hemşehri dernekleri, kentsel bütünleşme süreçlerini etkileyebilme kapasitesine sahiptir. Hemşehri derneklerini demokratik örgütlü toplum felsefesi etrafında, kentle bütünleşme süreçlerinde kolaylaştırıcı bir yapı olarak şekillenmesi ve üyelerinin

kente ilişkin tutumlarını bu yönde etkilemesi gerektiği yaklaşımıyla ele alan bu çalışmada hemşehrilik ilişkisi ve bu ilişkinin ortaya çıktığı mekânlar İzmir özelinde ele alınmıştır. Bu araştırmada hemşehri dernek federasyon başkanları ile yapılan derinlemesine mülakatlar ve hemşehri dernek üyelerine yapılan anket çalışması ile söz konusu yapıların ve bu yapılar içerisinde yer alan kişilerin kente ilişkin algı ve tutumları analiz edilmektedir.

Anahtar kelimeler; Kent, Aidiyet, Kentlilik, Kent Kimliği, Hemşehri Dernekleri

ABSTRACT
Master's Thesis
Urban Identity Fact and Hometown Associations (Instance of İzmir)
Gamze UZUN

Dokuz Eylül University
Graduate School of Social Sciences
Department of Public Administration
Public Administration Program

Especially together with the era at the beginning of industrial revolution, cities as the site of increasing dynamism in social transformation processes have become the centers determining the social process' directions. Urban identity, as one of the basic structure forming the relation between past and future of societies, has always been important in every era and every period. With the increase in population mobility that how much cities keep their identities and sustainabilities in these transformations, is a matter which needs to be taken seriously.

In this study, urban identity is discussed with its basic component urbanising and in this context in the privacy of hometown associations with an integrated approach through philosophy of governance. With the increasing migration movements the influence of cities on immigrants is important for the sustainability of urban identity. And in associations, the influence of hometown associations on their members is dealt with the perspective of providing sustainability of the urban identity by making people feel and conscious about their rights to live in this city.

Hometown association are organizations constituted by the people who change their living places as a result of migration movements. Shaped by the perspective of traditional solidarity, hometown associations, has the capacity to influence urban integration processes. This study focuses on relations between hometown associations and their members to make integration

processes easy with an organized democratic society philosophy in terms of İzmir. In this research there are interviews with the managers of federations and surveys conducted with the members of hometown associations and their attitudes towards cities are analyzed.

Key Words; Urban, Attachment, Urbanisering, Urban Identity, Hometown Associations

KENTSEL KİMLİK OLGUSU VE HEMŞEHRİ DERNEKLERİ (İZMİR ÖRNEĞİ)

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	ii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
TABLOLAR LİSTESİ	x
EKLER LİSTESİ	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM GENEL TANIMLAMALAR

I. KENT KİMLİĞİ OLGUSUNUN TEMEL DAYANAKLARI	4
II. KENT KİMLİĞİ OLGUSU	28
A. Kimlik Olgusu ve Kent Kimliği	28
B. Kent Kimliğini Oluşturan Unsurlar	31
C. Tarihsel Süreçte Kent Kimliği	35
D. İzmir Kent Kimliği	46
III. HEMŞEHRİ DERNEKLERİ ETKİ DEĞERLENDİRMESİ	54
BİR AİDİYET KAYNAĞI: HEMŞEHRİLİK	57

İKİNCİ BÖLÜM BİR AİDİYET KAYNAĞI: HEMŞEHRİLİK

I. GÖÇ OLGUSU	57
A. Göç ve Toplumsal Değişme	58
B. Türkiye’ de İç Göç Olgusu	63

II. KENTSEL MEKÂNDÂ HEMŞEHRİLİK	68
A. Hemşehri Kavramı ve Hemşehrilik Olgusu	68
B. Hemşehrilik İlişkisinin Niteliği Ve Ortaya Çıkış Nedenleri	70
1. Sosyo- Kültürel Nedenler	73
2. Ekonomik Nedenler	75
3. Siyasi Nedenler	78
III. HEMŞEHRİLİK İLİŞKİSİNİN ORTAYA ÇIKTIĞI MEKANLAR	80
A. Hemşehri Kahvehaneleri	80
B. Hemşehri Dernekleri	85
IV. KENTLİLEŞME HEMŞEHRİLİK İLİŞKİSİ	97

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İZMİR ÖRNEĞİ

I. İZMİR' E İLİŞKİN GENEL VERİLER	103
II. İZMİR'DE BULUNAN HEMŞEHRİ DERNEKLERİ ÜZERİNE YAPILAN “KENTSEL AİDİYET” KONULU ALAN ARAŞTIRMASI BULGU VE SONUÇLARI	103
A. Araştırmanın Konusu, Önemi ve Amacı	103
B. Araştırmanın Yöntemi	104
C. Araştırmanın Evreni ve Örneklem	104
D. Araştırmanın Sınırlılıkları	105
E. Verilerin Değerlendirilmesi	106
1. Derinlemesine Mülakat Verilerinin Değerlendirilmesi	106
2. Anket Verilerinin Değerlendirilmesi	115
SONUÇ	150
KAYNAKÇA	159

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Üyelerin Yaş Dağılımı	s.116
Tablo 2: Üyelerin Cinsiyet Dağılımı	s.117
Tablo 3: Üyelerin Doğum Yeri Profili	s.118
Tablo 4: Üyelerin Öğrenim Durumu Profilleri	s.119
Tablo 5: Üyelerin Meslek Profili	s.119
Tablo 6: Üyelerin Gelir Profilleri	s.120
Tablo 7: Üyelerin İzmir’ e Yerleşme Nedenleri	s.121
Tablo 8: Üyelere Göre İzmir’ i Diğer Kentlerden Ayıran Unsur	s.122
Tablo 9: Üyelerin Mekansal Aidiyet Profilleri	s.122
Tablo 10: Üyelere Göre Hemşehri Kimdir	s.123
Tablo 11: Kente Göç Eden Kişilerin Birlikte Hareket Etmesi	s.124
Tablo 12: Herhangi Bir Durumda İlk Başvurulan Kişi	s.125
Tablo 13: Hemşehrilik Dayanışması ve Güven	s.125
Tablo 14: Hemşehriler Arası Güven	s.126
Tablo 15: Memlekete Geri Dönme İsteği	s.127
Tablo 16: Hemşehriliğin Siyasal Tercih Üzerindeki Etkisi	s.128
Tablo 17: Hemşehri Derneği – Siyaset İlişkisi	s.128
Tablo 18: Üyelerin Mekansal Anlamda Gömülme Tercihi	s.129
Tablo 19: Dernek – Yerel Yönetim İlişkileri	s.130
Tablo 20: Derneğe Üyelik Tarihi	s.131
Tablo 21: Başka Bir Derneğe Üyelik	s.132
Tablo 22: Derneğe Gitme Sıklığı	s.132
Tablo 23: Derneğe Üyelik Nedeni	s.133
Tablo 24: Dernek Çalışmalarına Katılım Düzeyi	s.134
Tablo 25: Belediye Meclisi veya İl Genel Meclisi’ ne Katılım Düzeyi	s.134
Tablo 26: Kent Konseyine Katılım Düzeyi	s.135
Tablo 27: Siyasi Partiye Üyelik	s.135
Tablo 28: Parti Üyeliğini Belirleyici Etken	s.136
Tablo 29: Siyasi Partilerin Dernekleri Ziyaret Sıklığı	s.136
Tablo 30: Dernek Kararlarında Hakim Unsur	s.137

Tablo 31: Derneğin Etkinliği	s.138
Tablo 32: Derneğin Kuruluş Amaçlarının Dışına Çıkması	s.138
Tablo 33: derneğin Amaç Dışına Çıktığı Konu	s.139
Tablo 34: Üyelerin Dernekten Beklentileri	s.139
Tablo 35: Menşei Şehir İle İlişkiler	s.140

EKLER LİSTESİ

EK 1 Hemşehri Dernek Federasyon Başkanlarına Uygulanan Derinlemesine Mülakat Formu	ek s.1
EK 2 Hemşehri Dernek Üyelerine Uygulanan Anket Formu	ek s.3

GİRİŞ

Kimlik kavramı genel olarak bireyin “ben kimim” sorusuna verdiği cevap olarak tanımlanmaktadır. Bu sorunun cevabı, bir yandan bireyin kendisi tarafından inşa edilirken diğer yandan alınan miras ile şekillenmektedir. Kimlik bir yönüyle farklılığı ifade ederken diğer yönüyle benzerliği içerisinde barındırmaktadır. İnsanlar için sorgulanarak anlamlandırılan kimlik tanımları kentler için de geçerlidir. Kent tanımındaki temel unsurlar; özellikle sanayileşme devrimi ile birlikte tarımsal olmayan üretimin yapıldığı, nüfus yoğunluğunun fazla olduğu ve bu heterojen yapıda bir yoğunluk ve üretim şeklinin kendisine özgü yaşam biçimini oluşturduğu mekânlar olarak gösterilmektedir. Ancak sanayileşmenin bir yan ürünü olarak algılanmasının sonucu olarak ortaya konan bu tanımlar günümüz koşullarında yetersiz kalmaktadır. Şöyle ki artık kent tanımının temel bileşenleri olarak ifade edilen tarım dışı üretim, insan ve yapı yoğunluğu, uzmanlaşma gibi unsurların içerisine 21. yüzyıl koşullarına uygun olarak erişilebilir sağlıklı kent göstergelerinin de dâhil edilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda kent; tarımsal olmayan üretimin yapıldığı, büyüklük, yoğunluk, heterojenlik ve bütünleşme düzeylerine varmış yerleşme olmanın ötesinde, kültürel ve tarihsel mirasının içinde yaşayanlar tarafından özümzenerek korunduğu, fiziksel ve toplumsal çevresi ile kentsel yaşam kalitesi göstergelerinin tüm toplumsal kesimler düzeyinde hayata geçirildiği yaşam alanlarıdır. Kent kimliğine yönelik temel belirleyici unsurlar ise; geçmişe köprü kuran bir tarihe sahip olması, mekânsal olarak kendisine özgü farklılık taşıması ve kentin bu farklılığı yansıtmasıdır. Kent kimliği ile ifade edilen husus bir bakıma kentin özgün yapısıdır. Bu çerçevede kent kimliği, kenti diğerlerinden ayırtılmasını sağlayacak olan, coğrafi, sosyal, ekonomik, kültürel öğelerin birleşimidir.

Hemşehrilik, toplumsal ilişkilerde bireyin diğeri karşısındaki konumunu ortaya koyan bir olgudur. Bu konumlanma ise ortak mekân aidiyeti üzerinden ortaya çıkmaktadır. Göç süreçleri sonucunda ortaya çıkan, ekonomik, toplumsal, kültürel öğeleri içeren bir sosyal ilişki ağı olan hemşehrilik, aynı yerden göç etmiş bireylerin birbirlerine karşı konumlarını ifade ettiği için aynı zamanda bir kimliği de ifade etmektedir. 1950–1960’ lı yıllarda gelişmekte olan ülkelerde yaşanan kentleşme olgusu, geleneksel toplum yapısından modern toplum yapısına geçişte bir aşama

olarak ele alınmış, bu sürecin sonunda, geleneksel toplum yapısından uzaklaşmış "evrensel modern insan" ın ortaya çıkacağı öngörülmüştür. Sürecin kentler için anlamı ise köyden kente göçmüş kişilerin tümüyle kırsal kültürlerini terk ederek, kent kültürünü benimsemeleri ve kentli olmalarıdır.

Bugün gelinen noktada söz konusu yaklaşımın hangi oranda gerçekleştiği kentleşme çalışmalarının temel sorunsallarından birisidir. Yaklaşık altmış yıllık bir kentleşme sürecini yaşayan ve kentleşme süreci kentin çekiciliğinden ziyade kırım iticiliği üzerinden şekillenen Türkiye’ de söz konusu teorinin hangi oranda gerçekleştiği oldukça tartışmalı bir konudur. Bölgesel gelişme dengesizliklerinin toplandığı mekânlar haline gelen kentlerde kendilerine temel yaşam kalitesi sunulamayan kişilerin kentle bütünleşmelerini sağlayacak olan kentsel aidiyetin yerine ikame aidiyetler -“hemşehrilik”- oluşturdukları gözlemlenmektedir. Gelineen yöreye veya bölgeye aidiyeti vurgulayan hemşehrilik olgusunun ve ilişkilerinin kent ve kentli kimliği üzerindeki etkileri, sağlıklı bir kentleşmenin ve kent kimliğinin oluşturulabilmesi için üzerinde durulması gereken konulardan birisidir.

Çalışmanın birinci bölümünde; kent kimliği olgusunun önemi üzerinde durulmuştur. Bu amaçla öncelikle kent kimliğinin temel dayanakları ortaya konulmuştur. Daha sonrasında kent kimliği olgusu teorik olarak ele alınmış ve kentlerin ilk ortaya çıktıkları tarihten itibaren geçirdikleri dönüşüm kent kimliği bağlamında ele alınmıştır. Son olarak, İzmir kent kimliğinin tarihsel evrimi ele alınmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde kent kimliğinin temel bileşenlerinden birisi olarak ortaya konan kentsel aidiyet ve kentlilik kavramları hemşehrilik ilişkisi ve bu ilişkinin şekillendiği mekânlar olarak hemşehri dernekleri ile ilişkilendirilerek ele alınmıştır. Bu çerçevede öncelikle hemşehrilik olgusu, bu olgunun yapısal niteliği ve ortaya çıkış nedenleri sorgulanmıştır. Daha sonra hemşehrilik ilişkisinin mekânsal değişimini ortaya koymak amacıyla söz konusu ilişkinin ortaya çıktığı mekânlar bağlamında hemşehri kahvehaneleri ve hemşehri dernekleri ele alınmıştır. Son olarak hemşehri derneklerinin kentlileşme süreçleri üzerindeki etkileri değerlendirilmiştir.

Çalışmanın son bölümünde ise, İzmir özelinde hemşehri dernekleri üzerine bir saha araştırması yapılmıştır. Bu bağlamda öncelikle hemşehri dernek federasyon

başkanları ile derinlemesine mülakatlar yapılmış, daha sonra hemşehri dernek üyelerine anket uygulanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL TANIMLAMALAR

I. KENT KİMLİĞİ OLGUSUNUN TEMEL DAYANAKLARI

Bireylerin, milletlerin ve tüm insanlığın gelişimi için temel mekan olan kentler, ilk ortaya çıktıkları tarihten itibaren sürekli sorgulanan ve sürdürülebilirliği için çeşitli teoriler geliştirilen yaşam alanlarıdır. Hızlı bir kentsel değişim ve dönüşümün yaşandığı günümüzde de, kente ilişkin araştırma ve sorgulamaların gerek anlamlandırılması gerekse sürdürülebilirliğine ilişkin çalışmaların artırılmasını zorunlu ve sürekli kılan kentler, önemlerini korumaktadır.

Küreselleşme adı verilen süreçle birlikte devletlerin ve toplumların arasındaki etkileşim güçlenmiştir. Bu yeni süreçle birlikte ülkeler çok yönlü ekonomik, sosyo-kültürel ilişkiler ağında aralarındaki mesafeden bağımsız şekilde birbirlerini etkilemeye başlamışlardır. Söz konusu etkileşim süreçlerinin kendisini gösterdiği mekanlar ise kentlerdir. Ekonomik, ticari ve sosyal yaşamın merkezi olarak kentler artık süreci şekillendiren merkezlerdir. Bu çerçevede yaşanan değişim ve dönüşümün kentler üzerinde oluşturduğu etkinin ne olduğu ya da ne olması gerektiği ve sürecin kentler için nasıl olumlu hale getirilebileceği soruları günümüzde üzerinde durulan temel konulardır. Bu genel başlıkları biraz daha spesifik hale getirdiğimizde, karşımıza çıkan olgu ise kent kimliği olgusudur.

Kent kimliği, tarihsel bir birikimi ifade eden bir tanıdır. Bu anlamda dünden bugüne tüm süreçleri içerisinde barındırarak her dönem ve koşulda yaşanan değişimden etkilenmesi, onun önemini her geçen gün koruyarak arttırmaktadır. Bu nedenle ilk bölümde öncelikle, kent kimliği olgusunun temel dayanakları ele alınmış ve temel unsurları açıklanmıştır. Kent kimliği olgusunun açıklanmasında temel anlamların ortaya konması hedeflenmektedir. Daha sonra çeşitli başlıklar altında kent kimliği olgusu incelenecektir.

Kent; kent kavramı, bu kavrama yönelik tanımlamalar ve algılar toplumdan topluma değiştiği gibi kişiden kişiye de değişmektedir. Hatta bir ülkenin mevzuatını oluşturan çeşitli yasal düzenlemelerde bile aynı konuda farklı tanımlamalar yapılabilmektedir. Bu durum bir yandan sosyo-ekonomik ve sosyo- kültürel yapının her ülkeye göre farklılık göstermesinin bir sonucu iken diğer yandan da kavramın

dinamik yapısının ya da İbn-i Haldun' un deyimiyle “canlı bir organizma” (Akt Martindale, 2000: 36) olmasının bir sonucudur.

Geçmiş dönemlere bakıldığında “cite, polis, Medine” gibi birbirinden farklı kavramların kent sözcüğü ile eş anlamlı şekilde kullanıldığı görülmektedir; ancak bu sözcüklerin tam olarak kent kavramı ile örtüşmediği, kimi zaman bir devleti, kimi zaman bir uygarlığı nitelemek için kullanıldığı belirtilmektedir (Toprak, 2008: 7-8). Bu durum yukarıda da ifade edildiği gibi toplumsal yaşam şekillerinin farklılığı ve dönemsel algılama şekli ile bağlantılıdır.

Kent teorileri, içinde bulunulan zaman dilimi ve etki eden faktörlerin belirli ölçüde bilinmesi ve uygulamaların dikkate alınması ile oluşturulmuştur. Ekonomik, askeri, dinsel kuramlar aracılığıyla kent olgusuna yönelik olarak tanımsal farklılıklar zaman içerisinde varlığını sürdürmekle birlikte, özellikle sanayi devrimi ve sonrasında yaşanan süreçte kenti tanımlamada çeşitli bileşenler üzerinde ortak bir anlayış ortaya çıkmıştır. Tarım dışı üretim, nüfus yoğunluğu, büyüklük vb. bileşenleri içerisine alması, daha genel ve kapsayıcı bir tanımlama ortaya koyması nedeniyle Ankara Mimarlar Odası'nın yapmış olduğu tanım bu çalışmada tercih edilmiştir. Söz konusu tanım, Mimarlar Odası Ankara Şubesi' nin Eylül 1970' te bir yönetim kurulu toplantısında kurulmasına karar verilen Kentleşme Komisyonunca önerilmiş ve 1971' de yayımlanan “Türkiye' de Kentleşme” başlıklı komisyon raporunda yer almıştır. Bu tanıma göre kent; tarımsal olmayan üretim yapılan ve tarımsal olan, olmayan tüm üretimin denetlendiği, dağıtımın koordine edildiği, belirli teknolojinin beraberinde getirdiği, büyüklük, yoğunluk, heterojenlik ve bütünleşme düzeylerine varmış yerleşme türüdür (Özer, 2004:3; Toprak, 2008: 8). Bununla birlikte günümüz koşulları ile bağlantılı olarak modern yaşam kalitesi göstergelerine erişebilirliğin de tanım içerisine dahi edilmesi gerekmektedir.

Kentlerin nasıl ortaya çıktığı konusunda temel olarak ister güvenlik olgusu ve askeri kuram, ister din olgusu, ister artı ürün kuramı, isterse de çeşitli araştırmacıların kuramları (Sjoberg, Lampard, Childe) (Arslanoğlu,2001: 17; Childe,2009: 105-118). temel kabul edilirse edilsin daha sonraki süreçte kentlerin gelişmesini ve “kentleşme” olgusunun ortaya çıkmasını sağlayan temel faktör, ekonomi daha doğrusu üretim biçiminde yaşanan değişimdir.

Kentleşme; en basit ve dar tanımıyla kırsal alanlardaki nüfusun çeşitli nedenlerle kentlere göç etmesi, kentlerde yaşayan nüfus oranının ve ülkede kent sayısının artmasını ifade etmektedir; ancak bu tanımlama, kentin canlı bir organizma olması ve birçok bileşeni içinde barındırması nedeniyle yetersiz kalmaktadır. Durumun sadece demografik bir olgu olarak ele alınması sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel ve sosyo-psikolojik süreçlerin göz ardı edilmesine neden olur ki, bu durum yaşanan süreci açıklamayı imkansızlaştırır.

Ruşen Keleş' in 1970' li yıllarda oluşturulmuş Kentleşme Komisyonu çalışmalarından verdiği daha genel ve kapsayıcı bir tanımlama ile kentleşme; sanayileşmeye ve ekonomik gelişmeye koşut olarak kent sayısının artması ve bugünkü kentlerin büyümesi sonucunu doğuran, toplum yapısında artan oranda örgütlenme, işbölümü ve uzmanlaşma yaratan, insan davranış ve ilişkilerinde kentlere özgü değişikliklere yol açan bir nüfus birikim sürecidir (Keleş, 2008: 26). Tanımda da ifade edildiği gibi kentleşme sadece demografik bir değişim, nüfusun yer değiştirmesi anlamına gelmemektedir. Bununla birlikte toplum yapısında da sürece ve mekana özgü değişiklikler meydana getirmektedir.

Kentleşmenin ortaya çıkmasında temel faktörün ekonomi olduğu ifade edilmişti. Ekonomik yapının farklılığı ve bunun yansımaları olarak kentleşme olgusu gelişmiş ülkeler ve az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için farklı anlamlar ifade etmekte ve ayrı ayrı ele alınmaktadır. Bununla birlikte özellikle 20. yüzyıldan itibaren tüm ülkelerin kentleşme süreci içerisine girdikleri ifade edilmektedir. Bu çerçevede çalışmada ekonomik süreçlerin farklılığından yola çıkılarak farklılığın daha iyi ortaya konabilmesi amacıyla literatürde de yer aldığı gibi bu olguyu Batı'da kentleşme süreci ve Türkiye'de kentleşme süreci olarak ayrı ayrı ele almak uygundur.

Bugünkü anlamda modern toplumsal yapının oluşmasını etkileyen en önemli olay hiç şüphesiz ki Endüstri Devrimi'dir. Daha önce tarımsal devrimle birlikte toprağı ekip biçmeye başlayan ve buna uygun bir yaşam şekli geliştiren insanlık, bu devrimle birlikte birçok şeyi temelinden değiştirecek yeni bir sürece geçmiştir. Üretim şeklinde yani ekonomi alanında yaşanan bu değişim önce ekonomik yapıda daha sonra ona bağlı olarak sosyal ve siyasal yaşamda köklü değişimlere yol açmıştır. 1800'lü yıllarda İngiltere'de ortaya çıkan daha sonra hızla Almanya,

Fransa, Belçika gibi diğer Avrupa ülkelerine de yayılan endüstri alanındaki gelişmeler kırsal ile kent arasındaki devingenliğe yeni bir ivme kazandırmıştır. Böylece kırsal alanlarda yaşayanlar, yeni üretim sürecinde yer almak üzere kentlere doğru göç etmeye başlamışlardır.

Batı’ da kentleşme sürecine geri dönüp baktığımızda; XIX. yüzyıldan itibaren küçük tesislerin yerini büyük fabrikaların almaya başladığı, fabrikaların giderek yeni enerji merkezinde toplandığı, önceki yüzyıllara göre yoğun bir nüfus hareketliliğinin yaşandığı ve kente göçen işçi ve işsizlerin hızlı bir biçimde fabrikaların etrafına yerleşmeye başladıkları görülmektedir. 1830’ lu yıllardan sonraki dönemde demiryollarının yaygınlaşarak büyük kentlerin merkezine kadar ulaşması, enerji ve hammadde teminini kolaylaştırmış; bu durum ise demiryollarının geçtiği bölgelerin yeni endüstri merkezlerine dönüşmesini sağlamıştır (Bumin, 1998: 55). Böylece kırsal alanlardan gelen kişiler yeni üretim süreci içerisine dahil edilmişlerdir. Bu durum daha sonra da üzerinde duracağımız gibi gerek Türkiye’ de gerekse de diğer gelişmekte olan ülkelerde gerçekleştirilemeyen bir durumdur.

Endüstri Devrimi ve ona bağlı olarak gelişen Rusen Keleş’ in ifadesi ile adeta sanayinin bir yan ürünü olarak algılanan kentleşme süreci, çeşitli sıkıntıları beraberinde getirmiştir. Kentleşme deneyimi konusunda yapılan kıyaslamalarda -Türkiye ile Batı, azgelişmiş, gelişmiş- Batı lehine egemen olan kanının aksine sürecin orada da çeşitli sıkıntılar ve hatta insanlık ayıpları üzerinden şekillendiği ifade edilmektedir. Köylerden gelen işçilerin fabrikalar etrafında yerleştirildikleri mekanlar, o denli sağlıksızdır ki- susuz, tuvaletsiz, çamur, rutubet ve is içindeki konutlar, kolera ve tifüs taşıyan fare ve bitlerle paylaşılıyordu- kentleşme bu şekilde pislik ve çirkinlik kavramıyla birlikte anılmaya başlanmıştır (Bumin, 1998: 57; Toprak, 2008: 3).

Yaşanan kentleşme süreci toplumsal yapıyı etkilediği kadar siyasal yapıyı da etkilemiştir. Yukarıda bahsedilen olumsuz durumlar devletin fonksiyonlarını etkilemiş ve kendisini yeni koşullar çerçevesinde yeniden şekillendirmesini zorunlu kılmıştır. Böylece “Sosyal Devlet” kavramı gelişmiş ve Sosyal Devletin kentlere ilişkin fonksiyonları önem kazanmıştır (Toprak, 2008: 3). Gerek köylerden gelen kişilerin yeni endüstri merkezlerinin kolaylıkla oluşturulması nedeniyle sürece katılmalarının sağlanması, gerekse de sürece ilişkin olarak siyasal ve yönetsel

süreçlerin kendilerini yeniden yapılandırmaları Batı’ da kentleşme sürecinin daha düzenli şekilde yürütülmesini sağlamıştır. Söz konusu iki etken yapılan kıyaslamalarda Batıyı öne geçiren temel etkenlerdir. Gelişmekte olan ülkeler, henüz gelen nüfusu kentsel üretim süreci içerisine dahil edebilmiş değildirler.

Türkiye’ de ve Doğu’ da kentleşme süreci ele alındığında, aslında bugünkü kıyaslamaların neticesinin aksine bir durum ortaya çıkmaktadır. Nitekim ilk kentsel yerleşim bulguları Mezopotamya ve Anadolu’ da ortaya çıkmıştır (Childe, 2009, Bookchin, 1999). Dolayısıyla Doğu bu süreci daha erken yaşamaya başlamıştır; ancak bugün gelinen noktada durum tam tersine dönmüş ve her iki kesimin kentleşme süreçleri arasında büyük uçurumlar ortaya çıkmıştır. Sürecin tam tersi bir hal almasının nedenleri, Türkiye özelinden yola çıkılarak ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Türkiye’ de kentleşme süreci 1960’ lı yıllarda hızlanmaya başlamıştır; ancak süreci daha doğru okumak için biraz daha gerilere gitmek gerekmektedir. Avrupa’ nın sanayi devrimini yaşadığı ve üretim şeklini bu yönde değiştirdiği dönemde Osmanlı Devleti, duraklama ve ardından çöküş dönemini yaşayacağı bir dönemde idi. Batılı ülkeler ile yapılan ticaret antlaşmaları ve kapitülasyonlar, ekonomisi zaten bu değişim hızına ayak uyduramayacak olan devletin birkaç adım daha geriye düşmesine neden olmuştur. Yapılan antlaşmalarla bir hammadde kaynağına dönüştürülen devlet, devrim ve onun getirilerini dışarıdan ithal ile bu süreci yaşamaya başlamıştır. Yerasimos (1942- 2005) yaşanan sürecin Osmanlı kentlerini nasıl etkilediğini şu sözleriyle ifade etmektedir: “Türkiye’ de şehir, kapitalizm öncesi dönemde, ülkenin sosyo- ekonomik yapısı üzerine çöreklenmiş en belli başlı asalak unsur niteliğindeydi. Doğrudan doğruya ne üretim araçlarına ne de işgücüne sahip olmaksızın üretimden doğan artık değeri eline geçiren bürokrasinin yerleşme merkezi olarak şehir, ülkede üretilen zenginliklerin tüketilme alanıydı. XIX. yüzyıldan itibaren ise şehir, emperyalist sömürünün bir halkası haline geldi” (Aktaran Özer, 2004; 9). Yerasimos’ un da ifade ettiği gibi devletin durumunun iyi olduğu dönemde kentler üretim merkezi olmamakla birlikte bürokrasinin merkezi olması dolayısıyla gayet bayındır bir haldedir. Ancak zayıflayan ekonomi, kentleri ve kentsel hizmetleri de olumsuz etkilemiştir.

Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra yürütülen kalkınma çabalarından kentler de etkilenmişlerdir; ancak kentler açısından asıl büyük değişim, 1950' li ve 60' lı yıllarda gerçekleşmiştir. Sanayileşme birikimine sahip olmayan ülkede dışarıdan ithal makinelerle tarımda makineleşmeye gidilmesi beraberinde kitlesel kırsal göçleri getirmiştir. Yeterli sanayileşme düzeyine sahip olmayan kentler, gelen nüfusu emememiş ve kentsel üretim süreçleri içerisine dahil edememiştir.

Türkiye' de süreç Batı'dan farklı olarak kentin çekmesinden ziyade kırın itmesi üzerinden şekillenmiştir. Kırın itici etkisi ile kentlere gelen kişiler, kentsel üretim süreçlerine dahil olamadıkları gibi, kentlerin gelen nüfusu kaldıracak fiziksel koşullara sahip olmamaları nedeniyle kentlerin sınırında yerleşim alanları oluşturmuşlardır. Bununla birlikte yine sürecin Batı'nın aksine uzun bir döneme yayılmayıp sıçramalar şeklinde bir seyir izlemesi gerek yerel gerekse de merkezi yönetimin süreci yönetmesini engellemiştir. Sonuç olarak, gerek sosyo-ekonomik gerekse de sosyo-politik ve sosyo-psikolojik açıdan sorunlu mekanlar ortaya çıkmıştır. Bugün gelinen noktada ne yazık ki bu durum atlatılabilmiş değildir.

Kentlileşme: Toplumların modern anlamda gelişebilmelerinin, sanayileşme düzeylerine; sanayileşme ve bunun sürdürülebilirliğinin sağlanmasının ise, hem nüfusun temel yaşam yerinin kentler olmasına, hem de bu nüfusun “kentli kültürü” olarak ifade edilen bu yerleşim birimine özgü olan değer, yargı ve davranış kalıplarına sahip olmasına bağlı olduğu ifade edilmektedir. Sözü edilen iki koşul sanayileşen ülkelerde o kadar eş zamanlı hayata geçirilmiştir ki bu durum terimsel tanımlamaya da yansımış ve kavramsal anlamda bir ayrışma yaşanmamıştır. Örneğin, İngiltere'de kentleşme terimi hem nüfusun belli noktalarda yığılma sürecini hem de kentli kültürünün yaygınlaşma sürecini içermektedir (Gülöksüz ve Tekeli, 1982: 1224). Ancak ne yazık ki bu durum, Türkiye ve kentleşme sürecini benzer şekilde yaşayan ülkeler için söz konusu değildir. Bu süreçte yaşanan ayrımlaşmanın Türkiye gibi ülkeler için ortaya çıkardığı kavram, kentlileşmedir.

Kentlileşme olgusunu açıklamak için öncelikle kentlilik kavramının üzerinde durulması gerekmektedir. Kentlilik, kent topluluklarının genel yaşam kalıpları olarak ifade edilmektedir. Bu açıdan kentli yaşam tarzı; uzmanlaşma, iş bölümü, toplumsal ilişkilerde araççılığın gelişmesi, akrabalık ilişkilerinin zayıflaması, bireycilik, yabancılaşma, normatif çoğulculuk, toplumsal çatışma gibi durumlar üzerinden

şekillenen bir yaşam şeklidir (Marshall, 1999: 400). Kırsal yaşamdan farklılık gösteren bu öğelerin göç eden kişi üzerindeki etkisi; kişinin bu yaşam şekli ile olan etkileşim süreci, kentlileşme olarak nitelendirilmektedir. Bu anlamda kentlileşme, bireyin eski geleneksel ve mekansal aidiyetlerinin kentsel aidiyetlere dönüşeceği, dönüştürüleceği kente ilişkin sorumluluklar taşıma sürecini ifade etmektedir.

Wirth, çağdaş dünyanın kent denebilme derecesinin kentsel nüfusun toplumsal nüfusa oranı ile tam veya doğru ölçülemeyeceğini, kentlerin insanın toplumsal yaşamı üzerindeki etkilerinin sadece kent nüfus oranı ile açıklanamayacağını; çünkü kentin sadece evlerden ve modern insanın işyerinden oluşan mekânlar değil, aynı zamanda ekonomik, politik ve kültürel yaşamın öncüsü ve denetleyicisi konumunda olan bir merkez olduğunu ifade etmektedir (Wirth, 2000: 78). Buna göre kent, bir yaşam biçimidir. Söz konusu yaşam biçiminin benimsenmesi sürecinde kırsal alanlardan gelen kişiler arasında ilk etapta geleneksel bağlar korunacak ve kent yaşamının tersine, söz konu ilişkilerde bire bir ilişkilerin önemli olduğu ilişki ağları geliştirilecektir; ancak bu tür bağlar kentsel yaşam süreçleri içerisinde yer alındıkça zayıflayacak ve zamanla yok olacaktır (Giddens, 2000: 507). Yani, kentte kalış süresi ve kentsel süreçlerde yer alma, kişinin kentli yaşam kalıplarını benimsemesini, dolayısıyla kentleşmesini sağlayacaktır

“Kente göç edenlerin ve kentte yaşayanların, kent toplumunun değer-norm sistemini, kentli insanın düşünme, davranış biçimlerini ve giderek yaşam şeklini benimsemesi süreci” (Kaya, 2011) olarak tanımlanan kentlileşmenin, iki boyutu söz konusudur: Ekonomik kentlileşme ve sosyal kentlileşme. Ekonomik kentlileşmeden kasıt, kişinin geçimini tamamen kentte veya kente özgü işlerle sağlıyor hale gelmesi, bu anlamda kentsel üretim süreçlerine dahil olmasıdır. Sosyal bakımdan kentlileşme ise, kır kökenli kişilerin kente özgü tavır ve davranış biçimlerini, sosyal ve tinsel değer yargılarını benimsemesi olarak ifade edilir (Kartal, 1983).

Kartal (1983), “köylülük” ten “kentliliğe” doğru yaşanan bu geçiş sürecini şu şekilde anlatmaktadır: İlk etapta kır insanı olan kişi için ekonomik ve mekânsal öğeler tek öğelidir ve bu öğe kırdır. Daha sonra kente göçle birlikte kişi gerek mekânsal gerekse de ekonomik değerler konusunda bir ikilileşme yaşamaktadır. Birey bu safhada sosyal açıdan kırsal değerleri taşımakla birlikte, bir yandan da geldiği kentin değer yargılarını gözlemlemekte ve buna yavaş yavaş adapte

olmaktadır. Ekonomik açıdan da benzer bir durum söz konusudur. Kişi bir yandan geçimini kentte çalıştığı iş vasıtasıyla karşılarken, diğer yandan kırsal da arka bahçesi olarak kullanmaktadır. Memleketten gelen yiyecekler, memlekete yapılan ziyaretlerle kırsal ile olan bağ koparılmamaktadır. Bu süreç, bireyin kentleşme sürecidir ve bu aşamada birey, ilk safhaya nazaran kırsal bir ölçüde dışlar ve kenti benimsemeye başlar. Son safha, kişinin tamamen “kentli” olduğu safhadır. Bu safhada kişi, kırsal tamamen dışlamış gerek ekonomik değer açısından gerekse mekânsal açıdan kenti benimsemiştir.

Yukarıda bahsedilen süreç kentleşme olgusunu modernleşme kuramı çerçevesinde ele alan, modernleşme kuramı çerçevesi içinde geliştirilen bir teoridir. Buna göre kırsaldan kente göç, geleneksel tarım toplumunun modern sanayi toplumuna dönüşmesinin, dolayısıyla modernleşmenin bir aracıdır ve bu sürecin sonunda yaygın eğitim ve iletişimin de etkileriyle, rasyonel düşünen, ileriye dönük plan yapan, yeniliklere açık, geleneksel toplumun kısıtlarından kurtulmuş, toplumun karar alma sürecine katılarak onu etkileyen bir birey, yani "evrensel modern insan" ortaya çıkacaktır. Bu sürecin kentler için anlamı ise, köyden kente göç etmiş kişilerin tümüyle kırsal kültürlerini terk etmeleri ve kent kültürünü benimsemeleridir (Erman, 1996: 289). Ancak söz konusu teorisinin ne kadar gerçekleştiği bugün tartışmalıdır. Nitekim bugün, durumun hiç de beklenildiği gibi olmadığına dair bulgular söz konusudur. Bu konu, hemşehrilik bölümünde ayrıntılı olarak incelenecektir.

Kent Kültürü: Kentte yaşayan bireylerin kendisini değiştireceği temel odak olan kent kültürü, kentleşme kavramından sonra üzerinde önemle durulması gereken kavramdır. Genel olarak kültür, aynı birikim ve geleneği paylaşan insanların çocuklarına, yeni nesillere aktardıkları bir grup öğrenilmiş, korunması ve geliştirilmesi gereken davranışlar bütünü olarak tanımlanmaktadır (Erkal, 2006: 143). Tanım incelendiğinde üzerinde durulması gereken üç önemli nokta; kültürün bir birikim olduğu, geliştirilmesi gerektiği ve en önemlisi korunarak aktarımının yapılmasının gerektiğidir. Buna göre kültür kavramı, insanların neden birbirlerine benzediklerini veya benzemediklerini ve neden değiştiklerini açıklayan temel olgudur. Bu durumda insanların birbirine benzemesi veya birbirlerinden farklılaşması kültürleriyle, bu kültürlerin benzer veya farklı olmasıyla alakalı bir durumdur. Yine aynı şekilde insanların değişmesi de kültürlerinin bir sonucudur. Kültürde yaşanan

değişim beraberinde insanın değişimini getirmektedir. Çünkü kültürün insan ürünü olduğu kadar insan da kültürün ürünüdür ve doğayı yeniden üretirken kendisini de üretmektedir (Kentlilik Bilinci, Kültür ve Eğitim Komisyonu, 2009: 22).

Kent kültürü ise; kentlere özgü olan, kentlerde meydana getirilen birikimi ifade etmektedir. Kent ile kültür arasındaki ilişkiye yönelik olarak Lewis Memford; kent, bir topluluğun kültürünün ve erkinin yoğunlaştığı yer, zamanın bir ürünü, birikimidir demektedir (Aktaran Keleş, 2010: 9). Dolayısıyla kent, kültürü oluşturan, onu meydana getiren mekândır. Her iki kavram arasındaki ilişki, etimolojik kökenleri ilişkilendirilerek açıklanmaktadır. Her iki kavramın aynı kökten türetildiği ileri sürülmektedir. Fransızca “civilisation” ve İngilizce “civilization” ile İngilizce “city” kelimeleri Latince’ de yurttaşların oluşturduğu birlik anlamına gelen “civitas” kelimesinden türemiştir. “Citizen” yine aynı dilde yurttaş manasında kullanılmaktadır. Arapçada da benzer bir durum söz konusudur. Uygur anlamına gelen “medenî” kelimesi kent anlamındaki “medine” kelimesinden türetilmiştir. Medeni kelimesi, dilimizde de uygar kelimesiyle eş anlamlı olarak kullanılmakta ve kentlileşmiş; geleneksel kalıplardan kurtulmuş ve modernleşmiş insanı tanımlamaktadır (Keleş 2010: 9).

Kent kültürü, mekânsal anlamda kentlerde yaşayan insanların oluşturdukları bu mekâna özgü maddi ve manevi değerler bütünüdür. Bu noktada sorgulanması gereken şey, kenti kent yapanın ve “kent” ten anlaşılması gerekenin ne olduğudur (Çotuksöken, 2009: 3). Bookchin kenti, en gelişmiş durumuyla etik bir insan birliği, ahlaki ve aynı zamanda sosyo- ekonomik bir topluluk haline gelmiş bir yapı olarak tanımlamaktadır. Yoksa ona göre, yalnızca isimsiz sakinlerine mal ve hizmet sağlamak için tasarlanmış bir fiziksel yapılar bütünü değildir (Bookchin, 1999). O öznenin evidir. Kendisine özgü davranış kalıpları, değer yargıları, düşünce yapısı vardır. İnsanın kenti inşa ettiği kadar kent de insanları inşa eder. Birinin varlığı ötekinin koşuludur (Dellaloğlu, 2001). Muharrem Es (2008)’ e göre ise, kentler, yerleşik kültürün en esaslı ürünleri ve aynı zamanda toplumların yerleşik kültür konusundaki kat ettikleri mesafenin de ölçüsüdürler. Temelde kent ile kültür arasında etkileşimsel bir ilişki bulunmaktadır. Kültürün ürünü olarak kentler, belli kimlikli özellikleriyle kültürü yaratır ve barındırır; aynı zamanda oluşturduğu kültürün ürünü

olarak da kendisi olur (Çotuksöken, 2009). Kent, kültürü inşa ederken aynı zamanda kendisinde kültür tarafından inşa edilmektedir.

Kültürü tanımlarken, bu tanımlamada üzerinde durulması gereken en önemli ögenin korumacılık ve aktarım olduğu daha önce de dile getirilmişti. Bir kentin gerçek anlamda kent olabilmesi kent kültürünün varlığına ve bu kültürün sürdürülebilirliğine bağlıdır. Bugün gelinen noktada kentlerde böylesi bir birikimin ne kadar oluşturulabildiği ve bunun aktarımının hangi düzeyde gerçekleştirilebildiği kentleşme olgusunun temel sorunsallarındandır.

Sosyolojik açıdan genelde bir değişme ve örgütlenmeyi içeren kentleşme sürecinin önemli bir diğer etkisi, kendisine özgü bir yaşam tarzını -kent yaşam tarzını- ortaya çıkarması, yani kültürel sonuçlarıdır. Kentlileşme kavramı ile ifade edilmeye çalışılan şey de, sosyal değişme ile birlikte kentte yaşayan insanların geçirdiği kültürel değişim ve bir bütün olarak tüm toplumun kent kültürüne sahip olması, yani kentlileşmesidir (Yahyagil, 2008: 2). Söz konusu değişimin sağlıklı bir şekilde ortaya çıkması ise, kent kültürünün korunarak aktarılmasına bağlıdır. Kente gelen kişilerin kültürel değişimlerinin yönünü belirleyen kent kültürü, kent ve kent kimliğinin temel ögesidir.

“Kentli, uygar bir çevrede yaşayan uygar bir varlıktır. Uygarlıktan kasıt, insanın manevi beslenmesine olanak sağlayan koşulların meydana getirilmiş olmasıdır” (Çizgen, 1994: 8). Köylerden gelen kişilerin kentsel ekonomik süreçlere dahil edilemediği, kentlerin duruma hazırlıksız olmaları nedeniyle temel yaşam standartlarının kendilerine sunulamadığı bir mekanda, bahsi geçen manevi beslenmenin sağlanabilmesi çok geri plana atılmıştır. Oysa tanımda da ifade edildiği gibi kentli, uygar bir ortamda yaşayan uygar (medeni) varlıktır. Dolayısıyla ortamın uygarlığı ile kişinin uygar ve kentli olabilmesi arasında bir koşutluk söz konusudur. Herkes için insan onuruna yaraşır yaşam düzeyinin sağlanmadığı kentlerimizde, kültürel bütünleşme sağlanamamış kır- kent ilişkisi içinde kıra da kente de ait olmayan çeşitli kalıplar ortaya çıkmış ve bu anlamda bir yozlaşma yaşanmıştır. Kent kültürünün oluşturulamadığı böyle bir ortamda “kentli” olmaya yönelik dönüşüm de sağlanamamış ve sonuçta yaşadıkları kente yabancı, kentini tanımayan ve onu korumayan kitleler oluşmuştur.

Kentsel Aidiyet: Aidiyet Türk Dil Kurumu tarafından ilişkinlik, ilgililik kavramları ile açıklanmaktadır (www.tdk.gov.tr). Bir yer, bir kişi, bir ideoloji ya da olgu ile birlikte tanımlanan bu kavram, mekan ile ilgili olarak ele alındığında “oralı olma”, “oralılık” şeklinde ifade edilmektedir (Potur, 2007: 1). Göçle gelen kişinin kentli olabilmesi, oradaki yaşam tarzını benimsemesi için kendisini oraya ait hissetmesi, eski aidiyet bağlarının üstünde bir aidiyet bağı, bu anlamda bir üst kimlik oluşturması gerekmektedir.

Kişinin kendisini yeni geldiği, yabancı olduğu mekâna ait hissetmesi belirli süreçlerin sonunda gerçekleşmektedir. Bu süreçler “anlamlandırma”, “egemenlik kurma” ve “mahremiyet” şeklinde ifade edilmektedir. Anlam, çevreden insana gelen sözlü olmayan iletişim aracı olarak tanımlanmaktadır (Rapoport’ tan aktaran, Hacıhasanoğlu ve Ilgın, 2006: 61). Bireylerin toplumsal ve maddi çevrelerini benimsemeleri; onlara çeşitli anlamlar yüklemeleri, yani onları “anlamlandırmaları” ile gerçekleşir. Bu aynı zamanda toplumsal etkileşimlerinin de bir parçasıdır. Bununla birlikte anlam bireysel veya kollektif nitelik taşıyabilir; yani insan, hayatındaki belirli deneyimlere veya yerel, bölgesel tarihteki olaylara ya da her ikisine birden gönderme yapabilir (Maı, 2005: 107).

Kişinin kendisini bulunduğu yere, mekâna ait hissetmesi için orada bir egemenlik alanı oluşturması yani mekânı “kendilemesi” (appropriation) gerekir. Bir şeyi kendisi için alma, kendi kullanımına ayırma eylemini ifade eden kendileme, hukuksal açıdan, bir mekân parçası veya eşyalar üstündeki egemenlikle ilgilidir. Bu anlamda kendileme, mülkiyet hakkına sahip olmayı ifade eder; teknik olarak bir eşyanın işlevsel kullanımını, yani bir işe uygun bir şeyi alıp kullanmayı; psikolojik açıdan ise, duyumsal, devimsel ve algısal etkinliklerle kendi kontrolünü tanımayı, bireyin, şeylere hâkim bir konumda görülmesini belirtir (<http://www.bilgilik.com/psikoloji/kavramlar/kendileme.html>). Sosyo-psikolojik anlamda ise kendileme, insanın çevresiyle ilişkisinde temel bir eğilimdir. İnsanın bir mekan parçasına el koyması, ona hâkim olması, onu kendisine benzeştirmesidir. Kendileme, insan ile mekân arasındaki ilişki, etkileşimdir; mekânın çeşitli yanlarını keşfetmek, öğrenmektir. Orada bir egemenlik alanı oluşturarak orayı güven verici bir yere dönüştürmektir. Böylece kendileme, mekânı sınırlandırma, onu yeniden yapılandırma, işaretler, semboller, etkinlikler, insanlar veya olaylarla nitelendirme

veya ayırt etme, karşılaştırma şeklinde kendisini gösterir (Bilgin, 2011: 27). Bulunduğu mekânda egemenlik alanı oluşturması, bireyin kendisini söz konusu alanda güvende hissetmesi ile doğrudan ilgilidir. Egemenliğin oluşturulması, beraberinde güven hissini ve buna bağlı olarak da aidiyet hissini geliştirmesini sağlayacaktır.

Mahremiyet ve egemenlik alanı arasında çok güçlü bir bağlantı bulunmaktadır. Egemenlik alanın oluşturulması mahremiyet alanın oluşturulmuş olmasına bağlıdır. Yani egemenlik alanını kurulamaması, mahremiyet alanının da oluşturulamamasına, bu durum ise bulunulan çevrede rahat edilememesine neden olur. Kişi eğer kendisini bulunduğu mekânda güvende hissetmiyorsa, o mekâna ilişkin mahremiyet duygusunu oluşturamamış demektir. İnsanın bir yeri “kendi yeri” olarak görmesi, kendisini o yer ile tanımlaması, bu yerde mahremiyetinin yoğunlaştığının göstergesidir. Kişi için ‘kendi yeri’ özelleştirilmiş bir yerdir ve söz konusu yer artık onun için bir mahremiyet ve onun da ötesinde bir kimlik alanıdır. Bu nedenle kişilerin yerleşmiş oldukları mekânları değiştirmeye zorlanmaları gibi olaylar kimliğe yönelik bir saldırı olarak algılanmaktadır (Sefarty’ den akt. Bilgin, 2011: 28). Mahremiyet, kişiler veya grupların diğer kişiler veya gruplarla ilişkilerinin kontrol edilmesidir. Mekânı kendilemeyi geliştiren üç eleman vardır:

- a. Sahiplenme
- b. Korunan mekân
- c. Yer aidiyeti.

Söz konusu üç bileşen, mekânda bulunan kişiler, onların kültürleri ve kimliklerinden etkilenmekte; aynı doğrultuda da mekânsal kimliği ve kent kimliğini etkilemektedir (Hacıhasanoğlu ve Ilgın, 2006: 62).

Bu teorik açıklamalardan sonra üzerinde durulması ve sorulması gereken soru; bir insan kendisinin nereye ve hangi nedenlerden dolayı ait hissettiği, ya da insanın göçle geldiği yere kendisini tamamiyle ait hissedip edemeyeceğidir?

Lübnan doğumlu ve Fransa’ da yaşayan, bu anlamda konuya örnek teşkil eden Amin Maalouf 2000 yılında yazdığı; kimlik olgusunu, bu olgunun değişen anlamlarını ve bu anlamların yansımalarını ele aldığı “Ölümcül Kimlikler” adlı kitabında, kendisini hem Lübnan’a hem de Fransa’ ya ait hissettiğini söylemektedir. Bu konuda - bu türden bir aidiyet tanımlaması yapmasına rağmen- kendisine en çok

sorulan sorunun “peki ama içinde en derinde ne hissediyorsun, nereye aitsin?” sorusu olduğunu ifade etmekte ve böyle bir yaklaşımın aidiyetin tek olabileceğini ileri süren bir anlayışın yansıması olduğu için yanlışlığını vurgulamaktadır. Ona göre kendisinin özgeliği, bu ikili aidiyettir ve bu ikili aidiyet onu diğerlerinden ayıran kimliği olmaktadır. O, göç etmiş kişilerin kendisi gibi tüm aidiyetlerini içlerine sindirdiklerinde, hiçbirini ötelemediklerinde ve toplumda da aidiyetin tek olacağına dair bakış açısının yok edilmesiyle bugünkü kimlik çatışmalarının engellenebileceğini söylemektedir (Maalouf, 2011). Ancak aynı Maalouf (2002), iki yıl sonra yazdığı “Uzaktan Aşk” adlı kısa tiyatro oyununda yıllar önce Trablus’ tan göç edip gelen ve şimdi geldiği ülkede prenses olan kahramanının kendisini yaşadığı ülkeye ait hissetmediğini anlatmaktadır. Konunun başına dönülürse, insanın kendisini yaşadığı mekâna ait hissedebilmesi için ne olmalıdır, ya da insan kendisini sonradan bir mekâna ait hissedebilir mi? sorusuna geri dönmektedir. Bu soru günümüzde gerek kentsel göç, gerekse de ülkeler arası göç ile birlikte gittikçe daha fazla önem kazanmaktadır.

Maalouf’ un karakteri, prenses olmasına rağmen kendisini yaşadığı mekâna ait hissetmemektedir. Bu durum ekonomik yeterliliğin sağlanması ile aidiyetin gelişeceği fikri ile çelişmektedir. Yani ekonomik yeterlilik tek başına aidiyeti sağlayamamaktadır. Bu duruma en açık örnek, Türkiye’ den Almanya’ ya göç etmiş kişilerdir. Bu kişilerin süreç sonunda -en geç üçüncü kuşağın- kendilerini tamamen Almanya’ ya ait hissedeceği öngörülmüştür; ancak bugün gelinen noktada durumun hiç de beklendiği gibi olmadığı, süreçlerin dümdüz bir şekilde ilerlemediği ortaya çıkmıştır. Nitekim söz konusu kitleye yönelik hala entegrasyon tartışmaları gündemde yerini korumaktadır. Bununla birlikte durum sadece göç edenlerin “ayak diremesi” olarak algılanmamalıdır. Devlet politikalarında kendisini gösteren “ötekileştirme”, göçle gelenlerin kendilerini ait hissetmeleri, ev sahiplerinin de onları tamamen benimsemeleri süreçlerinin çok kolay gerçekleşebilecek durumlar olmadığını ortaya koymaktadır.

Aidiyet duygusunun kolay bir şekilde oluşmadığı Türkiye’ de yaşayan “Türk Soylu Yabancılar” da da kendisini göstermektedir. Bu kişiler her ne kadar etnik köken vurgusu yaparak aidiyetlerini bu noktada tanımlamaya, oluşturmaya çalışsalar da ülkenin “yerlileri” ile olan ilişkileri daha zayıftır. Yerleştikleri illerde aynı

bölgeden gelenlerin üye oldukları dayanışma birlikleri oluşturmuşlardır. Bu durum en temelde kendilerini yabancı hissettiklerinin ve temel aidiyet mekânı olarak doğup büyüdüğüleri mekanları benimsediklerinin göstergesidir.

Küreselleşme olgusunun yaşandığı günümüz koşullarında yukarıda bahsedilen örneklerin yavaş yavaş geçerliliklerini yitireceği düşünülebilir. Bilindiği gibi küreselleşme ya da post-modernite tartışmalarında üzerinde en çok durulan konu ülkeler arasında kültürel anlamda bir geçişgenliğin yaşanacağı bu anlamda kültürel muhafazakârlıkların yerini küresel bir kültür anlayışının alacağıdır. Bu durum aidiyetler üzerinde nasıl bir etki yaratacaktır? Biraz düşününce bu sorunun küreselleşme sürecinde ulus devlete ve ulus kimliğine ne olacak sorusuna -bire bir aynı anlamı ifade etmemekle birlikte- benzediği görülmektedir. Çünkü ülkeler arasındaki tüm sınırların kalktığı ve kalkacağı bu süreçte ulus devlet ve ulus kimliğinin törpülenerek geri planda kalacağı ve hatta yok olabileceği ileri sürülmekte idi. Ancak gelinen noktada sınırların kalkmasına rağmen söz konusu aidiyetlerin anlamı ve önemi değişmemiştir. Örneğin bir Fransız hala kendisini öncelikli olarak Avrupalılık kimliği ile değil Fransız kimliği ile tanımlamaktadır.

Aidiyet duygusunun özelde mekansal aidiyetin oluşturulmasında temel belirleyici etkenlerden bir tanesi göçün niteliğidir. Göçün iç veya dış göç olması (dil, din, etnisite vb. farklılıklar) süreci belirleyen ve bu anlamda kent kimliğini etkileyen bir unsurdur. Küreselleşme süreci uluslararası alanda nüfus hareketliliğine yeni bir dinamizm getirmiş ve ülkeler arası nüfus hareketliliğini desteklemiştir. Bu nedenle günümüzde “yabancı yerleşikler” “toplumsal sermaye” olarak kent ve kentli kimliğini belirleyici unsurlardan bir tanesidir. Toplumsal sermaye maddi ve manevi değerler bütünü olarak tanımlanırken “yabancı toplumsal sermaye”, yabancıların sahip oldukları entelektüel birikimlerini (insan sermayesi), bulundukları topluma yansıtma ve olumlu etkilere yol açan sosyo-kültürel dışsallıklar olarak tanımlanmaktadır (Toprak, 2009)

Çok çeşitli nedenlere dayansa da göç olgusunun ortaya çıkardığı önemli sonuçlardan birisi, toplumlarda ve bireylerde kültürel özümseme tecrübesini ve çok kültürlülüğü ortaya çıkarmasıdır. Kişilerin başka bir ülkelere seyahat etme ve yerleşme nedenlerinden bir tanesi yaşam kalitesini artıracak tatmini sağlamaktır. Bu hareketlilik yaşam göstergeleri açısından Dünyanın turist çeken ilk on ülkesi, en

tehlikeli ülkesi, en kirli kentleri gibi listeler oluşturulmasını sağlamıştır. Kamusal alana giderek daha fazla giren yabancı yerleşikler, yaşam kalitesi göstergelerini ve bununla bağlantılı olarak kent kimliğinin temel dayanaklarını çok yönlü bir şekilde etkilemektedir. Örneğin Türkiye’ de ikamet eden Avrupa kökenli emekli yabancılar, genelde gerek eğitimleri gerekse satın alma güçleri itibariyle, yerel halka göre sosyo-ekonomik ve kültürel yönüyle daha yüksek yaşam kalitesi standartlarına sahiptir. Bu durum söz konusu kitlenin yaşam kalitesi göstergelerini kendi standartları doğrultusunda etkilemelerini sağlamaktadır (Toprak, 2009; Toprak ve Karakurt, 2012: 4)

Aidiyet ilişkisi iç göç ve sonrasında kentsel aidiyetin oluşturulması, bu bağlamda Türkiye’ de özelinde hemşehrilik ilişkilerinin ortaya çıkış nedenleri ekseninde ele alındığında durum biraz daha kolaylaşmaktadır. Nitelik itibariyle iç göç olması, dil, kültür sorunsalını içinde barındırmaması konuyu daha yumuşak bir zemine indirmektedir. Göçle gelen kişinin kendisini geldiği kente ait hissetmesi ve bunun nasıl sağlanacağı sorgulandığında her şeyden önce bunun sağlıklı ve düzenli kentleşmenin ve dolayısıyla da toplumsal yapının temel kriterlerinden olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Kişinin bulunduğu ya da yerleştiği mekânı sahiplenmesi ve kendini oraya ait hissetmesi mekâna dokunabilme; yani görünürlük derecesine bağlıdır.

İnsanların şehri koruması, sahiplenmesi için öncelikle o şehrin içinde “var olmaları” gerekmektedir. Şehrin içinde olmak ise fiziksel anlamda onun içinde yer almayı bu anlamda mekânsal bir konumlanmayı değil, sosyal, kültürel ve siyasal anlamda aktif bir süreci ifade etmektedir (Kaya, 2011: 76). Kişinin kentsel yaşam kalitesine sahip olması kentsel aidiyetin oluşmasında temel unsurdur. Kişinin yaşamında önemli imkânlardan yararlanma derecesi olarak tanımlanabilecek olan yaşam kalitesi temel göstergelerine bakıldığında bu göstergelerden birisinin toplumsal aidiyet olduğu görülmektedir. Bu aidiyetin oluşması için gerekli unsurların ise; yeterli gelir sahipliği, sağlık ve sosyal hizmetler, istihdam, eğitim programları, boş zaman faaliyetleri, toplumsal olaylar ve faaliyetler olduğu görülmektedir (Toprak, 2008: 36). Toplumsal aidiyetin ve özelde de kentsel aidiyetin sağlanması söz konusu unsurların hayata geçirilme düzeylerine bağlıdır.

Hızlı bir kentleşme süreci yaşayan Türkiye’ de, göç eden kişilerin yaşamlarına ilişkin değişim “kır yoksulluğundan” “kent yoksulluğuna” geçiş şeklinde ortaya çıkmıştır. İlk bakışta her ikisinin de aynı durumu yani yoksulluğu ifade ettiği düşünülse de kent yoksulluğunun daha travmatik sonuçları söz konusu olduğu ifade edilmektedir. Çünkü burada yoksulluğun yanına bir de “kentsel yoksunluk” eklenmiştir. Bireyi üretim ilişkileri içerisine dahil ederek dönüştüren sağlıklı kent yaşamının özelliklerinden uzak bu türden bir kentleşme, üretim sürecine katılma yollarını açmamış; böylece kent yoksulunun yalnızlaşmasına neden olmuştur. Bu durum; yeni kent yoksulunun kent yaşamı olarak algıladığı bu yalnızlığını eski geleneksel, korumacı yaşam biçimi ile karşılaştırmasını beraberinde getirmiştir. Üretim sürecine dahil olamayan ya da sürecin dışına itilen kent yoksulunun önünde iki seçenek vardır:

- Ya kalabalık içindeki yalnızlığın bunaltıcı ağırlığı altında ezilmeyi kabullenecek,
- Ya da köyündeki dayanışma yaşam biçimini burada da sürdürmenin yollarını bulacaktır.

Bu süreç insanın doğası gereği toplumsal bir varlık olması ve yetiştirilme şekli ile de bağlantılı olarak kişinin çeşitli gruplara, birliklere katılımı ile sonuçlanmaktadır. Bunların en somut örnekleri şüphesiz ki sayıları her geçen gün artan hemşehri dernekleridir. Bu birlikler kentin bireye vermediklerini ona hazır olarak sunmazlar; ancak varlıklarıyla meydana getirdikleri “ait olma” duygusuyla onun yalnızlığını giderirler ve böylece kentin kendisine sunmadıklarını hangi –legal, illegal- yolla olursa olsun ondan alabilmesine yardımcı olurlar (Türksoy, 2000: 145).

Belirli bir kesimin kentin olanaklarından gerçek anlamda faydalanabildiği, kişinin kentsel süreçlerin dolayısıyla da “kentsel yaşamın” dışında kaldığı üstelik yaşadığı kente bağlılığı oluşturacak olan kentsel aidiyetin yerine başka bir aidiyet duygusunun bulunduğu kentte, kişi için kentin tek anlamı “karnını doyurduğu” mekân olmasıdır. Bu türden bir ilişki hem kent kültürünün aktarımını ve benimsenmesini hem de kentlilik bilincinin oluşmasını engellemektedir. Bu durumun çıktıları ise; kente karşı yabancılaşma, duyarsızlık, kent kültürünün yozlaşması, kentlerin tahrip edilmesi ve kent kimliğinin kaybolmasıdır.

Kentlilik Bilinci: Kentsel aidiyetin geliştirilememesi, kent kültürünün yozlaşması ve aktarımının yapılamaması kentlilik bilincinin de gelişmesini engellemektedir. “Kentlilik bilinci; kentleşme, kentlileşme, kent kültürü ve kentsel aidiyetin kesişme noktasında ele alınabilir. Genel anlamda düşünüldüğünde kentlilik bilinci, kent kültürünü anlamak, kendini kente, kentin dinamiklerine ait ve güvende hissetmek, kentsel oluşumlardan sorumluluk duymak olarak tanımlanabilir” (Kentlilik Bilinci, Kültür ve Eğitim Komisyonu, 2009: 17). Buna göre, kentlilik bilinci, kişinin yaşadığı kente ilişkin bir farkındalığa sahip olmasını ifade etmektedir.

Kentte yaşayan bireylerin kente özgü tutum ve davranışlar sergilemeleri, edilgen bir vatandaşın ötesinde etkin birer aktör, paydaş olduklarının farkında olmaları ve buna uygun davranışları anlamına gelen kentlilik bilincinin gelişmesi için, bireylerin yaşadıkları kent ile güçlü bağlar kurabilmesi gerekmektedir. Söz konusu bağların oluşturulabilmesi için bireyin her şeyden önce kendisini yaşadığı kentin bir parçası olarak görmesi ve bunu hissetmesi gerekir. Kentlilik bilinci, bireylerin kendilerini yaşadıkları kente ait hissetmesi, ona sahip çıkması ve onu koruması gibi süreçleri kapsadığı için kentlerin ve ona ait tüm öğelerin sürdürülebilirliği açısından çok önemlidir (Banger, 2011: 1).

Günümüzde kentler; yaşanabilirliğin sorgulandığı, karmaşanın, yalnızlığın, yabancılaşmanın ve ötekileştirmenin yaşandığı, ortak mekânda çoğu kere birbirinden habersiz paralel yaşamların sürdürüldüğü, aidiyet duygusunun ve buna bağlı olarak da hak- sorumluluk ilişkisinin yani kentlilik bilincinin oluşturulamadığı mekânlar olarak karşımıza çıkmaktadırlar (Kentlilik Bilinci, Kültür ve Eğitim Komisyonu, 2009: 22). Bu olumsuzlukların sonucu ortaya çıkan manzara sahipsiz kentlerdir. Sahipsiz mekânların sonucu ise hor kullanılmak ve tahrip edilmektir. Günümüz kentlerinin en önemli sorunu kentlilerin kentlerine sahip çıkmamaları, bu anlamda kentlilik bilincine sahip olmamalarıdır. En önemli sorundur; çünkü bu sorun kentin tüm gelişim pratiklerini etkilemektedir. Kentte yaşayanlar, kendilerini kente ait olduklarını ve o kentin de kendilerine ait olduğunu, en önemlisi kentin geleceği ile kendi geleceklerinin iç içe olduğunu ne yazık ki göz ardı etmektedirler. Bu nedenle de kentler ciddi anlamda bir aidiyetsizlik ve sahipsizlik yaşamaktadır (Kaya, 2011: 76; Şentürk, 2008: 12).

Sorunun bugünkü nedenleri kabul edilmekle birlikte daha sağlıklı çözümler üretilebilmesi için biraz daha derinlere inilmesinde fayda vardır. Bu anlamda Geleneksel Türk Kamu Yönetimi anlayışının gözden geçirilmesi ve “kentlinin kim” olduğu sorgulaması yapılırken bu anlayışa biraz daha yakından bakılması gerekmektedir. Kentleşme sürecini sağlıklı ve doğru şekilde yürüttükleri söylenen ve bu anlamda onlar ve biz şeklinde bir ayrım yapılan Batılı toplumlara bakıldığında tüm süreçlerin odaklandığı, üzerinde temellendiği ögenin “birey” kavramı olduğu görülmektedir. Yine birey kavramının onu önemli bir bileşen olarak kabul eden ideolojide, mülkiyet kavramı ile birlikte ortaya çıktığı görülmektedir. Mülkiyet; yani tasarrufta bulunma hakkı ve bilinci ise beraberinde sahiplenme ve korumayı getirmektedir.

Tarihsel sürece bakıldığında Türk toplumunda durumun tam tersi olduğu görülmektedir. Osmanlı Devletinde devletin toprak sistemi gereği topraklarının mülkiyetine sahip olmayan toplumun Cumhuriyet döneminde, yetkiyi elinde bulundurduğu için kendisini kentin sahibi olarak gören ve vatandaşı kendisinden uzak tutarak onu kendisine yabancılaştıran bir kamu yönetimi anlayışı haline gelmesi nedeniyle statüsünde bir değişiklik olmamıştır. Belki bu durumun doğal bir yansıması olarak, geleneksel kamu yönetiminde yaşanan sorunları dile getirmede çok sık kullanılan cümlelerden birisi “devletin malı deniz” anlayışı doğmuştur. Vatandaşların kamu mallarına ilişkin tutumunu ifade etmede kullanılan bu anlatım, aslında kişinin kendisini idari mekanizmaları kontrol edenlerden nasıl ayırttığını göstermektedir. Kişi, kendisini devletin temel yapı taşı olarak görmemekle birlikte; kendisi ile devleti karşı iki ayrı tarafa yerleştirmektedir. Mal sahibi- kiracı türünden bir anlayışı ifade eden ve bu türden bir ilişkinin sürdürüldüğü yönetim anlayışı, kişinin kentine sahip çıkma türünden bir anlayışı geliştirmesini engellemiştir. Zaten bu türden bir zihinsel alt yapısı olmayan toplumda, buna bir de hızlı ve düzensiz kentleşme ve onun sonuçları eklendiğinde bugünkü sorunların oluşmaması işten bile değildir.

Soruna ilişkin çözüm stratejileri sorgulandığında, tüm sürecin birbirleriyle bağlantılı öğelerden oluştuğu bir kere daha fark edilmektedir. Bu nedenle geliştirilecek olan çözüm stratejilerinin bütünleşik bir yaklaşımla ele alınması gerekmektedir. Çözüm stratejileri konusunda ilk adım atılması gereken konu, bize

göre “kent kültürüdür”. İlk olarak yapılması gereken şey, kent kültürünün yeniden inşasını sağlayacak adımların atılmasıdır. Bireyler bu konuda sosyal ve kültürel anlamda eğitilmelidir. Söz konusu eğitim, toplumsal yaşamın dinamiklerine paralel olarak birikim meydana getiren ve zaman içerisinde gelişerek “kentte yaşama kültürü edinme” şeklinde ele alınmalıdır (Banger, 2011: 2). Kentliler arasında kollektif bir belleğin oluşması da, yaşanan kente sahip çıkılması ve kentlilik bilincinin oluşmasında önemli bir diğer etkidir. Bunun içinse “kent hafıza merkezleri” olarak adlandırılan Kent İhtisas Kütüphaneleri, Kent Arşivleri ve Kent Müzelerinin kurulması ve bu işlev doğrultusunda bunların işlevsel hale getirilmesi gerekmektedir.

Bunların dışında kentlilik bilincinin oluşturulmasında atılması gereken adımlardan en önemlisi, kente ilişkin, kenti ve dolayısıyla kenttaşları ilgilendiren konularda alınan kararlara katılımın sağlanmasıdır. Kişinin kendisini yaşadığı kentte bir aktör, bir paydaş, bir hemşehri olarak görmesi için kente dair alınan kararlara katılımının sağlanması gerekmektedir. Kentin sahibi kim sorusuna ‘o kentte yaşayan ve kendisini o kente ait hissedenden kişi’ şeklinde bir cevap veriliyor ise, bireylerin karar sürecine dahil edilmesi gerekmektedir. Bunun için de, yönetim anlayışının yerel düzeyden başlayarak etkin şekilde hayata geçirilmesi gerekmektedir. Bu anlamda kentte faaliyet gösteren ve kent ve kentliden ayrılarak kapalı gruplar oluşturmaya eğilimli derneklerin, birliklerin sürece dahil edilmeleri büyük önem taşımaktadır.

Her geçen gün büyüyen ve karmaşılaşan, dolayısıyla da yönetimi güçleşen kentlerimizde kent kültürünün oluşturulması, bu konuda bir bilincin geliştirilmesi ile mümkündür. Kentlilik bilinci, kentli hak ve sorumlulukları olarak ortaya konan tüm kavramların ana temasını oluşturmaktadır. Kentlerde hem fiziksel hem de toplumsal çevrenin iyileştirilmesi, yaşanan kente aidiyetin oluşturulması için zorunludur; çünkü bireyin kendisini kente ait hissetmesi için o kentin kendisini maddi ve manevi anlamda tatmin etmesi gerekmektedir. İşte bu nedenle kentlilik bilinci; biraz da kentte yaşayan kişilerin birbirlerinin farkında olmaları, birbirlerini anlamaları, birbirlerinin farklılıklarını zenginlik olarak kabul etmeleri ve bu zenginlik içinden kent kültürü ve kentlilik adına ortak değerler, tutumlar çıkarma çabalarıdır (Kentlilik Bilinci, Kültür ve Eğitim Komisyonu, 2009: 22).

Kentsel Güvenlik: Kent kimliğinin temel dayanaklarından birisi de hiç şüphesiz ki kentsel güvenliktir. Tarihsel süreçte insanları bir araya getirerek toplu bir yaşam şeklinin oluşturulmasına neden olan etkenlerin başında bireyin güvenlik ihtiyacı gelmektedir. Güvenlik, toplum yaşamında normlar düzeninin aksamadan yürütülmesi, kişilerin korkusuzca yaşayabilmesi ve emniyet olarak tanımlanmaktadır (Toprak, 2008: 192). Birleşmiş Milletler 1994 yılında yayımladığı İnsani Kalkınma Raporu’nda güvenlik olgusunu sürdürülebilir insani kalkınma paradigması etrafında yeniden tanımlamıştır. Yerel ve bölgesel güvenliğin ötesinde küresel insan güvenliği ilkesi üzerine kurulu olan bu yeni paradigmada, insan güvenliğinin; açlık, hastalık ve baskı gibi kronik tehditlerden ve günlük yaşamın akışına müdahale edecek ani ve zararlı tehditlerden korunma gibi iki temel boyutu olduğu öne çıkarılmıştır. Bu durum güvenlik olgusu dendiğinde durumun sadece “polisiye” bir nitelik taşımadığını onu kapsayan ve aşan bir olgu olduğunu göstermektedir (<http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr1994/> ; Toprak, 2008: 193).

Kentsel güvenlik; kentte yaşayan bir bireyin ya da grubun, kentsel yaşamına ilişkin tüm ihtiyaçlarının karşılanması ve ilişki ağlarının oluşturulmasının yanında, güvenliğinin de sağlanabilmesi olarak ifade edilmektedir. Tanımda dikkat çeken husus, bir kentli olarak beklentilerinin karşılanmasını bekleyen bireyin, bu beklentileri karşılanırken emniyetinin de beraberinde sağlanabilmesidir (Kaya, 2011: 1). “Buna göre kent güvenliğınden anlaşılması gereken, günlük hayatın akışına müdahale edecek kişisel ve toplumsal zararın ortaya çıkmasına neden olan ekonomik, sosyal ve kültürel, fiziksel değişimlerle, kent hayatının olumsuz etkilenmesinin önlenmesidir” (Kentlilik Bilinci, Kültür ve Eğitim Komisyonu, 2009: 62).

Güvenlik-suç ilişkisi sorgulandığında, kentleşme ile suç olaylarının birbirine paralellik gösterdiği, kentleşme ile birlikte suç oranlarının arttığı gözlemlenmektedir. Kente karşı ve kentte işlenen suçların artmasının sosyo-ekonomik temelleri incelendiğinde temel olgunun yoksulluk olduğu görülmektedir. Nitekim Karl Marx (1818- 1883) şiddet olgusunu “ekonomi” ile açıklamaktadır. Yoksulluk, bireyin ihtiyaçlarını tam olarak karşılayabilecek maddi imkânlarla sahip olmama durumu olarak ifade edilmektedir. Bununla birlikte, kent güvenliğini tehdit eden asıl unsur,

hızlı ve düzensiz kentleşmenin getirdiği nüfus baskısı ve kentlerdeki yoksulların niceliksel artışı değildir. Kent güvenliğini tehdit eden asıl unsur, kent yaşamı ile birlikte yoksulluk duygusunun yanına eklenen “yoksunluk duygusu” dur. Yoksunluk duygusu, insanın beklentileri ve olanakları arasındaki farkın bilincine varmasıyla ortaya çıkmakta ve kentsel güvenliğini tehdit eder hale gelebilmektedir (Kentlilik Bilinci, Kültür ve Eğitim Komisyonu, 2009: 63).

9. Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda da güvenlik sorunları konusunda; kentleşme sürecinin suç oranlarında bir artışa neden olduğuna değinilerek, toplumsal ve kültürel alanlarda yaşanan hızlı değişim ve ekonomik dalgalanmalar ile yoğun göç ve çarpık kentleşmenin uyum sorunlarına neden olduğu, bu sorunların ise terör ve asayiş başta olmak üzere toplumsal bütünlüğü ve uyumu zedeleyici ortamlar hazırladığı ve ulusal ve yerel düzeyde, topluma entegrasyon ve aidiyet duygusunu azalttığı dile getirilerek konunun önemini artırarak koruduğu ifade edilmiştir (DPT, 2006: 46).

Kente yeni gelenlerin kent imkânlarından yararlanamaması, kent içinde “var olamaması” kentten uzaklaşmasına, ona yabancılaşmasına neden olmaktadır. Kentte en temel ihtiyaçlardan birisi olarak barınma ihtiyacını karşılayamayan, iş sahibi olamayan, kentin sağladığı maddi ve manevi fırsatlardan yararlanamayan kişinin kente yabancılaşması ve bu yabancılaşmanın da bir adım ileriye taşınarak kente karşı bir öfkeye dönüşmesi bu anlamda olağan bir süreç olarak görülmektedir (Kaya, 2011: 76). Bu nedenle güvenliğin ve özelde kentsel güvenliğin sağlanabilmesi için en temel koşul, kişinin temel yaşam kalitesine sahip olması ve temel yaşam standartlarının kendisine sağlanmış olmasıdır.

Yaşam kalitesi; genel anlamda bireysel ve toplumsal olarak iyi olma durumu üzerinden tanımlanmaktadır. Bu noktada belirtilmesi gereken husus, yaşam kalitesi kavramının hayat standardı kavramından farklılığıdır. Daha çok ekonomik gelir üzerinden tanımlanan hayat standardı kavramına karşın, yaşam kalitesi kavramı ekonomik yeterliliğin yanında ve ötesinde bir anlama sahiptir. Yaşam kalitesi göstergeleri incelendiğinde, beslenme, sağlık, istihdam, eğitim, gibi göstergelerin yanında, çevre, psikoloji, dini inanç, gibi kriterler göze çarpmaktadır. Bu bakımdan yaşam kalitesi, yaşamdan duyulan hoşnutluk ile kültür ve değerler sistemi içinde kişinin kendisini algılayışı ve olguları değerlendirmesini ifade etmektedir

(http://en.wikipedia.org/wiki/Quality_of_life; Toprak, 2008: 35). Tüm ilkeler birlikte değerlendirildiğinde yaşam kalitesi temel insan haklarının 21. yüzyıl koşullarına uygun olarak yeniden ele alınması ve bu anlamda yeniden yorumlanmasını ifade etmektedir.

Yukarıdaki tanımlara da bakıldığında, güvenliğin sadece polisiye tedbirlerle sağlanamayacağı, konunun bütünlük bir çerçevede ele alınması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Konunun sadece polisiye bir nitelik taşımaması, bu olguyu hayata geçirmede rol alan aktörlerin de çeşitlendirilmesini ve yeni aktörlerin sürece dahil edilmelerini gerektirmektedir. Örneğin; günümüzde büyük kentlerde kent güvenliğinin ve refahını sağlanması sivil toplum kuruluşlarının sorumluluk üstlenmesini gerektirmektedir. Sivil toplum kuruluşları, doğrudan hemşehrinin sağlıklı ve demokratik koşullar altında kentsel hizmetlerden yararlanmasına, bu hizmetlerin yürütülmesine ya da bu hizmetlerin denetlenmesine yönelik olabilecekleri gibi benzer amaçları taşıyarak yaşam kalitesi göstergelerini hayata geçirilmesini de sağlayabilirler (Toprak, 2008: 195).

Kentli Hakları: “Kent kimliğinin temel dayanakları nedir?” ’e dair bir sorgulama yapıldığında ele alınan tüm kavramların, tüm olguların tek başına kentli hakları, hak ve ona bağlı olarak da sorumluluk başlığı altında toparlanması mümkündür. Genel olarak hak, kişiye tanınan yapma yetkisini ifade etmektedir. Kant ise hakkı, bireylerin diğer bireylerle bağdaşabilir özgürlüğü olarak tanımlamaktadır. Bu çerçevede hak, talep, yetki, özgürlük ve saygı gösterilmeyi ve dolayısıyla da sorumluluğu içermektedir (Önder, 2008: 23; Toprak, 2008: 48).

Tarih boyunca yaşanan gelişmeler, insan ve onun değerli bir varlık olması ve bunun neticesinde de çeşitli haklara sahip olduğu, olması gerektiğini ortaya çıkarmıştır. İnsanın sadece insan olma niteliği nedeniyle sahip olduğu haklar, insan hakları şeklinde tanımlanmıştır. Bu hakların kazanımı uzun ve zorlu mücadeleler sonucunda olmuştur. Bununla birlikte bu haklar, somut ve durağan bir yapıda değildirler. Yani, toplumsal açıdan yaşanan süreçler bu hakların yönünü ve şeklini de belirlemektedir. Gelişme seyri incelendiğinde de insan haklarının, genel anlamda dönemin koşullarının etkisiyle dönemsel olarak geliştiği görülmektedir. İşte kentli hakları da bu türden bir sürecin sonucunda ortaya çıkmış bir hak türüdür. Nüfusun büyük bir bölümünü barındıran, bu anlamda birbirlerinden farklı milyonlarca insanın

bir arada yaşadığı mekanlar olan kentlerde, yaşamın belirli bir düzen içerisinde sürdürülmesi kentli haklarının belirlenmesi, kentte yaşayan kişilere bu hakların tanınması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır.

Kentli hakları; hak kavramından yola çıkılarak, yaşanan mekân -kent- bağlamında kişilerin sahip olduğu yapabilme yetkisi olarak tanımlanabilir. Kentlerin ortak bir yaşam alanı olmaları, hem söz konusu ortak yaşama hem de bu ortak yaşamın sürdürüldüğü mekana ilişkin hukukun da oluşturulması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. İnsan-insan, insan-mekan birlikteliğinin sağlıklı bir şekilde sürdürülebilmesi için kentle insan arasında ve kentlilerin kendi arasında ilişkileri düzenleyen kurallar oluşturulması gerekmektedir. Bu anlamda kentli hakları, kişilerin aslında bireysel olarak da var olan haklarını kent yönüyle kullandıkları haklardır (Önder, 2008: 22).

İnsan hakları, evrensel boyutta soyut olarak düzenlenmiştir. Kentli hakları, evrensel olması nedeniyle mekânsal ve kişisel olarak soyut olan bu hakların “öz(n)elleştirilmesi” bu anlamda söz konusu hakların somutlaştırılmasıdır. Kent içindeki bireyi hedef alması, böylelikle haklara sahip olma, onu kullanma ve doğacak sorumluluğu üstlenmeyi mekânsal düzeyde belirlemesi nedeniyle kentli hakları daha somuttur. İnsan haklarının uygulamaya geçmesi, pratiğe yansması kentliler için kentli haklarının varlığı ile mümkündür. Kentli hakları hem kentlinin insan olarak sahip olduğu insan haklarını hem de bireyin yaşadığı kentin içinde bulunduğu kentsel toplumun üyesi, hemşehrasi olarak, o kentin kentsel ve çevresel değerleri üzerindeki haklarının tümünü kapsamaktadır (Karasu, 2009: 38). Dünya nüfusunun yaklaşık yarısının kentlerde yaşadığı bir dönemde insan haklarının hayata geçirilmesi, kentli haklarının hayata geçirilme düzeylerine bağlıdır. Kentli haklarının temel amacı; kentlilere insan onuruna yaraşır bir yaşam sağlamak, yani kentsel yaşam kalitesini tüm kentliler düzeyinde hayata geçirmektir. Kentli haklarının özelliği, hem birinci ve ikinci kuşak hem de dayanışma haklarını kapsamı, hayata geçirilmesi için de işbirliği ve dayanışmayı gerektirmesidir (Palabıyık, 2010: 2).

Kentli haklarının gelişim seyri ele alındığında, gerek Birleşmiş Milletlerin, gerek Avrupa Birliğinin gerekse de diğer uluslar arası örgütlerin oluşturdukları çeşitli anlaşmalarda kentli hakları olarak tanımlanan haklara yer verildiği görülmektedir. Bu türden düzenlemelerin yanında konuya ilişkin daha somut adımlar da atılmıştır. Özel

olarak kent ve yaşamı üzerine odaklanan antlaşmalar incelendiğinde bunlardan birincisi, 1969 yılında Türkçeye çevrilen Atina Antlaşması'dır. Daha sonraki süreçte onu 17-19 Mart 1992 tarihleri arasında gerçekleşen Avrupa Konseyi Avrupa Yerel Yönetimler Konferansı'nda kabul edilen Avrupa Kentsel Şartı izlemiştir. Söz konusu iki antlaşma incelendiğinde yayımlanma tarihi açısından aralarında bulunan zamansal farklılığın içeriksel anlamda olmadığı dikkat çekmektedir. Toprak, bu durumu, yeni bilgiler üretmekten çok, unutulmuş bilgilerin bırakıldığı raflardaki kitapların tozlarının belirli aralıklarla üflenmesi olarak ifade etmektedir.

Sürdürülebilir bir kent yönetimi için gerekli temel ilkeleri bir araya getiren Kentsel Şart, yerel yönetimler için kent yönetimi el kitabı oluşturmak; gelecekteki olası Kentli Hakları Kongresi için temel ilkeleri oluşturmak; şartın ilkelerini yerine getiren kentler için verilecek uluslararası ödüllere temel oluşturmak gibi amaçlara sahiptir. İşbirliği ve dayanışma ilkelerine üzerinde temellenen şart, kentsel kalkınma ve yaşam kalitesi için gerekli olan ilkeleri bir araya toplayarak temel özgürlükleri ve insan haklarını koruma felsefesine dayanmaktadır. Böylece şart sorunlu alanlar için bir başvuru kılavuzu oluşturmaktadır (The European Urban Charter, 1992; 6).

Avrupa Kentsel Şartı, 20 maddelik bir deklarasyon ve 13 maddelik şart ilkelerinden oluşmaktadır. Şarta göre Avrupa yerleşimlerinde yaşayan kentliler güvenlik, kirletilmemiş sağlıklı çevre, istihdam, konut, dolaşım, sağlık, spor ve dinlenme, kültür, kültürlerarası dayanışma, kaliteli mimari ve fiziksel çevre, katılım, ekonomik kalkınma, sürdürülebilir kalkınma, doğal kaynaklar ve zenginlikler, kişisel bütünlük, yönetimler arası işbirliği, eşitlik başlıklarıyla sıralanan haklara sahiptir. Sözü geçen hakların gerçekleşmesi ise, kenttaşlar arası işbirliği ve dayanışmayı gerektirmektedir (The European Urban Charter, 1992).

Kentli hakları bildirisinde yer alan tüm maddeler bir bütün olarak düşünüldüğünde tüme varılan olgu kent kimliğidir. Nasıl ki sağlıklı bir insanın sağlam bir kimliği, kişiliği olması için fiziksel, sosyal ve psikolojik anlamda sağlıklı olması gerekiyor ise; bir kentin kimliği için de kaliteli bir mimari yapılanmaya, kirletilmemiş sağlıklı bir çevreye, kent kültürüne ve tüm bunların hayata geçirilmesinde kilit rol oynayan hemşehri bilinci ve katılımına ihtiyaç vardır. Tüm bu maddelerden yola çıkılarak denilebilir ki; kent kimliği ve onun temel dayanakları

dendiğinde en temelde bir kentlinin sahip olduğu haklar ve buna bağlı olarak da üstlenmesi gereken sorumluluklar ifade edilmektedir.

II. KENT KİMLİĞİ OLGUSU

A. Kimlik Olgusu ve Kent Kimliği

Kimlik, ‘insanın nasıl bir kimse olduğunu gösteren belirti, nitelik ve özelliklerle birinin belirli bir kimse olmasını sağlayan koşulların tümü, teşhis ve hüviyet’ olarak tanımlanmaktadır (<http://www.tdk.gov.tr>). Kimlik geniş kapsamda, insanın kendi benlik duygusuna, kendisi hakkındaki duygularına ve fikirlerine atıf yapılarak kullanılmaktadır. Bir varsayıma göre kimlik, toplumsallaşma süreci ile şekillenmiş olan rollere atfedilen beklentilerle oluşmaktadır. Başka bir varsayıma göre ise, kimlikler daha etkin biçimde toplumsallaşma sürecinde veya oynanılan çeşitli rollerde kişiye sunulan malzemelerle kurulmaktadır (Marshall, 1990:407-408).

Bilgin’ e göre kimlik, bir kişi veya grubun kendisini tanımlaması ve kendini diğer kişi veya gruplar arasında konumlandırmasıdır. Buna göre kimlik, resim ve bir adrestir. Kimlik, bazı boyutlarında bir benzeşmeyi, bazı boyutlarında ise farklılaş(tır)mayı içermektedir. Dolayısıyla kimlik kavramı, benzerlik ve farklılıkların sentezi olarak ortaya çıkmaktadır. Her ne kadar kimlik genellikle farklılık buna bağlı olarak da özgünlük kavramları üzerinden tanımlansa ve buna dair anlam ifade ettiği düşünülse de benzerlik arayışı son derece temeldir (Akt. Güleç ve Sancak, 2009). Bu benzeşme ve farklılaşma ilişkisi, toplumsal bir varlık olan bireyin benzeştiği kişiler ile birlikte yaşama süreçlerini oluşturmasını sağlarken farklılaşma ile de benzerlik içinde bireyin yok olup gitmesini engellemektedir. Böylece kişi, bir yandan toplumsal varlığını gerçekleştirirken diğer yandan bireysel varlığını gerçekleştirebilmektedir.

Maalouf, ‘kimliğim beni kimseye benzemez yapan şeydir’ derken kimliğin daha çok farklılaştırıcı özelliğine dikkat çekmekte ve bu tür bir tanımın kimlik olgusunu daha da netleştireceğini ifade etmektedir. Çünkü ona göre kişinin kimliği resmi kayıtlarla sınırlı olmayan bir yığın öğeden oluşmaktadır ve bu bir yığın öğenin

üstünde konumlanan, onu diğerlerinden ayıran, farklılaştıran şey onun kimliğini oluşturmaktadır. Bununla birlikte Maalouf, çok çeşitli aidiyetler üzerinde temellenen kimliğin başına buyruk aidiyetlerin birbirine eklemelenme hali, -deyim yerindeyse- bir yamalı bohça olmadığını, onun bu parçalılığın yanında bir bütün ve tek olduğunu dile getirmektedir (Maalouf, 2011).

Birçok öğenin birleşimi, mozaikçi olan bununla birlikte onun üstünde; ancak onun ötesinde yer alan kimlik olgusu ve bu olgunun konumlanma şekli toplumsal süreçler açısından her geçen gün önemini arttırmaktadır. Modernizm ile birlikte kimlik konusunda bir taraftan iyimser görüşler, diğer taraftan ise kötümser görüşler dile getirilmeye başlanmıştır. İyimserlere göre modernizm ile birlikte bireyselliğin artması beraberinde çok değişik kimlikler arasından seçim yapabilme imkânını getirmiştir. Böylece insanlar, hiçbir şeyin (din, gelenek, kültür vs.) etkisi altında kalmadan seçimlerini yapacak ve kendilerini gerçekleştirebileceklerdir. Kötümserlere göre ise, bireyin yükselişi beraberinde evsizlik, anlamsızlık doğrultusunda bir eğilimi getirecek ve bu eğilim kamusal alanda otoritenin yok olmasına neden olacaktır (Marshall, 1990: 407).

Modernizmin bir üst aşaması ve ona tepki olarak ortaya çıkan post-modern dönemin kültürel alana yansımasının, parçalayıcı ve ayrıştırıcı bir nitelik taşıdığı ifade edilmektedir; çünkü modernizmin “tekçi” anlayışı eleştirilerek farklılıklar üzerine vurgu yapılmaktadır. Farklılıklar üzerinden şekillenen, bu nedenle her açıdan farklılıkların vurgulanması gerektiğini ifade eden postmodernizm, kimliğin daha çok farklılaştırıcı yönünü ön plana çıkarmaktadır. Sosyal, ekonomik ve kültürel açıdan bir yandan birbirlerine benzetme süreçleri yaşanırken, diğer yandan en küçük farklılığın büyütülerek vurgulanması çoğu zaman bir karmaşaya neden olmaktadır. Bu nedenle yeni dönemde kimlikler, akışkan ve belirsiz bir nitelik kazanmaktadır. Bu durumun sonuçlarının en belirgin olarak gözlemlenebileceği mekânlar, hiç kuşkusuz ki temel yaşama birimi olan ve heterojen bir yapılanmayı ifade eden kentlerdir. Nitekim bireyin yaşadığı kimlik karmaşası aynı şekilde yaşadığı mekâna; yani kente de yansımış, bugün gelinen noktada birey ile birlikte kentlerin de kimlik sorunsalı ortaya çıkmıştır; çünkü kişinin kimliği ortama göre ve nesne ile şekillenir ve yaşanan kentsel çevrenin kimliğine de yansır.

Kent kimliği; kent imajını etkileyen, her kentte farklı ölçek ve yorumlarla kendine özđü nitelikler taşıyan; fiziksel, kültürel, sosyo- ekonomik, tarihsel ve biçimsel faktörlerle şekillenen, kentliler ve onların yaşam biçimlerinin oluşturduğu, sürekli gelişen ve sürdürülebilir kent kavramını yaşatan, geçmişten geleceğe uzanan büyük bir sürecin ortaya çıkarttığı anlam yüklü bütünlük olarak tanımlanmaktadır (Çöl, 1998). Tekeli, kimlik ve kişilik ayrımı yaparak kentin kimliğinin daha çok bir “idea” olarak kurulduğunu; buna karşılık kent kişiliğinin ise, daha çok gözlemsel ve dış dünya ile bağlantılı olarak ortaya konulmaya çalışıldığını dile getirmektedir. Ona göre, bir kentin kimliğinden söz edildiğinde aslında kentte yaşayanların kente yükledikleri idealleştirme kastedilir. Oysa kentin kişiliğinden söz edildiğinde bir idealleştirmeden; yani ona yakıştırılan özelliklerden değil, doğrudan onda gözlemlenenlerden söz etmiş oluyoruz. Buna göre, bir kentteki kaotik yapılanma kişiliğinin kaotik olduğunu gösterir; ancak kimlik açısından bu durum, kentin kimliğinden ziyade kimliksizliğini ifade eder (Tekeli, 1991: 80).

Kent kimliğinin ne olduğunun tam olarak algılanabilmesi için, ne olmadığının açıklanması gerekir. Günümüzde kent kimliği kavramı kentsel imge veya kentsel imaj kavramları ile eş anlamlı olarak kullanılmakta, bu kavramların aynı olguyu ifade ettikleri düşünölmektedir. Oysa kent kimliği, kentsel imge ya da imaj ile aynı şeyi ifade etmemektedir. “Kentsel imge; kent yaşantısının kişilerde bıraktığı duyusal ve düşünsel izlerdir ve bu izler de kent kimliğinin tanınmasındaki en önemli adımdır. Kentsel imge, kentin görölmesiyle elde edilen zihinsel bir süreci ifade etmektedir. Buna karşılık kent kimliği, kentin kişilere gösterdiği sosyal, kültürel ve mekânsal öyküye işaret etmektedir” (Topçu, 2011: 1052). Bu bakımdan kent kimliği, kent imgesini kapsar; yani kentsel imge, kent kimliğinin bir alt bileşenidir.

Coğrafyacılar yer (place)’ in insanlar ve insan toplulukları tarafından oluşturulduklarını dile getirmektedirler. Oysa ‘yer’ (place) anlam ve duygu ile oluşmaktadır. Bu nedenle yer daha soyut, genel ve işlevsel alan ve bölgelerden ayrılmaktadır. Mekân bir dizi koordinattan ziyade duygular, anlamlar ve hikâyelerle tanımlanan coğrafi bir alanı ifade etmektedir. Enlem ve boylam her ikisi de bir konumu, coğrafi alanı tanımlarken place (mekân, kent) tanımını karşılamazlar; çünkü o bunların ötesinde bir şeydir (Hague, 2005: 5). Kimlik tanımları her anabilim dalına göre farklılaşmaktadır. Coğrafyacılara göre, antropologlara göre vs. Bununla birlikte

kimliğinin bazı belirleyici unsurlar söz konusudur. Kentte yaşama, buna ilişkin bir deneyim, kentte yaşamaya ilişkin bilinç, kişinin kendisini orada rahat, evinde hissetmesi, kendisini o yer ile tanımlaması gerekmektedir (Rose, 1995).

Bir kentin kimliği; o kentin tarihi, coğrafyası, ev sahipliğini yaptığı medeniyetleri, içinde yaşayan insanları, başka kültürlerle etkileşimi, geçirdiği işgaller, savaşlar, doğal afetler, bir devlete başkentlik yapıp yapmadığı gibi pek çok etkenden etkilenen ve bu etkenler üzerinde konumlanan, bunların üstünde ve ötesinde bir olgudur (Aktaş, 2009: 1). Bu anlamda kent kimliği ile kişisel kimliğin benzeştiği görülmektedir. Keza bireyin kimliği de sahip olduğu birçok aidiyetin (din, gelenek, dil, cinsiyet, vs.) birleşimi; ama tüm bunların üstünde ve ötesinde bir olgudur. Kimliğin farklılaştırıcı ögesi kentler içinde geçerlidir. Her kentin onu diğerlerinden ayıran bir kimliği vardır. Bugün geline nokta temel sorun ise bu özgünlüğün dolayısıyla da kimliğin kaybedilerek birbirinden hiçbir farkı olmayan kimliksiz kentlerin ortaya çıkmasıdır. Bumin' in (1998) ifadesiyle; eskiden her kentin kendine özgü bir kimliği vardı. Bu durum kitaplara da yansımış ve her birini ayrı ayrı anlatan kitaplar yazılmıştır. Tanpınar'ın Beş Şehir'i gibi. Oysa bugün bunlardan herhangi birini görmeniz diğerlerini de görmüş olmak için yeterlidir; çünkü artık her biri diğerinin aynıdır. Aynı tür binalar, aynı caddeler, aynı alışveriş merkezleri, vs. onu diğerinden ayıracak nitelikler kaybolmuş veya görünmez bir haldedir.

B. Kent Kimliğini Oluşturan Unsurlar

Kent kimliğini oluşturan bileşenler: çevresel unsurlar ve toplumsal unsurlar olarak iki başlık altında incelenebilir:

Çevresel unsurlar ile kentin bulunduğu coğrafi konum, iklimi, bitki örtüsü, topografyası, mimari yapılanması, jeolojik durumu, denizsellik, karasallık gibi hususlar ifade edilir. Bu etkenler, kent kimliğini belirleyen maddi etkenlerdir. Bu faktörlerin farklılığı, kentleri birbirinden ayırır, tanımlar, özgün kılar ve kente kimlik verir. Örneğin, bir kentin denize kıyısı olması onun için “kıyı kenti” gibi bir tanımlamanın yapılmasını, kimliği içerisine bu türden bir bileşenin konulmasını sağlamaktadır. Ayrıca sahip olunan bu niteliklerin farklılığı; kimliğin korunması, iyileştirilmesi ve vurgulanması hususlarında da önem kazanmaktadır.

Bir yerleşimin demografik yoğunluğu, kentin değişen yerel koşulları ile bütünleşmedikçe bir anlam ifade etmez. Yerel koşullar ise doğal ve yapısal elemanlardan oluşur ve sosyal, mekânsal ve estetik boyutlar içerir. Kentsel çevre, yerel koşulların en temel belirleyicisidir. Kente kimliğini veren maddi unsurlar, (iklim, mimari yapı, meydanlar, caddeler, yapılar, vs.) o kentte yaşayanlar ile etkileşim halindedir ve kentte yaşayan kişilerin kimliklerini şekillendirici bir niteliğe sahiptir. Örneğin meydan, kullanıcılarında bir yer ve aidiyet duygusu oluşturmaktadır. Bir yere ait olma duygusu insanlar için sosyo- psikolojik açıdan temel gereksinimlerden birisidir ve bu duygunun oluşturulması o yerin kendine özgü kimliği ile bağlantılıdır (Oktay, 2011).

İster içinde bulunulan döneme ait, ister önceki dönemlerde inşa edilmiş olsun oluşturuldukları dönemin özelliklerini yansıtan ve üzerinde ortak bir konsensüsün sağlandığı yapı ve yapıtlar, o kenti oluşturan temel kurucu unsurlarıdır. Bu yapılar aynı zamanda toplumsal hafızayı da oluştururlar ve sadece bu nedenle korunmaya değerdirler (Kentlilik Bilinci, Kültür ve Eğitim Komisyonu, 2009). Eşyalar gibi mekânın da, grup kimlik ve aidiyetini tamamladığını ve böylece grup üyeleri arasında belli oranda bellek uyumu oluşturduğunu dile getirilmektedir. Buna göre kent içinde yer alan çeşitli mekânlar, kolektif belleği oluşturan temel öğelerdir. İnsanlar anılarını mekân ile konumlandırır ve anlamlandırır. Kolektif yapılar bu konumlandırma ve anlamlandırma sürecinde büyük bir öneme sahiptir; çünkü zihin geçmişini mekânsallaştırdığında eşya ve yerler, bu mekânın kodlanmasına yardımcı olurlar (Bilgin, 2011). Mekânsal kodlama ise, bireyin mekânsal aidiyetini oluşturmada temel süreçler olarak ortaya konan “anlamlandırma, egemenlik ve mahremiyet” aşamalarının gerçekleştirilmesini ve mekânsal aidiyetin oluşturulmasını sağlar.

Fiziksel mekansal yapı unsurlarının toplum üzerindeki etkisi, “mekansal çevresel determinizm” kavramı ile açıklanmaktadır. Bu kavrama göre, fiziki mekânsal yapı unsurları belli bir kültürün oluşturulmasında yönlendirici bir işleve sahiptir ve kent ortamında davranışların oluşması da yine belirli fiziksel uyarıcılara bağlıdır. Dolayısıyla kent fiziksel yapısı, orada yaşayanların kişisel niteliklerinin - cemaatçi veya bireyselci, girişimci veya tutucu, geleneksel veya yenilikçi, tutumlu veya savurgan- belirlenmesinde son derece önemli bir rol oynamaktadır (Alptekin,

2007: 12). Yani kentin fiziksel yapılanması, orada yaşayan kişilerin sosyal davranışlarını belirleyici bir nitelik taşımaktadır. Nitekim Helen ve Roma uygarlıklarından günümüze, kent mekânlarının iktidarlar tarafından topluma istenilen politik ve kültürel biçimi vermek amacına göre dizayn edildikleri bilinmektedir. Bu bakımdan şehir planlama projeleri aynı zamanda toplumsal dizayn projeleridir.

Bağlı (2006); mimari ile tarihsel mirasını kaybeden bir toplumun kimliğini de kaybedeceğini, kimliksiz bir toplumun ise her şeyden önce yaşama karşı özgün bir duruşa sahip olamayacağını ifade etmektedir. Özgün bir duruşa sahip olmamak ise toplumun dönüştürme işlevini yerine getirememesine neden olacaktır. Ona göre; bugün en çok tartışılan konulardan birisi olan köylülerin kentlere adapte olamaması, onu benimsememesi, köy kültürünün kenti ele geçirmesinin temel nedeni kentlerin yeni gelenleri dönüştürecek donanımına sahip olamamalarıdır. Bu bakımdan kentsel mimari ve planlama süreç karşısında yetersiz kalmış ve temel işlevini yerine getirememiştir.

Toplumsal unsurlar; toplumsal unsurları sosyo- kültürel özellikler (demografik, kültürel, tarihsel yapı) ve sosyo- ekonomik özellikler (istihdam durumu, kentlilerin yaşam standartları, vs.) oluşturmaktadır. Her biri birbirinin içinde olan, birbirinden etkilenen, birbirinden ayırt edilmesi mümkün olmayan bu faktörlerin etkileşimi ile kentin toplumsal kimliği tanımlanmaktadır (Çöl, 1998).

Bu öğelerin en önemlilerinden biri, kentin tarihsel geçmişi ve yapılanması; yani tarihsel birikimidir. Tarihsel birikim, kent kimliğinin temel bileşenidir. Kent mekânlarının geçmişle bağlarını koparmaları aidiyet duygusunun bununla birlikte kent ve kentli kimliğinin kaybolmasına neden olmaktadır. Oysa kent kimliği tarihsel süreç içinde yaşanan değişimlerin her birinin kent üzerinde bıraktığı etkilerin üst üste birikmesi ve tortulanması ile oluşmaktadır. Nasıl ki bireyin kimliğinin oluşmasında ailevi geçmişi, bu anlamda tarihinin önemi büyükse, kent kimliğinin oluşmasında da kentin tarihsel geçmişi ve buna bağlı olarak tarihsel yapıları da aynı öneme sahiptir. Tarihi ile bağlarını koparmış bir kent, ruhunu yitirmiş demektir. Bugün kentlerin sadece taş bloklar olarak algılanması, kentleşmenin zihinlerdeki resminin ‘bir araya toplanmış bina kütleleri’ olmasının nedeni de burada yatmaktadır.

Yaşanılan süreçte geçmişe dair, onun izlerini taşıyan ve bu anlamda kentin ruhu olan yapılar teker teker ortadan kaldırılmış; bunların yerini dünyanın her

yerinde görebileceğiniz yapılar almıştır. Bu durum ise; kimlik olgusunun temel anlamı olan farklılığı, özgünlüğü ortadan kaldırmış; sonuç kimliksizlik olmuştur. Kentin ruhunu yitirmesi içerisinde yaşayanları da etkilemiş, bu ruhu hissetmeyen kişiler için kent sadece fiziksel bir mekân niteliğini kazanmıştır. Oysa kent gelişmiş güzel oluşturulmuş bir yapılar bütünü değildir, bunun ötesinde bir şeydir; ancak kentlerin bugün yaşadığı kimlik karmaşasının tek nedeni tarihsel kimliğin kaybedilmiş olması değildir. Tarihsel kimlik yitimi, söz konusu karmaşanın ortaya çıkmasına neden olan önemli unsurlardan sadece bir tanesidir.

Bir kentin kimliği birbiri ile sıkı bağlarla bağlı ve biri diğerinden ayrılmaz bileşenler üzerinde temellenmektedir. Bu öğelerden en önemlisi hiç kuşkusuz ki beşeri unsurdur. Bir kentin kendine özgü bir kimlik kazanması için, kent sakinlerinin onu tanıması, yaşam alanı olarak sahiplenmesi, kentsel süreçlere aktif olarak katılması kritik önem taşımaktadır; çünkü insan kendi yaşamını sağlamak için kente çeşitli şeyler ekler; bu ekledikleriyle kente anlam verir ve bu anlam kentin kimliğini belirler. Kent kimliği; insan ve insan ürünleri, ortaya koydukları ile anlamlanır ve son şeklini bu eserlerden alır. İnsan, oluşturduğu yapılar ile anlamlanan bu kimlik ile yaşar, onunla etkileşir ve onu özümser. Bu etkileşim ve özümseme söz konusu kişilerin İstanbullu, İzmirli, Romalı, Parisli; hatta daha küçük ölçekte Karşıyakalı gibi tanımlanmasını ve kimliklerinin oluşturulmasını sağlar (Aktaş, 2009).

Kent kimliği sadece ayrımsanabilir ve anımsanabilir biçimsel özelliklerden oluşmamaktadır. O aynı zamanda bireylerin kente yükledikleri anlamlardan oluşmaktadır. Kent sakinlerinin kentlerine ilişkin algıları ise, yaşam tarzlarına yani kent mekânlarını kullanma düzey ve biçimlerine göre şekillenmektedir. Bu nedenle kişinin kentte nereleri, hangi sıklıkla kullandığı önemli bir kimlik göstergesidir (Bilgin, 2011). Kent içerisindeki yaşam alanının genişliği ve kent hizmet ve imkânlarından yararlanma düzeyi kentle bütünleşme düzeylerini etkilemekte ve sürecin yönünü belirleyici bir rol oynamaktadır.

Kişinin “boş zaman” olarak ifade edilen zamanının nasıl geçirdiği, yaşam tarzı olarak tanımlanmaktadır. Yaşam tarzı ise kent kimliğinin temel toplumsal bileşenlerinden bir tanesidir. Kişinin sosyo-ekonomik yaşam düzeyi ve kentin kendisine bu konuda sunduğu olanaklar yaşam tarzını belirleyici etkenlerdir. Kentlinin kendisine ayırdığı zaman dilimini değerlendireceği mekânlar, kültür

zenginliği olarak gör÷lmekte ve kentsel yaşam biçimine yeni bir anlam katmaktadır. Bireyin kendisini değerli hissetmesi, dinlenme ve eğlenmeye ayrılan zaman dilimlerinin kaliteli şekilde geçirilmesine bağlıdır. Bu ise kentin bireye manevi olarak kendini geliştirme olanaklarını sağlamış olması ile mümkündür. Söz konusu imkânlar, bir yandan kişinin bulunduğu mekâna aidiyetini güçlendirmesini sağlarken diğer yandan da bu aidiyeti vurgulayarak kendilerini diğer kentlilerden farklılaştırmasını sağlamaktadır. Bu farklılaştırma ve bunun karşı taraf tarafından kabul÷ ise kimlik oluşumunu sağlamaktadır. Örneğin, İzmir’ de kişinin yaşadığı yaşam şekli ve düzeyi, kentin kendine sundukları; kişinin kendisini diğer kentlilerden farklılaştırması ve bu farklılığın karşı taraf tarafından kabul÷ hem İzmir kent kimliğini hem de İzmirli kimliğinin oluşmasını sağlamaktadır. Böylece yaşam düzeyi, birey ve kent birbirlerini tamamlamakta; karşılıklı olarak birbirlerinin kimliklerini oluşturmaktadır.

İnsan ve kent ilişkisi sadece bu mekânda yaşama ilişkisi değildir. Bu ilişki, çeşitli sosyal ve psikolojik boyutları içeren kapsamlı bir etkileşimi ifade etmektedir. Kimlik, kenti ve o kentte yaşamayı anlamlı hale getiren şeydir. Bir mekânın kimliğinin olması; ancak kişilerin ona -mekâna- çeşitli değerler yüklemesi, oraya bağlanması ve bu değerler için bazı özverilerde bulunması; daha yalın bir ifadeyle kent yaşamına ilişkin hak ve sorumluluk bilinci geliştirmesi ile mümkündür. Kent kimliği, sürekli gelişip değerren, yenilenebilen ve en önemlisi bozulabilen dinamik bir yapıya sahiptir. Bir kentin kimliği ise; ancak dışsal etkenler, özellikle de insan eliyle bozulmaktadır (Kaypak, 2010: 8). Kentlerin kimliklerini kaybetmesi ve niteliksiz mekânlara dönüşmesi ise, bireyin yaşam kalitesini onunla bağlantılı olarak da mekânsal aidiyetini olumsuz etkilemektedir.

C. Tarihsel Süreçte Kent Kimliği

Kentler ilk ortaya çıktıkları günden itibaren bir dönüşüm süreci içerisindeyler. Tarihsel süreç içinde yaşanılan sosyo- kültürel ve ekonomik olaylar kente yansımakta ve onu bu doğrultuda dönüştürmektedir. Bu dönüşüm süreçlerinden kalan tortullar üst üste birikerek kent kimliğini meydana getirmektedir. Tarihsel süreç içerisinde kentlerin nasıl ortaya çıktığı tam anlamıyla netlik

kazandırılmış bir durumdur değildir. Hem ortaya çıkış süreci açısından hem de geleceği açısından - yok mu olacağı yoksa büyüyüp birer ‘devlet’ haline mi geleceği vs. - belirsizlikler taşımaktadır.

Mumford; canlıların kentinden önce ölülerin kentleri olduğunu, bir anlamda ölülerin kentlerinin - mezarlık- canlı kentlerinin öncülü ve neredeyse onun özü olduğunu dile getirmektedir. İnsanın ölüye olan saygısının belirli bir yerleşim yeri oluşturmada pratik ihtiyaçlardan daha önemli bir rol oynamış olabileceğini ifade ederek kent hayatının ilk insanın ölülerinin gömülü olduğu alanlarla, tarih boyunca sayısız uygarlığın son nefesini verdiği yer olan nihai mezarlık arasındaki tarihsel alanı baştan sona kat ettiğini söylemektedir (Mumford, 2007: 18). Nitekim tarihsel süreç içinde Antik dünyada ilk şehirlerin oluşumunun daima bir din merasimine bağlı ve bunun sonucu olduğu görülmektedir. Eski Site’nin (şehir) esasını dini olduğu gibi, idare edenleri de din adamlarıdır (Pustu, 2006: 133). Din olgusunun dışında ilk kentlerin ortaya çıkış nedenlerine bakıldığında güvenlik ihtiyacı, ekonomik, kültürel ve çevresel etkenler karşımıza çıkmaktadır. Bu etkenlerin her birine ilişkin; askeri kuram, din kuramı, pazar yeri olma vb. çeşitli kuramlar söz konusudur.

Yiyeceğin artması, buna paralel olarak nüfusun artması toplum düzeninde de değişiklikler meydana getirmiş ve daha karmaşık bir yapılanma olan kent yaşamını ortaya çıkarmıştır. Yerleşim biriminin boyutunun büyümesi, geçimlik üretimin dışında artı ürünün ortaya çıkması, uzmanlık alanlarının oluşması, buna bağlı olarak ticaretin gelişmesi, siyasi örgütlenmelerin akrabalık temeli yerine yerleşim birimlerine dayalı olması, teknolojinin gelişmesi kent uygarlığının ortaya çıktığını gösteren göstergeler olarak ele alınmaktadır. Sürecin toplumsal yapı üzerindeki etkisi ise, kıra özgü birincil ilişkilerin yavaş yavaş gevşemeye başlaması ve yerini “ikincil ilişkiler” olarak adlandırılan ilişki türünün egemen olduğu yeni toplumsal yapıya (kentsel yaşama) bırakmasıdır. Childe (1882- 1957) yaşanan bu süreci “kentsel devrim” olarak tanımlamaktadır. Mumford (1895- 1990) ise, Childe’nin bu tanımlamasında bir eksikliğin olduğunu ifade ederek bu tanıma yanlış bulmaktadır; çünkü ona göre; devrim daha iyiye ve ileriye yönelik bir eylemdir ve arkada bırakılan eskimiş kurumlar ve bunlardan uzaklaşmayı ifade etmektedir. Oysa kentin ortaya çıkışının kültür içindeki eski unsurları söküp atmadığını, tersine onları bir araya getirerek faaliyet alanını genişlettiğini söylemektedir. Bu nedenle yaşanan

dönüşümün kentsel devrim yerine sanayi devriminde olduğu gibi ekonomik bir dönüşümü ifade ettiğini dile getirmektedir (Childe, 2009; Mumford, 2007).

Sanayileşme öncesi kentlerin genel özelliklerine bakıldığında; kentin dört temel işleve sahip olduğu görülmektedir: bir pazar yeri olarak ticari, siyasal, dinsel ve eğitimle ilgili işlevler. İçsel düzenlemeleri kentin ekonomik ve toplumsal yapısına göre şekillenmiştir. Toplumsal farklılaşma mekâna yansımış, sokaklar ve mahalleler içindeki sosyal sınıf ile nitelendirilmiştir. Bu kentte toplumsal devingenlik oldukça düşük bir seviyededir. Ekonomik açıdan sanayi kentlerine kıyasla daha alt düzey bir uzmanlaşma söz konusudur. Ekonomik yapılanma kentsel mekâna yansımış ve belirli ekonomik faaliyetler belirli bölgelerde toplanmıştır. Bu kentte dinsel işlev diğer tüm işlevlerin üzerinde yer almakta ve aileye, ekonomik, yönetsel ve diğer tüm yapılar etkiye bulunmaktadır. Gündelik yaşam dinsel değerlerin etkisi altındadır (Sjoberg, 2001).

Kent kimliği açısından ele aldığımızda sanayi öncesi kentleri, bir anlamda bir benzerliği içerirken diğer yandan bir özgünlüğü de yansıtmaktadırlar. Bu dönemin kentleri içinde bulundukları devletin toplumsal özelliklerini yansıtmaktadırlar. Ülke içinde birbirlerine benzer nitelikler taşıyalar da mimari yapılanmaları, planlamaları ile diğer ülke kentlerinden ayrılmakta ve ülkenin kimliğini temsil etmektedirler. Örneğin Roma kentleri, kendilerine özgü özelliklere sahiptirler. Romalılar' ın bir kent kurarken ilk işlerinin onu bir dikdörtgen biçiminde sınırlamak ve duvarlarla çevirmek olduğu, kentin bu alan içinde bir sıkı bir düzene göre geliştiği ifade edilmektedir (Pustu, 2006: 134). Bu özgünlük diğer ülke kentleri için de geçerlidir. Yine Osmanlı Devletinde de kendisine has bir yapılanma ve mimari özellikleri vardır. Örneğin, bu kentlerde yer alan ve Türk evi olarak nitelenen konutlar kendi içlerinde belli düzeyde bir benzerlik gösterirken diğer ülke yapılarından ayrılmakta ve bir Osmanlı kenti niteliği ve kimliğini kazanmaktadır (Alsaç, 1993: 20). Örneklerde de görüldüğü üzere, sanayileşme öncesi kentlerin mimari özellikleri ve yapılanmaları içinde bulunan topluma özgü nitelikleri ortaya koymaktadır. Böylece kent sahip olduğu bu özgünlük ile bir yandan kendi kimliğine sahibi olurken, diğer yandan devlet kimliğinin de önemli bir bileşeni olmaktadır. Bu kimlik sürecinin bir alt basamağı ise içerisinde yaşayan kişilerin kente ilişkin bir kimlik kazanmalarıdır. Romalı, İstanbullu vs.

16. yüzyıl, modern ulus devlet kuramının oluşturulduğu ve bu kuramın fiziksel anlamda somutlaştırıldığı dönemdir. Bu süreçten kentler de etkilenmiş ve ortaçağ kentlerinden sanayi kentine doğru bir dönüşüm süreci yaşanmıştır (Pustu, 2006: 144). Sanayi Devrimi ile birlikte ekonomik alanda yaşanan dönüşüm; yani üretim şeklinde meydana gelen değişimin en çok etkilediği mekanlar kentler olmuştur. Bu dönüşüm beraberinde yeni bir kent ve kentleşme olgusunu getirmiş ve süreçlere yeni bir boyut kazandırmıştır. Buhar gücünün üretimde ve ulaşımında kullanılması, işbölümüne ve uzmanlaşmaya neden olmuştur. Üretimin yeni bir aşamaya, ‘büyük sanayi’ye geçişi anlamına gelen bu dönemde, ilk sanayi kentleri İngiltere’ de kurulmaya başlanmıştır (Gülöksüz ve Tekeli, 1982: 1225- 28). Üretimin artması buna paralel olarak nüfusun artması, kentsel alanda yaşanan sanayileşme kırsal alandaki nüfusun çözülerek kentlere doğru hareket etmesine neden olmuş ve kentli nüfus hızla artmaya başlamıştır. Günümüzde kent tanımlaması içerisinde yer alan kalabalık, yoğunluk, iş bölümü, uzmanlaşma gibi bileşenler gerçek anlamlarını bu dönemde kazanmışlardır.

Sanayi kentinin özellikleri incelendiğinde, bu kentin sanayi öncesi kentten tamamen farklılaştığı görülmektedir. Öncelikle sanayi kenti, daha önceki dönemden farklı olarak sanayi ve ticaret merkezidir; bu yeni iki özellik bir önceki dönemde temel işlev olan idari ve dini işlevin geri plana atılmasına neden olmuştur. Diğer yandan kent, fiziksel anlamda sanayi öncesi kentlere göre çok geniştir. Yollar, genişlemiş yapılar yükselmiştir. Konut ve işyeri arasında kesin bir ayrım vardır. Bir önceki dönemde olduğu gibi bu dönemde de toplumsal farklılaşma mekansal farklılaşmayı beraberinde getirmiştir; ancak sanayi öncesi kentinden farklı olarak üst ve orta gelir grubu kent çevresinde yerleşmiş, merkez ve konut alanları arasında kalan alanda, geçiş bölgeleri ortaya çıkarak belirginleşmiş, çok düşük gelirli ve “istenmeyen unsurlar” burada yer almıştır (Arslanoğlu, 2001: 43). Sanayi devrimiyle birlikte kentin yapısında, ilişkilerinde, işleyişinde, kurumlarında, her alanda tam bir dönüşüm yaşanmıştır.

Fabrikaların kentlerde kurulması, kırsal alandan kentlere doğru bir göçü, bu da beraberinde barınma sorununu getirmiştir. Gelen kişiler, üretim merkezlerine yakın olmak amacıyla fabrika etrafına yerleşmeye başlamışlardır. Barınma ihtiyacını gidermek amacıyla yapılan yapılarda, değil kültürel ve estetik değerler, insan sağlığı

bile önemsenmemiştir. Sanayi kentinin üç temel unsuru, fabrika, demiryolu ve bakımsız konutlar olmuştur. Dumanı, kömürü, hangarları ve depolarıyla kent merkezine giren demiryolu, kendisini izleyen fabrikalarla kent alanının büyük bir kısmını kaplamış, kenti hızla kirleterek adeta bir ‘savaş alanı’ na dönüştürmüştür (Bumin, 1998: 57). “Böylelikle 19. yüzyılın ikinci yarısında sanayi kenti; fabrika bacalarından dumanların yükseldiği kent silüetleri ve yüksek yoğunluklu altyapısı gelişmemiş, işçilerin yaşadığı sefalet mahallelerinin yaygın olduğu kent yapısı ile betimlenmeye başlanmıştır” (Gülöksüz ve Tekeli, 1982: 1228). Yeni üretim tarzıyla fiziksel ve toplumsal anlamda büyük bir değişim yaşayan kent artık “sorunlu” bir yaşam alanıdır.

Sanayi Devrimi ile yeni bir boyut ve anlam kazanan kentin kimliğinde de büyük bir dönüşüm yaşanmıştır. Hızla artan nüfus ve onun beraberinde getirdiği konut sorunu, kentin merkezine kurulan fabrikalar kent kimliğini de yeniden şekillendirmiştir. Öncelikle bu dönüşüm kimliksel bir özgünlükten ziyade bir belirsizliği meydana getirmiş ve bunun neticesinde kent kimliğinin varlığı sorgulanır hale gelmiştir. Konut ihtiyacını karşılamak için hiçbir yerel özgünlüğü ve tarihsel geçmişi ve herhangi bir planlamayı barındırmayan yapılardan oluşan kent, artık yapısal anlamda da kimliksel anlamda da kaotik bir mekândır.

18. yüzyılın sonlarına doğru Batı’ da yaşanan gelişmeler toplumsal alanda büyük bir dönüşüme neden olmuştur. Kral, aristokrasi ve kilise arasındaki güç ilişkilerinde meydana gelen değişim toplumsal alana yansımış ve büyük bir dönüşüme neden olmuştur. Siyasal ve sosyal alanda meydana gelen değişimin adı modernitedir. Modernite, 18. Yüzyıldan itibaren Avrupa’ da ortaya çıkan ve tüm dünyayı etkisi altına alan toplumsal yapı veya örgütlenme şeklinde tanımlanmaktadır (Giddens, 20008: 1). Siyasi, ekonomik ve kültürel yaşamın baştan sona yeniden düzenlenmesi ve en küçük yaşam biriminin bile bu doğrultuda dönüştürülmesini ifade eden bu yeni sürecin kendisini gerçekleştireceği mekân ise kenttir. Bu bağlamda kent, dönüştürme sürecinin yaşanacağı mekândır.

Siyasi açıdan egemenliğin tek bir merkezde, ulus devlette toplanması anlamına gelen ve bu anlamda kente modern devletin sürekliliğini sağlayan mekân olma sorumluluğu yükleyen modern dönemin ekonomik alana ve kentsel mekâna yansımaları Castells “bağımlı kentleşme” olgusu ile açıklamaktadır. Buna göre,

gelişmiş ülke kenti ile az gelişmiş ülke kenti arasında bir bağımlılık ilişkisi söz konusudur. Piyasa mekanizması içinde dışa bağımlı ithal teknoloji ile kalkınmaya çalışan az gelişmiş ülkelerde kalkınma sürecinde kırsal ve kentsel alanlarda bir modern kesim oluşmaktadır. Ancak bu modern kesim kentlerde ya da köylerde iş olanağı sağlamaktan uzaktır. Bunun sonucunda az gelişmiş ülkelerde marjinal kesim ve gecekondu doğmaktadır (Akt. Arslanoğlu, 2001: 96).

Toplumsal süreçler açısından bakıldığında, modernitenin insan yaşamında ortaya çıkardığı temel dönüşümler; kırsal ilişkilere ve toprağa bağlı yaşam tarzının sona ermesi, nüfusun kentlerde yoğunlaşması, kent ile kır arasındaki ilişkinin değişerek kentin bir adım öne çıkıp toplumsal yaşamın merkezi haline gelmesidir. Kendisini gerçekleştireceği mekân olarak kent, kültürel anlamda modernite için; kültürün oluşturulacağı, öğrenileceği ve en önemlisi sürdürülebilirliğinin sağlanacağı mekândır. O, uygarlığın beşiği, insan aklının en yetkin ürünüdür. Kentleşme süreci açısından moderniteye göre kent, kırdan gelen kişilerin geleneksel yaşam kalıplarını geride bırakarak kente özgü değer ve normları öğrenecekleri ve yaşamlarını bu değer ve normlar etrafında sürdürmeyi öğrenecekleri; kısacası kentlileşecekleri mekânlardır (Karakurt, 2006: 5-6). Buna göre, kültürel anlamda modernitenin çıktısı kültürel ve dolayısıyla kentsel bütünleşme olarak ifade edilmektedir. Modernlik bireysel ve toplumsal yaşam tarzları üzerinde bir dönüşüm oluşturacaktır. Bu dönüşümü en etkili şekilde yaşayacak kesim ise, hiç kuşkusuz ki köylerden kentlere göç etmiş kişilerdir. Modern kültürün kentlerde egemen olması ile birlikte kırsal alanlardan gelmiş kişiler beraberlerinde getirmiş oldukları geleneksel yaşam kalıplarını bu kültür doğrultusunda dönüştürecek ve sonunda modern kent kültürünü benimseyeceklerdir. Böylece modern kentler, geleneksel kalıpların dönüştürüleceği mekân işlevini göreceklerdir.

Sanayi Devrimi ile birlikte kentlerde ortaya çıkan kaotik durumu dönüştürme, bu anlamda sürece yön vererek bir düzene oturtma çabasında olan modernitenin bu doğrultuda kullandığı araç ise kent planlamasıdır. Modernliğin tamamlayıcı unsuru olarak planlama; mekanın gelişimini kontrol altına alacak, böylece toplumsal yapının şekillendirilmesi işlevini görecek kapsamlı, rasyonel bir projedir.

Kentsel planlamayla bir yandan kentin fiziksel anlamda yeniden düzenlenmesi hedeflenirken diğer yandan bu fiziksel planlamayla toplumsal dizayn,

yani kentteki toplumsal yaşama yön verilmesi hedeflenmektedir. 1933 yılında Uluslar arası Modern Mimarlar Kongresi toplanmış ve Atina Sözleşmesi' ni kabul etmiştir. Sözleşme daha öncede ifade edildiği gibi kentsel hakların ilk kez düzenlendiği bir metin olmasının yanında aynı zamanda modern kent tasarımının temel esaslarını da ortaya koyan bir belge niteliğindedir. Anlaşma, sanayileşme ile birlikte kentlerin gerek fiziksel gerekse de toplumsal açıdan kaotik mekânlar haline geldiği vurgusu yaparak temel çözüm stratejileri ortaya koymaktadır. Buna göre modernist bir yaklaşımla, şehirlerin çağdaş şehircilik ilkelerini dikkate alarak tasarlanmaları, söz konusu tasarlama sürecinde teknolojiye yararlanılması, tüm kentsel gruplar için farklılaşmamış mekanın oluşturulması, toplumsal sorunların çözülmesi, kentin konut, rekreasyon, işve ulaşımdan oluşan dört temel işlev doğrultusunda yapılandırılması öngörülmüştür. Bu nedenle modern kent yapılanmasında homojenlik ve tek düzelik hâkimdir (Atina Anlaşması, 1969).

Modernite, planlama ve mimari üslupta yaptığı değişikliklerle kente yeni bir kimlik kazandırmayı hedeflemiştir. “Bu yeni kimliğin en önemli boyutu ise geometrik düzen tarafından belirlenmiştir. Bu yeni yaklaşıma göre modern kent, düz çizgiler ve dik açılardan oluşmuş bir düzen içerisinde olacaktır ve bu düzen ne kadar keskin olursa insan da kendisini daha mutlu ve güvende hissedecektir.” (Le Corbuseir’ den akt. Karakaş, 2003: 20) Çünkü ‘kenti değiştirmek yaşamı değiştirmektir’ ve kentsel planlama ile fiziksel kentsel sorunların yanında toplumsal sorunlar da çözülecektir.

Sonuç olarak; modern dönemde kent kimliğine baktığımızda, sanayi devrimi ile birlikte kent kimliğinde ortaya çıkan kaotik durum çözülmeye ve yeniden şekillendirilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla hem kültürel öğeler hem de fiziksel mekânlar dönüştürülmüş ve ortaya konan perspektif doğrultusunda bir kent kimliği oluşturulmaya çalışılmıştır.

1980’ li yılların sonlarına doğru modernizm ve onun ortaya çıkarmaya çalıştığı homojen ve planlı toplumsal ve mekânsal yapılanma, birçok kesim tarafından eleştirilmeye başlanmıştır. Modernizm ve onun eleştirisi üzerinde temellenen yeni bir yaklaşım, ‘postmodernizm’ ortaya konmuştur. Genel olarak postmodernizm, modernizm ve modernizmin temel kavramlarından biri olan rasyonelliğin ve bilimsel temsil felsefesinin yadsınması olarak ifade edilmektedir

(Şaylan, 2002: 28). Ancak her ne kadar modernizmin eleştirisi olarak ortaya konsa da postmodernizm, kendi içerisinde farklı eğilimleri, yaklaşımları içermekte ve bu anlamda bir belirsizliği barındırmaktadır.

“Tekçilik” yerine çoğulculuğun ve parçalanmanın kabul edildiği, farklılıkların vurgulandığı bir yaklaşım olarak ortaya konan postmodernite, modernizm gibi olgunun tüm boyutlarını şekillendirme, bu doğrultuda politika ve toplum ve üretme iddiası ve çabasındadır (Karakaş, 2003). “Endüstri, işçi göçü ve iletişimde yeni yatırım kalıpları yoluyla sosyal ve mekânsal anlamda yeniden yapılanmayı ifade eden bu yaklaşım, özellikle 1980’ lerle birlikte kentlerin kültürel dönüşümü, kimlik politikaları ve kolektif eylem politikaları üzerine yapılan tartışmalar yoluyla kent teorisi alanına girmiştir” (Arslanoğlu, 2001).

Postmodernite, modernite karşıtlığını ilk olarak mimari anlayışı üzerinden ortaya koymuştur; çünkü modernizmin aksine postmodernizmde kentler farklılığı, çoğulculuğu ve çeşitliliği barındıran, yaşatan mekânlardır. Bu mekânların meydana getirilmesi ise yeni kentsel mimari ile sağlanacaktır. Postmodernizme göre modern planlama; tek biçimli, insan doğasına aykırı, onu toplumsallıktan soyutlayan bir projedir. İnsanları toplumsal bir varlıktan öte mekanik bir araç olarak görmesi kentin de mekanik bir hal almasına, kişiliğinden uzaklaşmasına ve yabancılaşmaya neden olmaktadır. Postmodernizme göre modern mimarinin dayandığı ideoloji, insanlar için yaşanabilir kentler yerine, işlevlerine göre belirlenmiş bölgeler inşa etmiştir. Çünkü modernist planlamanın amacı toplumsal istek ve ihtiyaçların karşılanması değil, iktidarın kendisini toplum üzerinde konumlandırma çabası ve isteğidir. Bu ise bir kimlikten ziyade bir kimliksizliği beraberinde getirmiştir (Karakaş, 2003). Bu nedenle postmodernizm; eski ağların yeniden kurulmasını, geleneğin yeniden canlandırılmasını, farklılık ve çoğulculuk ile mekânın yeniden cazip hale getirilmesini önermektedir.

Kenti parçacı bir bakış açısıyla ele alan postmodernizm, modernizmin her soruna çözüm bulma iddiasında olan planlama çabalarına da karşı çıkmaktadır. Postmodernizm mekanın otonom ve bağımsız olduğu, estetik amaç ve ilkelerle biçimlendiği varsayımına dayanmaktadır. Modernizmin aksine o, kentin disiplin altına alınamayacağını savunmaktadır. Postmodernizm için kent, çeşitliliğin, farklılığın mekânıdır ve bu çeşitliliğin ve farklılığın ön plana çıkarılması

gerekmektedir. Kentin bu tür bir bakış açısıyla ele alınması ise, rasyonel-kapsamlı planlama anlayışı yerine daha mikro düzeyli, değişik projelerden oluşan bir plan ve kentsel tasarımı anlayışını beraberinde getirmektedir. Bu nedenle de modernist planlamada temel aktör olan plancı, postmodern kentsel planlamada artık oyunun belirleyicisi değil sadece bir parçasıdır (Tekeli, 2009: 31). Modernist planlama anlayışını, toplum üzerinde egemenlik kurma, tek biçimli bir toplum yaratma projesi dolayısıyla iktidar aracı olmakla eleştiren postmodernizm, planlama anlayışında daha esnek ve katılımcı bir yaklaşıma sahiptir. Çünkü onun mekânı, dolayısıyla da toplumu denetlemek gibi bir amacı yoktur.

Postmodern dönemde sosyal hayat bireysel istek ve tecrübeler üzerinden şekillenmektedir. Modern dönemde varoş karşıtlığını ifade eden kent, postmodern dönemde varoşların kentleşmesine dönüşmüştür. Bu dönüşüm kendisini öncelikle toplumsal yapıda göstermiştir. Bu dönemle birlikte yeni bir kentsel üst sınıf dalgası ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte orta sınıfın yükselişe geçmesi söz konusu sınıfın kendisini toplumdan ayırıştırmasını ve özel yaşam tarzıyla yeni kent ideolojisinin ortaya çıkarmasını sağlamıştır. Sosyal yapıda meydana gelen farklılaşmalar birbirinden farklı iki grubu ortaya çıkarmıştır: Bunlardan ilki, 1980' li yılların ortalarından itibaren ekonomide yaşanan gelişmelerle maddi kazançları artan ve bağlantılı olarak bireyci yaşam tarzını benimseyen kişilerin oluşturduğu gruptur. İkincisi ise, altsınıf olarak ifade edilen, dışlanan, işsiz ve evsiz kişilerin oluşturduğu, cinsiyet ve etnisiteleri nedeniyle marjinal olarak kabul edilen kişilerin oluşturduğu gruptur. Sınıflar arasında oluşan bu keskin ayrımın kentsel mekâna yansması ise olumsuz olmuştur. Toplumsal yapıda gerilimler, kentsel suç ve şiddet olaylarında artış meydana gelmiştir (Thorns, 2002: 74).

Postmodernitenin kültürel bağlamda çoğulcu niteliği, eski geleneksel ağların yeniden inşasını vurgulaması ve ön plana çıkarması modernitenin az gelişmiş ülkelerde diğer etkenlerle birlikte kentleşme sürecinin, dönüşümünün tamamlanamamasına neden olmuştur. Zaten postmodernitenin böyle bir amacı da yoktur. Ona göre geleneksel ağların kentte sürdürülebilirliği sağlanmalıdır. Bu durum, çoğulculuk ve demokrasi anlamında olumlu bir yaklaşım olarak nitelendirilse de egemen bir kent kültürünün oluşturulmaması, bunun aktarılamaması, her türlü farklılığın kentsel mekânda vurgulanmasına neden

olmuştur. Kendi içerisinde zaten heterojen bir yapılanma olan kent, kültürün oluşturulamaması nedeniyle bu heterojenlikler üzerinde bir homojenlik oluşturamamış ve kentsel mekan “her kafadan ayrı bir sesin çıktığı” her köşesinde ötekenden apayrı bir yaşam şeklinin sürdürüldüğü kaotik bir mekan haline dönüşmüştür. Bu durum postmodernitenin öngördüğü mekânı cazip kılmayı da sağlamamıştır. Birey bütünleşme yerine yerel ağları vurgulayarak ondan daha çok uzaklaşmıştır.

Moderniteyi öncelikle mimari yönden eleştiren ve bu anlamda ona alternatif çıkararak yeni bir kent kimliği oluşturmaya çalışan postmodernizm Özbek’ in ifadesiyle; “kentte yaşamımızı sağlayan haritayı elimizden almış ve sağlam bir referans noktası olmayan haritasız kentler ortaya çıkarmıştır” (Akt. Karakurt, 2006: 14).

1990’lı yıllarla birlikte toplumsal, siyasi ve ekonomik alanda yaşanan hızlı dönüşüm yeni bir süreci ortaya çıkarmıştır. Postmodern dönemden çok uzak olmayan, ortaya çıkış tarihleri açısından iç içe olarak nitelendirilebilecek bu yeni dönemin adı küreselleşmedir. Yeni bir süreci ifade eden küreselleşme, değerlerin, düşüncelerin ve bilginin hem ayrıştırıldığı hem farklılaştırıldığı, hem öznelleştirildiği hem de standartlaştırıldığı bir dünyayı çağrıştıran oldukça geniş ve tartışmalı bir olgudur (Hasanoğlu, 2003: 69). Nitekim kimileri bu durumu yeni bir dünya düzeni olarak tanımlarken, bazıları da içinde barındırdığı karşıtlıklar nedeniyle bunun düzenden ziyade bir düzensizlik olduğunu dile getirmektedir.

Küreselleşme; ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel değerlerin ve bu değerlerin, birimlerin ulusal sınırlar dışına taşarak dünya geneline yayılması, ülkelerin siyasal ve ekonomik egemenliklerinin daralması, farklı toplumsal kültürlerin ve inançların birbirlerini tanıması, ülkeler arasındaki her türlü ilişkinin yaygınlaşması ve yoğunlaşması, ideolojik ayrımların zayıflayarak bu doğrultuda oluşan kutupların ortadan kalkması gibi etkileri meydana getiren bir süreçtir. Bu sürecin kendisini konumlandıracağı mekan da yine kenttir. Küreselleşme ile birlikte kent, yeni bir boyut ve anlam kazanmıştır.

Küreselleşme ile birlikte devletler arası ilişkilerin yoğunlaşması, kentlerin konumlarında önemli değişikliklere yol açmıştır. Bu gelişmelerin sonucunda ulus devletin işlevleri kentlere aktarılmış, eskiden ulus devletler aracılığı ile

gerçekleştirilen sermaye, mal, hizmet ve bilgi akışları artık kentler aracılığı ile gerçekleştirilmeye başlamıştır. Sanayi öncesi kent kırsal alanı, sanayi kenti ülke hinterlandını; global kentler ise giderek dünya coğrafyasını kontrol etmektedir (Pustu, 2006: 146). Bu doğrultuda kent artık ‘dünya kenti’, ‘global kent’ olarak isimlendirilmekte ve nitelendirilmektedir.

‘Dünya Kenti’ kavramının 18. yy.dan itibaren kullanılmış olmakla birlikte bugünkü anlamını 1980’lerden sonra kazandığı ifade edilmektedir. Buna göre kavramı ilk kez Goethe, Paris ve Roma’nın güzelliklerini ifade etmek için kullanmıştır. Daha sonra kavramı 1915’ te İskoç plancı Geddes dönemin büyük metropol alanlarını ifade etmek amacıyla kullanmıştır. 1966’ da Hall, Dünya Kentleri adlı kitabında dünya kentlerini dünyanın en önemli ekonomik aktivitelerinin yoğunlaştığı alanlar olarak tanımlamıştır. Kavram bugünkü anlamını, 1980’li yılların başında kazanmış ve uluslararası merkezleri tanımlamak için kullanılmaya başlanmıştır. Kavrama esas şeklini ise John Friedman ve Goetz Wolff vermiştir (Öktem, 2005: 27- 28).

Friedman, uluslararası sermayenin yoğunlaştığı ve birikimin gerçekleştiği, küresel sermayeyi çekebilecek alt yapıya sahip olan kentlerin giderek dünya hiyerarşisinde yerlerini alacaklarını söylemekte ve bu kentlerin özelliklerini şu şekilde sıralamaktadır:

- Küresel kontrol fonksiyonlar kentin yapısında etkin bir şekilde yansıtılır;
- Sermayenin ve üretimin kontrol edildiği merkezdir;
- Finans kurumlarının, uluslar arası organizasyonların, önemli üretim faaliyetlerinin ve çok uluslu şirketlerin yönetim birimlerinin yoğunlaştığı merkezdir;
- Ulaşım açısından önemli üstünlüklere sahip merkezdir;
- Bütünsel kapitalist güç ilişkilerinin ve buna bağlı olarak ekonomik, politik ve kültürel ilişkilerin kontrol edildiği merkezdir;
- İç ve dış göçte odak noktasıdır;
- Mekansal kutuplaşma, sosyal, sınıfsal kutuplaşma gibi çelişkilere sahnedir;
- Devletin mali kapasitesinin üzerinde sosyal maliyetler ortaya çıkarmaktadır (Akt. Arslanoğlu, 2001: 142; Pustu ve Yücel, 2005: 134).

Küreselleşme ile bazı kentler yukarıda da ifade edildiği gibi önem kazanmış, ticari ve ekonomik merkez olma nitelikleri ile ülkeyi tanımlayan, onun ötesine geçen

bir konum kazanmışlardır; ancak süreç tüm kentler için aynı sonucu doğurmamaktadır. Dünya kenti olarak nitelendirilen kentler aslında ilk etapta ulusal kenttir. Yani ülke içinde ayrı ve merkezi bir konuma sahiptirler. Bu durum bazı kentlerin öncelenerek diğer kentlere nazaran öne çıkarılmasının bir sonucudur. Her şeyin ekonomik ve ticari kaygılar üzerinden şekillendiği bu dönemde ülkelerin öncelikli hedefi ekonomik ve ticari bir merkez, kent meydana getirmektir. Hatta bu söylemi kentin yeni kimliği olarak nitelendirmektedirler. Oysa belirli bir kentin öncelenmesi, öncelikle ülke içinde eşit gelişim dinamiklerini engellemektedir. Diğer yandan dünyanın her yerinde var olana benzer bir yapılanmanın ortaya konması kent kimliğinden ziyade kent kimiksizliğine neden olmaktadır.

Bir yandan çok kültürlülüğü vurgulayan diğer yandan, günlük tüketim alışkanlıklarının standartlaştırılması yoluyla tüm dünyayı benzer davranış kalıpları içine sokmaya çalışan küreselleşme olgusu, esasında tek boyutlu bir kültürel kimliği dayatmaktadır. Bu süreçte kentlerin gittikçe daha fazla tek düze mekânlar haline geldiği ve birbirlerine benzediği görülmektedir. Küresel dönemde mimari de buna dahil olmak üzere her şey ekonomik kaygılar üzerinden şekillenmektedir. Bu nedenle mimaride de, yerel doku ve kültür göz önünde bulundurulmamakta, bu türden bir kaygı gözetilmemektedir. Kimlik toplumla ve mekânla bağlantılıdır ve toplum ve mekânın özgünlüğü de küresel süreçlerin homojenleştirici etkisi altındadır (Adam, 2008; Kaypak, 2010).

D. İzmir Kent Kimliği

İzmir kent kimliği ve bunun bileşenleri sorgulandığı zaman karşımıza çıkan olgular; tarihsel birikim, bir kıyı ve liman kenti olması, Akdenizli yaşam şekli ve kültürüdür. Bu çerçevede İzmir' in kimliği, bu bileşenler etrafında şekillenmektedir.

Kuruluşu, M.Ö. VIII. yüzyıla dayandırılan İzmir' in kuruluşuna ilişkin çeşitli senaryolar söz konusudur. Bunlardan biri, kentin Amazonlar tarafından kurulduğudur. Tarihçilere göre, Amazonlar Hititlerin savaşçı kondayları idiler (Aksoy, 2002: 77). Kentin adı efsanevi Frigya kralı Tantalos ile ilişkilendirilmektedir. Bir diğerinde ise, kentin kurucularının Lelegler olduğu dile

getirilmektedir. Ancak bu teorilerin hepsinin söylenti olup hiçbirinin arkeolojik kazılarla desteklenmediği ifade edilmektedir (<http://www.izmir.bel.tr>).

İzmir'in kimler tarafından kurulduğuna ilişkin belirsizlik, kendini İzmir adında da göstermektedir. Buna göre İzmir adı, kenti kuran Amazonların İzmir adlı sayılan ve makam sahibi bir kişinin yeni kurulan kente -Bayraklı tarafı- kendi adını vermesinden gelir. Bu ad daha sonraları Rumca Smyrna olmuştur (Aksoy, 2002). Diğer bir teoriye göre ise İzmir; yani Smyrne sözcüğü, havariler tarafından Meryem'e verilen bir çiçeğin adıdır. Havarilerin Meryem'e böyle bir çiçek verdiği ve Meryem'in de bu çiçeği koklayarak hamile kaldığı ifade ediliyor olsa da söz konusu çiçeğin aynı çiçek olduğunu doğrulayacak bir veri yoktur (Nezihi, 2001: 5). Yine diğer bir teori de, ilk çağlarda kentleri koruduğu veya kentte yaşayanların karşılaştığı sorunların çözümüne katkıda bulunduğu var sayılan doğaüstü güçler ve insanların bu doğaüstü güçlerin yakınına yerleşme eğilimleri üzerinden şekillenmektedir. Buna göre İzmir'in de Smyrna kelimesiyle adlandırılması, kurulduğu yerin yakınında böyle kutsal alanın olmasının bir sonucudur ve Smyrna/İzmir adının Ana Tanrıça Kaynağı/ Gölcüğü veya en azından Ana Tanrıça/Kutsal Ana anlamlarıyla ilgilidir. Şehir, Türkler tarafından fethedildikten sonra "Smyrna" kelimesinin başına, Türkçe telaffuzu sırasında İ sesi gelmiş ve İzmir olarak telaffuz edilmeye başlanmış, daha sonra da bugün kullanılan İzmir biçimine dönüşmüştür (<http://www.izmir.bel.tr>).

Tarih sahnesinde Hititler, İyonlar, Lidyalılar, Persler, Büyük İskender, Seleikoslar, Bergama Krallığı, Roma İmparatorluğu, Bizans İmparatorluğu ve en sonunda Türk hâkimiyetine girmiş olan kent, konumu nedeniyle sürekli değişim yaşamış ve bu değişimlerin tortulanması ile kent kimliğini oluşturmıştır. İlkçağ İzmir'ine bakıldığında kentin bir kent devleti kimliğine sahip olduğu görülmektedir. Mimari açıdan İzmir, bu dönemde ilk çağ Ege dünyasının en erken planlı -sokakların birbirini dik kestiği, düzgün geometrik planlı- kentlerinden birisi olarak tanınmıştır. Aynı zamanda bu dönemde -günümüzde de geçerliliğini koruyan- hem ticaret hem savaş gemileri için doğal bir sığınak olan korunaklı İç Liman ve tersanelerin varlığı nedeni ile önemli bir liman kentidir (Yılmaz ve Yetkin, 2002).

Kent devletleri arasında yaşanan savaşlar nedeniyle yıkılan İzmir, efsaneye göre Büyük İskender'in rüyası üzerine Pagus Dağı (Kadifekale) eteklerinde yeniden

kurulmuştur. Roma dönemine gelindiğinde İzmir, Roma İmparatorluğu döneminin ilk yıllarında bir ayaklanmanın ortaya çıkardığı karmaşadan etkilenmiştir. Bergama Krallığı' nın Roma İmparatorluğu' na geçmesine karşı başlayan bu ayaklanmada İzmir, ayaklanmayı desteklemediği için “özgür kent” unvanını almıştır. Daha sonraları İzmir, önemi her geçen gün artan bir kent haline gelmiştir. Bu dönemde İzmir, kültürel olduğu kadar mimari açıdan da varlıklı bir kenttir; ancak daha sonra gerek imparatorluğun zayıflaması nedeniyle yaşanan karmaşa gerek Ege' de pek çok kenti yıkan depremin (M. S. 178) İzmir'i de yerle bir etmesi kentin yeniden inşasını gerektirmiştir (<http://www.izmir.bel.tr>).

Roma İmparatorluğunun ikiye ayrılması ile İzmir Doğu Roma; yani Bizans İmparatorluğu sınırları içerisinde kalmıştır. Bu dönemde İzmir, daha çok dini nitelikli bir kimliğe sahiptir. Bu kimliği ile Bizans için önemli bir kenttir. Bu dönemde toplumsal farklılaşmanın mekâna yansıdığı görülmektedir. İç Liman ve kuzeyinde, daha sonra Frenk Mahallesi olarak adlandırılacak olan alanda yerleşen Hristiyan cemaat ile Kadifekale ve çevresine yerleşmiş olan Türkler ile Bizans için önemli bir kent olan İzmir, daha sonra Roma İmparatorluğu döneminde yaşanan süreci yaşamış, bu dönemde yaşanan savaşlar, yangınlar, depremler kentin yapısını tamamiyle değiştirmiştir. Roma İmparatorluğu döneminden başlayarak kentin sürekli deprem, yangın, yağmalama gibi eylemlere maruz kalması ve bu nedenle her seferinde yeni baştan kurulması İzmir' de yapılaşmış çevrenin sürdürülebilirliğini engellemiştir (Güner, 2005; Yılmaz ve Yetkin, 2002).

Bizans İmparatorluğunun yıkılmasıyla birlikte, İzmir Türk hâkimiyetine girmiş ve bu süreçte önce Selçuklu Devleti daha sonra Çaka Beyliği dönemi ve ardından Osmanlı İmparatorluğu dönemini yaşamıştır. Osmanlı dönemine gelindiğinde merkezin İstanbul olması nedeniyle ilk dönemde İzmir' in ikinci planda kaldığı ifade edilmektedir. Ancak 16. yy ile birlikte gelişen ticaret, İzmir Limanının ve İzmir'in yavaş yavaş önem kazanmasını sağlamıştır. Bu dönemde gelişen ticaret ile birlikte pek çok han yapılmıştır. (Büyük Vezir Han (1677), Küçük Vezir Han (1678), Kızlar ağası Hanı vb.) Kentin yoğun bir ticaret kenti olması beraberinde nüfus artışını getirmiştir. Kentteki nüfus yoğunluğunun artması ile kentin kompozisyonu ve nüfusun kent mekânındaki dağılımı değişmiştir. Birbirleriyle kopuk veya az ilişkili topluluklar olarak Müslümanlar, Ortodoks Rumlar, Katolik

Levantenler, Protestan Misyonerler, Ermeniler, Museviler bu dönemde çok kültürlü toplumun parçalarını oluşturmuşlardır. Bu topluluklar yaşam çevrelerini kendi kültürleri doğrultusunda şekillendirmişlerdir. Böylece toplumsal yapının farklılığı mekânsal alana da yansımış ve mimari çeşitliği ortaya çıkarmıştır. Bir tarafta camiler yer alırken diğer tarafta havralar, kiliseler yer almıştır (Eyüce, 2005; <http://www.izmir.bel.tr>).

19. yüzyıla gelindiğinde İzmir' in çok kültürlü, kimlikli yapısında köklü değişimler yaşanmaya başlanmış ve bunların üstünde temellenecek olan, günümüzde de İzmir'i diğer kentlerden ayırmak için sık sık dile getirilen çağdaş/ Batılı İzmir ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu dönemde Avrupalıların İzmir' i "Petit Paris"; yani küçük Paris olarak nitelendirdikleri ifade edilmektedir. Bu dönemde İzmir'in ulaşımından aydınlatmaya, telefondan tramvaya, posta servisinden gazetelere, alışverişten eğlenceye kadar her alanda yaşanan gelişmelerle dış dünya ile bütünleşmiş bir kent olduğu söylenmektedir. Uluslararası bir ihracat limanı olması, sinema ve tiyatro gibi kültürel etkinliklerin gerçekleştirildiği mekânların da sayısal olarak artmasını ve kültürel hayatın gelişmesini sağlamıştır. Bu durum, kentte kentli değerlerle yaşayanların yaşam kalitesi üzerinde etkili olmuştur (Tatlidil, 2009: 331; Yapı Kredi Yayınları, 1992).

Osmanlı modernleşme çabaları ve bunun getirileri kendisini İzmir' de de göstermiştir. Örneğin, ilk olarak İzmir' de döşenen demiryolu hatları ve bu doğrultuda yapılan Alsancak ve Basmane Garları Avrupalı iki farklı kültürün gar yapı tipolojisini (hat sonu/ hat yanı garı) göstermektedir. Ulaşım imkanlarının gelişmesi, kent çeperlerinin kent içine dahil olmasını böylece kent alanının genişlemesini sağlamıştır (Güner, 2005).

Cumhuriyet dönemine gelindiğinde İzmir' in bu dönemde yaşadığı en önemli olay, şüphesiz ki onun sil baştan inşa edilmesine neden olan 1922 yangını ve kentin kültürel yapısını değiştirecek olan 1923 mübadelesidir. Bu mübadele ile İzmir'in etnik çeşitliliği hızla değişmiştir. Ortodoks Yunanlılar, Ermeniler ve diğer gruplar İzmir'den ayrılırken onların yerini Yunanistan'dan gelen Türk-Müslüman nüfus almıştır. Alsancak bölgesinin neredeyse tamamının yandığı 1922 yangını ise kentin geçmişi ile bağlarını kopmasına ve kentin yeniden inşa edilmesine neden olmuştur. Yangın sonrasında İzmir' in yeniden inşası için Rene ve Raymond Danger kardeşlere

bir plan yaptırılmış ve 1925 Planı olarak nitelendirilen bu plan ile günümüz İzmir’i şekillendirilmeye başlanmıştır. 1950’li yıllara gelindiğinde, yaşanan hızlı değişim yapılan planın yetersiz kalmasına neden olmuş ve 1951’de yeni bir plan yapılarak uygulamaya konulmuştur (Aksoy, 2002; Eyüce, 2005).

Türkiye’nin kentleşme sürecine girdiği bu dönemde yapılan plan, yetersiz kalmış ve yeni bir plan ihtiyacı ortaya çıkmıştır. 1952’de bir yarışma sonucu belirlenen 1952 Planı da ne yazık ki süreç karşısında yetersiz kalmıştır. Köyden kentlere yapılan göçler ile birlikte sürekli artan nüfus ve ortaya çıkan konut açığı hem planın işlevsiz kalmasına hem de kentin kültürel birikiminin ifadesi olan eski yapıların yıkılması ile kentsel dokunun bozulmasına ve kent belleğinin erozyona uğramasına neden olmuştur (Eyüce, 2005). Kentin bu dönemdeki toplumsal yapısını “parçalı gelişmişlik” nitelemesiyle açıklayan -ki bu yaklaşım günümüz için de geçerlidir- Umar, kentin farklı bölgelerinde ayrı çağların yaşandığını öne sürmektedir. Onun gözlemlerine göre, kentin merkezi bölgelerinde uygar bir kentli gibi yaşamak mümkünken, çeper bölgelerde ise eğri büğrü sokaklardaki kerpiç evlerde dönemin gerisindeki koşullarda yaşayanlar da vardır (Akt. Kayın, 2009: 130).

İzmir’ in bir değer kimlik bileşeni hiç kuşkusuz ki Akdenizli bir liman kenti olmasıdır. Bu özellik, bir yandan kentin ekonomik yapısını etkilerken diğer yandan yaşam şekli ve kültürünü de etkilemektedir. Nitekim Montesquieu ünlü İklim Teorisi’ nde de insan davranışlarının, siyasal sistemin ve toplumsal hayatın yaşanılan bölgenin iklimiyle doğrudan bağlantılı olduğunu iddia etmektedir. Buna göre gerçek demokrasi, ancak İngiltere’de olduğu gibi ılıman iklimlerde ortaya çıkabilir; bununla birlikte ekonomik verim ise serin, soğuğa yakın ülkelerde ortaya çıkar; çünkü sıcaklığın fazla olması beraberinde tembelliği getirmektedir (http://en.wikipedia.org/wiki/Montesquieu#Meteorological_climate_theory). Bilgin (2011) de, mekânın coğrafi konumunun mekâna aidiyeti sağlayacak olan mahremiyet alanının oluşturulmasında etkili olduğunu ifade ederek İzmir Körfezinin yapısının özel bir işlev gördüğünü dile getirmektedir. Ona göre, İzmir’ in kenarları az çok algılanabilen bir körfezin etrafında uzaması, bir güvenlik hissi oluşturmakta; kara, çöl veya step insanların eksikliğini duyduğu ve insanın kendini evinde hissettiği bu korunaklılık hissi, özgüveni arttırıcı bir etkide bulunmaktadır.

Bir şeyin, yerin ya da kişinin kimliğinden bahsedilebilmesi için onu diğerlerinden ayıştıracak olan bir farklılığa sahip olması ve bu farklılığın karşı taraf tarafından da kabul edilmesi gerekir; yani kimlik bir karşıtlık üzerinden inşa edilir ve bu farklılığı karşı tarafın kabul etmesiyle somutlanır. Aynı durum, kentler için de geçerlidir. Belli bir kentin kimliği için ona aidiyetini vurgulayan insanların olması yeterli değildir. Bu kimliğin ve aidiyetin diğer insanlar tarafından da kabul edilmesi gerekmektedir. Tekeli, gerek İzmirlielerde gerekse Türkiye’de diğer kentlerde yaşayanlar arasında İzmir’in farklı olduğu konusunda yaygın bir oydaşmanın olduğunu bunun ise çeşitli nesnel dayanaklarının bulunduğunu, aksi takdirde bu tür bir oydaşmanın olmayacağını ifade etmektedir. Ona göre; bu nesnel olguların birincisi, kentin fiziksel özelliği, ikincisi kentin aktörleri; yani İzmirli ve üçüncüsü ise, ilk iki unsurun etkileşimi ile ortaya çıkan yaşam şekli; yani kent kültürüdür.

Birinci ögede Tekeli, fiziksel mekânın insan davranışları üzerine etkisine değinerek İzmir’in kıyı kenti özelliğinin kentli yaşam kalitesine katkıda bulunduğunu ve kent kültürünü etkilediğini dile getirmektedir. İkinci ögede ise İzmirli kentin kendilerini farklı hissettiklerini, bunun ise düşünce yapısı, kadının kent toplumsal yapısındaki konumu, yaşam şeklinin diğer kentlerden farklı olması üzerinden şekillendiğini bu farklılıkların kaynağının ise, tarihsel olarak kozmopoliten bir ticaret kenti olmasından kaynaklandığını ifade etmektedir. Yaşam şekli konusunda ise, İzmir’de yaşamın gergin olmadığını, aksine sakin ve rahatlatıcı olduğunu, bağnazlığın hâkim olmadığını, İzmir’in değişmeye ve yeni olana açık olduğunu söylemektedir. Bu nedenle “Gavur İzmir” tanımlamasının bu farklılığı ortaya koyan olumlu bir niteleme olduğunu dile getirmektedir (Tekeli, 2009).

Yılmaz Özdil, 15. 03. 2009 tarihli İzmir başlıklı yazısında “Türkiye’den sıkıldığım zaman İzmir’e giderim ben” demektedir. Bu cümle ile kenti diğer kentlerden nasıl ayıştırdığını, farklılaştırdığını ortaya koymaktadır. Yazının devamında Özdil, İzmir’ in farklılıklarını ele almaktadır. Buna göre simide gevrek, çekirdeğe çiğdem, domatese domat denmesi, Kordon’ un bir elektrik aletini, kumrunun da kuşu ifade etmemesi, uzun cümlelerden ziyade “geliyorum, gidiyorum” gibi kısa cümlelerin kurulması, kentlinin mutlaka balkonda oturması, kızlarının güzel olması, kadınların yaşam alanlarının diğer kentlere nazaran daha geniş olması, yaşam

şeklinde bir özgürlük havasının kendisini hissettirmesi İzmir' i diğer kentlerden ve hatta Türkiye' den ayırtıran, farklılaştıran unsurlardır (Özdil, 2009).

Tüm bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, İzmir'in kendisine has bileşenleri üzerinde şekillenen bir kimliği vardır; ancak bugün gelinen noktada temel sorun, bu kimliğin varlık düzeyi ve sürdürülebilirliğinin nasıl sağlanabileceğidir. Bilindiği gibi 1950' li yıllardan itibaren Türkiye hızlı bir kentleşme süreci içerisine girmiş ve özellikle de İzmir gibi büyük kentler bu durumdan en fazla etkilenen kentler olmuşlardır. Artan nüfus ve bunun beraberinde getirdiği sosyal, ekonomik ve kültürel sorunlar günümüzde İzmir kent kimliğinin tartışılmasına neden olmuştur.

1950'lerden itibaren yaşanan göçlerle birlikte İzmir' de mekânsal ve kültürel bir ayrışma yaşanmaya başlandığı dile getirilmektedir. Buna göre eski kentliler kıyı hattı ve düzlük alanda yoğunlaşmayı seçerlerken, sosyo-ekonomik nedenlerden dolayı diğer kentlerden ve yoğun olarak da Doğu'dan göç eden kişiler, Kadifekale-Basmane-İkiçeşmelik üçgenindeki tarihsel bölgeler ile çeperlere yerleşmişlerdir. Zaman içinde Buca, Çiğli, Naldöken, Bayraklı, Mersinli, Çamdibi, Kadifekale ve Yamanlar Dağı etekleri gibi geniş bir alana yayılan gecekondu alanları kentin dört bir yanını çevrelemiştir. Bu yerleşme düzeni ise, eski ve yeni kentliler arasında hem mekânsal hem de kültürel anlamda bir farklılaşmayı beraberinde getirmiştir (Kayın, 2009: 130- 131).

Göçlerle birlikte ortaya çıkan konut sıkıntısı ve buna çözüm olarak gelişen gecekondu yapıları, kentin tarihsel kimliğini oluşturan yapıların, tarihsel birikimin somut göstergelerinin yok olmasına neden olmuştur. Diğer yandan göçle birlikte oluşan kültürel ikililik daha önceki dönemlerin aksine tüm kültürleri içerisinde barındır; ama onların üstünde yer alan bir kent kültürünün oluşturulmasını engelleşmiş, ne kente ne de kıra özgün olan karma bir kültürün ortaya çıkmasına neden olmuştur. Mekânsal ve kültürel ayrışma kentte yaşayan kişilerin yaşam kaliteleri üzerinde olumsuz etkiler meydana getirmiştir. Örneğin artan nüfusla birlikte ortaya çıkan Körfez kirliliği, İzmir kent kimliğinin temel bileşenlerinden olan denizselliğin hem kent hem de kentli açısından ikinci planda kalmasına hatta görünmez bir nitelik kazanmasına neden olmuştur. Bununla birlikte yaşanan mekânsal ve kültürel ayrışma, kentsel aidiyetin oluşturulmasını engellemiş ve kentin yaşayanlar açısından sadece fiziksel bir mekân niteliği kazanmasına neden olmuştur.

Göçlerin İzmir toplumsal yapısı üzerindeki etkisi, “her an limandan ayrılacak tüccar” benzetmesi ile açıklanmaktadır. Kentte yaşayanların kente karşı tutumlarını ifade eden söz konusu benzetmeye göre, kentsel aidiyetin oluşturulamaması, kişilerin kendilerini hala geldikleri yerle tanımlamaları birkaç nesil sonrasında eğitilmiş ya da eğitimsiz bireyleri içinde eritememesi, kentsel bütünleşmeyi engelleyecek şekilde toplu eylemler yapabilen alt gruplar şeklinde tutması, İzmir’e dair kimlik oluşturma açısından sorunlu bir durumdur (Kayın, 2009: 134). Kentsel aidiyetin oluşturulamaması, kentine sahip çıkma eylemini içeren kentlilik bilincinin gelişmesini engellemiş ve sonuç kent mekânlarının tahrip edilmesi ve kent kimliğinin kaybolması olmuştur.

İzmir’ in özellikle son dönemlerde daha fazla ön plana çıkan kimlik sorunsalı ve bunun nasıl çözüleceğine dair yerel yönetimler tarafından çeşitli projeler ortaya konmaktadır. Bunun için, öncelikle kent kimliğinin temel bileşeni olan kıyı kenti niteliğinin ortaya çıkarılması ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasına yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Büyükşehir Belediyesi 2009 yılında hazırladığı bildirgede İzmir vizyonunu “ Akdeniz Kültür ve Tasarım Kenti” olarak belirlemiştir. Bu vizyonun önemli bileşenlerinden biri, kentle deniz ilişkisinin kurulmasıdır. Bu amaçla “Deniz Kültür Planı” olarak nitelendirilen proje ile kentin kıyıları, ünlü mimarlar tarafından tasarlanması planlanmaktadır. Proje ile Körfez kıyıları on bölgeye ayrılarak her bölge kullanım özelliklerine uygun olarak çevre kalitesini arttıracak şekilde yeniden yapılandırılacak ve katılımcı planlama yaklaşım doğrultusunda kentlilerle anketler yapılarak kıyıları nasıl değerlendirdikleri ve beklentileri konusunda görüşleri alınacaktır. Böylece bir yandan söz konusu alanların kentliler tarafından daha fazla kullanılması sağlanarak yaşam kalitelerinin arttırılması, diğer yandan “ Körfez Kent” kimliğinin yeniden oluşturularak gelecek kuşaklara aktarılması hedeflenmektedir (İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2012: 12).

Mekânsal düzenlemelerin yanında, toplumsal yönlü projeler yapılarak sağlıklı bir kent kimliği oluşturulmaya çalışılmaktadır. Finansmanı Avrupa Birliği tarafından sağlanan, “Büyük göç alan şehirler olarak İzmir, İstanbul, Ankara ve Bursa’da ekonomik ve sosyal entegrasyon sorunlarının çözümüne destek projesi” (İGEP) ve kadınlara yönelik çalışmalar kapsamında özellikle dar gelirli ailelerin yaşadığı semtlerdeki kadınların kenti tanıyarak kentlilik bilinci kazanmalarını sağlamak

amacıyla geliştirilen "Kentimizi Tanıyorum" adlı kent ve Körfez gezileri gibi projelerle kentte yaşayan tüm hemşehriler için kentsel farklılıkların giderilerek bu anlamda toplumsal bütünleşmenin sağlanması ve kentsel aidiyetin oluşturulması hedeflenmektedir. Bu projelerin yanında kentsel belleğin oluşturulması ve korunması amacıyla kent müzeciliğine ilişkin çeşitli çalışmalar yürütülmektedir (<http://www.izmir.bel.tr>).

III. HEMŞEHİRİ DERNEKLERİ ETKİ DEĞERLENDİRMESİ

Kent kimliği; bir kentin dün, bugün ve yarın arasındaki ilişkiler ağını ve tarihi süreç içinde kazandığı mirasını ifade etmektedir. Bu bağ, pek çok bileşenin iç içe geçmesi ile oluşmaktadır. Söz konusu bileşenler, adeta bir zincirin halkasını ifade etmektedirler. Dolayısıyla halkalardan herhangi bir tanesinin kopması tüm zincirin bozulmasına, kendi içerisinde bir habitat olan kentin yok olmasına neden olacaktır. Kent kimliğini oluşturan bileşenler daha önceki bölümlerde çevresel ve toplumsal unsurlar olarak tasnif edilmişti. Çevresel unsurlar, kentin fiziksel yapılanmasını (coğrafi konum, mimari yapılanma, vs) ifade ederken, toplumsal unsurlar, söz konusu fiziksel yapılanmayı anlamlandıran öğeleri ifade etmektedir. Kenti bir resim, bir tablo olarak düşündüğümüzde çevresel unsurlar, temel çizgileri oluştururken toplumsal unsurlar, onları anlamlandıran renkleri oluşturur. Bu renklerden en önemlisi, hiç kuşku yok ki kent içerisinde yaşayanlar; yani kentlilerdir.

Hemşehri dernekleri, kır ile kent arasında konumlanan, değişim dönemlerine özgü yapılanmalar olarak ifade edilmektedir. Bu yapılanmaların oluşturulma sürecine bakıldığında hızlı bir toplumsal dönüşümün yaşandığı görülmektedir. Dönüşümün hızlı olması ve bu dönüşümün yönünü belirleyecek resmi, profesyonel kurumların olmaması, çeşitli kurumların ikame edilmesi ile sonuçlanmakta ve söz konusu ikame kurumlar, sürecin yönünü belirleme gücüne sahip olabilmektedir. Türkiye özelinde yaşanan hızlı toplumsal değişim ve bu değişimin rasyonel planlama süreçlerinden yoksun olması kişilerin ihtiyaçlarını gidermek için çeşitli birlikler oluşturmaya neden olmuştur. Bu birlikler ise, aynı değer yargı ve kalıplarına sahip olması dolayısıyla bilinen olan ve bu bilinen olma durumunun meydana getirdiği güvene dayanan hemşehri dernekleridir.

Hemşehri dernekleri, konumları itibariyle toplumsal dönüşümün yönünü belirleme ve dolayısıyla da bu dönüşümden en çok etkilenecek olan kent kimliğini etkileyebilme potansiyeline sahiptirler. Kent kimliğinin en önemli bileşenlerinden birisinin maddi unsurlara anlam veren, onu renklendiren kentli olduğu daha önce ifade edilmişti. Yine kentliliğin ise, kentte yaşama ve buna dair bilince sahip olma durumu olduğu da daha önce dile getirilmişti. Kır ile kent arasında konumlanan ve ikisinin kesişim noktasını ifade eden hemşehri dernekleri, kent kimliğinin en önemli bileşeni olan kentlinin ortaya çıkması sürecinde çok önemli bir role sahiptir. Göçle gelen kişinin kent ile uzlaşması, daha sonra kendisini ona -kente- ait hissetmesi ve bu aidiyet doğrultusunda çeşitli özverilerde bulunması süreçleri, kendisini konumlandığı yapının söz konusu süreçlere ilişkin tutumundan etkilenmektedir. Bu konuda bir kapısının kıra, bir kapısının kente açıldığı hemşehri derneklerinin kente ilişkin algı ve tutumları hayati önem arz etmektedir. Dernek, eğer kır ile kent kültürü arasındaki geçiş dönemi için kendisini bir ara mekanizma olarak konumlandırır ve üyelerinin bu süreci sağlıklı şekilde atlatmalarını sağlama amacına yönelirse kent kimliğinin temel bileşeni olan kentlinin oluşmasına katkı sağlayacak, bu da kent kimliğini olumlu yönde etkileyecektir.

Dernek, eğer kendisini gelineen yöre ile sınırlandırır ve kentsel aidiyetin yerine ikame bir aidiyet olarak gelineen yöre aidiyetini vurgular ise, kendi içine kapalı bir grup olma eğilimi üyelerin kent ile uzlaşabilmelerini, ona kendilerini ait hissetmelerini ve bu doğrultuda bir bilinç geliştirmelerini engelleyecektir. Söz konusu süreçlerden geçmemiş olan ve kendisini geldiği yer ile tanımlayan kişilerin kente ilişkin tutumları, onun sadece bir ekmek kapısı olması üzerinden şekillenecektir. Fiziksel bir mekan olma ile sınırlı bu algı ise kentin hor kullanılması, tahrip edilmesi süreçlerini beraberinde getirecektir. Diğer yandan kentsel aidiyetin oluşturulmaması gelineen yöre ile kent kültürünün uzlaştırılmasını engelleyerek gelineen yörenin kültürünün vurgulanmasına ve kent içerisinde bu kültürün yaşanmasına neden olacaktır. Kültürel anlamda bir üst çatının oluşturulamaması ise kentin kaotik bir mekana dönüşmesine neden olacaktır. Tüm bu durumların sonucu ise, kent kimliğinin yozlaşması ve kaybolmasıdır. Göçle gelen kişinin kente ilişkin algı ve tutumlarını etkileyebilme kapasitesine sahip olması, dolayısıyla kent

kimliğinin tüm bileŖenleri etkileme gücüne sahip olan hemŖehri derneklerinin kendilerini konumlandırma Ŗekli bu nedenle çok önemlidir

İKİNCİ BÖLÜM

BİR AİDİYET KAYNAĞI: HEMŞEHRİLİK

I. GÖÇ OLGUSU

İnsanların mekânsal hareketliliği göç kavramı ile ifade edilmektedir. Buna göre göç; ekonomik, sosyal, kültürel vb. nedenlerle kişilerin bulundukları coğrafi mekândan başka bir mekâna hareket etmeleri, yaşam alanlarını değiştirmeleridir. Uluslararası Göç Hukuku'nda göç, uluslararası bir sınırı geçerek veya devlet içinde yer değiştirmeleri; süresi, nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleri olarak tanımlanmakta ve bu tanım kapsamına mülteciler, yerinden edilmiş kişiler, yerinden çıkarılmış kişiler ve ekonomik göçmelerin de dahil olduğu dile getirilmektedir (Uluslararası Göç Örgütü, 2009: 22).

Göç; coğrafi mekân değiştirme sürecinin sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi boyutlarıyla toplumsal yapıyı etkileyen nüfus hareketleridir. Göç, her şeyden önce yaşamın sürdürüldüğü mekânın değiştirilmesi eylemidir. Kişiler çeşitli nedenlerden dolayı ikamet ettikleri bölgeden bir başka bölgeye gitmektedirler (Sağlam, 2006: 34). Göç, özellikle ülkelerin demografik yapısında ve bu demografik yapının nitel ve nicel yapısında önemli bir etkiye sahiptir. Göç, ülkenin veya kentin gelişmesini sağlayabileceği, bu yönde bir dinamizm oluşturabileceği gibi tam tersine sebep olacak gücü içinde bulundurmaktadır (Yılmaz, 2004).

Göç olgusu, gerek ortaya çıkış nedenleri gerekse buna bağlı olarak meydana getirdiği sonuçlar açısından oldukça geniş bir kapsama sahiptir. İç-dış göç, gönüllü-zorunlu göç, beyin göçü, bireysel-kitlesel göç, mevsimlik göç, kalıcı göç ve son yıllarda iklim değişikliği ile birlikte daha fazla gündeme gelmesi beklenen çevresel göç gibi birbirinden farklı nedenler sonucu ortaya çıkan ve sonuç itibarıyla da birbirlerinden farklı durumlar ortaya çıkaran çeşitleri söz konusudur. Bu sınıflandırma içerisinde iç ve dış göç ile bu göçlerin gönüllü veya zorunlu olma durumlarının, toplumları ve toplumsal etkileşimi en çok etkileyen göç türü olduğu ifade edilmektedir. Bunun yanında göçün mekânsal boyutu; yani kırdan kente, kentten kente ya da ülkeden ülkeye olma durumu da göç sonucu oluşacak değişimi etkileyen önemli bileşenlerden birisidir.

Farklı nedenlere bağılı olarak ortaya çıkan göç türlerinin yeni yerleşilen mekân üzerindeki etkileri de farklı olmaktadır ve bunların her birinin ele alınması kapsamlı çalışmaları gerektirmektedir. Çalışma konusunun niteliğı itibarıyla Türkiye’ de oluşturulan hemşehrilik ilişkilerinin iç göç olgusu (Türk Soylu Yabancılar’ ın oluşturdukları ilişki ağları dışında) üzerinden şekillenmesi nedeniyle burada iç göç olgusu ve onun ortaya çıkardığı sonuçlar Türkiye özelinde ele alınacaktır.

A. Göç ve Toplumsal Değişme

Göç, bir değişimdir. Kişinin coğrafi mekânını değiştirmesi ile başlayan bu değişim devamında sosyal, kültürel, iktisadi değişimleri beraberinde getirmektedir. Ortaylı, göçü toplumsal değişimi ortaya çıkaran temel etkenlerden birisi olarak ifade etmekte ve göçün yaşanmadığı toplumları bu dinamizmden yoksun kalmaları nedeniyle “ölü” olarak nitelendirmektedir. Toplumsal değişme ise, toplumsal, kültürel ve fiziksel yapıda meydana gelen değişimleri ifade etmektedir.

Göç ile sosyal değişme arasında etkileşimsel bir ilişki söz konusudur. Bir yandan göç sosyal değişmeye yol açar ve ona ivme kazandırırken diğer yandan sosyal değişme de göçe neden olabilmektedir. Bu durum göç ile toplumsal değişme arasında karşılıklı bir ilişkiyi, her ikisinin birbirlerini besleyen olgular olduğunu ortaya koymaktadır. Sosyal değişme, sosyal yapıdaki maddi ve normatif- düşünsel koşullar, unsurlar ve güçler arasındaki niceliksel ve niteliksel ilişki ve bağlantılar arasındaki değişim olarak tanımlanmaktadır. Sosyal, ekonomik ve kültürel değişme ise, hem yeni koşullara uyum sağlamayı hem de yeni koşul ve durumların oluşması, oluşturulmasını ifade etmektedir (Hillman’ dan Aktaran. Durugönül, 1996: 95, Erjem, 2009: 2). Bu değişme genel olarak, üretim şeklinin değişmesi ve bunun toplumsal yapıya etkisi sonucunda ortaya çıkmaktadır. Üretim şeklinde yaşanan değişimin günümüzdeki adı ise kentleşmedir.

Kentleşme; yani göç olgusu ile birlikte toplumsal yapıyı oluşturan tüm öğeler değişmektedir. İnsanların yaşam alanlarının değişmesi, yaşam biçimlerini de değiştirmektedir. Yaşam biçimlerinin değişmesi; aile yapısının, kültürel değerlerin, siyasal davranış biçimlerinin vs. değişimidir (Erkan, 2002: 226). Göçün türü, bu

değişim sürecinin yönünü ve şeklini belirlemede en önemli etkidir. Göç ile birlikte gerek göç eden kişilerin gerekse de göç edilen bölgedeki yerleşiklerin hayatlarında iktisadi, sosyal, politik değişimler yaşanmaktadır. Bununla birlikte söz konusu değişim, belirlenen bir doğrultuda ve eğilimde dümdüz ilerleyerek ortaya çıkmamaktadır. Bu değişim süreci, genelde sorunlu ve karmaşık bir süreci ifade etmektedir.

Göç ile birlikte ilk ortaya çıkan değişim iktisadi hayata ilişkindir. Yerleşikler açısından kentsel ranta yeni kişilerin dahil olması anlamına gelen bu süreç, göçmen açısından ekonomik uğraşın değişimini ifade etmektedir. Yapılan göç, köyden kente veya kentten kente ve vasıfsız bir göç niteliği taşıyorsa, öncelikle gelen kişinin iktisadi yaşamında değişiklikler meydana gelmektedir. Kişi, geçimini sağlamak amacıyla kırsal üretimden farklı bir iş ile uğraşmaya başlamaktadır. Burada gelen kişinin ekonomik statüsü, gelinek mekân ile bütünleşme düzeyi üzerinde etkili olabilmektedir. Ekonomik olarak daha iyi bir düzeye sahip olan kişilerin, kentte görünebilirlik düzeyleri daha yüksek olmakta ve bu durum kentsel süreçleri benimseme ve kente adapte olma konusunda kolaylaştırıcı bir unsur niteliği taşıyabilmektedir.

Ekonomik durumun göçmen ve yerleşikler üzerindeki etkisi konusunda; Kazablanka’ da ki Fransızlar ve Paris’teki Amerikalılar üzerine yaptığı araştırmasında Monkachi (2003), ekonomik anlamda iyi durumda olan göçmenlerin hiçbir zaman sorun olarak algılanmadığını ortaya koymuştur. Bu durumun onlara yönelik çalışmaların da az olmasının nedeni olduğunu dile getirmektedir. Hali vakti yerinde olma durumunun gelinek yerdeki vatandaşların bu kişilere yönelik algılarının pozitif olmasını sağladığını, bu kişilerin kendi kültürlerini geldikleri yerde yaşatma isteklerinin olumlu karşılandığını ifade etmektedir. Öyle ki bu farklılığı yaşatmanın onların hakkı olduğuna dair bir algının olduğunu dile getirmektedir.

Ekonomik açıdan düşük düzeye ve herhangi bir vasfa sahip olmayan kişilerin geldikleri mekânda görünürlükleri ise olumsuz bir anlama sahip olmaktadır. Herhangi bir vasfa sahip olmamaları söz konusu kişilerin marjinal olarak nitelendirilen sektöre yönelmesine neden olmakta bu ise gerek kentteki yerleşikler açısından gerekse de kente gelen göçmen açısından karşılıklı olarak olumsuz bir algının oluşmasına neden olmaktadır. Göçmen açısından hayal ettiği yaşam

kalitesine kavuşamamanın yanında, sosyal statü açısından köydekenden daha kötü bir durumda olma duygusunun meydana getirdiği psikolojik baskı, yerleşikler açısından ‘görüntü kirliliği’ -ayakkabı boyacıları, seyyar satıcılar, dilenciler vs.- ve karnını doyurmak için her şeyi yapabileceği algısı ile birlikte gelişen güvensizlik duygusunu beraberinde getirmektedir. Bu durum, hem yerleşiklerin hem de göçmenin kendisinin içinde bulunduğu toplumdan uzaklaştırılmasına neden olabilmektedir. Böylece gelinen mekân ile bütünleşme, onu özümseme, ona sahiplenme süreçleri ya çok uzun bir süreç sonunda gerçekleşmekte ya da hiç gerçekleşemeyebilmektedir.

Göç sürecinde yaşanan ikinci değişim sosyo- kültürel yaşama ilişkindir. Göçmen göç ettiğinde beraberinde sahip olduğu sosyo- kültürel yaşamı, algıyı da gittiği yere götürmektedir. Bu sürecin yerleşikler açısından anlamı kent içerisinde farklı kültürel yaşam kalıpları ile karşılaşılmasıdır. Göçmen açısından anlamı ise, kültürel yaşam şekline dair bir seçim yapması gereken bir sürecin ortaya çıkmasıdır. Eğer göç kır ve kent arasında ise söz konusu farklılık ve süreç daha keskin bir şekilde yaşanabilmektedir. Göçmen açısından olaya bakıldığında her şeyden önce aile hayatına ilişkin bir sosyo- kültürel değişim yaşanmaktadır. Ailenin yapısında meydana gelen değişim incelendiğinde, kentleşme süreci ile birlikte geleneksel geniş ailelerin yerini modern çekirdek ailelerin aldığı görülmektedir. Aile yapısında meydana gelen en önemli değişim ise, kadının aile içindeki konumudur. Kırsal alanda geleneksel ekonomik faaliyetlerin içinde yer almasına rağmen ekonomik faaliyetleri görünmez olan kadın, kent yaşamı ile birlikte kentsel iktisadi yaşama katılmakta ve böylece aile ve toplum içindeki görünürlüğünü arttırmaktadır. Buna göre kadın, artık ekonomik yaşama katılmakta ve sosyal yaşamda görünürlülüğü arttırmaktadır. Kadının iktisadi yaşamında meydana gelen bu değişim, aile içi ilişkileri de değiştirmekte eşler bir nebze de olsa eşitlenmektedir.

Değişimin ortaya çıktığı ya da çıkmasının beklenildiği diğer bir durum ise geleneksel algı ve değerler konusundadır. Bu değişimin ortaya çıkmasını sağlayacak olan iki etken söz konusudur: Bunlardan ilki, iktisadi yaşamda meydana gelen değişiklikler yani ekonomik faaliyetin niteliğinde meydana gelen değişimdir. İkincisi ise, kent kültürüdür. Kentte kalış süresi ile birlikte kişilerin geleneksel algı ve değerlerinin dönüşmesi, kent ile bütünleşme sürecinde onun yerini kentsel yaşam kalıp ve değerlerinin alması beklenmektedir. Akrabalık ve aile ilişkilerinin, giyim-

kuşamın, kullanılan sözcüklerin vs. değişimi. Ancak bu değişimin ideal olan doğrultusunda gerçekleşmesi her zaman mümkün olmayabilmektedir. Sürecin hangi yönde gelişeceği- kentsel yaşam kalıplarının süreç içinde benimsenmesi ya da geleneksel kalıpları aynı şekilde muhafaza ederek kentsel yaşamda sürdürülmesi- göçün niteliğinden, gelinek mekânın niteliğine kadar pek çok etkene bağlıdır. Örneğin, göç eğer zorunlu bir göç ise, gelinek mekânla bütünleşme ve bu yönde değişme daha zor ve sancılı bir süreç sonunda gerçekleşebildiği ya da tepkisel bir boyut kazanarak gerçekleşemediği, bunun aksine söz konusu göç gönüllü ise, kişilerin kendilerini geldikleri mekân doğrultusunda dönüştürmeleri daha kolay olabildiği; çünkü sürecin kısmen de olsa bireylerin istekleri doğrultusunda ortaya çıktığı ve gelinek mekânı seçiminin kişilere bağlı olmasının değişime dair bir ön kabul oluşturduğu ifade edilmektedir.

Sosyo- kültürel değişim sürecinde maddi öğeler, manevi öğelere nazaran daha önce ve kolay değişmektedir. Manevi kültür öğelerindeki değişiklikler daha çok ikinci kuşakta görülmektedir. Göçün ilk yıllarında şehre gelen kişilerin geleneksel yaşam kalıplarına bağlılık düzeylerinde kentsel değer ve yargılar doğrultusunda herhangi bir değişimin yaşanmadığı, aksine bu dönemde göç etmiş olmanın, bu bağlılıkları arttırıcı bir etkiye de neden olabildiği ve göç etmeden önce çok da önemli olmayan ya da farklı anlama sahip olan değerlerin göç ile birlikte farklı bir anlam ve boyut kazanabildiği dile getirilmektedir. Örneğin, göç etmeden önce dinsel bir anlam taşıyan ritüeller, davranışlar göç ile birlikte yeni yerleşilen mekânda kültürel bir anlama büründüğü ve bu çerçevede devam ettirildiği, bu durumun ise, daha önceden önemsenmeyen etkinliklerin vurgulanmasına, ön plana çıkarılmasına neden olduğu ifade edilmektedir (Monkachi, 2003).

Yine ilk dönemde aile ve akrabalık ilişkileri aynı şekilde sürdürülmektedir; ancak zamanla bu süreçlerde bir değişme, söz konusu bağlarda bir gevşeme yaşanmaktadır. Ekonomik hayatın bireysel olması; yani kırdaki gibi bir ortak çalışmayı gerektirmemesi, göçmenin kent hayatının ‘yalnız bireyi’ ne dönüşmesini sağlamakta, bu durum ise aile ve akrabalık ilişkilerinde bir gevşemeyi, çözölmeyi beraberinde getirmektedir. Bununla birlikte geleneksel kalıplar tamamen ortadan kalmamakta, form değiştirerek sürdürölmektedir. Örneğin, köyde geleneksel yardımlaşma ve dayanışma ağları bire bir ilişkiler şeklinde ortaya çıkarken kentte bu

ilişkiler, kent hayatının ortaya çıkarmış olduğu örgütlü yapılar aracılığı ile oluşturulmaktadır. Bu konuda söz konusu geleneksel dayanışma kalıplarının sürdürülmesinde en önemli örgütlü yapı ise hemşehri dernekleridir.

Göçmenin sosyo- kültürel anlamda kent yaşamı ile bütünleşme sürecini etkileyen üç önemli faktörün; i) aile yapısı, ii) mesleki durum, iii) öğrenim düzeyinin olduğu ifade edilmektedir. Bilindiği gibi kentsel bütünleşmeyi etkileyen en önemli unsur aynı mekânı paylaşan kişiler arasındaki kültürel farklılığın derecesidir. Bireyin oluşumunda temel yapı olan aile kurumudur ve bu kurum bireycilikten ziyade biz duygusunun hâkim olduğu cemaatsel bir yapıdır. Dolayısıyla bu kurumun sosyo- kültürel eğilimleri kültürel farklılığın ortadan kaldırılmasında veya pekiştirilmesinde en önemli etkenlerden birisidir. Eğer aile içerisindeki ilişkiler güçlü ise bu durum kentle bütünleşme sürecini de içine alacak olan sosyo- kültürel değişimi yavaşlatabilmektedir. Örneğin, kır kökenli ailelerde cemaatçi bir anlayışla gerek aile gerekse birey üzerindeki toplumsal baskının fazla olmasının kentle bütünleşme süreçlerini olumsuz etkilediği ifade edilmektedir.

Kentle bütünleşme süreçlerini etkileyen bir diğer etken mesleki durumdur. Geleneksel meslek yapılanmalarında liyakat, verimlilik, başarı gibi kriterlerin göz önünde bulundurulmaması formel bir örgütlenme yapısı olan kent yaşamı ile çelişmekte ve bireyin değişim sürecinin uzamasına neden olmaktadır. Bu tür mesleklerde grup içi ağların güçlü olması, diğer gruplar ile ilişkilerin zayıf olmasına neden olmaktadır. Değişim sürecini etkileyen bir diğer önemli etken hiç kuşkusuz ki bireyin öğrenim düzeyidir; çünkü öğrenim sadece bireyin iktisadi yaşamına dair değişiklikler ortaya çıkaracak nitelikler kazandırmaz; aynı zamanda tutum ve davranış kalıplarında da önemli değişiklikler meydana getirir. Öğrenim düzeyiyle bağlantılı olarak geleneksel birincil ilişkilerin yerini statü ilişkileri; yani ikincil ilişkiler almaktadır. Bu durum ise öğrenim düzeyinin, statüsel ilişkilerin geçerli olduğu kentsel mekâna uyumu kolaylaştırıcı bir etken olmasını sağlamaktadır (Görmez, 1991).

Göç ile birlikte ortaya çıkacak değişimin üçüncü boyutu siyasal yaşama ilişkindir. Burada siyasal yaşamdan kasıt, göçmenin siyasal tercihlerinin ötesinde kentteki bürokratik yapılar ve onlar karşısındaki tutumlarıdır. Kent hayatını kır hayatından ayıran en önemli faktörlerden biri, hiç kuşkusuz ki kentin karmaşık

bürokratik yapılanmasıdır. Kent hayatının bu karmaşık bürokratik yapısı, kırdan gelen kişinin oldukça yabancı olduğu bir durumdur. Dolayısıyla göçmenin yaşamına ilişkin bir diğer dönüşüm; işlemlerini söz konusu yapılanmalar aracılığı ile yürütme, bunları kullanma süreçlerinde meydana gelmektedir.

Yapılan araştırmalarda bürokratik mekanizmaların kullanım düzeyindeki artışın kentte kalış süresi ile bir paralellik gösterdiği görülmektedir. Bununla birlikte bu mekanizmalara olan yabancılık ve bu mekanizmaların işleyiş biçimlerinin göçmenin kentle bütünleşme şekillerinde de etkilidir. Kente ilk göç döneminde iş bulmak için İş ve İşçi Bulma Kurumunu kullanma düzeyi düşük olduğu, bürokratik ilişki ağlarının yerine akrabalık ve hemşehrilik gibi geleneksel ağlar ikame edildiği ifade edilmektedir. Yine herhangi bir sorun ile karşılaşılması halinde öncelikle aile ve akrabalara danışma benimsenirken kentte kalış süresinin uzunluğu ile paralel gelişerek akrabalık dayanışmasının yerini resmi kurumların aldığı gözlemlenmektedir (Erol ve diğerleri, 1997: 343- 348).

B. Türkiye’ de İç Göç Olgusu

Türkiye tarihi, bir göçler tarihidir. Ülkenin bulunduğu coğrafi alan tarihsel süreç boyunca sürekli göç süreçleriyle karşı karşıya kalmıştır. Osmanlı Devletinde süreci belirleyen etken iskan politikası iken, Türkiye Cumhuriyeti döneminde üç temel etken - ekonomik, sosyal, siyasal- süreci belirlemiştir. Cumhuriyet dönemi yoğun göç süreçlerinin yaşandığı bir dönemdir. Kuruluş döneminde yaşanan mübadele süreci, ardından üretim sürecinde meydana gelen değişimlerle birlikte ortaya çıkan ve hala devam eden iç göçler ve yine ekonomik kaynaklı dış göçler (kaynak- hedef ülke).

Cumhuriyet dönemi iç göçleri ele alınırken genel olarak süreç ikiye ayrılarak ele alınmaktadır: 1950- 1980 arası dönem ve 1980 sonrası dönem. Sürecin 1950’ li yıllar ile başlatılmasının nedeni, bu dönem ortaya çıkan göçlerin tüm dünya ülkeleri ile birlikte Türkiye’de de yaşanan üretim biçimindeki farklılaşmanın bir sonucu olarak ortaya çıkmasıdır. Nitekim bundan önceki süreçte de göçler söz konusudur.

Cumhuriyet dönemi iç göç süreci incelendiğinde; 1923 ile başlayan ilk dönemde, iç göç ile ilgili önemli bir nüfus hareketliliği yaşanmadığı görülmektedir.

Bu dönemde daha çok evlilik, memur tayini, okul gibi nedenlerle gerçekleşen cılız bir göç söz konusudur (Tüfekçi' den Aktaran, Özdemir, 2012: 2). Daha sonraki süreçte, 1950' lere kadar köyün modernizasyonu girişimleri, yeni açılan iş sahalarında çalıştırılmak üzere çiftçilerin işçiye dönüştürülmesi, kuraklık, heyelan, deprem gibi doğal afetler nedeniyle ortaya çıkan zorunlu göçlerin belirlenen bölgelere doğru yönlendirilmesi ve 1934 İskân Kanunu ile birlikte bazı grupların iskânı gibi çeşitli nedenlerle nüfus hareketliliği yaşanmıştır. Bu tür demografik hareketlilikler, dönemin iç göç haritasını belirlemekte etkili olmuştur (Kaya ve diğerleri, 2008: 56).

Nüfus hareketliliğinin büyük bir ivme kazandığı bu anlamda Türkiye' deki iç göç süreçlerinin başlangıcı olarak kabul edilen 1950' li yıllara gelindiğinde Batı' dan gelen maddi yardımlarla birlikte başlayan modernleşme, tarımda görülen makineleşme gibi nedenler, kırdan toprağa dayalı işlerden kopuşa neden olmuştur. Genelde dünya sistemi ile eklemlenme sürecinin hızlandığı bu dönemde, Türkiye' de tarımın makineleşmesi ve modernleşmesi, tarımda verim düşüklüğü, tarımsal gelirin yetersizliği, topraksızlaşma ya da toprağın belirli ellerde toplanması, ulaşım koşullarındaki gelişmeler gibi faktörler kırsal alanlarda yaşayan nüfusun kentsel alanlara doğru hızla hareket etmesine neden olmuş ve kırsal alanlardan kentsel alanlara doğru yoğun bir göç süreci başlamıştır.

1950-1980 arası göç dönemini kendi içerisinde üç döneme ayrılarak incelenmektedir: Buna göre birinci dönem 1950-55 arasındaki dönemdir. Bu dönemde büyük kentlerin -İstanbul, Ankara ve İzmir gibi- daha çok yakın çevrelerindeki kırsal alanlardan göç aldığı görülmektedir. 1965-70 arasındaki ikinci dönemde ise, Orta Anadolu ve Karadeniz kırsalından büyük kentlere doğru bir hareketlilik yaşanmıştır. 1980-85 arasındaki üçüncü dönemde Doğu ve Güneydoğu Anadolu kırsalından yine büyük kentlere doğru bir nüfus hareketliliği yaşanmıştır (Akşit' ten Aktaran Kaya ve diğerleri, 2008: 56).

Bu dönemde göç hareketlerinin yönü incelendiğinde özellikle 1975 sonrasında hâkim göç türünün kentler arası göçler olmaya başladığı ve bundan sonra da bu özelliğini koruduğu görülmektedir. 1975 yılından önce -1960 ile 1970 yılları arasında- hâkim göç türü, köy; yani kır kökenli göç iken 1970' lerin başından itibaren bu durum kent göçüne dönüşmüştür. 1970' li yılların ikinci yarısından

itibaren kırsal kesimlerin yanında, küçük ve orta ölçekteki kentlerden büyük kentlere yönelik göçler hâkim göç türü haline gelmiştir. Bununla birlikte bu göçler artık aile göçü niteliğini taşımaktadır. Bir önceki dönemde aileden bir kişinin ekonomik nedenlerden dolayı mekân değiştirmesi söz konusu iken yeni dönemde artık tüm ailenin mekân değiştirmesi söz konusudur. Bağlantılı olarak Türkiye’deki iç göçlerde nüfus veren ve alan alanlarda nüfusun yapısında bir değişim yaşanmıştır.

İç göçlerin 1970’lerden itibaren kent ağırlıklı bir yapıya dönüşmesinin nedenleri arasında; eğitim faaliyetlerinin ağırlıklı olarak kentsel alanlarda örgütlenmesi, kamu kesiminin ekonomi politikaları ve yatırımı özendirici politikaları nedeniyle köyle kent arasındaki farklılığın artması, göç veren bölgelerdeki kentsel yapıların nitelik olarak kentten ziyade kırsal bir nitelik taşıması, az nüfuslu kentsel yerleşmelerdeki sermaye sahiplerine bu mekânların yetersiz kalması nedeniyle sermayelerini bir üst merkezde değerlendirme arzuları gibi etkenler gösterilmektedir (Özdemir, 2012: 7- 8).

1980’li yılların özelliği göçün niteliğinde meydana gelen farklılaşmadır. Bir önceki dönemde (1950- 1980) göçün niteliğini belirleyen temel etken ekonomi iken, 1980’li yıllarla birlikte ekonomik etkenlerin yanına güvenlik sorunu eklenmiştir. Böylece 1980 ve sonrası kentleşme sürecini belirleyen etkenler; ekonomik alanda uygulanan neoliberal politikalar ve güvenlik sorunu olmuştur (Saraçoğlu, 2010).

1980 dönemi nüfus hareketleri üzerinde etkili olan ekonomi politikaları incelendiğinde, 1980 dönemi ile birlikte dünya ekonomisi ile bütünleşme çabaları dikkati çekmektedir. Söz konusu bütünleşme çabaları ile birlikte bir önceki dönemin ekonomi politikası olan “ithal ikameci” yani devletçi ekonomi politikaların yerini neoliberal politikalar almaya başlamıştır. Devletçi politikaların yerini liberal politikaların alması, yatırımlarda özel sektörün ağırlık kazanmasına neden olmuştur. Söz konusu kesimin yatırımlarında belirli alanlara yönelmesi ise, ülke içerisinde gelişmişlik farklarını arttırıcı bir etkiyi beraberinde getirmiştir. Bölgeler ve kentler arasındaki gelişmişlik farkları, gelişmiş alanlara yönelik nüfus hareketliliğini desteklemiştir.

Bir önceki dönemde uygulanan ekonomi modeli kendisini toplumsal yapıda da göstermiştir. Şöyle ki, ithal ikameci ekonomik modelin benimsenmesi; yani ulusal ekonominin dışarıya karşı korunması politikaları, devletin her alanda en etkin

yapı olmasını sağlamıştır. Bu nedenle 1980 öncesinde devlet, gerek piyasada gerekse toplumsal yapıda en etkin ve hatta tek aktördür. Ekonomik alanda tek aktör olması devlete toplumsal yapıyı dizayn gücünü vermiştir. Böylece devlet, hem toplumdaki yeniden dağıtım mekanizmalarını elinde tutan ve böylece sınıfsal yapılanma ve bunlar arasındaki ilişkiyi hem de ülke içinde bölge ve kentlerin gelişme dinamiklerini kontrol eden bir denge mekanizması görevi görmüştür. 1980 ile birlikte uygulanmaya başlayan neoliberal politikalar ile birlikte devletin ekonomik alanda kendisini sınırlandırması toplumsal, yapıdaki hakim rolünü de kaybetmesine neden olmuştur. Devletin toplumsal yapı üzerindeki hakim konumunu kaybetmesi ise, sınıflar arası denge mekanizmasını ortadan kaldırmıştır. Denge mekanizmasının ortadan kalması, Türk toplumunda daha önce görülmeyen bir gelir eşitsizliğini beraberinde getirmiştir. Sonuç, zenginler ve yoksullar arasındaki gelir farklılığının ürkütücü boyutlara ulaşması ve daha da önemlisi zenginler ile yoksullar arasında şimdiye kadar görülmeyen ölçüde kültürel duvarların ortaya çıkması olmuştur (Işık ve Pınarcıoğlu, 2003: Yılmaz, 2007).

Pınarcıoğlu ve Işık (2003)' a göre bu dönemde uygulanan politikalarla birlikte Türkiye'nin kentleşme deneyimi biçim değiştirmiştir. Bir önceki dönemin kentleşmesi "yumuşak, bütünleştirici kentleşme" olarak nitelendirilirken yeni dönem kentleşmesi "gergin, dışlayıcı kentleşme" olarak nitelendirilmektedir. Onlara göre, bu dönemde Türkiye' de toplumsal yapıya damgasını vuran olay, farklılaşma ya da çeşitlenme dinamikleri ve bunun sonucunda ortaya çıkan ayrışma eğilimleridir. Bir uçta kentin çeperinde yaşayan ve kentte "var olabilmek" için her şeyi yapabilecekleri düşünülen kent yoksulları, arada bir yerde kentteki rant kavgasına dahil olmaya çalışan orta sınıflar ve diğer uçta, kentin en prestijli alanlarında, güvenli siteler olarak adlandırılan sitenin statünün göstergesi olduğu toplum içinde ayrı adacıklar olarak ortaya çıkan mekanlarda yaşayan ve artık değil kente, topluma bile dönüp bakmayan üst sınıflar.

1980 sonrası dönemdeki nüfus hareketlerini etkileyen ve 1980 ve sonrası dönemin 1950-1980 arası dönemden ayrıştırılmasına neden olan olaylardan en önemlisi hiç şüphesiz ki güvenlik sorunsalı ve bunun etrafında şekillenen nüfus hareketliliğidir. 1970' ler ile birlikte ülke içinde yaşanan siyasal karmaşa 1980' li

yıllarda doruk noktasına ulaşmıştır. 1980' li yıllarla birlikte ise durum günümüze kadar devam edecek bir sorunu ortaya çıkarmıştır. "Terör".

Türkiye' de yaklaşık yarım asırdan beri devam eden iç göç olgusuna, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde yeni bir itici neden olarak eklenen güvenlik sorunu, hem göçün niteliğini hem de sonuçları üzerinde önemli değişiklikler ortaya çıkarmıştır. Özellikle 1985-1996 yılları arasında terörün şiddetlenmesinden dolayı bölgede yaşayanların bir kısmı gönüllü olarak, bir kısmı ise güvenlik gerekçesi ile zorunlu olarak yaşadıkları mekânları değiştirmek zorunda kalmışlardır. Terör ortamı nedeniyle can ve mal güvenliğinin olmaması, mevcut geçim kaynaklarının daralması, kaybedilmesi gibi nedenlerle halk bölgeden hızlı bir şekilde uzaklaşmıştır.

1980'den sonra göçün kaynak ve hedefine bakıldığında, Türkiye' nin hâkim göç tablosunun değişmekte olduğu ve göçün istikametinin metropollere doğru yöneldiği dikkati çekmektedir. Bir önceki dönemde ekonomik nedenlere dayanan göç, bu tarihlerden itibaren terör odaklı hale gelmeye başlamıştır. Güvenlik sorunları nedeniyle yaşadıkları mekânları terk etmek zorunda kalan kitlelerin bir kısmı Batı bölgelerine, Akdeniz ve Ege sahillerine, bir kısmı da Doğu ve Güney Doğu illerine yerleşmişlerdir (Sağlam, 2008: 39- 42).

Göçlerin belli bir bölgeden yapılması ve bölgenin etnik bir farklılığa sahip olması, yapılan göçlerin etnik bir karakterde algılanmasına veya adlandırılmasına neden olmuştur. Bu farklılığa bir de zorunluluk olgusu eklendiğinde sürecin geline mekâna yansımaları da farklılaşmıştır. 1980 öncesinde yaşanan göçlerde göçmenler etnik anlamda daha heterojen bir görüntü sergilemektedirler. Bu kişiler, onları mekân değiştirmeye iten etkenler ve bu değişim sonrasında karşılaştıkları hayat koşulları açısından nereden gelmiş olurlarsa olsunlar benzer koşulları paylaşmışlardır. Bu nedenle gelen kitleyi türdeş bir grup olarak algılamak mümkündür. 1980' li yıllarla birlikte gelen kitlenin ağırlıklı olarak aynı etnik gruptan oluşması söz konusu türdeşliği ortadan kaldırmış ve sürecin işleyişini farklılaştırmıştır. Bu anlamda kentleşmenin ortaya çıkardığı problemlerin etnik kimlik temelinde algılanmaya başlandığı ve etnik kimliklerin ön plana çıkartıldığı bir dönemin habercisi olduğuna dair belirtilerin ortaya çıktığı ifade edilmektedir. Nitekim Özer' e göre, Doğu ve Güney Doğu Anadolu'nun büyük kentlerine göç edenler arasında yapılan karşılaştırma "etnik kimlik" üzerine vurgunun Batıya göç edenlerde daha yaygındır.

Bu durum bir yandan yeni gelenlerle eski kentliler arasındaki sosyo-ekonomik statü farklılığından kaynaklanmakla birlikte diğer taraftan zorunluluk olgusunun meydana getirdiği bir tepkiselliğin de sonucudur. Bu tepkisellik ise kentle bütünleşme, onu benimseme, kente dair bir bilincin geliştirilmesi süreçlerini engellemektedir. Eskiden göçmen kitlelerin her ne kadar hemşehrilik temelinde belirli mekânsal ayrışmalara sahip olsalar da söz konusu ayrışmaların hem katı ve sabit olmadığı hem de keskin etnik ayrımları ifade etmediği; ancak 1990' lı yıllarda itibaren İstanbul, İzmir, Mersin, Adana ve diğer birçok ilde olduğu gibi güvenlik nedeniyle kentlere gelen Kürt göçmenlerin içlerinde bulundukları durumun özgünlüklerini yansıtacak şekilde kentte hem mekânsal hem de sosyo-ekonomik olarak ayrılmış bir grup ya da cemaat birlik) oluşturdıkları dile getirilmektedir (Özer, 2004; Sağlam, 2008; Saraçoğlu, 2010).

II. KENTSEL MEKÂNDA HEMŞEHRİLİK

A. Hemşehri Kavramı ve Hemşehrilik Olgusu

Hemşehri, aynı köy, ilçe, il veya bölgeden olan kişileri tanımlamaktadır. Bununla birlikte, mezhep, din, etnik köken türdeşliğinin de hemşehrilik göstergesi olduğu ifade edilmektedir (Aka, Aktaş ve Demir, 2008: 5). Yılmaz ise hemşehrilik, kentleşme ile birlikte ortaya çıkacak olan bir ilişki, bir bağ türü olarak tanımlamaktadır. Ona göre bu bağ, kentleşme ile birlikte toplumsal yapıda meydana gelecek olan değişimde aile, akrabalık bağlarından farklı ve onların üstünde yer alacak olan toplumsal ilişki türü bu anlamda bir üst kimliği ifade etmektedir; ancak sanayileşme ile birlikte kavram bu esas anlamını yitirerek farklı bir boyuta kaymıştır (Yılmaz, 2008: 1). Böylece hemşehrilik ortak mekânda yaşayan kişileri değil, ortak mekândan göç edenleri ve bunlar arasındaki ilişkiyi tanımlayan bir olguyu nitelemektedir.

Türk Dil Kurumuna göre hemşeri kelimesi Farsça “hemşehr” sözcüğünden gelmekte ve “memleketli”, aynı ilden olan kimse olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2005). Tanımda temel vurgunun aynı coğrafi mekândan gelmeye, ait olmaya yapıldığı görülmektedir. Bu tanımlama Bourdieu’ nun ‘kağıt kategorisi’

kavramı ile örtüşmektedir. Kağıt kategorisi kavramına göre, bir durum örneğin; işsizlik kendi başına anlamlı değildir. Anlam kazanabilmesi, istatistiki verilerin elde edilmesi duruma ilişkin bir tanımlamanın yapılması ile mümkündür. Söz konusu tanımlama beraberinde bir kategoriye inşa eder ve bu kategori ‘kağıt kategorisi’ dir. Buna göre hemşehrilik olgusu da tek başına anlamlı değildir. Göç hareketlerinin tespiti, buna ilişkin istatistiki verilerin ortaya konabilmesi için yapılan tanımlama ile anlam kazanır ve nüfusa kayıtlı olunan yer olarak ortaya çıkar (Kurtoğlu, 2004: 18).

Yasal düzenlemeye bakıldığında ise, hemşehri kavramının Yılmaz’ın ifade ettiği perspektif doğrultusunda ortaya konulduğu görülmektedir. 2005 tarihli 5393 sayılı Belediye Kanunu’ nda hemşehri hukuku başlığı altında hemşehrilik kentte yaşayanlar için bir üst kimlik oluşturma amacıyla yaşanan mekân ile tanımlanmış ve “herkes ikamet ettiği yerin hemşehrisidir” denilmiştir. Hemşehrilerin hak ve sorumlulukları açısından ise, hemşehrilerin belediye karar ve hizmetlerine katılma, belediye faaliyetleri hakkında bilgilendirme ve belediye idaresinin yardımlarından yararlanma haklarının olduğu, bununla birlikte, belediye sınırları içinde oturan, bulunan veya ilişkisi olan herkesin, belediyenin kanunlara dayanan kararlarına, emirlerine ve duyurularına uymakla ve belediye vergi, resim, harç, katkı ve katılma paylarını ödemekle mükellef olduğu ifade edilmiştir (Belediye Kanunu, 2005: md: 13).

Yukarıdaki tanımlar birlikte dikkate alındığında, hemşehrilik kavramının hem toplumsal bir olgu, hem de bunun çıktısı olan örgütlenme biçimi açısından çoğulcu bir niteliğe sahip olduğu görülmektedir. Bu durumun nedeni olarak, her hemşehrilik kategorisinin bir kimliği yansıtması ve her kimliğin de başka toplumsal olgularla ve kimliklerle etkileşim sonucunda ortaya çıkmasını gösterilmektedir. Buna göre, örgütlenme düzeyindeki niceliksel çokluk, hemşehrilik bağlarının ve gruplarının çeşitliliğini gösterdiği kadar, hemşehri örgütlenmelerinin çeşitliliğinin de nedeni olabilmektedir (Kurtoğlu, 2005). Yani hemşehrilik örgütlenmelerindeki niceliksel çoğulluk bir yandan niteliksel çoğulluğu ifade ederken diğer yandan bu tür bir çoğulluğa da neden olmaktadır. Bu anlamda niceliksel çoğulluk hem bir neden aynı zamanda hem de bir sonuçtur.

B. Hemşehrilik İlişkisinin Niteliği Ve Ortaya Çıkış Nedenleri

Hemşehri sözcüğü, bir kişiyi ve o kişinin toplum içerisinde diğer kişiler karşısındaki konumunu tanımlamaktadır. Bu nedenle hemşehrilik gibi bir tanımlamanın yapılabilmesi için en az iki kişinin olması gerekir; yani hemşehrilik, yapısı gereği ilişkiseldir ve bu ilişki göç ettikten sonra göç edilen yerde kurulan ilişkileri ifade etmektedir (Kurtoğlu, 2005: 6). Bu bakımdan hemşehrilik, bir göç süreci sonrasında aynı mekânda bulunan kişilerin ‘biz’ ve ‘onlar’ şeklinde yaptıkları bir kategorileştirmeyi tanımlar ve ‘biz’ olana dair bir aidiyet ve kimlik duygusunu ifade eder.

Hemşehrilik ilişkisinin niteliğine bakıldığında cemaatsel bir ilişki türü olduğu görülmektedir. Geleneksel toplum yapısını açıklamak için Tönnies (2000) tarafından ortaya konan cemaat kavramı, ‘ben’ den ziyade ‘biz’ fikrinin, toplumsal denetim mekanizmasının, birincil düzey ilişkilerin hakim olduğu bir yapılanmayı ifade etmektedir. Tönnies, doğal sistemin baskın olduğu her türlü birliği cemaat (gemeinschaft), ussal istem tarafından şekillendirilen ve esas itibarıyla onun etrafında yönlendirilenleri de cemiyet (gesellschaft), olarak tanımladığını ifade etmektedir. Bu anlamda söz konusu kavramlar, birlikte olma eğilimlerinin kalıp niteliklerini ifade etmektedirler. Buna göre cemaat tipi ilişkiler kardeşçe ve dostça bir arada yaşayanlar tarafından temsil edilir ve yaş, cinsiyet veya mizaçta ortaklık yaşayan kişilerin aynı amaçlara sahip olmaları veya aynı fikir etrafında bir araya gelmeleri ile ortaya çıkar. Bu ilişki türünde otorite ve dostluk birbirine karışmıştır.

Cemiyet türü ilişki ise tam tersine dostluk ve otorite arasında bir ayrışmanın yaşandığı bir birliği ifade eder (Tönnies, 2000). Cemaat kişisel düzeyden başlayarak mesleki düzeye kadar uzanan bir dayanışmayı ifade etmektedir. Cemaat olgusunun dayandığı temel öge dayanışmadır. Bununla birlikte cemaatler rekabetçi de olabilirler (Smith’ den Aktaran Bozkurt, 2003: 3) .

Tönnies’ in teorisinde cemaat, geleneksel tarım toplumunun yaşam biçimine sahip, toprağa dayalı, geleneklerine bağlı, komünal bir yaşam sürdüren, biz duygusunun hakim olduğu ve modernite ile birlikte ortadan kalkacağı iddia edilen bir yapılanmayı ifade etmektedir (Yelken, 2004: 17). Ancak bugün geline nokta bu ilişki türünün yok olmadığı nitelik değiştirerek varlığını sürdürdüğü görülmektedir.

Nitekim *gemeinschaft*ın (cemaat) ortadan kalkacağı mekânlar olan kentlerde insanlar, zaman ve mekâna göre yeni cemaatsel ilişkileri meydana getirmişlerdir. Bu durumda cemaatin ortadan kalkmasından değil; fakat dönüşümünden bahsedilebilir. Süreci ifade etmek için ortaya konan yeni kavramlar ise, “ yeni kabileleşme”, “postmodern kabileler” dir.

Fransız düşünür Michel Maffesoli ve Alman sosyolog Zygmunt Bauman yeni örgütlenme şekillerini ifade etmek için “postmodern kabileler” kavramını ortaya koymuşlardır (Kaya ve diğerleri, 2008: 19). Buna göre postmodern kuramın ortaya koymuş olduğu çoğulcu toplum tasarımı, bir önceki dönemde modernizmin dönüştürmeye, ortadan kaldırmaya çalıştığı *cemaat, gelenek, kendi türüne ve köklerine bağlılık, milliyet* gibi anti-modernist olduğu düşünülen unsurları kınanır şeyler olmaktan çıkarmış ve bunların eski önemlerini kazanmalarını sağlayacak olan yeni bir süreci başlatmıştır. Bu süreçle birlikte modern dönemde baskı altında tutulan toplumsal grup, kimlik ve entnisiteler kendilerini ifade edebilme imkânına kavuşmuşlardır. Öyle ki örgütlenme şekilleri açısından yeni bir çağa girildiği bile söylenebilecektir. Bu çağ; yeni kabilecilik çağıdır. Günümüzde cemaate yapılan övgüleri, aidiyetin çoğulluğunun kabul edilmesini ve geleneği ön plana çıkaran şey de postmodern dönemle birlikte yeniden ortaya çıkan bu yeni kabileciliktir (Bauman’ dan akt. Şan, 2007: 18). Yeni dönemle birlikte Tönnies’ in kıra özgü yapılanma biçimi olarak ele aldığı cemaatler, artık cemiyeti tanımlamada kullanılan mekânlarda yeniden üretilmektedir. Hemşehrilik örgütlenmeleri, tarikatlar, mahalli örgütlenmeler, futbol kulübü taraftarlığı ve benzeri oluşumlar modern mekanlarda cemaatsel ilişkilerin geliştirildiği yapılanmalar olarak ortaya çıkmaktadır.

Hemşehrilik, aynı coğrafi mekândan göç etmiş olma durumu üzerinden ortaya çıkan bir aidiyet ve aynı zamanda bu aidiyet üzerinden şekillenen bir kimliktir. Bu bakımdan hemşehriliğin, bir kimlik ve kültürel bir kategori olarak ekonomik ve toplumsal dinamikler etrafında ele alınması gerekmektedir. Bu bağlamda hemşehrilik, kentleşme- kentlileşme süreçleri arasında ortaya çıkmaktadır; yani hemşehrilik kırsal ile kent arasında konumlanmaktadır. Hemşehrilik, göçmenin yeni hayatında gerek “güven(ce)” kaynağı olması, gerekse de kimlik aracı olması nedeniyle önemli bir yere ve işleve sahiptir. Bu kimlik aracı bir yandan bir benzeşmeyi – aynı memleketten gelenler ile- diğer yandan bir farklılaşmayı – kentteki

diğer gruplarla- beraberinde getirmektedir (Altındal, 2010). Hemşehrilik bir kimlik olarak farklılık ve benzerlik ekseninde ele alınsa da temel vurgu benzerlik üzerinedir. Aynı mekânsal aidiyet dolayısıyla bir benzerliğe sahip olma durumu, farklı olan karşısında bir güven(ce) kaynağı sağlamaktadır. Bu nedenle bu ilişki kentte yabancılarla ilişkiler arttıkça güçlenmekte ve sürdürülebilirliğini sağlamaktadır.

Modern, kentli toplumlarda bireyler mesleki ve iktisadi çıkarlarına ve sosyo-ekonomik statülerine göre aidiyet duygusu oluşturmaktadırlar. Söz konusu kişilerin siyasi ve sosyal örgütlenmeleri de yine bu öğeler üzerinden gerçekleşmektedir. Buna karşılık geleneksel toplumlarda ise, bireyler aidiyet duygularını ve örgütlenmelerini ilksel bağlar olarak ifade edilen aşiret, mezhep, dil bağı gibi bağlar üzerine konumlandırırlar. Geleneksel yaşam kalıplarının kentlere taşınması ile birlikte bu yapıda yer alan ilksel bağlar da kentlere taşınmıştır. Böylece içe dönük bu alanlarda içinde klan asabiyası ile birbirine bağlı insan kitleleri ortaya çıkmıştır (Narlı, 2002). Bu anlamda hemşehrilik; modern ile modern olmayan karşıtlığında, daha çok modern olmayana yakın bir yerde durmaktadır. Türkiye özelinden değerlendirildiğinde ise değişmiş olana değil, daha çok değişmemiş, geleneksel olana yakın bir yerde durmaktadır (Kurtoglu, 2003: 9). Dolayısıyla hemşehrilik geleneksel dayanışma algısı üzerinden şekillenen bir ilişki ağıdır.

Hâkim olan ilişkinin niteliği gereği geleneksel olması, bu ilişkinin ortaya çıkış şeklinde de kendisini göstermektedir. Hemşehrilik ağları geleneksel ataerkil toplum yapısının yansıması olarak daha çok erkekler arası ilişkiler üzerinden şekillenmektedir. Bu bakımdan hemşehrilik ilişkisi niteliksel anlamda ataerkil, cinsiyetçi bir ilişki türüdür.

Ataerkil toplum yapısı, “güçlü, üstün” erkek algısı üzerinde konumlanmaktadır. Ataerkil cinsiyet düzeni, kadın mahrem kavramı ile tanımlanmaktadır. Bu durum ise, kamusal alan ve onun kullanımının erkeklere ait olduğuna dair bir yaklaşımı beraberinde getirmektedir. Kahvehaneler, dernekler, vakıflar gibi yapılar aracılığıyla inşa edilen hemşehrilik ilişkileri, kadınlar için içerisine dahil olduklarında nitelik, kapsam ve konu bakımından değişikliğe uğramakta, söz konusu ilişki aile- ev ziyaretlerine dönüşmektedir. Bu durumda hemşehrilik ilişkileri, daha çok erkekler arası bir ilişki olarak ortaya çıkmaktadır (Altındal, 2010: 12).

Kurtoğlu (2005), bu durumu memleket kavramının yapısal olarak ataerkil olması ile açıklamaktadır. Buna göre hemşehrilik ilişkilerinin de üzerinde tezahür ettiği memleket olgusu ataerkil; yani erildir. Çünkü aile toprağı, babanın yani atanın toprağıdır. Bununla birlikte hemşehrilik ilişkisinin niteliğini belirleyen şey tek başına memleket kavramı ve onun ataerkil yapısı değildir. Esasında bu durumun nedeni, söz konusu ataerkil algının devletin kurumsal işleyişine yansımış olmasıdır. Devlet herkesi doğduğu yer bağlamında bir memleket ile tanımlamış ve resmi kayıtlarını buna göre oluşturmuştur. Bu memleketin seçimi konusunda bireyler, özellikle de kadınlar özgür değildir; çünkü evlenmeden önce babanın memleketi ile tanımlanan kadın evlendikten sonra eşinin memleketi ile tanımlanmakta ve nüfusa kayıtlı olduğu yer bilgisi, eşinin nüfusa kayıtlı olduğu yer ile değiştirilmektedir. Oysa erkeğin nüfusa kayıtlı olduğu yer bilgisinde herhangi bir değişim olmamakta ve bu babadan oğula geçerek varlığını sürdürmektedir.

Hemşehrilik ilişkilerinin yoğunlaştığı mekânlara incelendiğinde söz konusu ataerkil yapı kendisini açıkça göstermektedir. Örneğin, hemşehri kahvehaneleri ve dernek lokallerinde sadece erkekler bulunmaktadır. Kadınlar söz konusu mekânları ancak belirli organizasyonlarda kullanabilmektedirler. Bu bakımdan erkek mekânı olarak kahvehaneler ve derneklerin, yeni kentliler olarak kadınların toplumsal süreçlere katılmasını zorlaştırdığı ve bir kez daha toplumsal yaşamdan uzaklaşmasına neden olduğu ifade edilmektedir.

Hemşehrilik ilişkilerinin ve buna bağlı olarak ortaya çıkan örgütlenmelerin ortaya çıkış nedenleri ele alındığında, bu nedenler üç genel başlık altında toparlanabilir: Sosyo- kültürel nedenler, ekonomik nedenler, siyasi nedenler.

1. Sosyo- Kültürel Nedenler

İnsanın sosyal bir varlık olarak, cemaatsel bir özelliğe sahip olduğu; çünkü aile gibi cemaat niteliği taşıyan bir yapı içerisine doğduğu ifade edilmektedir. Nitekim Aristo da “zoon politikon” kavramıyla en temelde insanın birlikte hareket etme eğilimi ve güdüsünü ortaya koymaktadır. Dolayısıyla insan yapısı gereği hep bir gruba ait olma eğilimindedir. Bu durum kırsal yaşamda geleneksel ağlar

nedeniyle kendiliğinden oluşurken resmi ve parçalanmış ilişkilerin hâkim olduğu kentsel alanlarda bireylerin söz konusu eğilimleri nedeniyle inşa edilmektedir.

Bireylerin her geçen gün daha sık gündeme gelen bir gruba ait olma isteği ve eğilimi, aydınlanma felsefesinin tanımladığı bağısız ve soyut bireyin, yurttaşın sadece kurgusal olmasına dayandırılmaktadır. Bu nedenle günümüz toplumlarında birey kimliğinin yanında insanın kollektif kimliğinin de tanınması veya ona değer verilmesi yönünde taleplerin ortaya çıktığı ve bu taleplerin her geçen gün önem kazandığı ifade edilmektedir (Önen, 1996: 451).

Modern kentli insanı tanımlamada kullanılan en önemli sıfat, onun “yalnız” olması ve anomidir. Ekonomik yaşamın bireyselliğinin ve resmi kuralların, yaşam kalıplarının egemen olduğu bir yapılanmada birey, giderek yalnızlaşır ve yabancılaşır. Bu durum ise, yukarıda da bahsedildiği gibi insan doğası ile çelişen bir durumdur; ancak bu çelişki, geleneksel ağlar içinden; yani bir cemaatin içinden gelen insanlar için daha belirgin ve keskindir. Bu nedenle, onların bu tür bir aidiyeti gittikleri mekânlara taşıma istekleri daha fazladır. Bal (1997); Antalya’ ya göç etmiş kişilerin söz konusu türden yapılanmalar oluşturma eğilimlerini incelediği araştırmasında, doğum yeri metropol kentler olan ve Antalya’ ya göç eden kişilerin sayıca yüksek olmasına rağmen hemşehri dayanışması gibi bir dayanışmaya ihtiyaç duymadıklarını ortaya koymuştur. Ona göre; bu durum kırsal alan ya da taşradan kente gelen kişilerin büyük kentte tutunabilmek için topluluk dayanışmasına ihtiyaç duymasının getirdiği bir sonuçtur. Bu anlamda söz konusu ağlar, örgütlenmeler göçle gelen kişilerin kentte var olabilmek için geliştirdikleri bir yaşam stratejisidir.

Hemşehri gruplaşmasının oluşmasının ilk nedeni olarak güven duygusu gösterilmektedir. Güven olgusu ise, dört başlık altında ele alınmaktadır. Buna göre, toprağa bağlı modern öncesi geleneksel toplumlar için dört adet yerleşmiş güven bağlamı söz konusudur. Bunlardan birincisi, ‘akrabalık sistemi’ dir. İçinde çeşitli çatışmaları- çekişmeleri- barındırsa da akrabalık ilişkisi geleneksel toplumlarda çoğunlukla güven ilişkisinin kurulmasını ve örgütlenmesini sağlayan bir araç konumundadır. İkinci güven bağlamı, ‘yerel topluluklar’ dır. Geleneksel toplumların çoğunda toplumsal ilişkiler yerel çevre ile iç içe geçmiştir ve bu durum bir güven kaynağıdır. Söz konusu yerel ağların modern dönemdeki uzantısı ise, hemşehri

birlikleri gibi örgütlü yapılardır. Hemşehri birlikleri, modern dönemde bireyin güven ihtiyacını gideren bir mekanizmadır.

Güven bağlamlarından üçüncüsü ‘dinsel kozmolojiler’ dir. Geleneksel toplumlarda din pek çok nedene bağlı olarak bir güven aracıdır. Bununla birlikte din söz konusu işlevini günümüz de sürdürmektedir. Bu konu önemli olmakla birlikte ayrı çalışma konusu olduğu için burada kısaca bahsedilmiştir. Güven bağlamlarının dördüncüsü ve sonuncusu ise, gelenektir. Gelenek geçmiş, şimdiki ve gelecek içinde sürekliliği ifade etmektedir. Gelenek rutindir, ancak bu rutinlik boş bir alışkanlığı ifade etmemektedir, kullanıcısı için bir anlama sahiptir. Gelenek geleceğin bilinmezliğine geçmişin bilgiçliği ile karşı koyulmasını sağladığı için güven oluşturmaktadır (Giddens, 2008, 101-105).

Türkiye’deki hemşehri birliklerin sosyo- kültürel anlamda ortaya çıkış nedenleri arasında güven duygusunun önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir; çünkü geleneksel ağlar içerisinde güven duygusu sosyal, kültürel anlamda birbirini tanıma, bilme üzerinden kurgulanmaktadır. Sosyo- kültürel anlamda yaşanan bu türdeşlik, beraberinde karşı tarafa güveni getirmektedir. Hemşehrilik ilişkisinin çıkış noktası da bu türdeşlik üzerinden kurulan güven duygusudur. Öyle ki bu güven duygusunun, illegal örgütlenmelerin oluşturulmasında, grup içi ilişkilerde birincil bir rol ve öneme sahip olduğu ifade edilmektedir. Bu güvenme duygusu, gelinen mekânda yabancı olunan değer ve davranış kalıplarına karşı bir direnmeyi beraberinde getireceği gibi bireyin bu değişim sürecini daha sağlıklı atlatmasını sağlayarak kolaylaştırıcı bir mekanizma görevi de görebilir.

2. Ekonomik Nedenler

Ekonomik nedenler dendiğinde göç süreci ile birlikte kişinin üretim süreçlerine katılma şeklinde meydana gelecek olan değişim ifade edilmektedir. Geleneksel yapı içerisinde işbirliği ile grup halinde yürütülen ekonomik faaliyetlerin yerini, göç süreci ile birlikte bireysel faaliyetler alacaktır; ancak bu bireyselliğin oluşturulabilmesi için -herhangi bir vasa sahip olmayanlar açısından- yine bir grup desteği ve yardımlaşması gerekmektedir.

Üretim yapısında meydana gelen değişiklik ve gelişmişlik farklılıkları üzerinden şekillenen kentleşme deneyimi, Türkiye için kentsel mekânlarda ciddi alt yapısal sorunlarla ortaya çıkmıştır. Kırdan kente göç eden nüfusun geldiği mekânda ilk karşılaştığı sorun konut ve iş sorunu olmuştur. Belli bir birikime sahip olmayan kişilerin özellikle barınma ihtiyacını giderme konusunda başvurdukları yöntem, geleneksel dayanışma yöntemini kullanarak konut alanları inşa etmek olmuştur. Söz konusu dayanışma, geleneksel topluma özgü bir dayanışmadır. Durkheim’ in ifadesi ile yüz yüze ilişkilerin, sıcaklığın ve yakınlığın hakim olduğu ‘mekanik dayanışma’ dır. Bu dayanışma, bir adım sonrasında da kendisini göstermektedir. Önceden kente gelmiş olan, kentsel işleyişi bilen akrabalar, tanıdıklar, yakınlar göçmenin yeni süreçlere katılmasında da aracı bir mekanizma işlevi görmektedir. Geleneksel ağlar burada bireyi yalnız bırakmamakta ve onun üretim mekanizması içindeki yerini almasını sağlamaktadır. Bu ağların daha örgütlü, formel bir yapılanma aracılığı ile yerine getirilmesi, karşımıza tarikat ve hemşehri birliklerini çıkarmaktadır. Her iki yapılanma da mekanik dayanışmayı içeren “formel” örgütlenmeler olarak süreçte bir aracı mekanizma olarak işlev görmektedirler.

Fulya Atacan (1990); sosyal değişme ve bunun tarikatlar üzerindeki etkisini anlattığı doktora tezinde Cerrahi Tarikatı adı verilen yapılanmanın bir tarikat olmanın ötesine geçerek nasıl aracı mekanizma haline geldiğini anlatmaktadır. Söz konusu durum, hemşehri dernekleri için de benzerdir. Yeni gelen kişilerin konut, iş ve bürokratik işlemlerinin halledilmesi süreçlerinde dernekler de bahsi geçen tarikattaki gibi ‘ara- form’ niteliğini kazanmakta ve sürecin işlemlerini sağlayan bir mekanizma olarak ortaya çıkmaktadır.

Göç edilen büyük şehirlerde temel kamu hizmetlerine ulaşmada yaşanan zorluklar, hemşehrilik ilişkilerinin devreye sokulması neden olmaktadır. Esasında bu durum, Türk Kamu Yönetimi işleyişinin getirdiği bir sonuçtur. Türk Kamu Yönetimi işleyişine egemen olan “adamını bul, işini yaptır” anlayışı kişilerin bu türden bir eğilime sahip olmalarına, derneklerin de bu anlayış etrafında şekillenmesine ve belirli ilişkiler ağının kurucusu olmasına neden olmaktadır. Bu ağın sağladığı “güç” ile dernek, hizmeti verenlerle hizmete normal koşullarda ulaşmaları zor olanlar arasında aracı mekanizma işlevi görmektedir. Bu duruma en iyi örnek, İzmir’de bulunan Konyalılar derneğinin hazırladığı, üyelerinin kimler olduğu ve nerede

çalıştığına dair ayrıntılı bilgilerin yer aldığı rehber gösterilebilir. Söz konusu rehber, aynı zamanda herhangi bir işi düşme durumunda kimden yardım isteneceğine dair bir yönlendirmedir. Böylece hem geline ve yabancısı olunan büyük şehirde ‘kaybolup gitme’ riski, hem de sıradan bir vatandaş olmanın çözemediği sorunlar hemşehrilik kimliği sayesinde çözülerek ortadan kaldırılmaktadır. Başka bir ifadeyle hemşehrilik, sürecin önünü açan, sisteme işlerlik kazandıran çözüm stratejisi olarak ortaya çıkmaktadır (Caymaz, 2005: 7; Önen, 1997). Devlet ile vatandaş arasındaki ilişkinin rasyonel bir temele oturtulmamış olması, bir yandan sürece işlerlik kazandıracak yeni ağların kurulmasına neden olurken diğer yandan da bu ağlara toplumsal meşruiyet kazandırmaktadır.

Geleneksel yapıda insan ilişkilerinin en belirgin özelliğinin kentteki anonim ilişkilerin aksine kişisel ve yüz yüze ilişkiler olduğu ifade edilmektedir. Bu yüz yüze ve samimi ilişkilerin uzantısı ise “patronaj” ilişkisidir. Niteliği itibarıyla hiyerarşik bir bağımlılık ilişkisini ifade eden patronaj ilişkisi, kente göç edenlerin kentte tutunabilmek amacıyla en çok kullandıkları ilişki türüdür. Söz konusu ilişkide taraflardan birisi diğerinin çeşitli maddi ihtiyaçlarını karşılarken karşılığında prestij, saygınlık gibi kazanımlar elde etmektedir. Bununla birlikte söz konusu ilişkinin zaman ve koşullar doğrultusunda değişime uğradığı ve yeniden yapılandığı ifade edilmektedir. İlk etapta daha akrabamsı -gerentokratik- bir yapı üzerinden kurgulanan bu ilişki daha sonra hemşehri dernekleri gibi daha örgütlü yapılar aracılığıyla ortaya çıkmaktadır (Kıray, 1998).

Devlet Planlama Teşkilatı 1965-2000 yılları arasında göç eden kişilerin niteliklerine ilişkin yaptığı araştırmasında göç etmiş kişilerin, büyük çoğunluğunun hizmet sektörüyle ilgili ekonomik faaliyetlerde bulunduğunu, % 30 gibi büyük bir oranının ilköğretim mezunu olduğunu ve onu sırasıyla ortaokul, lise ve yüksek okul mezunlarının takip ettiğini tespit etmiştir. Buna göre, eğitim görmüş olanlardan özellikle ilköğretimden mezun olmuş kişilerin daha fazla göç ettiği söylenebilir (DPT, 2008). Elde edilen veriler göz önünde bulundurulduğunda hemşehrilik gibi geleneksel dayanışma ağlarının neden kentlerde oluşturulmak istendiği daha anlaşılır olmaktadır.

3. Siyasi Nedenler

Kente göç eden kişilerin birliktelik oluşturma ve kurma nedenlerinden birisi de siyasal nedenlerdir. Siyasal nedenden amaçlanan çoğunluk kriteri üzerinden istediğini yaptırabilme eğilimi, güdüsüdür ve bu güdü ekonomik nedenlerle iç içedir. Nitekim oluşturulan birlikler, bir yönden çıkar grubu niteliği de taşımaktadırlar. Bu durum, kamu hizmetlerinin yürütülmesi ve bürokratik süreçlerde rasyonel bir işleyiş yerine popülist politikaların geçerliliğinin bir sonucudur. Bu anlamda sayısal çoğunluk eşittir iktidarı elinde tutma, ona istediğini yaptırabilme gücüdür.

Erder (1996); İstanbul-Ümraniye özelinde yaptığı çalışmada, hemşehriliğin kentte yeniden tanımlandığını ve sadece barınma ve iş gibi maddi ihtiyaçlar üzerinden kurgulanmadığını aynı zamanda geline yöre ait kültürel özellikleri koruma ve yaşatma amacına da sahip olduğunu, bu durumun ise hemşehriliğin siyasal bir ilişki olarak ortaya çıkmasına neden olduğunu dile getirmektedir. İlişki ağlarını daha çok bir patronaj ilişkisi şeklinde kuran ve birlikte hareket etme eğilimleri güçlü olan göçmenler, geldikleri mekânlarda kolektif bir kimlik oluşturmaktadırlar. Bu kişilerin geldikleri mekân(d)a yabancı olmaları, patronaj ilişkilerine daha çok gereksinim duymalarına neden olmaktadır. Bu durum ise söz konusu gruplar ile siyasal gruplar arasında ilişki kurulmasını sağlamaktadır (Yılmaz, 2008: 25).

Hemşehrilik olgusunun enformel ile formel arasında çok fazla çeşitlilik göstermektedir. Kırdan kente göç sonrasında ortaya çıkan ve kente tutunmak amacıyla oluşturulan bu ilişki enformel olarak nitelendirilmekle birlikte formel içerimlere de sahiptir. Söz konusu formel içerimler ise, hemşehrilik olgusunun modern örgüt tipleri kurma ve siyasal tercihlerin belirlenmesinde etkili olmasını sağlamaktadır (Karpas, 2003). Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde bu etkileme süreçleri daha belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Yapılan araştırmalarda hemşehri derneklerinin siyasal ve yerel iktidarların gözdesi olması, özellikle seçim dönemlerinde söz konusu kitlelere yönelik yürütülen faaliyetler, belli bir yöreye ait hemşehri birliğinin kendi hemşehrileri olan siyasileri desteklemeleri bu durumun göstergelerindendir.

Tekeli; hemşehri dernekleri ile ilgili olarak yaptığı araştırmasında; bu birliklerin her nekadar temel kuruluş nedeni olarak geline yörenin kültürünü yaşatma isteğini gösterele de aslında kültürel anlamda güçlü bir taleplerinin olmadığını, esasında bu yapıların yeni gelenlerin birbirlerini desteklemelerini kolaylaştıran bir gruplaşma olduğunu, bunun ise, himayecilik sistemi oluşturmaya dönük bir eylem olduğunu ortaya koymaktadır. Ona göre, bu özellikleri nedeniyle bu birlikler var olan siyasal yapıyla kolayca eklemlenebilmektedirler. Nitekim İş piyasasına bakıldığında da enformel sektörde belli ekonomik faaliyetlerin belirli bir yöreden gelenler ile özdeşleştirilmiş olması bu anlamda piyasada bir tekelciliğin ortaya çıkmış olması bunun en belirgin göstergesidir (Aktaran Altındal, 2002: 10).

Ortak amaçlar/ çıkarlar etrafında mücadele etme; gecekonduya yol, su, elektrik gibi temel gereksinimlerin ve okul, sağlık ocağı, dolmuş ulaşımı gibi hizmetlerin sağlanması, kaçak yapıların yıkımına engel olma, seçim zamanlarında gecekondü affı ve gecekondulara tapu verme gibi olaylar, hemşehrilik ağlarının temelinde bir çıkar grubu olarak hareket ettiğini ve siyasal mekanizmalar ile arasında bir çıkar ilişkisinin olduğunu göstermektedir (Narlı, 2002). Bu ilişki temelinde kazan kazan ilkesi üzerinden şekillenmektedir. Taraflardan biri karşı tarafın oyuyla iktidarın nimetlerini elde ederken, diğer taraf oyunun karşılığı olarak legal, resmi bir varlık, kimlik kazanmaktadır. Bu karşılıklı çıkar ilişkisi siyasal partiler ile hemşehri dernekleri arasında sıkı ilişkilerin oluşmasına yol açmaktadır. Bu ilişkide özellikle dernek başkanları önemli bir role sahip olduğu, başkanın yerel kimliği ve siyasal eğiliminin diğer üyeleri de yönlendirerek ve oy verme davranışlarını etkilediği ifade edilmektedir.

Caymaz (2005); İstanbul’ da Niğdeli Hemşehri Dernekleri üzerinde yaptığı araştırmasında, hemşehri derneklerinin siyasal organizasyon niteliği taşımadığını ancak; büyük şehirlerde özellikle seçim dönemlerinde derneklerin verili siyasal ilişkiler ağının en önemli parçası haline geldiğini, özellikle seçim öncesi dönemde her iki yapı arasındaki ilişkinin güçlendiğini ve görüşülen dernek yöneticilerinin seçim dönemlerinde “adaylar arasında bir hemşehrimiz varsa ona sahip çıkalım” anlayışıyla hareket ettiklerini dile getirmektedir. Bununla birlikte hemşehri grubu adına konuşan ve söz konusu grubu hangi adayın veya partinin desteklenmesi gerektiği noktasında yönlendirme gücüne sahip olan dernek başkanlarının

konumunun temsil ettikleri hemşehrilerinin oy ağırlığıyla (sayılarıyla) orantılı olarak siyasal alanda oldukça önemli hale gelebildiğini ifade etmektedir. Sayısal çoğunluk derneğin ve özelde de başkanın etkinlik alanının genişlemesini ve böylelikle siyasi mekanizmalar tarafından dikkate alınmasını sağlamaktadır.

III. HEMŞEHRİLİK İLİŞKİSİNİN ORTAYA ÇIKTIĞI MEKANLAR

A. Hemşehri Kahvehaneleri

Kahvenin nasıl ortaya çıktığı konusunda kesin bir bilgi olmamakla birlikte Arap kökenli (Yemen) olduğu ve buradan dünyaya yayıldığına dair bir görüş egemendir. Buna göre kahve, ilk etapta dini tarikatlar tarafından yaptıkları ritüellerde motivasyonlarını arttırmak için kullanılmış; daha sonra toplum içerisinde yayılma göstermiş ve günlük hayata girmiştir. Kahvehaneler ise, 15 ve 16. yy.larda kahve tüketiminin gittikçe yaygınlaşması ile birlikte kent, kasaba ve köylerde bu içeceğin hazırlanması ve satılması için oluşturulan mekânlar olarak ortaya çıkmıştır (Hattox, 1998).

Kahvehane, genel olarak geleneksel kültürün egemen olduğu kentlerde; hareketliliğinin yoğun bir şekilde yaşandığı kent meydanlarında veya sokak aralarında konumlanan ve toplumsal yaşamın kültürel aidiyetlerini ifade eden mekânlar olarak tanımlanmaktadır. Kelime anlamı olarak ‘kahve evi’ anlamına gelen kahvehane; kahve tüketilen bir yeri ifade etmekle birlikte bu mekânlar aynı zamanda insanların bir araya gelerek sohbet ettikleri, dinlendikleri, fikir alış-verişinde bulundukları ve bugün sürdürülmemekle birlikte halk hikâyelerinin anlatıldığı kültürel mekânlardır (Sami, 2010: 159- 161).

Kahvenin Osmanlı Devletine gelişi 16. yüzyıla rastlamaktadır. Bu dönemden sonra kahve ve bu içeceğin tüketildiği mekânlar olarak kahvehaneler hızla yayılmış ve büyük bir toplumsal talebe sahip olmuşlardır. Kahvehanelerin toplum tarafından bu denli benimsenmesinin nedeni olarak, söz konusu mekânın dönemin kamusal mekânları olarak nitelendirilen dinsel mekânlar gibi herhangi bir kurala sahip olmaması, bu anlamda kişilerin ilişkilerine herhangi bir sınırlama getirmemesi, böylece çeşitli engelleri ortadan kaldırması gösterilmektedir. Geleneksel toplum

hayatında önemli bir yere sahip olan kahvehaneler; toplumsal iletişim biçimlerini yönlendirebilmeyi sağlayan kamusal alanlardan biri haline gelmiştir. Toplum genelinde fazlaca rağbet görmesi ve diğer kamusal mekânlardan farklı nitelikler taşıması kahvehanelerin her daim göz önünde tutulmasına neden olmuştur. Süreç içerisinde çeşitli yasaklamalar gündeme gelmiş; ancak bunlardan bir sonuç alınamamıştır. Kahvehanelerin yasaklanmasının ve kapatılmasının temel nedeni, insanların kahvehanelerde fikir alışverişinde bulunabilmesi ve ortaya atılan fikirlerin, padişahın otoritesini sarsabilecek bir niteliğe sahip olabilmesidir. Osmanlı toplumundaki kahvehanelerin yasaklanmasının sebeplerinin en başında, siyasal baskı unsuru oluşturabilecek kamusal alanın içinde, insanların etkileşimini önleme amacıdır (Deniş, 2011).

Cumhuriyet dönemi ile birlikte yaşanan dönüşümden kahvehaneler de etkilenmiştir. Bu dönemde işsiz ve vasıfsız tembel insanların mekânı olarak algılanan kahvehanelere yönelik eleştiriler gündeme gelmiş ve kahvehaneler modernleşme çabaları etrafında yeniden şekillendirilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla kahvehanelerde kitap okuma salonları oluşturulmaya çalışılmış ve böylece kahvehaneye gelen kişilerin eğitilerek dönüştürülmesi, bu mekânların tembel ve cahil insanların yuvası olduğuna dair algının değiştirilmesi amaçlanmıştır (Sami, 2010, Deniş, 2011).

1950' li yıllar ile birlikte kahvehaneler içerdiği kitle açısından bir dönüşüm yaşamıştır. Bu dönemle başlayan göç hareketleri kahvehaneleri de etkilemiş ve kahvehaneler yeni bir işlev kazanmıştır: Hemşehrilik ağları oluşturma.

“Gelenleri sınırlamamaları, herkese açık olmaları, ucuz olmaları, vakit geçirmek ya da mekânda görünmek için ekstra bir nitelik gerektirmemeleri ve en önemlisi, kırsal nüfusun taşıdığı sözel geleneği, sohbet kültürünü yaşatmaya elverişli yerler olmaları, yeni kentli nüfus için buraları kentteki karargahları haline getirmiştir” (Aytaç, 2005: 181).

Kahvehanelerde kişileri konuşmaları, statüleri veya yaptıkları işler nedeniyle ayrımlaştırılma eğilimi bulunmamaktadır. Bu, bir anlamda kahvehane kültürü olarak adlandırılmaktadır. Söz konusu kültür, sosyolojik anlamda kahvehanede bulunan kitle açısından bu anlamda bir “homojenlik” oluşturmaktadır. Bu durum, yeni kentlilerin yabancıları oldukları mekânda rahatlıkla bu mekânları kullanabilmelerini sağlamak ve kente alışma sürecinde bu mekânların önemini arttırmaktadır. Böylece

‘tampon bir mekanizma’ olarak kahvehane, yeni kentlilere kucak açan, kırsallıklarını yaşamalarına izin veren, kente tutunmalarına destek veren bir kurum olarak karsımıza çıkmaktadır.

Kente aidiyet, onu benimseme her şeyden önce kente tutunma ile gerçekleşmektedir. Kente tutunma ise kentsel kurumların kullanabilme düzeyi ile ilişkilidir. Kahvehaneler bu noktada yeni kentlilerin kullandıkları ilk mekânlardır. Bu mekânlar bir yandan kent hayatı ile ilk tanışmayı sağlarken, diğer yandan kendisine benzeyenle ilişki kurarak eski aidiyetlerin sürdürülmesini sağlamaktadır. Özellikle varoş olarak nitelendirilen sosyo-ekonomik düzeyleri düşük olan kesimlerde kahvehaneler, eski aidiyetlerin yeniden üretildiği ve bunun için gerekli ağların oluşturulduğu mekânlardır.

Kentsel mekanda hemşehrilik ilişkilerinin üretildiği mekanlar formel ve enformel olarak sınıflandırılırsa kahvehaneler, enformel mekanları oluşturmaktadırlar. Herhangi resmi bir kaynağı olmayan bu kurumlar, özellikle göçün ilk safhasında bu ağların inşa edilmesi, geleneksel dayanışma örüntülerinin oluşturularak konut ve iş gibi sorunların giderilmesinde kolaylaştırıcı bir işlev üstlenmektedir. İstanbul Ümraniye özelinde yaptığı çalışmada Erder; özellikle belli büyüklüğe (sayısal olarak) ulaşmış hemşehri gruplarının bulunduğu gecekondu mahallelerinde her hemşehri grubuna ait kahvehaneler olduğunu gözlemlemiştir. Kahvehane ile ilişkiler noktasında sosyo- ekonomik açıdan daha kötü durumda olanların ikamet ettiği mahallelerdeki hemşehri gruplarının kahvehaneleri daha fazla kullandıklarını ortaya koymuştur. Bununla birlikte Erder; söz konusu kahvehanelerin türdeş olmadığını dile getirmekte ve bu kahvehaneleri ikiye ayırmaktadır:

Bunlardan birincisi, daha çok atfedilen hemşehri grubunun gündelik olarak bulunduğu, kendi grubuyla ve özellikle de mahalleyle ilgili sorunların tartışıldığı, haberleşmenin sağlandığı mekânlardır. Bu kahvehanelerin müdavimleri arasında hemşehri gruplarının ileri gelenleri ve yerel enformel liderlerini bulmak mümkündür. İkinci tür hemşehri kahvehaneleri ise, daha çok mesleki örgütlenme niteliği taşımaktadır ve hemşehri grubunun ya geldikleri yöreden getirdikleri yetenekleri ya da kentte sürdürdükleri dayanışma sonucunda aynı meslek kolunda yoğunlaşmaları nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Bu kahvehaneler, diğerine nazaran daha seyrek gidilen

ve kentin daha merkezi bir konumunda bulunan kahvehanelerdir (Erder, 1996: 248-249).

Gecekondu ve varoş bölgelerdeki kahvehaneler, kırsal kültürün yeniden üretildiği, köyün sorunlarının konuşulduğu, kentle ekonomik ve sosyal ilişkiler kurulması konusunda dayanışmacı ilişki ağlarının geliştirildiği mekânlardır. Büyük kentlerdeki kahvehanelere bakıldığında pek çok kahvehanenin, belli bir coğrafi mekâna aidiyeti vurguladığı görülmektedir. Böylece belli bir il, köy, kasaba ya da akraba çevresinden gelenler belli kahvelerde toplanıp buraları mesken tutmaktadırlar. Ortak referanslar, (coğrafi mekân, kültür)bu insanları mekânlarda da birlik kurmaya yönlendirmektedir. Kahvehanelere verilen isimler de bu birlikteliği, ortaklığı vurgular niteliktedir. Erzurumlular, Trabzonlular Kahvehanesi vs. Kültürel ortaklığın mekânsal ortaklığa taşınması ortak kültürel hayatın yeniden üretilmesine, bu durum ise yöresel bilinç ve duyarlılığın canlı tutulmasına neden olmaktadır (Aytaç, 2005: 183).

Herhangi bir resmi dayanağının olmaması, kurulması örgütlü bir yapılanma ve bunun için herhangi bir sermayeyi gerektirmemesi göç sürecinde enformel ağların kahvehaneler yoluyla kurulmasını sağlamaktadır. Sürece bakıldığında kente ilk geliş yıllarında hemşehri kahvehaneleri yoluyla oluşturulan ve sürdürülen hemşehrilik ilişkilerinin herkesin iş- güç, barınacak bir yer sahibi olması, bu anlamda belirli bir sosyal güvenlik standardını elde etmesi sonrasında kurumsallaşmaya gittiği ve hemşehri dernekleri şeklinde örgütlü bir yapıya aktarıldığı görülmektedir. Dernek gibi örgütlü bir yapının oluşturulması bu anlamda göçmen kitlesinin kente yerleştiklerini, tutunduklarını göstermektedir. Tutunma işleminin ardından süreç varlığını resmi olarak ortaya koyma, resmi makamlarca muhatap olarak alınmayı sağlayacak olan yapılanmayı oluşturma şeklinde devam etmektedir.

Kahvehanelerin kent ve kentleşme sürecinde hemşehrilik ilişkileri bağlamındaki işlevleri onun bir ara kurum olarak yapılandığını göstermektedir. Sosyo- kültürel anlamda geline yer ile bilgi alış verişinin sağlandığı, eski aidiyetin yeniden üretilerek korunduğu mekân olan kahvehane ekonomik açıdan ise kentin ekonomik yaşamına katılmada aracı bir mekanizmadır. Şenyapılı' ya göre; yeni kentliler için kahvehanenin, çoğunlukla iş arama, iş kollama, işe ilişkin malumatın alındığı, iş bağlantılarının kurulduğu, kimi zaman işçi ve işverenin buluştuğu, işçi

arayanın uğradığı bir yerdir. İşçi, amele ya da sanatkar kahveleri olarak da adlandırılan bu kahveler, bir bakıma kent ortamında istihdam ilişkilerinin adresi durumundadır (Şenyapılı, 1977).

İşsiz için iş temini, evsize ev yapma, köydeki gelişmelerden haberdar olma, dedikodu yapma kahvelerin en belirgin vasıfları olarak ifade edilmektedir. Aynı kökenden gelenleri kişileri kahvehaneye çeken nedenlerin; dayanışma, yardımlaşma, yalnızlık ve yabancılıktan kurtulma isteği ve de bir aidiyet duygusu oluşturma psikolojisinin olduğu dile getirilmektedir. Buna göre kahvehaneler sahip oldukları bu işlevleri sayesinde hem yeni kentlileri kent gibi karışık bir mekânda korumakta hem de daha ileri bir kentsel aşamada belki de ihtiyaç duyulmayacak bu ara mekanizma, kentleşme sürecinin hayati sorunların ve kaotik durumların yaşanmadan atlatılmasına aracılık etmektedir (Aytaç, 2005: 185). Bir “tampon mekanizma” olan kahvehane kente yeni gelenlerin sokaklar, caddeler, çarşılar, parklar gibi kamusal alanlar dışında kent ve kentlilerle doğrudan mekânsal anlamda karşılaştığı, ilişki kurduğu mekânlardır.

Kahvehanelerin akrabalar dışında daha geniş bir kitleye hitap etmesi nedeniyle, hemşehrilik ilişkilerinin en önemli mekânlarından bir tanesi olduğunu dile getirilmektedir. Bu bağlamda kahvehaneler, gündelik ve gönüllü ilişkinin kurulduğu önemli kamusal mekânlardır. Söz konusu mekânlar özellikle erkeklerin hemşehri, komşu ve arkadaşlarıyla buluşup ilişki kurdukları önemli ‘sivil’ mekânlar oldukları için önem kazanmaktadırlar (Erder, 1996).

Kurtoğlu (2004), kahvehanelerin, hemşehrilerin toplandığı yerler arasında ilişkilerin en kendiliğinden yürüdüğü ve en az dışlayıcı mekânlar olmaları nedeniyle önemli olduklarını ifade etmektedir. Hemşehri kahvehaneleri, burada oluşturulan birlikteliğin bir adım sonrasında daha örgütlü yapılara aktarılması sürecinde özellikle de lider veya lider kadrosunun belirlenmesinde büyük bir önem sahiptir. Göçün ilk yıllarında kahvehaneler, hemşehrilerin bir araya geldikleri tek mekân konumundadırlar. Yapısı itibarıyla enformel bir nitelik taşıyan bu mekanlar aynı zamanda, siyasi süreçlere etki etme alanlarıdır. Nitekim bu mekânlar siyasilerin hemşehrileri ile temas kurdukları, parti propagandaları yaptıkları, söz konusu kitleyi etkilemeye çalıştıkları mekânlardır. Siyasi ilişkiler bağlamında dernek ile kahvehane arasında bir fark yoktur. Sayısal çoğunluk üzerinden oluşturulan birlik, beraberinde

siyasi mekanizmaları etkileme gücü ve bu doğrultta bir ilişki ağının kurulmasını sağlamaktadır. Bu durum hemşehrilik- siyaset ilişkisinin temelde sayısal çoğunluk üzerinden şekillendiğini, söz konusu ilişkiyi sürdüren yapının niteliğinin ikinci planda kaldığını göstermektedir.

Kente ilk geliş aşamasında ara bir mekanizma olarak ortaya çıktığı ve gelen kişilerin kente tutunmasında yardımcı, koruyucu bir işlev gördüğü ileri sürülen kahvehaneler, tam tersi bir etkiyi de içlerinde barındırmaktadırlar. Göç sürecinde kişilerin yerleşme tercihlerini daha çok akrabalarının, köylülerinin, hemşehrilerinin yoğunlukta olduğu bölgelerden yana kullandıkları bilinmektedir. Bu durum, kahvehanelerin dışlayıcı olmama özelliğinin en temelde ‘aynı’ kişileri bir arada bulundurmasının bir sonucu olarak ortaya çıktığını göstermektedir. Kendileri gibi olanlar ile birlikte olma, bu birliktelikten güç sağlama, oluşturulan çoğunluk sayesinde gelineyen yörenin kültürünü istediği gibi yaşayabilme, kente yeni gelenlerin kentle bütünleşme düzeylerini azaltıcı bir rol oynamaktadır. İş ve konut gibi ihtiyaçların bu mekanizma ve dolayısıyla hemşehriler aracılığıyla giderilmesi kişinin kentsel süreçlerin uzağında kalmasına, kendi kabuğu içine çekilerek bir cemaat niteliği kazanan bu yapıya daha sıkı sarılmasına ve kentten uzaklaşmasına neden olmaktadır. Böylece kent ve kentlilerle iletişim kurma, onlarla tanışma kurumu olması gereken kahvehane; kent içinde ondan ayrışsı, yeni kentlilerin oluşturduğu bir yapılanmaya dönüşmektedir. Bu durum ise kahvehanelerin kentleşme ve sonrasında gelecek olan kentsel aidiyet, kentlilik bilinci geliştirme gibi süreçlerini engelleyici bir rol oynamasına neden olmaktadır.

B. Hemşehri Dernekleri

Hemşehri birlikleri, genel olarak kırsal toplum üyelerinin kentsel toplumun yaşama biçimi, değerler sistemi ve davranış kalıpları ile tanışma bu değer ve davranış kalıpları ile uzlaşma sürecinde kurulan örgütlenmeler olarak ifade edilmektedir. Hemşehrilik ilişkisi ve bu ilişkinin niteliği hemşehri kahvehaneleri örneğinde olduğu gibi bireysel ilişkilerden enformel grup ve cemaat ilişkilerine; enformel grup ve cemaat ilişkilerinden, aynı iş kolunda yoğunlaşmış hemşehrilerin oluşturdukları mesleki dayanışma örgütlerine kadar çok çeşitlilik göstermektedir (Kurtoğlu, 2005: 7

). Ortaya çıkış şekline bakıldığında hemşehri kahvehaneleri, bu ilişkinin sürdürüldüğü enformel mekânlardır. Buna karşılık hemşehri dernekleri ve vakıflar söz konusu ilişkinin resmiyete döküldüğü formel – idarece belirlenmiş şekil ve kalıplara uygun- yapılanmalardır. Bununla birlikte bu durum söz konusu yapılar içerisinde sürdürülen ilişkilerin de aynı niteliğe -formel- sahip oldukları anlamına gelmemektedir. Yani bu yapılanmalar içerisindeki ilişki olması gerekenin aksine sosyo-ekonomik statüler etrafında şekillenen değil, geleneksel dayanışma ağları etrafında şekillenen bir ilişki türünü yansıtmaktadır.

Kentte oluşan anomik yabancılaşma ortamının göçmen üzerinde i) ortama uyma, ii) ortama kısmen uyma ve iii) ortamı tamamen reddetme şeklinde üç tip davranışa yol açabileceği ifade edilmektedir. Bu analiz hemşehri birlikleri bağlamında değerlendirildiğinde, hemşehri birliklerini oluşturan kişiler en temelde kentte kalmayı amaçlamaktadırlar. Kentte kalmayı amaçlayan söz konusu grubun örgütlenme nedeni olarak, kentsel yaşamın yarışma, rekabet ve tüketim süreçleri üzerinden şekillenmesi ve kırsal alan gibi geleneksel dayanışma ağları içerisinde gelen kişilerin bu yapıya yabancı olmaları gösterilmektedir. Kentsel süreçler içerisinde yer almaya başlayan göçmen, kent toplumunun temel özelliklerinden birisi olan örgütlü gruplar eğilimi içerisine girmektedir, çünkü; “kentsel rant” ortak olmak organize olmayı gerektirmektedir. Bu konuda ön plana çıkan yapı ise hemşehri birlikleridir (Bal, 1996: 439). Hemşehri birlikleri açısından, resmi bir dayanağı olan böylece meşruluğunu sağlayan ve üyelerine bu anlamda bir kimlik kazandıran hemşehri dernekleri söz konusu örgütlenmeler arasında başat türdür.

Hemşehrilik ilişki ağlarının formel örgütlenmesi, bir grup hemşehrinin kurduğu dernek veya vakıflardır. Hemşehri derneklerinin ortaya çıkış nedenini yasal sınırlamalara bağlayan Hersant ve Toumarkine (2005), hemşehrilik ilişkilerinin formel anlamda örgütlenmeleri durumunda karşılarında iki seçeneğin olduğunu dile getirmektedir. Örgütlenme, ya vakıf ya da dernek şeklinde olabilecektir. Örgütlenmenin yönü, kuşkusuz tasarlayanlara ait bir tercihtir. Bununla birlikte vakıf örgütlenmesi mali açıdan zor bir konudur ve büyük sermaye gerektirmektedir. Mali yapının örgütlenme tipinde belirleyici bir rol oynadığı, bu durumun ise, dernekleşme eğilimini arttırdığı ve vakıftan çok dernek kurulduğu tespit edilmiştir.

Dernek ve vakıflar gerek yapıları gerekse de kent içerisindeki konumları nedeniyle hemşehri birlikleri içerisinde en dışlayıcı örgütlenme biçimidir. Bununla birlikte bu yapılar, yasal düzenlemelere uygun olarak kuruldukları ve böylece de resmi bir niteliğe sahip oldukları için hemşehrilik olgusunun sürdürülebilirliğine en çok katkı sağlayan örgütlenme biçimleridir. Varlığın yasal bir zemine oturtulması beraberinde bir kimlik kazanımını getirmektedir. Yasal varlık ile birlikte tescillenmiş olan kimlik, anonim olan üyelere de bir kimlik kazandırmakta ve var olan ilişki ağlarına dahil olmalarını sağlamaktadır (Kurtoglu,2005: 8). Kurumun resmi bir kimliğe sahip olması geleneksel bir nitelik taşıyan hemşehrilik olgusunun kent gibi cemiyet türü bir yapılanma içerisinde yok olmasını önlemekte ve sürdürülebilirliğini sağlamaktadır.

Kentte özgürleşen ve yalnızlaşan insanın dayanışması gönüllü kuruluşlar vasıtasıyla gerçekleşmektedir. Bu modern bir formdur. Gönüllü kuruluşlar ya da sivil toplum örgütü olarak adlandırılan örgütlenmelerin en yaygın olanı ise derneklerdir (Önen, 1997:452). Genel olarak dernekler, kişilerin aralarındaki benzerlikler (dini, kültürel, siyasal vs.) nedeniyle bir araya geldikleri ve benzerliklerini yeniden üretmek için kendilerini bu benzerlik üzerinden tanımladıkları mekânlar olarak ifade edilmektedir. “Bu anlamda derneklerin birleştirici ve ilişki kurdurucu işlevleri vardır. Diğer bir anlatımla dernekler hem cemaatin oluşumunu, yeniden üretimini ve yeniden tanımlanmasını hem de üyelerinin kimlik inşasını sağlar” (Kurtoglu, 2010: 313).

Dernekleşme temelde bir kentleşme fenomenidir; yani dernekleşme kentleşmenin bir ürünü, getirisidir. Çünkü dernekleşme ile aynı bölgeden gelenler geçmişten gelen bağlarını korumak, yeni çevreleri ile bütünleşmeyi sağlamak, kentsel ranttan pay elde etmek gibi ortak amaçlar ve çıkarlar etrafında kırsal kesimdeki birincil ilişkilerini kurumlaştırarak ikincil ilişkilere aktarmakta, dönüştürmektedirler. Bu anlamda dernekler bir geçiş ve dönüşümü ifade etmektedir. Büyük kentlerde ilişkiler yüzeyselleşip resmileştikçe ve birebir ilişki kurulmayan insan sayısı arttıkça, bir cemaatin içine doğması nedeniyle doğası gereği cemaatçi bir yapıyı bünyesinde taşıdığı ifade edilen bireyin kendisini tanımlama, ifade etme, aidiyetini belirtme ihtiyacı gündeme gelmekte ve bu ihtiyaç, modern toplumun söz konusu ihtiyacı gidermek için ortaya çıkarttığı modern formlarla, yasal meşruluğu

bulunan hemşehri dernekleri ile giderilmektedir (Adıgüzel, 2006: 238- 242).Böylece dernek, kişinin kendisinin modern yaşam koşulları doğrultusunda değiştirdiği, topluluktan topluma geçildiği, bununla birlikte kişinin temel aidiyet isteğinin karşılandığı, kente özgü bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Belirli bir yöreye kent, kasaba, köy kimi zaman da bölgeye aidiyet üzerine kurulu hemşehri derneklerinde insanları bir araya getiren temel öğenin ortak çıkarların, ortak hedeflerin olduğuna dair inancın olduğunu dile getirilmektedir. Ortak amaçlar ve çıkarlar üzerinde temellenen bu yapıların anlaşılması ise, bu yapıların ortaya çıkmasını sağlayan çekirdek kadronun çözümlenmesini gerektirmektedir; çünkü memleketlerinden uzakta yaşayan kişilerin ortak çıkarlara sahip olması her zaman bu tür bir örgütlenmenin ortaya çıkması için yeterli olmamaktadır.Ancak söz konusu grup içinde yer alan çekirdek bir kadro, memleket hasreti, gelenek, gibi öğelere vurgu yaparak veya ortak çıkarları aleni ya da gizli telaffuz ederek grubun örgütlü hale gelmesini sağlamakta ve itici bir güç rolü oynamaktadır. Bu bakımdan hemşehri derneklerinin her ne kadar nesnel toplumsal koşulların ürünü olduğu düşünülse de söz konusu örgütlenmelerin ortaya çıkmasında öznel faktörler özellikle kurucu ve yöneticiler büyük bir öneme sahiptir (Caymaz, 2005: 14).

Erder (1998); bu tür örgütlenmelerin ortaya çıkış nedenini, tarihi boyunca nüfus hareketlerine sahne olmuş bu anlamda dinamik bir yapıya sahip olan Türkiye’ de bu dinamizm ve onun yarattığı olumsuz sonuçlara rağmen kamusal gündelik yaşamın örgütlenmesine yönelik modern devlete özgü kurumların oluşturulamamasına ve dayanışma kurumlarına ilişkin algının yanlışlığına bağlamaktadır. Ona göre, tüm bu değişimlerin sonucunda ne liberal devlete özgü rekabetçi piyasa koşullarını oluşturacak kurumlar ne de refah devletine özgü etkin kamusal düzenlemeleri sağlayacak kurumlar ortaya çıkmamıştır. Bununla birlikte, Türkiye’de toplumsal kurumsal yapılanmalar gündeme geldiğinde de formel toplumsal dayanışma kurumları gündem dışı bırakılmakta ve bu tür kurumsal öneriler, sadece ailesi olmayanlar ya da sorunlu aileler gibi dezavantajlı gruplar için geliştirilmektedir. Bu nedenle de toplumsal dayanışma ve sosyal hizmet konularında kurumsallaşma sağlanmamaktadır. Bu ise hemşehri birlikleri gibi formel görünümlü enformel yapılanmaların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Göç dalgalarının süreklilik kazanması ile aynı bölgeden gelen kişiler, kentin farklı bölgelerine yerleşmek zorunda kalmışlardır. Kent içerisinde farklı bölgelerde ikamet ediyor olmak, söz konusu kişilerin birbirleri ile etkileşimini ve geleneksel dayanışma ağlarının oluşturulmasını zorlaştırmıştır. Bu durum ise bu ağların kurulması için bir mekanizmanın gerekliliğini ortaya çıkarmış ve kahvehanelerin aksine kent içinde daha merkezi bir yerde konumlanan hemşehri derneklerinin oluşturulmasına hız kazandırmıştır. Bayraktar (2003); yaptığı araştırmasında İstanbul’da Şişli, Kağıthane, Beyoğlu, Üsküdar gibi sosyo-ekonomik açıdan daha üst grupların ikamet ettiği bölgelerdeki dernek sayısının Ümraniye ve Gaziosmanpaşa gibi yoğun göç alan bölgelerden fazla olduğunu ortaya koymuştur. Bunun nedenini ise söz konusu merkezlerde İstanbul’un herhangi bir yerinden kolaylıkla ulaşılabilirliği ile açıklamaktadır. Bu durum; yani derneklerin daha çok sosyo-ekonomik olarak üst düzey diye nitelendirilen bölgelerde konumlanmaları, bir yandan kent gibi karmaşık bir yapılanmada kolay ulaşılabilirliği sağlamasının bir sonucu iken diğer yandan politik ve ekonomik süreçlere etki edebilme isteğinin de bir sonucudur.

Hemşehri dernekleri sadece uzakta olanların yardımlaşma amacıyla bir araya geldikleri buluşma mekânı olmanın ötesinde siyasal ve kurumsal yapı ile diyalogu sağlayan politik ve sosyal bir ağıdır. Dernekler, birer mobilizasyon mekanizmasıdır ve dayanışma mobilizasyonun ölçüsüdür. Bu dayanışma ancak politik, kurumsal yapı ile bütünleşme süreçlerinde görülebilir. Bu nedenle iyi örgütlenmiş derneklerin ana ofisleri genellikle yöneticilerin ve ekonomik merkezlerin yakınında yer alırken, şubeleri daha çok oturmaya ayrılmış mekânlarda bulunmaktadır. Bu durum derneklerin ekonomik ve politik aktörlerle ilişkilerinin olduğuna dair bir hipotezin ortaya konmasını sağlamaktadır. Oysa daha küçük dernekler zamanlarının çoğunu varoşlarda geçirirler ve bunların ekonomik ve politik merkezlerle doğrudan ilişkileri yoktur (Hersant ve Toumarkine, 2005).

Hemşehri derneklerinin sosyo- kültürel işlevleri sadece o gün orada bulunan hemşehrileri bir araya getirerek memleket kültürünü yaşatmak, böylelikle memleket özlemini gidermek değildir. Onların temel işlevi bu kültürün sürdürülebilirliğini sağlamaktır; yani temel amaçlardan bir tanesi, geldikleri yerde doğup büyüyen ancak memleket olarak ailelerinin geldiği yeri kabul eden veya etmesi beklenen kuşaklara “memleket” kültürünü tanıtır ve sevdirmek ve memleket bilinci oluşturmaktır.

Memleket kültürünün sonraki kuşaklara aktarılması isteği ise, bu birlikteliği resmi dayanağı olan bir yapıya dökme, formelleşme, kurumsallaşma isteği ve eğilimini de beraberinde getirmektedir (Bayraktar, 2003: 111).

Hemşehrilik, göçün yaşanmaya başladığı ilk zamanlarda kente tutunma, 'hayatta kalma' stratejisi olarak ortaya konmuştur. Bu nedenle hemşehri dayanışması ilk etapta iş bulma, konut ihtiyacını giderme gibi daha çok birtakım maddi istekler etrafında şekillenmiş ve bu imkânları elde edebilmenin aracı olarak görülmüştür. Dolayısıyla 'hayatta kalma mücadelesi' verirken ilk kuşak göçmenlerinin dernek gibi kurumsal bir örgütlenme oluşturmaları pek mümkün olmamıştır. Diğer bir ifade ile hemşehri gruplarının belli bir iş kolunda yoğunlaşarak burada "tekel" sahibi olmaları, dernek kurmaları, piknikler festivaller düzenlemeleri veya memleketlerine ve aynı yerleşim yerinde yaşayan memleketlilerine hizmet sunmaları gibi faaliyetler kente tutunma çabası içerisinde olan bu anlamda henüz asgari yaşam koşullarını elde etmemiş kişilerin yapabilecekleri faaliyetler değildir. Nitekim bu kişiler bunun için gerekli olan ekonomik yeterliliğe de sahip değildirler (Kurtoglu, 2005: 9). Fakat daha sonraki dönemde birincil düzeyde kentte varlığın sağlanması -iş ve konut ihtiyacının giderilmesi- kurumlaşma sürecini başlatmıştır. Belirli bir süre kentte kalma, böylelikle kentsel süreçler hakkında bir birikime sahip olma, nüfus yoğunluğunun sisteme kanalize edilerek kentsel rantta ortak olabilme gücünü de beraberinde getirmektedir. Böylece kentsel yaşama ilişkin kazanılan bilgi ve birikim, ekonomik ve siyasi kazanımlar elde etmede kolaylaştırıcı unsur haline dönüşmektedir. Bu nedenle hemşehrilik ilişki ağlarına dayalı örgütlenmeler, formelliğin kentlilikle özdeşleştirilmesi nedeniyle kentsel bir olgu olarak değerlendirilmektedir.

Dernek tipi örgütlenmenin geçmişine bakıldığında sürecin Osmanlı Devletine kadar gittiği görülmektedir. Osmanlı Devletinde daha öncesinde toplumsal kesimlerin örgütlendikleri çeşitli yapılanmalar - cemiyetler- olmakla birlikte söz konusu yapıların esas hukuksal alt yapısının oluşturulması, II. Meşrutiyet'e dayanmaktadır. 1909 yılında; yani II. Meşrutiyet'in ilanından bir yıl sonra Kanun-i Esasi'de yapılan değişikliklerle yeni bir madde ile Osmanlı vatandaşlarının toplanma ve dernek kurma sınırları belirlenmiştir. Bu dönemde, Fransız Dernekler Kanunu'ndan esinlenerek hazırlanan 1909 tarihli Cemiyetler Kanunu çıkarılmıştır.

Cumhuriyet dönemine gelindiğinde kuruluş döneminde olağanüstü dönem anayasası olması nedeniyle 1921 anayasasında temel hak ve özgürlükler düzenlenmemiş bu konuda Kanun-i Esasinin ters düşmeyen hükümleri uygulanmıştır. 1924 Anayasası 70 ve 79. maddeleri ile dernek kurma hakkını düzenlemiştir. Rejimin yerleştirilmesi çabalarının egemen olduğu bu dönemde Takrir-i Sukun Yasası ile konuya ilişkin çeşitli sınırlamalar getirilmiştir. Avrupa'dan tercüme edilerek ülkemize uyarlanan ve 1926'da yürürlüğe giren Türk Medeni Kanunu'nun 53 vd. maddeleri cemiyetleri düzenlemektedir. O günün şartlarına göre bir düzenleme getiren bu hükümler daha sonra yetersiz kaldığından 1938' de 3512 sayılı Cemiyetler Kanunu çıkarılmış ve bu kanun üç kez revize edilmiştir. Bu kanunda derneklerin kurulması izne bağlanmış; kapatılmasında da hükümet yetkili merci olarak ifade edilmiştir. 1946 yılında yapılan değişiklikle derneklerin kurulmasında tekrar serbestlik esasına dönmüştür; ancak 27 Haziran 1956 tarihli ve 6761 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu dernek tüzüğünün Danıştay tarafından onanması şartını getirmiş ve derneklerin serbestçe kurulmasını engellemiştir (Uçar, 2012: 6; Sezer, 2008).

1946-1968 yılları arasını dernekleşme açısından inceleyen Ahmet N. Yücekök (1972); dernekleri on dört başlık etrafında toplamıştır: Sosyal Yardım Dernekleri, Spor Dernekleri ve Kulüpleri, Din Dernekleri, İşveren Sendikaları, Yabancı ve Azınlık Dernekleri, Tarım Dernekleri, İşçi Sendikaları, Kültür Dernekleri, Serbest Meslek Dernekleri, Kamu Personeli Sendikaları, Esnaf Dernekleri, Komünizmle Mücadele Dernekleri, Güzelleştirme Dernekleri ve Diğer Dernekler.

Cumhuriyetin ilanı sonrasında, tek parti yönetimi derneklerin ve dolayısıyla da sivil toplum olgusunun gelişmesini engellemiş ve 1950' ye kadar dernekler, devlet eliyle kurdurulan ve yönetilen örgütlenmeler olmuşlardır. 1923-1945 döneminde 534 dernek kurulmuş ve toplam sayı 874' e ulaşmıştır. 1946-1960 döneminde kurulan dernek sayısı 3060 iken, 1961-1971 döneminde 7170 adet dernek kurulmuş, bu sayı 1972-1980 döneminde 46497' dir. 1980 olağanüstü dönemi ile birlikte uygulamaya konan depolitizasyon politikasının sonucu olarak 1980-1983 ara döneminde 2471 adet dernek kurulmuş; bu sayı 1984-2000 yılları arasında 80257' ye ulaşmıştır. Bu

sayı, örgütlenme konusunda yapılan düzenlemelerle birlikte her geçen gün artmaktadır (Kaplan, 2012).

Çok partili hayata geçişle birlikte oluşmaya başlayan demokratik ortam dernekleşme faaliyetlerinde de kendisini göstermeye başlamıştır. Bu dönemde gerek üretim yapısındaki değişimle birlikte kır kent arasındaki ilişkinin değişmesi gerekse 1961 Anayasasının temel hak ve özgürlükler konusundaki demokratik tutumu, dernekleşme faaliyetlerine yeni bir boyut kazandırmıştır. Bu dönemde dernek sayılarında ciddi bir artış yaşanmış ve yeni bir dernek türü olarak kentlere göç eden kişilerin aynı yöreden olanları bir araya toplamak için oluşturdukları hemşehri dernekleri ortaya çıkmaya başlamıştır.

Hemşehri derneklerini 1960' tan itibaren ortaya çıkışı kır göçü ile bağlantılıdır. Köyden kente göçün ortaya çıkmaya başladığı 1950' li yıllarda bu olguya paralel olarak hemşehri dernekleri de yavaş yavaş kendisini göstermeye başlamış; göçün yoğunluğunun artması ile bu eğilim de hızlanmıştır; ancak bazı derneklerin anarşi ve terörle ilişkilerinin oldukları gerekçesiyle 12 Mart 1971' le birlikte yapılan yasal düzenlemeler, dernekler hukukunda önemli kısıtlamalara neden olmuştur. Cemiyet sözcüğü yerine 'dernek' sözcüğü ilk kez 1972 tarihli ve 1630 sayılı kanunda kullanılmıştır. Kısıtlama süreci 1980' de doruk noktasına ulaşmıştır. Söz konusu dönemde ülkenin olağanüstü bir dönemden geçiyor olması, tüm toplumsal kesimleri ve bunların oluşturduğu örgütlenmeleri etkilediği gibi hemşehri derneklerini de etkilemiştir. Bu dönemde dernekler, siyasileştikleri gerekçesiyle kapatılmışlardır. 1983' te sivil yönetimin tekrar başa geçmesiyle birlikte örgütlenmelerde de hareketlilikler yaşanmaya başlamıştır. 1982 Anayasasının yürürlüğe girmesinin ardından 2908 sayılı Dernekler Kanunu çıkarılmış; ancak Anayasanın sınırlayıcı eğilimleri kendisini burada da göstermiştir (Uçar, 2012)

Örgütlenme süreçlerine ilişkin demokratikleşme eğilimleri 1990' lı yıllarla birlikte gündeme gelmiştir. Bu dönem, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye' de de sivil toplum kuruluşlarının, demokratik örgütlenmelerin öneminin arttığı bir dönemdir. Tüm dünyada yaşanan demokratikleşme eğilimleri kendisini Türkiye' de de göstermiş ve bu doğrultuda mevzuat değişikliklerine gidilmiştir. 2004 yılına gelindiğinde 5253 sayılı yeni Dernekler Kanununun yürürlüğe girmesi ile eski Dernekler Kanunu yürürlükten kaldırılmış ve derneklere ilişkin taraf olunan

uluslararası sözleşmelere uygun hükümler kabul edilmiştir. Daha önceki düzenlemelerde olduğu gibi fiil ehliyetine sahip herkesin önceden izin almaksızın dernek kurabileceğine dair ilkeyi benimseyen kanun, dernekler konusunda önemli sivilleşme adımı atmıştır. Geçmişte cemiyet kavramına yüklenen ve daha sonra yaşanan gelişmelerle pekiştirilen olumsuz bakış açısının ürünü olarak derneklerin emniyet müdürlüğü altında teşkilatlandırılmasına son verilmiş ve derneklere bakan birim, Emniyet Genel Müdürlüğü' nden alınarak İçişleri Bakanlığı içinde yeni kurulan Dernekler Dairesi Başkanlığı' na aktarılmıştır.

5253 sayılı Dernekler Kanunu' na göre dernek, kazanç paylaşma dışında, belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere en az yedi gerçek veya tüzel kişinin, bilgi ve çalışmalarını sürekli olarak birleştirmek suretiyle oluşturdukları tüzel kişiliğe sahip kişi topluluklarını ifade etmektedir ve fiil ehliyetine sahip gerçek veya tüzel kişiler, önceden izin almaksızın dernek kurma hakkına sahiptir (Dernekler Kanunu, 2004). Derneklerin örgütlenme düzeylerine ilişkin olarak kanun, derneklerin birleşerek üst kuruluş - konfederasyon, federasyon- kurabileceği veya alt birimler - şube, temsilcilik- oluşturabileceğini; ayrıca bu örgütlenmelerin yurt içi ile sınırlı olmayıp yurt dışında da örgütlenilebileceğini hüküm altına almıştır. Yine kanuna göre 5072 sayılı Dernek ve Vakıfların Kamu Kurum ve Kuruluşları ile ilişkilerine dair kanun hükümleri saklı kalmak üzere dernekler, kamu kurum ve kuruluşları ile görev alanlarına giren konularda ortak projeler yürütebilirler. Bu projelerde kamu kurum ve kuruluşları, proje maliyetlerinin en fazla yüzde ellisi oranında aynî veya nakdî katkı sağlayabilirler.

Hemşehri derneklerinin resmi örgütlenme şekillerine bakıldığında karşımıza köy dernekleri, ilçe dernekleri, ilçe vakıfları, il dernekleri, il vakıfları, bölge dernekleri ve bölge vakıfları çıkmaktadır. Hemşehri derneklerini yerel siyaset ve elit stratejileri bağlamında ele aldığı çalışmasında Kurtoğlu, formel olarak örgütlenmiş dernekler arasında köy derneklerinin diğerlerine göre daha homojen bir yapıda olduğunu ve aynı il ve ilçe dernekleri ile birlikte var olabildiklerini dile getirmektedir. Bunun nedenini ise derneğin diğer derneklere üyelik konusunda bir sınırlama getirmemesine, cemaatin önde gelenlerinin -elitlerinin- bu derneklerle birlikte diğer derneklere üye olabilmesine bağlamaktadır.

İlçe dernekleri konusunda Kurtoğlu bu dernekleri genel olarak üçe ayırmaktadır: Ona göre, bunların bir kısmı amaçları ve organizasyona yapıları açısından köy derneklerine benzemektedir. Diğer bir tür ise, il dernekleri ile benzemektedir. Yani daha geniş bir kitleye hitap etmekte ve diğerlerine göre daha evrensel amaçlar doğrultusunda hareket etmektedirler. Köy derneklerine benzer olanlar, genellikle hemşehrilerin yoğun yaşadığı yerlere yakın bir yerde konumlanmışlardır. Kimi zaman bu tür ilçe dernekleri üst bir dernek altında toplanmışlardır. Derneğin merkezi şehrin merkezinde yer alırken şubeleri hemşehrilerin yoğun yaşadığı yerin yakınındadır. Üçüncü tür ilçe derneği, daha çok bir mesleki örgüt niteliği taşıyan ve aynı iş alanında ekonomik etkinliklerini devam ettiren hemşehrilerin bu alandaki çıkarların korunmasıyla kurdukları derneklerdir. Bu derneklerin ilçe derneği olup olmamasının bir önemi yoktur.

Kurtoğlu'na göre; il dernekleri amaçları ve organizasyon yapıları açısından en evrensel hemşehri dernekleridir. Ayrıca bu dernekler tüm il geneline hitap ettikleri için daha kapsayıcıdır. Bununla birlikte bu derneklerde liderliğin daha yarışmacı olduğunu dile getirmektedir. Dernekler gibi hemşehrilik vakıfları da il veya ilçe adıyla kurulabilmektedir. Hangi ad altında kurulursa kurulsun genel olarak hemşehri vakıfları, daha çok söz konusu cemaatin ekonomik anlamda ileri gelenlerinin bir araya geldikleri yapılardır ve çoğunlukla il veya ilçe derneğinin yanı sıra kurulmuşlardır. Derneğin yanı sıra kurulmuş olmaları ve ekonomik olarak üst düzey kişilere hitap etmeleri vakıflara üyelik kapsamının dolaylı yoldan daraltılmasına neden olmuştur (Kurtoğlu, 2010: 315- 318).

Hemşehrilik ilişkileri ve bunlara yönelik örgütlenmelere bakıldığında söz konusu örgütlenmelerin ülkemize özgü yapılanmalar olmadıkları ortaya çıkmaktadır. Belli grupların Avrupa' nın belirli ülkelerde güçlü oldukları ve bu doğrultuda ilişki ağları oluşturdukları ifade edilmektedir. İngiltere' de Hintliler, İtalya' da Senegalliler, Fransa' da Moroccanlar ve ABD' de Meksikalılar. Söz konusu grupların önceden sömürge olarak kullanıldıkları ve özellikle 1950' li yıllarda üretim şeklinde meydana gelen değişimlerle birlikte sömürgeci oldukları ülkelere göç ettikleri ve aralarında yardımlaşma ve dayanışmaya dayalı ilişki ağları oluşturdukları, bununla birlikte; bu ağların dönemin koşullarına göre form değiştirdiği -örneğin 1970- 1980 döneminde işçi hareketleri içerisinde yapılandıkları- ifade edilmektedir

(Lacroix, 2010). Bu tür örgütlenmeler içerisine giren ve bu yapılanmaları sürdüren ülkelerin profilleri incelendiğinde, ülkemizle sosyo-ekonomik benzerlikler taşıdıkları gözlemlenmektedir. Bununla birlikte Türkiye’ de oluşturulan hemşehrilik ilişkilerinin farklı bir etnik kimliğe dayalı olmaması ve iç göçler üzerinden ortaya çıkması ülkemizdeki hemşehrilik ilişkilerini diğer ülkelerde oluşturulan hemşehrilik ilişkilerinden ayırmaktadır. Diğer bir farklılık da söz konusu ilişki ağlarının niteliğinde meydana gelen değişimler ve gelişme düzeylerindedir. Nitekim, Hersant ve Toumarkine; bu tür yapılanmaların Fransa’ da 1970’ lerden itibaren Paris’ te Auvergneli yerel sakinler tarafından oluşturulmaya başlandığını, bu durumun sanayi devrimi ile birlikte kırdan kente yaşanan göç sürecinin bir sonucu olduğunu; fakat bu olayın ilerleyen bütünleşme ve bölgesel ekonomilerin ulusal ekonomi içinde gelişmesiyle ve taşralı göçmenlere yönelik yapılan kentsel düzenlemelerle azalmaya başladığını dile getirmektedirler (Hersant ve Toumarkine, 2005). Oysa ülkemizde süreç tam tersi şekilde işlemekte ve bu tür örgütlenmelerin sayısı her geçen gün artmaktadır.

Yılmaz; Afrika’da göçmenlerin klan bağları ve geldikleri kırsal bölgelerin temelinde örgütlenerek kentte karşılaştıkları problemleri aşmaya çalıştıklarını örneklemektedir. Bununla birlikte bu örgütlenmelerin sadece Afrika kentlerine özgü olmadığını tersine modern Kuzey Amerika kentlerinde de benzer örgütlenmelerin varlığını dile getirmektedir (Yılmaz, 2008: 9-10). Söz konusu sav doğru olmakla birlikte genel olarak modern kentlerde oluşturulan bu yapılanmaların arka planında yer alan göçmenler ve onların menşei ülkelere bakıldığında ülkemizle sosyo-kültürel ve sosyo- ekonomik düzeyde benzeştikleri görülmektedir. Bu durum daha önce ifade edilen büyük kentlerde doğanların başka bir yere yerleştiklerinde sayısal çoğunluğa ulaşırlar bile bu tür bir oluşum içerisine girmedikleri verisiyle paralellik göstermektedir.

Amerika Birleşik Devletleri’nde örgütlenen Meksikalı Hemşehri Dernekleri üzerine yaptığı araştırmasında Manuel Orozco (2003), bu derneklerin özelliklerini şu şekilde sıralamaktadır:

- Küçük yardım kuruluşlarıdır,
- Organizasyonun amaçlarının toplumun amaçları ile örtüşmektedir,
- Daha çok eğitim, sağlık ve altyapı sorunları üzerinde durmaktadırlar,

- Bağışlar örgütler için çok önemlidir,
- Hükümetle işbirliği ile kalkınma amaçlarını yükseltmektedirler.

Daha çok bir yardım kuruluşu olarak çalıştıklarını ifade ettiği bu kuruluşların sosyal sermaye ve ekonomik kalkınma için önemli bir kaynak olduklarını, genellikle bir federasyon veya kulüp çatısı altında birleşmeyi tercih ettikleri, iktidarlarla (federal, bölgesel, ulusal hükümetlerle) işbirliği yapma eğilimi içerisinde oldukları ve geliştirdikleri projelerle Meksika'nın kalkınmasına önemli katkıda bulunduklarını dile getirmektedir. Ona göre; bu yapıları dört temel etkisi söz konusudur:

- Hükümetin kamusal desteklerinde kaynak dağılımı üzerinde etkileme yapmak,
- Ulaşamayanlar için eşya, mal tahsis etmek,
- Sivil katılımı etkilemek, buna katkıda bulunmak,
- Aktif oldukları yerin politik kültür ve yerel politikaları dönüştürmek.

Böylece hemşehri derneklerinin hem geldikleri yöreyi hem de bulundukları mekânı kültürel, siyasal ve ekonomik açıdan etkiledikleri söylenebilir.

Hemşehrilik örüntülerinin Türkiye'de iç göç süreciyle, Türkiye'den Fransa'ya yapılan dış göç süreçlerinde benzer şekilde gerçekleştiğini ifade eden Fırat; Türk işçilerin Fransa' da da Türkiye'den geldikleri yöreye göre, bir Fransız şehrinin aynı mahallesinde veya aynı banliyösünde oturduklarını ve aynı iş kolunda uzmanlaştıklarını dile getirmektedir (Fırat, 2003: 77).

Bu örneklerden yola çıkılarak şu ifade edilebilir ki; söz konusu örgütlenmeler sadece maddi sorunlar nedeniyle hayat bulmamaktadır. Dolayısıyla ekonomik gelişmişlik ya da daha iyi bir yaşam standardı bu örgütlenmeleri ortadan kaldırmayacaktır. Bu öğeler göçmelerin geldikleri mekân ve toplumla bütünleşmelerini sağlayıcı bir etki oluşturabilirler; ancak söz konusu 'birlikte olma' eğilimini ortadan kaldıramazlar. Bu durum yukarıda da ifade edildiği gibi ülkelerin sosyo- kültürel yapıları ile ilişkilidir. Şöyle ki, söz konusu ülkelerin toplumsal yapısına bakıldığında modern, yalnız bireyi, insanı meydana getiremedikleri görülmektedir. Bu modern, yalnız olamama durumu bu kişilerin gittikleri yerde, neresi olursa olsun, kendileri gibilerle birlikte olma eğilimini ortaya çıkaracaktır.

IV. KENTLİLEŞME HEMŞEHRİLİK İLİŞKİSİ

Genel olarak; geleneksel insanın modern kentli bireye dönüşme sürecini ifade eden kentlileşme olgusu, hemşehrlik olgusu ile etkileşimsel bir yapıdadır. Nitekim, bu iki olgu aynı taban -göç- üzerinde şekillenmektedir. Aynı yöreden gelenlere bağlılığı ifade eden hemşehrlik, en temelde yeni geline mekânda kişinin kendisini tanımlama şekli olarak karşımıza çıkmaktadır. Hemşehrlik, geline yöreye ait bağların korunmasını ve kentsel mekânda sürdürülmesi çabası iken kentlileşme, bu değer ve yargıların dönüştürülmesini ve nihayetinde terk edilmesi sürecini ifade etmektedir. Burada asıl soru, bu iki olgunun birbiri üzerindeki etkisinin ne olacağıdır. Yani hemşehrlik, kentlileşmede bir yol ayrımını olacak yoksa bu yolun sağlıklı şekilde tamamlanmasını mı sağlayacak? Konuya ilişkin farklı yaklaşımlar söz konusudur.

İlk olarak konuya olumlu bir perspektiften bakan yaklaşımları ele alacak olursak; burada temel vurgu, hemşehrlik ve buna bağlı olarak ortaya çıkan örgütlenmelerin bir tampon mekanizma olduğuna dairdir. Bu pozitivist görüşe göre hemşehrlik ve hemşehrlik örgütleri; kişilerin yabancıları oldukları kentsel mekâna adapte olma süreçlerini kolaylaştıran, onların geçiş sürecini sağlıklı bir şekilde atlatmalarını sağlayan bir ara mekanizmadır. Görmez (1991); bütünleşme ve intibak kavramlarının birbirinden ayrılması gerektiğini dile getirmektedir. Buna göre bütünleşme; bir toplulukta mevcut müesseselerin, normların, menfaat birliklerinin, küçük cemaatlerin, ve genellikle hakim olan tutumların işleyen bir bütün teşkil edecek şekilde birbirlerini tamamlama durumudur. Şehirle bütünleşme ise, şehir nüfusunun kendi içinde organik ilişkileri ve bir şehir kültürünün doğması olarak ifade edilir. Şehre intibak; göç edenlerin şehirle bütünleşmeleri değil, şehirle ilişki kuracak kadar bir uzlaşma içinde olmalarını ifade eder.

Bütünleşme; ülkemiz şehirleri için daha yıllarca gerçekleşmeyecek bir durumdur. Hızlı ve düzensiz kentleşme, intibakı engellemektedir. İntibakın sağlanması için kişinin kentle uzlaşması gerekir. Kentle uzlaşma ise, her şeyden önce iş ve barınma sorunlarının giderilmiş olması; yani asgari yaşam koşullarına sahip olunmuş olması ile mümkündür. Söz konusu iki öncelikli kriterin gerçekleştirilememiş olması, Türkiye’ de intibakın gerçekleşmesini engellemektedir. Bu nedenle, intibak için tampon mekanizmalar olarak ifade edilen ara mekanizmalar

geliştirilmektedir. Söz konusu mekanizmalar hızlı ve kapsamlı değişim dönemlerinde ortaya çıkan, eski ile yeni arasında bir yerde konumlanan ve bütünleşmeyi sağlayan kurum ve ilişkiler olarak ifade edilmektedir (Görmez, 1991). Hemşehrilik ilişkisine bakıldığında bu ilişkinin eski ve yeni olmak üzere iki boyutunun olduğu görülmektedir: Eskidir; çünkü içinde gelineen yöreye özgü değer yapılarını taşır. Yenidir; çünkü ortaya çıktığı mekân ve çıkış şekli yenidir. Bu anlamda hemşehrilik, eskiden beslenen bir yenidir.

Yeni kentliler; oluşturdukları hemşehrilik ilişkileriyle yabancısı oldukları yaşamda karşı karşıya kaldıkları dışlanmışlık, yalnızlık, korku ve tedirginliklere karşı bir savunma mekanizması oluşturmaktadırlar. Göçmenler, kente geldiklerinde, kent kültürünün kır kültüründen çok farklı olması nedeniyle bir kültür şoku yaşamaktadırlar. Bu kültür şokunun için de çeşitli mekanizmalar geliştirme yoluna gitmektedirler. Bu konuda temel eğilimleri ise, en iyi bildikleri yapılanmayı, cemaat tipi dayanışma örgütleri oluşturmak; böylece kırdaki samimi ilişkilerini devam ettirmektir. Bu bağlamda, yeni kentlilerin cemaatleşme eğilimleri, eski kentlilerin kendilerine karşı bir tehdit algısı ile geliştirdikleri ötekileştirmeye yönelik tavırları karşı başlatılan bir çeşit psikolojik direniş olarak kabul edilebilir (Altındal, 2010: 4-7). Yörelerinden getirdikleri değer- norm sistemleriyle hem kültürel kimliklerini korumak isteyen hem de kültür şokunu aşmaya çalışan yeni kentliler, eski ve yeni değerleri zaman içinde uzlaştıracaklardır. Böylece başlangıçta eklemelenmiş olan gruplar süreç içinde kentle bütünleşme eğilimi içerisine girecek ve buna yönelik yöntemler geliştireceklerdir (Bal, 1996: 439).

Hemşehrilik ve hemşehri örgütlenmelerini olumlu yönden ele alanların bir diğer görüşü de, hemşehri derneklerinin kentlerde “kültürün yeniden üretilmesine” önemli ölçüde katkıda bulundukları noktasındadır. Buna göre dernekler, alt kültürleri kente uygun olarak yeniden üretmektedirler. Kentte köylü gibi yaşamak, hemşehri dernekleri tarafından tasvip edilmemektedir (Adıgüzel, 2006: 246). Böylece hemşehri dernekleri, kültürel çeşitliliği besleyen unsurların başında yer almaktadırlar. Kentlileşmenin en önemli göstergelerinden birisi, örgütlenmedir.

Kırsal kesimden gelen yeni kentlilerin kente adapte olabilmesi için kullanabilecekleri ilk örgütler hemşehri örgütlenmeleridir. Hemşehri örgütlenmelerinin olumlu yönlerine ilişkin bir diğer görüş de onların toplumsal

yapıda demokratik pratiklerin benimsenmesine yardımcı olduklarına dairdir. Buna göre dernekler, demokrasinin en temel bileşenlerinden birisi olan sivil toplumu ifade etmektedirler. Bilindiği gibi demokratik toplumun olmazsa olmazlarından birisi de örgütlü bir toplumsal yapıdır. Örgütlülük ise, kente özgü bir olgu olarak ifade edilmektedir. Hemşehri dernekleri, söz konusu örgütlü yapıyı oluşturmada önemli bir işleve sahiptirler. Bununla birlikte hemşehri örgütlenmelerindeki yönetici veya üye olarak katılınan faaliyetlerin, bireyleri diğer örgütlenmelere de üye olmaya, diğer sivil toplum kuruluşları ile işbirliği yapmaya da yöneltebileceği dile getirilmektedir. Bir yandan ortak değerlerin yeniden üretilmesi ve korunmasını sağlayarak temel sosyal ihtiyaç olana aidiyeti kurumsallaştıran böylece; yabancılaşma, anomi riskini en aza indiren dernekler, diğer yandan da oluşturdukları formel yapılarla demokrasinin toplumsal tabana yayılmasına katkıda bulunmaktadır.

Hemşehrilik ilişkisi ve ona dair örgütlenmelerin kentlileşme üzerindeki etkisini olumsuz olarak değerlendirenlerin görüşleri incelendiğinde ise; burada temel vurgu, hemşehrilik gibi mekanik dayanışma üzerine kurulu bir yapılanmanın kentlilik gibi organik bir yapılanma ile bağdaşmadığı; dolayısıyla kişinin söz konusu yapıya adaptasyonunu olumsuz etkilediğidir.

Her şeyden önce hemşehrilik, ‘biz’ ve ‘öteki’ ayrımına dayanmaktadır. Bu ayrımda aynı yöreden, ortak kültürden gelmiş olmak, ‘biz’ olarak tanımlanmak için yeterlidir ve sadece ‘biz’ olması, karşılıklı ilişkilerde güven tesisi için yeterli bir nedendir. ‘Öteki’ ise, hakkında bilgi sahibi olunmayan; dolayısıyla kendisinden şüphe edilmesi ve ona karşı birlikte olunması gerektirir. Biz ve öteki ayrımı üzerinden şekillenen bir olgunun bütünleşme süreçlerine ne kadar hizmet edebileceği ise tartışma konusudur.

Gelinen yöreye aidiyeti önceleyen, geleneksel kültürü yaşatarak onun kuşaklar arasında aktarımını sağlamayı hedefleyen hemşehrilik ve buna dair örgütlenmeler, göçmenin yeni tanıştığı; dolayısıyla yabancı olduğu yeni kültürden uzak kalmasına neden olmaktadır. Çünkü bilinmeyen, yeni olan her zaman korkutucudur, oysa eskiye dair bir yaşanmışlık ve dolayısıyla da bir öğrenilmişlik vardır. Özellikle de geleneksel bir yapı içinde yetişmiş kişiler için bu eski, güven kaynağıdır. Tüm bu nedenler yeninin yerine eskinin tercih edilmesine neden olmaktadır.

Öncelikli olarak kentsel yaşam tarzı söz konusu olduğunda, ikincil ilişkilerin hakim olması beklenirken, hemşehriliğe dayalı ilişki ağları ile birlikte iş ve ev bulma gibi gereksinimlerin karşılanmasında birincil olarak kabul edilen enformel ilişkiler devreye girmektedir. Bu ilişkinin yapısına bakıldığında, sorgulamaksızın aynı bölgeye ait olma hissi üzerinden oluşan güven duygusunun, herhangi bir karşılık beklemeden dayanışma ağlarının oluşturulmasına zemin hazırladığı ve zaman içerisinde bu ilişkinin daha da kökleşmesine neden olduğu görülmektedir (Altındal, 2010: 5).

Gelişmekte olan ülkelerde yaşanan göç süreci ve onun meydana getirdiği etkiler, John Urry’ nin ‘kirlenme’ kavramıyla ilişkilendirilerek açıklanmaktadır. Buradaki ‘kirlenme’ hem fiziksel çevrenin hem de toplumsal çevrenin kirlenmesi olarak ifade edilmektedir. Göçmenlerin belirli bir alana yerleşmesi ve söz konusu alanların kentsel yaşam kalitesine uygun olmaması, bu bölgelerdeki fiziksel görünümünün elverişsiz, düzensiz ve sağlıklı olması fiziksel kirlenme; mekanı kullananların alt sınıfa mensup, marjinal sektörde olarak nitelendirilen işlerde çalışan göçmenlerden oluşması ve aralarında kuvvetli bir hemşehrilik bağının olması, bunun yanı sıra kentle bütünleşmekten çok geleneksel kimliğini ön plana çıkaran kişilerin oluşturduğu bir yapı olması ise, toplumsal bir kirlenme olarak ifade edilmektedir. Bu bakımdan kent, kendilerini kentin sahipleri olarak tanımlayan eski kentliler ile gerek fiziksel gerekse sosyal kirliliği meydana getiren “ötekilerin” çarpıştıkları mekân olarak değerlendirilmektedir (Akt. Altındal, 2010 10- 11). Eski kentliler ile “kirlilik” oluşturduğu düşünülen yeni kentliler arasındaki söz konusu gerilimin derinleşmesi toplumsal yapıda çatışmalara zemin hazırlayabilir. Toplumsal yapıda meydana gelen farklılaşma kentin sahibi olarak eski kentlilerin, yeni gelenlerin kentin yapısını bozduğu, kenti “kirlettiği” bu nedenle konuya ilişkin tedbirlerin alınması, kentlere yönelik nüfus hareketlerinin önlenmesi, gelen kişilerin geri gönderilmesi gibi talepleri gündeme getirmesine, yeni gelenler açısından ise, geldikleri mekanın kendilerine asgari yaşam koşullarını sağlayamamış olması, bununla birlikte “kirlilik kaynağı” olarak toplumdan dışlanma göçmenin kente karşı tavırlarını olumsuz etkileyerek ve istediklerini illegal yollarla temin etmesinin meşru olduğu fikrinin doğmasına neden olabilir.

Görmez (1991) de; özellikle etnik ayrılıkların yoğun olduğu gecekondu alanlarında hemşehrilik bağının güçlü olmasının bu cemaatlerin kendi içine kapalı olmasına ve zaman zaman şehir kültürü ile çatışmaya girmesine neden olduğunu; bunun ise şehre intibakı engellediğini dile getirmektedir.

Hemşehri derneklerinin kentsel süreçlere etkisi konusunda bir diğer durum da, bu örgütlenmelerin esasında bir dayanışma grubu olmanın ötesinde bir çıkar grubu olmalarıdır. Hemşehrilik dernekleri, kolektif kimliğin oluşturulduğu mekânlardan birisidir. Öyle ki, kimi hemşehrilik derneklerinin kuruluş amaçları arasında hemşehri kimliği geliştirme de sayılmaktadır. Oluşturulan bu kolektif kimlik ve bunun örgütlü bir yapıya aktarılması, her ne kadar demokratik sistem içerisinde olağan kabul edilse de bu kolektif kimlik üzerinden hareketle kentsel rantı belli bir grup çıkarı doğrultusunda yönlendirmek veya onu belli bir çıkar grubunun denetimi altına sokmak demokrasi ile bağdaşmamaktadır. Hemşehrilik bağları, daha doğrusu sayısal büyüklük ile elde edilen güç yoluyla belli iş kolunda bir tekel oluşturmak, yine bu güç yoluyla yerel iktidarlar üzerinde baskı oluşturmak söz konusu kişilerin kentle bütünleşmesinden ziyade kendilerini onun üstünde konumlandırmalarına neden olmaktadır.

Hemşehrilik, kentlileşme ilişkisinde -olumlu ve olumsuz yönler bir bütün olarak ele alındığında- sonucun ne olacağına üç ögenin karar verdiği görülmektedir: Geline kentsel mekân, gelen grubun sosyo- kültürel ve sosyo- ekonomik durumu ve bu ilişki ağlarını oluşturulmasını sağlayan liderlerin tercihleri. Geline mekân, fiziksel ve sosyal açıdan gelen kişilerin isteklerini karşılama yeterliliğine ne kadar sahipse, hemşehrilik ilişkisinin kentlileşme süreçlerini kolaylaştırma düzeyi de o kadar artmaktadır. Bunun yanında göçmen kitlenin kültürel ve ekonomik yapısı da süreci belirlemektedir. Eğer göçmen kitle kültürel anlamda gelinen yöre ile çok farklı bir yapıda ve bu kültürel yapı çeşitli olumsuz olaylarla toplum nezdinde gündemde ise bu durum, her iki kesimin birbirlerinden daha fazla şüphe etmelerine ve içlerine kapanmalarına neden olmakta; bu ise bütünleşme süreçlerini engelleyici bir rol oynamaktadır. Hemşehrilik kentlileşme ilişkisinde belki de en önemli bileşen, söz konusu geleneksel ağların kurulmasını sağlayan lider ya da lider kadrosunun tutumudur. Nitekim söz konusu kadronun üyelerin siyasal tercihlerini belirlemede önemli bir etkiye sahip olduklarını gösteren çalışmalar söz konusudur (Caymaz,

2005, Kurtoğlu, 2003, 2005, 2010). Benzer bir durum kentle bütünleşme süreçleri için de geçerlidir. Lider ya da lider kadrosunun kente ilişkin tutumları, üyelerin de tutum ve davranışlarını etkileyici bir rol oynamaktadır. Dolayısıyla kentle bütünleşmenin, onu benimseme yaklaşımına sahip olan kişilerin liderliğini yaptığı bu örgütlenmelerin kentlileşme süreçlerini kolaylaştırıcı bir rol oynayacağı açıktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İZMİR ÖRNEĞİ

I. İZMİR' E İLİŞKİN GENEL VERİLER

2011 TUİK verilerine göre İzmir, 3. 965. 232 kişilik nüfusu ile Türkiye genelinde nüfus yoğunluğu ile 3. büyük kenttir. Net göç hızına bakıldığında İzmir, 2010- 2011 döneminde 2. 26'lık net göç hızı ile 12. sırada yer almaktadır. 2010 verilerine göre İzmir %0 20,6'lık nüfus artış hızına sahiptir ve bu artış hızı Türkiye ortalamasının üzerindedir. Artış hızını doğuran faktör ise göçlerdir. 2010- 2011 dönemi ile İzmir' in en çok hangi illerden göç aldığına bakıldığında ilk sırayı 11. 339 kişi ile İstanbul almaktadır. Onu 9. 591 kişi ile Manisa ve 6. 944 kişi ile Ankara takip etmektedir. Diğer illerden gelen kişi sayıları karşılaştırıldığında İzmir' in 2010- 2011 döneminde en çok göçü yakın çevresinden aldığı görülmektedir. Bu durum İzmir' in bölge içinde bir çekim merkezi olmasının bir sonucudur. Tüm bu nüfus hareketliliği ile birlikte İzmir' deki nüfus yoğunluğuna bakıldığında km² ye 329 kişi düştüğü görülmektedir. Bu verileriyle İzmir Türkiye'nin üçüncü büyük kenti niteliğini taşımaktadır.

II. İZMİR'DE BULUNAN HEMŞEHRİ DERNEKLERİ ÜZERİNE YAPILAN “KENTSEL AİDİYET” KONULU ALAN ARAŞTIRMASI BULGU VE SONUÇLARI

A. Araştırmanın Konusu, Önemi ve Amacı

Çalışmanın konusu, kent kimliği olgusu ve hemşehri derneklerinin söz konusu olgu üzerindeki etkileridir. Toplumsal alanda yaşanan değişim ve dönüşümlerin kendisini gösterdiği alan olarak kent kimliği ve bu kimliğin varlığı, sürdürülebilirliği sorunsalı her dönem önemini korumuştur. Kent kimliğinin temel bileşenlerinden birisi olan kentli kavramı ve bu kavramın gerçek hayatta hangi oranda karşılık bulduğu temel sorunsallardan birisidir. Bu noktada kırıla kent arasında konumlanan ve kente gelen kişilerin konumlandıkları temel mekânlar olarak

hemşehri derneklerinin; söz konusu kitlenin kentlileşmesi, kentlilik bilincine sahip olması böylelikle de kent kimliği üzerindeki etkileri önem arz etmektedir. Araştırmanın temel amacı, temel aidiyet duygusunun geline yöre üzerinden oluşturulduğu yapılar olarak hemşehri derneklerinin hitap ettikleri kitlenin kentle olan ilişkilerini nasıl etkilediği ve böylece kent kimliği üzerinde nasıl bir etki meydana getirdiğinin ortaya konmasıdır.

B. Araştırmanın Yöntemi

Kent kimliği ve hemşehrilik kavramlarının literatürde ele alınış biçimleri incelenerek teorik bir çerçevede oluşturulan çalışmada derinlemesine mülakat ve anket yöntemi kullanılmıştır. Bu kapsamda öncelikle İzmir ilindeki hemşehri derneklerinin tespiti yapılmış; daha sonra aidiyetin geline yöre üzerinden oluşturulduğu söz konusu yapıların kente ilişkin algı ve tutumları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Bu çerçevede örneklem olarak tespit edilen hemşehri örgütlenmelerinin başkanları ile derinlemesine mülakat, üyelere ise anket uygulaması yapılmıştır. Başkanlarla yapılan görüşmeler genel olarak bir saat sürmüş ve yapılan görüşme ses kaydı ile kayıt altına alınmıştır. Daha sonra ses kayıtları da dinlenerek görüşmeler soruların ana temasını ifade eden başlıklar altında değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır. Burada birebir tüm cevapların aktarılması yerine görüşmelerden edinilen genel eğilimler ortaya konmuştur. Üyelere yapılan anket uygulamasında elde edilen veriler ise SPSS programı ile tablolara aktarılmış ve daha sonra söz konusu veriler yorumlanarak analizleri yapılmıştır.

C. Araştırmanın Evreni ve Örneklem

Örneklem çerçevesinde derinlemesine mülakat yapılacak kişilerin tespitinde söz konusu kişilerin federasyon başkanı olmasına dikkat edilmiştir. Dernek başkanları yerine, federasyon başkanlarının seçilmesinin temel sebepleri; ilk olarak söz konusu kişilerin daha önce dernek başkanlığı yapmaları ve dolayısıyla söz konusu süreçlere ilişkin tecrübelerinin olmasıdır. Diğer bir neden, söz konusu

kişilerin derneklerin üzerinde bir üst kuruluş olan federasyon başkanı olmaları ve sayısal anlamda daha çok kişiye hitap etmeleridir. Son olarak, en az 5 derneğin bir araya gelmesi ile oluşan bir yapının başkanı olarak kentsel süreçlere etki edebilme kapasitelerinin yüksek olmasıdır. Anket yapılacak üyeler konusunda genel olarak, görüşülen federasyon başkanlarının temsil ettikleri il kapsamında yer alan hemşehri grupları tercih edilmiştir.

D. Araştırmanın Sınırlılıkları

Mekânsal aidiyetin geline yöre üzerinden oluşturulduğu yapılar içerisinde konumlanan kişilerin kente ilişkin algılamaları ve tutumlarını ortaya koyma amacına yönelik olan saha araştırmasında araştırma, öncelikle mekansal olarak İzmir ili ile sınırlandırılmıştır. Araştırmaya ilişkin diğer bir sınırlılık, görüşme yapılacak olan kişiler konusundadır. Burada sadece federasyon başkanları ile görüşülmüştür. Söz konusu başkanların seçimi noktasında, öncelikle İzmir’de bulunan hemşehri dernek federasyonları tespit edilmiştir. Bu kapsamda 18 tane federasyon olduğu bilgisi, İzmir İl Dernekler Müdürlüğü verilerinden elde edilmiştir. 18 federasyon içerisinde 6 federasyon başkanı ile görüşülmesi kararlaştırılmıştır. Bunlar; Konyalılar Dernekler Birliği Federasyonu, Ege ve İzmir Ordu Dernekleri Federasyonu, Ege Bölgesi Kars- Ardahan- Iğdır Dernekleri Federasyonu, Ege Bölgesi Erzurum Kültür Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Dernek Birliği Federasyonu, İzmir- Sivas Dernekler Federasyonu ve dış göçü oluşturmakla birlikte hemşehrilik algısı üzerinden oluşturulan dernekler oldukları için İzmir Balkan Dernekleri Federasyonu. Söz konusu 6 kişinin seçiminde bölgeler arası eşit dağılım ve kişilerin sürece ilişkin tecrübeleri göz önünde bulundurulmuştur. Bölgesel eşitlik bağlamında Güneydoğu Anadolu Bölgesi’ ni temsilen İzmir Mardinliler Federasyonu örneklem kapsamına alınmakla birlikte araştırmanın yapıldığı dönemde federasyon yönetiminin değişmiş olması ve yeni yönetimin kuruluş aşamasında olması nedeniyle; federasyon başkanı henüz böyle bir görüşmeye hazır olmadıklarını ifade ederek görüşme talebimizi red etmiştir. Söz konusu federasyon dışında Güneydoğu Anadolu Bölgesini federasyon düzeyinde temsil edilen başka bir federasyonun olmaması Güneydoğu Anadolu Bölgesi’ nin örneklem dışında kalmasına neden olmuştur. Araştırmaya ilişkin diğer

bir sınırlılık da anket uygulamasının yapılacağı kitlenin seçimi noktasındadır. Burada söz konusu kitle kendileri ile görüşme yapılan federasyonların temsil ettikleri il kapsamında yer alan hemşehri dernek üyeleridir. Bununla birlikte seçilen derneklerin federasyona bağlılığı, derneğin il, ilçe veya köy derneği olması gibi unsurlar dikkate alınmamıştır. Örneğin Erzurum genel başlığı altında Buca Erzurumlular Dernek üyeleri ve Erzurum İspir Gülçimen Köyü Dernek üyeleri ile görüşülmüştür. Bunlardan Buca Erzurumlular Derneği Federasyona bağlı iken Erzurum İspir Gülçimen Köyü Derneği Federasyona bağlı değildir.

E. Verilerin Değerlendirilmesi

1. Derinlemesine Mülakat Verilerinin Değerlendirilmesi

a. Hemşehri Derneği Yöneticilerinin Kişisel Özellikleri:

Hemşehri dernek yöneticilerinin kişisel profillerini bilmek, bu türden bir aidiyetin nasıl şekilleneceği ve kent ile ilişkilerde nasıl bir yol izleneceğini tespit etme önemli bir veridir. Nitekim federasyon başkanları, gerek kent ile ilişkilerinde gerekse de siyasal tercihlerinde üyelerini etkileme ve yönlendirme güçlerinin olduğunu bu anlamda üyeleri üzerinde bir otoriteye sahip olduklarını kabul etmişlerdir.

Başkanların eğitim durumları incelendiğinde; görüşülen 6 başkanın tümü üniversite mezunudur. Ayrıca başkanlar ekonomik durumlarının iyi olduğunu şu sözleriyle ifade etmektedir: “ Maddi durumunuz iyi olmazsa bunu sürdüremezsiniz. Ben çoğu harcamayı cebimden karşılıyorum. Bu olmazsa kapatır gidirsiniz.”

Bu durum, Türkiye özelinde gelişen hemşehrilik ilişkilerinde örgütlü bir yapılanma sürecine girilmesinde belirli ekonomik standartların edinilmiş olması gerektiği verisi ile uyumaktadır. Belli bir ekonomik düzeyde ve böylece kente tutunmuş olmak, bu türden örgütlenmelerin oluşturulmasını kolaylaştırmaktadır. Bununla birlikte bu durum, hemşehrilik ilişkilerinin belirli bir ekonomik gelişmişlik seviyesine ulaşılması ile birlikte ortadan kalkacağı tezini çürütmektedir. Gerek Türkiye özelinde gerekse uluslararası düzeyde mevcut duruma bakıldığında, söz

konusu yapılanmalar içerisinde yer alan kişilerin ekonomik standartlar açısından en azından orta sınıf düzeyinde kişiler olduğu göze çarpmaktadır. Duruma uluslararası boyutta en iyi örnek, Almanya ve diğer gelişmiş Avrupa ülkelerinde yaşayan Türk göçmenlerin oluşturdukları birliklerdir. Söz konusu kitle gerek ikamet süresi açısından gerekse de ekonomik düzey açısından temel kentlileşme savı ile çelişmektedir. Bu kişiler uzun bir zaman – yaklaşık üç kuşak- orada bulunmalarına rağmen hala temel aidiyet tanımlamalarını tümüyle bulundukları mekân üzerinden yapmamaktadırlar. Ekonomik açıdan da benzer bir durum söz konusudur. Ekonomik açıdan belirli bir düzeyin üstünde olan bu kişilerin hemşehrlik gibi geleneksel ağlar oluşturma eğilimleri hala çok güçlüdür. Öyle ki Uşak’ ta olmamasına rağmen Avrupa Uşaklılar Derneği tarafından Uşak Spor futbol takımı kurulmuştur. Böylece hemşehrlik gibi geleneksel ağların ekonomik gelişme ile birlikte ortadan kalkacağı tezi çürümekte ve sadece “ekonomi” kaynaklı bir olgu tanımı yapılamayacağı ortaya çıkmaktadır.

b. Göçler Ve Büyük Kentler Üzerindeki Etkileri;

Göçler ve bunların büyük kentler üzerindeki etkisine ilişkin sorumuza tüm başkanlar, göçlerin kentleri olumsuz etkilediğini, nihayetinde her kentin bir kaldırma kapasitesinin olduğunu, sürekli göçlerin bu kapasiteyi aştığını ve kent üzerinde baskı oluşturduğunu dile getirmişlerdir. Bu anlamda gerek iç, gerek dış göçlere ilişkin etkin bir göç politikasının uygulanması ve insanların doğup büyüdüğü yerlerde yaşamlarını sürdürmelerinin temin edilmesi, bunun için gerekli koşulların kendilerine sağlanması gerektiğini ifade etmişlerdir.

c. Derneklerin Kuruluş Nedenleri;

Görüşülen federasyon başkanlarının birisi dışında diğerleri, daha önceki yıllarda hemşehri derneği kurucu başkanıdır. Dernek kurma eylemini gerçekleştirmiş kişiler olarak neden dernek kurma ihtiyacı içerisinde girdikleri sorusuna genel olarak tüm başkanlar, ‘aynı yöreden gelen insanlar arasında dayanışmayı sağlama amaç ve isteğini’ göstermişlerdir. Özellikle kent hayatının karışık yapısı ile birlikte aynı

semtte yaşayıp birbirlerinden haberdar olmayan kişilerin dernek gibi bir çatı altına bir araya gelmelerini sağlamak, birbirleri hakkında farkındalık oluşturmak, aralarında bir dayanışma, birliktelik meydana getirmek, gelinen yörenin kültürünü yaşatmak, memleketlerine olan özlemlerini gidermek gibi isteklerin kendilerini bu girişimde bulunmaya ittiğini dile getirmişlerdir. Bu durumu görüşme yapılan bir federasyon başkanı şöyle ifade etmektedir:

“Tamam dışarıda da bir hemşehrim ile karşılaşsam ona bir yakınlık bir sıcaklık duyarım; ama dernek başka, oraya girdiğim zaman kendimi memleketimde hissediyorum”.

Dernek ile birlikte oluşturulan birliktelik ve dayanışma kişilerin memleketlerine olan özlemlerini gidermelerini sağlamaktadır.

d. Kentin Göçle Gelen Kişilere Karşı Tutumu

Türkiye’nin 3. büyük kenti olan ve en çok göç alan illerden bir tanesi olarak İzmir’in göç ile gelen kişilere karşı tutumuna ilişkin sorumuza tüm başkanlar, İzmir’in gelen kişileri içselleştirdiğini dile getirmişlerdir. Buna göre, İzmir’ de göç süreçleri ile birlikte yaşanması muhtemel bir toplumsal çatışma veya grupların birbirlerini dışlaması gibi bir durum söz konusu değildir. İzmir genelinde toplumsal bir bütünleşme söz konusudur. İzmir’in yeni kentlilere karşı tutumuna ilişkin bir diğer yorum da kentin gelenleri içselleştirdiği gibi onları dönüştürdüğü noktasındadır. İzmir, gelen kişilerin kendi kültürü doğrultusunda dönüşmesini sağlamaktadır. Bir başkanın ifadesiyle;

Mesela İstanbul’a -oradaki hemşehrilerime- bakıyorum. Adam geldiği yörenin kültürünü aynı şekilde yaşıyor; yani bir dönüşüm yok. İstanbul’ da; ama geldiği yörenin kültürüyle yaşıyor; hiç değişmemiş. Oysa İzmir’ de böyle bir durum yok. Gelen kişi bir şekilde kente adapte oluyor ve onun yaşam pratiklerini benimsiyor; yani dönüştüyor.

İzmir göçle gelen kişilerin kendi kültürü etrafında dönüşmesini sağlamaktadır. Bu durum İzmir’ de kişinin kentlileşmesi için gerekli koşulların -kent kültürü, kentlilik bilinci ve bunları destekleyecek olan fiziksel yapılanma- varlığına işaret etmektedir.

e. Üyeler Açısından Dernek Üyeliğinin Anlamı

Derneğin ve bu derneğe üye olma durumunun kişi üzerindeki etkisi, anlamı konusundaki sorumuza başkanlar, üyeliğin her şeyden önce üye için bir güven kaynağı olduğunu dile getirmişlerdir. ‘Kendisi gibi olanlar’ ile birlikte olmak, bunun sayısal bir çoğunluğa dayanması ve örgütlü bir yapıya aktarılmış olması, kişinin kendisini daha güvende hissetmesini sağlamaktadır. Başkanların ifadesiyle üye, eğer başına bir şey gelirse, bir sıkıntısı olursa arkasında ona destek olacak birilerinin olduğunu bilincindedir. Bu, onun kendisini daha güvende ve daha güçlü hissetmesini sağlamaktadır.

Kır ile kent arasında bir yerde konumlanan dernekler aynı zamanda, gelen kişinin kent hayatına dair bir görüş ve tavır edindiği mekânlardır. Dernek vasıtasıyla sağlanan birlik, kişinin -bir başkanın ifadesiyle- sosyalleşmesini, özgüven kazanmasını sağlamaktadır. Böylelikle kişi, kent hayatı ve onun karışık yapısı ile baş edebilme gücünü kendisinde bulabilmektedir. Tabi ki bu algıda, arkasında sayısal bir gücün varlığının bilincinde olmasının büyük bir payının olduğunu düşünebiliriz.

f. Dernek Kurma Eğilimi ve Bu Eğilimin Geleceği

Türkiye’de, dernekleşme ve özelde de hemşehri dernekleri konusunda bir artma eğilimi söz konusudur. 2012 Aralık ayı itibarıyla Türkiye genelinde 93.588 faal dernek bulunmaktadır. Bu derneklerin % 10’ u hemşehri derneğidir ve bu sayı her geçen gün artmaktadır (<http://www.dernekler.gov.tr/>). Sadece İzmir özelinde değerlendirildiğinde, çalışmanın başlangıcı olan 31. 10. 2011 tarihinde İzmir İl Dernekler Müdürlüğü’nden İzmir’de bulunan hemşehri dernek sayıları bilgi edinme hakkı çerçevesinde istenmiş ve 564 tane hemşehri derneğin olduğu bilgisi 16.11.2011 tarihli yazıyla edinilmiştir. Aynı yazıda İzmir’ de en çok dernek kuran ilk üç ilin, Erzurum, Kars ve Tokat illeri olduğu ifade edilmiştir. Hemşehri dernekleri özelinde illere ilişkin oransal dağılım konusunda, bu tür bir veriye sahip olunmadığı ifade edilmiştir. Saha araştırması öncesinde aradan geçen bir yıllık zaman diliminde söz konusu sayıdaki değişimin yönünü tespit etmek amacıyla 16.10.2012 tarihinde güncel dernek sayılarına ilişkin veriler İzmir İl Dernekler Müdürlüğü’nden istenmiş

ve kendilerinin 19.10.2012 tarihli cevabı ile bu sayının 606 olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Bu durum, dernekleşme faaliyetlerinde bir artışın olduğunu ortaya koymaktadır.

Edinilen bilgiler etrafında, sayısallıkla güç ilişkisinin birlikte ele alınması noktasında başkanlara dernekleşme ve özelde de hemşehri derneklerinin geleceği konusundaki değerlendirmeleri ve bu tür bir yapılanmanın bir ihtiyaç olup olmadığı sorusu yöneltilmiştir. Söz konusu soruya genel olarak başkanlar, bunun bir ihtiyaç olduğu ve bu ihtiyacın artma eğilimi gösterdiğini dile getirmişlerdir. Derneklerin geleceği konusunda 2 başkan, derneklerin gelecekte bugünkü kadar artış göstermeyeceklerini ve boyut değiştireceklerini düşündüklerini ifade etmişlerdir. Burada boyut değiştirmeden kasıt, hemşehrilik algısından ziyade bir sivil toplum algısının yerleşeceğine dair kanaattir. Diğer 4 başkan, dernek sayılarının artacağını dile getirmiştir; ancak onlara göre bu artış, artık temel felsefe olan geline yörenin kültürünü yaşatma, yardımlaşma ve dayanışma amacının bir sonucu değildir. Nitekim onlara göre eğer amaç, geline yörenin kültürünün yaşatılması, üyeler arasında birlik ve beraberliğin sağlanması olsa idi mevcut derneklere üye olunurdu. Yeni bir dernek kurulma ihtiyacı içerisine girilmezdi. Bu durum artık kültür, yardımlaşma ve dayanışmayı aşan bir durumdur. Onlara göre bu durumun temel nedeni kişilerin sadece kamusal alanda görünür olma çabaları değil; derneği siyasi güç için bir araç olarak kullanmalarıdır.

Aynı yöreye ait birden fazla derneğin olması konusunda bir diğer değerlendirme ise aynı yörede bile çok farklı kültürlerin olmasıdır. Buna göre aynı il içerisinde bile birbirlerinden çok farklı kültüre sahip gruplar söz konusudur; dolayısıyla bu kişilerin aynı il adı altında bir dernek altında toplanması mümkün değildir. Her biri, kendi kültürünü yaşatma arzusu gütmektedir.

Dernek kurmanın ihtiyaç olup olmaması noktasında genel değerlendirme, insanın toplumsal bir varlık ve aile gibi bir topluluğun içerisine doğmuş olması nedeniyle doğası gereği bu tür bir yapılanmaya ihtiyaç duyduğudur. Dolayısıyla derneklerin kurulması, her şeyden önce sosyo- psikolojik bir ihtiyaçtır. Bu ihtiyacın ortaya çıkmasının bir diğer nedeni olarak, Türkiye’de süreçlerin rasyonel işlememesi gösterilmiştir. Bu konuda en sık dile getirilen örnek, sade bir vatandaşın herhangi bir kamu kurumunda işini halletmesinin neredeyse mümkün olmadığı oysa x bir dernek

başkanının araya girmesi ile işin kolayca halledilebilmesidir; yani eğer devlet vatandaşı sadece vatandaş olduğu için önemseyip ona değer verse idi, bu tür yapılanmaların olmayacağı veya daha az olacağı dile getirilmiştir.

Dernek gibi örgütlü bir yapılanmanın kurulması noktasında bir diğer görüş, her şeyin devletten beklenmemesi gerektiği fikridir. Buna göre, devletin her şeye yetişmesi mümkün değildir. Dolayısıyla herhangi bir ihtiyaç durumunda bunu o yörenin zengin diye tabir edilen hali vakti, gücü yerinde olan kişinin halletmesinin gerektiğidir. Böylelikle hem devlet üzerindeki yük azaltılmış olacak hem de kendi memleketine olan -deyim yerindeyse- vefa borcu ödenmiş olacaktır. Kente gelen kişinin ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlamasının dışında, dernek bir sosyo-kontrol mekanizması görevi de görmektedir. Başkanlardan biri, bu durumu şöyle ifade etmektedir:

Kentler nüfus yoğunluğu fazla olan mekânlardır ve bu fazlalık beraberinde güvenlik sorununu getirmektedir. Herkes kendi hitap ettiği kitleye göz kulak olursa, onu denetim altında tutarsa bu tür sorunların da önüne geçilmiş olur; çünkü dernek vasıtası ile kimin ne olduğunu bilirsiniz, tanırırsınız.

Böylece geleneksel yaşamda var olan toplumsal denetim, kent gibi ikincil ilişkilerin hakim olduğu bir yapıya da taşınacaktır. Bu ise günümüzde kentlerin en büyük sorunlarından birisi olan güvenlik sorunun ortadan kaldırılmasını kolaylaştıracaktır.

g. Derneklerin Kent ve Üyeleri Üzerindeki Etkileri

Başkanların tamamı, derneklerin kenti kültürel açıdan etkilediklerini düşünmektedir. Geline yörenin kültürünün yaşatılması, kent içerisinde farklı kültürlerin görülmesini sağlamaktadır. Ancak burada gelinen yörenin kültürü yaşatılırken kent kültürünün yozlaştırılması amacını gütmediklerini ve buna izin vermediklerini dile getirmektedirler. Nitekim, kendilerini İzmir’de yaşayan Sivaslılar, Erzurumlular, Konyalılar vs. şeklinde tanımladıklarını, önceliklerinin İzmir olduğunu; çünkü yaşam alanlarının burası olduğunu ifade etmektedirler.

Derneğin üyeler üzerindeki etkisi konusunda genel görüş, derneğin ve özellikle de başkanın kişinin kent ile olan ilişkisini belirleyici güce sahip olduğudur; yani dernek, kişinin kentlileşmesini, bu yönde bir dönüşüm geçirmesini

sağlayabileceği gibi kendisini ondan ayırıştırmasına da neden olabilir. Bu bakımdan, derneklerin ve özellikle de başkanların hemşerilik kavramını, belirli bir kültürün ön plana çıkarılması, vurgulanması, ‘bir başkanın ifadesi ile’ bölgecilik yapması olarak algılaması halinde bu durum kenti olumsuz etkileyecektir. Özetle; başkanların zihinsel yapıları, kentsel toplumsal bütünleşme süreçlerini etkileyen önemli bir etkidir.

h. Dernekler ve Demokrasi

Demokrasinin olmazsa olmaz koşullarından bir tanesi de örgütlü bir toplumsal yapıdır. Örgütlenme noktasında hemşehri dernekleri, Türkiye’deki tüm derneklerin % 10’unu oluşturmaktadır. Bu durum derneklerin önemini ortaya koymaktadır. Demokrasi her şeyden önce bir zihniyet biçimi ve dolayısıyla yaşam şeklidir. Bu yaşam şeklinin oluşturulmasında toplumsal bir dönüşümün yaşanması gerekmektedir. Bu dönüşümün yaşanacağı, yaşanması gerektiği mekânlardan birisi de derneklerdir.

Kır ile kent arasında konumlanan bu yapılar, gelen kişi için kent dolayısıyla da yönetim süreçlerini öğrenmede adeta bir okuldur. Bu yapıların kendi içerisinde demokratik işleyiş biçimlerini hayata geçirmeleri, gelen kişilerin bu konuda bir farkındalığa sahip olmasını ve bunu kendi yaşam patriklerine aktarmasını sağlayacaktır. Örneğin; karar alma süreçlerine dahil edilen, bunlara katılması sağlanan üye için bir sonraki adımda kentsel süreçlere katılma ve etkin bir vatandaş, paydaş olma isteği doğacak, bu konuda kişinin duyarlılığı artacaktır. Böylece kişi, her şeyden önce bir birey olarak kendi varlığının değerini kavrayacak ve buna uygun koşulların hayata geçirilmesi için talepte bulunacaktır.

Buna karşılık; derneklerin bir başkanın adeta krallığı şeklinde örgütlenmesi durumunda, kişinin demokratik algılama süreçleri konusunda farkındalığı artmayacak ve demokratikleşmeyi sağlayacak bir dönüşümün yaşanması mümkün olmayacaktır. Bunun da ötesinde, gücü eline geçirme isteği ve bu gücü eline geçirdikten sonra her istediğini yapma isteğine sahip olacaktır. Toplum iç içe halkalardan oluşan bir yapı olarak düşünüldüğünde, en son halka olan ülke yönetiminde demokratik bir anlayışın hakim olması mümkün olmayacaktır. Bu

nedenle bizce dernekler küçük ‘Agora’lar işlevi görmelidirler ve yöresel bir birlik olmanın ötesinde karar alma süreçlerini etkileyen birer sivil toplum kuruluşu olmalıdırlar.

Derneklerin demokratik unsurları hayata geçirmeleri konusundaki sorumuza 3 başkan, özellikle sivil toplum oldukları vurgusu yapmış ve bu anlamda demokratik unsurları hayata geçirdiklerini dile getirmişlerdir. Diğer başkanlar da, örgütlü yapılar olmaları nedeniyle önemli olduklarını dile getirmişlerdir. Demokratik unsurların hayata geçirilmesi noktasında başkanlara karar alma yöntemleri sorulmuştur. Tüm başkanlar, üyelerin karar alma süreçlerine katılmalarını sağlamaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Bu durum olumlu olmakla birlikte, temel sivil toplum algısının ve yukarıda bahsedilen türden bir algılama ve dönüşüm gerçekleştirme çabasının, amacını bütün başkanlarda olmadığı gözlemlenmiştir.

1. Dernek Başkanlığının Tercih Nedenleri

Başkanların hepsi, görüşmeler sırasında başkan olmanın, insanlarla uğraşmanın zor olduğunu dile getirmişlerdir. Bununla birlikte kendilerine başkanlığı neden tercih ettikleri sorulmuştur. Bu konuda öncelikle başkanlığın maddi bir getirisinin olmadığını; dolayısıyla olaya ekonomik amaçlar nedeniyle yönelinmediğini ifade etmişlerdir. Başkanlığı tercih nedenleri olarak; hemşehrileri arasında ‘birliktelik oluşturmak’, ‘memleketlerine olan vefa borçlarını ödemek’ ve en önemlisi ‘üyeler tarafından bu göreve layık görülmelerini’ göstermişlerdir. Hatta 3 başkan, bu görevi üstlenecek birisinin olması halinde onlara devredeceklerini dile getirmişlerdir; ancak başkanlığın tercih edilmesinin en temel nedeni, zaman zaman başkanlar tarafından da dile getirilen: toplumsal saygınlık elde etme isteğidir.

i. Üyelerin Beklentileri ve Bunların Karşılanma Düzeyleri

Genel olarak, kişilerin derneğe üye olma nedenleri ve beklentileri sorusuna sosyal ve ekonomik beklentiler şeklinde cevap verilmiştir. İnsanlar kendilerine, çocuklarına iş bulmak, maddi sıkıntılarının giderilmesini sağlamak, barınma ihtiyacının giderilmesinde kolaylıklar sağlamak, bürokratik işlemlerini

kolaylaştırmak, düğün, cenaze gibi özel günlerde yalnız kalmamak gibi nedenlerle derneğe üye olmaktadır ve beklentileri de bu noktadır. Bu beklentilerin karşılanma düzeyi konusunda başkanlar, herkesi tamamen memnun etmenin mümkün olmadığını; bununla birlikte genel olarak bir memnuniyetin sağlandığını ifade etmişlerdir.

j. Derneklerin Kent Konseyi, Belediye Meclisi, İl Genel Meclisi gibi Yerel Yapılanmalarla Olan ilişkileri

Yerel karar alma süreçleri ile ilişkileri konusunda 4 başkan, bu karar alma mekanizmaları ile ilişki içerisinde olduklarını ifade etmişlerdir. Bu kapsamda, meclis toplantılarına ve özellikle de kent konseyine katıldıklarını ifade etmişlerdir.

k. Dernek ve Siyaset İlişkisi

Dernek-siyaset ilişkisi, hemşehri dernekleri konusunda en çok tartışılan durumdur. Öyle ki, bu konunun dernek üyeleri arasında da tartışmalara; hatta çekişmelere neden olduğu gözlemlenmiştir. Derneklerin siyasete karışmaları veya siyaset ile olan ilişkileri konusunda genel eğilim, siyasete etki edebilme isteği ve derneğin bu konuda kolaylaştırıcı bir rol oynadığıdır. Tüm başkanlar; siyasi karar alma mekanizmalarını, kendi grup çıkarları doğrultusunda etkileme gücüne sahip olmak istemektedir. Nitekim bu durum bir federasyon başkanı ile görüşme sırasında orada bulunan bir dernek başkanınca şu şekilde ifade edilmiştir: “Biz bu kadar çalışıyoruz; artık bir belediye başkanlığı istiyoruz.” Derneğin siyasi süreçlere katılmada bir araç olarak kullanılması konusunda görüşmelerde farklı görüşler dile getirilmiştir.

Başkanlardan 2 tanesi, kendilerinin siyaset üstü kurumlar olduğunu; dolayısıyla derneğin siyasete alet edilmemesi gerektiğini ve kişilerin derneği bir sıçrama tahtası olarak kullanmaması gerektiğini ifade etmiştir. Söz konusu başkanlardan bir tanesi siyaset-dernek ilişkisini şu şekilde değerlendirmektedir: “Kişi siyasi parti ile ilişki içerisine girdiğinde dernek yönetiminde rol almamalıdır; çünkü bu durum derneğin belirli bir parti ile anılmasına neden olmaktadır. Bu ise karşıt

görüşlerin oluşmasına, bir bölünmeye ve dolayısıyla gücün azalmasına neden olmaktadır.” Bununla birlikte hemşehrilerinden birisinin aday olması durumunda onu destekleyeceklerini dile getirmiştir. Ancak burada gözlemlenen, aday olan kişinin tutumunun bu hususta önemli olduğudur; yani kişinin kendisini ön plana çıkarma çabası içerisine girmesi hoş karşılanmamaktadır. Dolayısıyla desteklemek için söz konusu adayın ‘biz’in bir yansıması olması gerekmektedir. Söz konusu başkan, kendi konumunun partiler üstü bir konum olması ve bunun getirmiş olduğu avantajın belirli bir partiye üyelik veya adaylığın getirisinden fazla olması nedeniyle siyasi süreçlere girmeyi düşünmediğini dile getirmiştir.

Diğer 4 başkan, dernek-siyaset ilişkisine daha olumlu bir perspektiften yaklaşmış ve bu ikisi arasında bir ilişki kurulmasının doğal olduğunu dile getirmişlerdir. Onlara göre örgütlü bir yapı olmaları ve belirli bir sayısal çoğunluğa hitap etmeleri derneklerin siyasi arenada da görünür olmasını kolaylaştırmaktadır ve bu çok doğal bir süreçtir. Söz konusu başkanlar ileride siyasi mekanizmalar içerisinde yer alabileceklerini de ifade etmişlerdir.

1. Dernekler Arası Üye Sirkülasyonu

Dernek ve üye ilişkilerine dair herhangi bir olumsuzluk durumunda üyelerin tavrının ne olduğuna ilişkin sorumuza başkanlar, üyelerin kimi zaman istifa ettiklerini, kimi zaman istifa etmediklerini; ancak dernek faaliyetlerinden uzaklaştıklarını dile getirmişlerdir. İstifa etme durumunda başka bir derneğe üye olma yahut yeni bir dernek kurma eğilimi içerisine girme eylemlerinden hangisinin benimsendiği sorusuna ise, her iki eylemle de karşılaştıklarını ifade etmişlerdir. Ancak burada yeni bir dernek kurma eğilimi içerisine giren kişilerin temel amacının kamusal alanda görünürlük sağlama isteği olduğunu ifade etmişlerdir.

2. Anket Verilerinin Değerlendirilmesi

Hemşehri dernek üyelerine yönelik yapılan “Kentsel Aidiyet” başlıklı anket uygulamasında daha önceden görüşülmüş olan Federasyonların temsil ettikleri ilde kurulan derneklere üye olan kişiler seçilmiştir. Bununla birlikte seçilen derneklerin federasyona bağlılığı, derneğin il, ilçe veya köy derneği olması gibi unsurlar dikkate

alınmamıştır. Anket yapılan gruplar açısından sayısal bir eşitleme yapılmamakla birlikte gruplar arasında sayısal anlamda büyük farklılıkların oluşmamasına dikkat edilmiştir. Bu bağlamda toplam 207 kişi ile anket yapılmıştır. Anket verilerinin analizinde ise Frekans dağılımı ve Çapraz tablolardan yararlanılmıştır.

Anket sürecinde derneklerin genel olarak dışa kapalı yapıları ve özellikle de “erkek mekânı” olmaları süreci zorlaştıran etkenler olarak ortaya çıkmıştır. Erkeklerin daha çok kullandıkları mekânlar olmaları ve anketi yapan kişinin kadın olması durumun yadırganmasına ve olaya temkinli yaklaşılmasına neden olmuştur. Buna bir de toplumda anket konusunda hakim olan ön yargılar eklendiğinde üyeler anket sorularını cevaplamak istememişlerdir. Bununla birlikte söz konusu mekânların kahvehane gibi boş zamanın geçirildiği yerler olmaları lokallerde bulunan üye sayısının da az olmasına neden olmaktadır. Özellikle hafta içi günlerde ve gündüz saatlerinde bu mekânlarda bulunan kişi sayısı 10- 15 kişiyi geçmemektedir. Tüm bu sebeplerden ötürü, üyelere ulaşma konusunda zorluklar yaşanmıştır.

Gidilen dernek lokalleri incelendiğinde; bu lokallerin daha çok bir “kahvehane” niteliği taşıdığı, insanların – erkeklerin- bir şeyler içip oyun oynadıkları mekânlar oldukları gözlemlenmiştir. Daha çok bir kahvehane niteliği taşımaları, söz konusu mekânlarda bulunan kitlenin niteliğini etkilemiştir. Bu çerçevede kendisi ile görüşülen üyelerin büyük bir bölümü orta ve üstü yaş grubuna mensup, emekli veya serbest meslek sahibi erkek üyelere oluşmuştur.

Tablo 1. Üyelerin Yaş Dağılımı

Yaş Aralığı	Kişi Sayısı	Yüzde %	Geçerli Yüzde %	Yığılma Yüzdesi %
18-25	11	5,3	5,3	5,3
25-35	25	12,1	12,1	17,5
35-45	66	31,9	32,0	49,5
45-55	58	28,0	28,2	77,7
55+	46	22,2	22,3	100,0
Total	206	99,5	100,0	
Kayıp	1	0,5		
Toplam	207	100,0		

Üyelerin yaş dağılımı incelendiğinde; %5,3 oranında (18- 25) yaş aralığında en düşük düzeyde temsil sağlanırken %31,9 ile (35-45) oranında en yüksek değer oluşmuştur. Esasen 35 yaş ve üstü ağırlıklı olarak anket örnekleme girmiş bulunmaktadır. (45-55) yaş grubu aralığı %28 ve 55 yaş üst %22,2 oranındadır. Bu durum daha önce ifade edildiği gibi gidilen derneklerin daha çok bir kahvehane niteliği taşımalarının ve “boş zamanı” olan kişilere hitap eden mekânlar olmalarının bir sonucudur

Tablo 2. Üyelerin Cinsiyet Dağılımı

Cinsiyet	Kişi Sayısı	Yüzde %	Geçerli Yüzde %	Yığılma Yüzdesi %
Kadın	9	4,3	4,3	4,3
Erkek	198	95,7	95,7	100,0
Toplam	207	100,0	100,0	

Üyelerin cinsiyet dağılımına bakıldığında; % 95, 7’lik oranla erkek üyelerin ağırlıkta olduğu, çalışmanın örneklemini esasında erkek üyelerin oluşturduğu görülmektedir. Bu durum hemşehri derneklerinin daha çok erkekler tarafından kullanılan mekânlar olduklarının göstergesidir. Nitekim gidilen dernek lokallerinin hiçbirinde kadın üyeye rastlanmamıştır. Anket yapılan 9 kadın ise, İzmir Buca Belediyesi’ nin düzenlediği bir etkinlikte derneklerini temsil amacıyla bulunan üyelerdir. Federasyon başkanları ile görüşmelerde kadın kollarının da oluşturulduğuna dair bilgiler edinilmiştir. Hemen hemen tüm federasyonların kadın kolları mevcuttur. Bununla birlikte; kadınların lokalleri kullanmaları ancak belirli günlerle sınırlıdır. Derneklere bakıldığında ise bunun daha zor olduğu gözlemlenmektedir. Kadınlar hemşehrilik ilişkilerine ancak piknikler gibi büyük organizasyonlarda katılmaktadırlar.

Tablo 3. Üyelerin Doğum Yeri Profili

İller	Kişi Sayısı	Yüzde %	Geçerli Yüzde %	Yığılma Yüzdesi %
	11	5,3	5,3	5,3
Erzurum	23	11,1	11,1	16,4
Isparta	1	0,5	0,5	16,9
İzmir	21	10,1	10,1	27,1
Kars	23	11,1	11,1	38,2
Konya	30	14,5	14,5	52,7
Mardin	1	0,5	0,5	53,1
Muş	1	0,5	0,5	53,6
Niğde	1	0,5	0,5	54,1
Ordu	30	14,5	14,5	68,6
Priştine	19	9,2	9,2	77,8
Rize	2	1,0	1,0	78,7
Sivas	42	20,3	20,3	99,0
Trabzon	2	1,0	1,0	100,0
Toplam	207	100,0	100,0	

Üyelerin doğum yerlerine bakıldığında genel olarak görüşülen 6 federasyonun temsil ettiği illerin ağırlıklı olduğu görülmektedir. Bununla birlikte üyeler arasında İzmir doğumlu kişiler de bulunmaktadır. Bu durum memleket kavramının babadan oğula geçen ataerkil yapısının bir sonucudur. Böylece bir yandan babadan alınan memleket duygusu yaşatılmaya çalışılırken diğer yandan da bir sonraki nesile aktarılmaya çalışılmaktadır. Söz konusu yaklaşım federasyon başkanları tarafından da desteklenmektedir. Yapılan görüşmelerde federasyon başkanlarından bir tanesi temel amaçlarının gençleri sürece dahil etmek ve bu algıyı onlara aktarmak olduğunu ifade etmiştir.

Tablo 4. Üyelerin Öğrenim Durumu Profilleri

Öğrenim Düzeyi	Kişi Sayısı	Yüzde %	Geçerli Yüzde %	Yığılma Yüzdesi %
İlkokul	95	45,9	46,1	46,1
Ortaokul	44	21,3	21,4	67,5
Lise	45	21,7	21,8	89,3
Üniversite	20	9,7	9,7	99,0
Lisansüstü	2	1,0	1,0	100,0
Toplam	206	99,5	100,0	
Kayıp	1	0,5		
Toplam	207	100,0		

Üyelerin öğrenim durumları incelendiğinde; araştırma örneklemini oluşturan üyelerin büyük çoğunluğunun (% 45,9) ilkokul düzeyinde bir eğitime sahip oldukları görülmektedir. Gidilen dernekler açısından bu durum yaş dağılımı ile paralellik göstermektedir. Bu derneklerde, daha çok orta ve üstü yaş grubu üyelerin olduğu ve bu üyelerinde ilköğretim düzeyinde bir eğitime sahip oldukları gözlemlenmiştir.

Tablo 5. Üyelerin Meslek Profilleri

Meslek	Kişi Sayısı	Yüzde %	Geçerli Yüzde %	Yığılma Yüzdesi %
Kamuda Ücretli	11	5,3	5,3	5,3
Özel Sektör	28	13,5	13,6	18,9
Serbest Meslek	95	45,9	46,1	65,0
Emekli	66	31,9	32,0	97,1
Diğer	6	2,9	2,9	100,0
Toplam	206	99,5	100,0	
Kayıp	1	0,5		
Toplam	207	100,0		

Araştırma örneklemini oluşturan üyelerin mesleki profilleri değerlendirildiğinde; üyelerin ağırlıklı olarak serbest meslek erbabı (% 45, 9) ve emekli (% 31, 9) oldukları ve meslek profilinin bu iki meslek üzerinden şekillendiği görülmektedir. Örneklem içerisinde yer alan kişilerin daha çok serbest meslek erbabı ve emeklilerden oluşmasının temel nedeni söz konusu kişilerin zamansal anlamda bir serbestliğe sahip olmalarıdır. Nitekim gidilen derneklerde özellikle hafta içinde üye

yoğunluğunun az ve daha çok emeklilerden oluştuğu, lokallerinin hafta sonları daha kalabalık ve mesleki anlamda daha heterojen olduğu gözlemlenmiştir.

Tablo 6. Üyelerin Gelir Profilleri

Gelir	Kişi Sayısı	Yüzde %	Geçerli Yüzde %	Yığılma Yüzdesi %
500	3	1,4	1,7	1,7
550	1	,5	,6	2,2
700	2	1,0	1,1	3,4
750	3	1,4	1,7	5,1
800	2	1,0	1,1	6,2
850	3	1,4	1,7	7,9
900	17	8,2	9,6	17,4
950	2	1,0	1,1	18,5
1000	42	20,3	23,6	42,1
1100	2	1,0	1,1	43,3
1140	1	0,5	0,6	43,8
1200	6	2,9	3,4	47,2
1250	2	1,0	1,1	48,3
1300	4	1,9	2,2	50,6
1400	5	2,4	2,8	53,4
1500	36	17,4	20,2	73,6
1600	2	1,0	1,1	74,7
1800	1	0,5	0,6	75,3
2000	22	10,6	12,4	87,6
2250	1	0,5	0,6	88,2
2300	1	0,5	0,6	88,8
2400	1	0,5	0,6	89,3
2500	12	5,8	6,7	96,1
3000	4	1,9	2,2	98,3
4000	1	0,5	0,6	98,9
5000	1	0,5	0,6	99,4
30000	1	0,5	0,6	100,0
Toplam	178	86,0	100,0	
Kayıp	29	14,0		
Toplam	207	100,0		

Üyelerin gelir durumu incelendiğinde; 9 kişinin asgari ücretin altında bir gelire sahip olduğu, genel yığılmanın 1000 ile 2000 lira arasında olduğu görülmektedir. Bununla birlikte 43 kişinin 2000 ve üzeri bir gelire sahip olduğu görülmektedir. Gelir profiline ilişkin bir değerlendirme yapılacak olunursa, genel olarak dernek üyelerini ülke genelinde orta sınıfa mensup oldukları görülmektedir. Bu durum belli bir düzeyde kente yerleşildiğinin ve temel yaşam standartlarının

karşılandığının göstergesidir. Hemşehri derneklerinin iş ve barınma gibi temel gereksinimlerin karşılanmasından sonra kuruldukları daha önce ifade edilmişti.

Tablo 7. Üyelerin İzmir’e Yerleşme Nedenleri

Yerleşme Nedeni	Kişi Sayısı	Yüzde %	Geçerli Yüzde %	Yığılma Yüzdesi %
Ekonomik Açıdan Gelişmiş	101	48,8	49,3	49,3
Sosyo-Kültürel İmkanlar	6	2,9	2,9	52,2
Akrabaların Burada Olması	47	22,7	22,9	75,1
İklim Koşullarının	5	2,4	2,4	77,6
Elverişliliği				
Eğitim İmkanlarının Fazlalığı	11	5,3	5,4	82,9
Güvenli Bir Kent Olması	5	2,4	2,4	85,4
Diğer	30	14,5	14,6	100,0
Toplam	205	99,0	100,0	
Kayıp	2	1,0		
Toplam	207	100,0		

Üyelerin İzmir’ e yerleşme nedenleri incelendiğinde; örneklem grubunda yer alan kişilerin genel olarak (% 48) ekonomik nedenlerden dolayı İzmir’ e yerleştikleri görülmektedir. Bu durum genel olarak Türkiye’ de yaşanan iç göç nedenleriyle paraleldir. Türkiye’ de bölgeler arası gelişmişlik farkları kişilerin yer değiştirme süreçlerinde belirleyici etkindir. Bu durum araştırma örnekleminde de kendisini göstermiştir. Diğer önemli oran; hemşehrilik ağlarının da oluşturulmasını sağlayan akrabaların varlığıdır. Buna göre üyelerin % 22’ si mekân değiştirme tercihlerini akrabalarının olduğu kentlerden yana kullanmıştır. Akrabaların varlığı göçle gelen kişini kentsel süreçlerde yer almasını kolaylaştırıcı bir etken olarak ortaya çıkmaktadır. Bu kolaylaştırıcı etken daha sonra örgütlü bir yapıya aktarılmakta ve hemşehri dernekleri kurulmaktadır.

Tablo 8. Üyelere Göre İzmir’ i Diğer Kentlerden Ayıran Unsur

Ayırt Edici Unsur	Kişi Sayısı	Yüzde %	Geçerli Yüzde %	Yığılma Yüzdesi %
Coğrafi Konum	100	48,3	49,0	49,0
Kültürel Birikim	17	8,2	8,3	57,4
Yaşam Kalitesi	69	33,3	33,8	91,2
Kentli Kültürü	8	3,9	3,9	95,1
Diğer	10	4,8	4,9	100,0
Toplam	204	98,6	100,0	
Kayıp	3	1,4		
Toplam	207	100,0		

İzmir’ i diğer kentlerden ayıran unsurun ne olduğu sorusuna; örneklem grubu genel olarak (% 48, 3) coğrafi konumu cevabını vermiştir. Buna göre İzmir’i diğer kentlerden ayıran temel unsur coğrafi konumu, yani bir kıyı kenti olması dolayısıyla iklimi ve denizle olan ilişkisidir. Bu durum İzmir kentinin kimliğini meydana getiren temel bileşenlerden birinin kıyı kenti olma özelliği olduğunu göstermektedir. Diğer önemli cevap ise, % 33’ lük bir oranla yaşam kalitesi, yani kentin maddi ve manevi anlamda kişilerin ihtiyaç ve beklentilerini karşılayabilme düzeyidir. Kentin sağladığı yaşam kalitesi, söz konusu kentte yaşayan kişilerin yaşam tarzları olarak ortaya çıkmakta ve kentin diğer kentlerden ayrıştırılmasını sağlayan kent kimliğinin temel bileşenlerinden bir tanesini oluşturmaktadır. Böylece İzmir kentlilerine sunduğu yaşam kalitesi ile İzmirli yaşam tarzının ortaya çıkmasını sağlamaktadır.

Tablo 9. Üyelerin Mekânsal Aidiyet Profilleri**Kendimi Yaşadığım Kente Ait Hissediyorum**

	Kişi Sayısı	Yüzde %	Geçerli Yüzde %	Yığılma Yüzdesi %
Kesinlikle Katılmıyorum	22	10,6	10,7	10,7
Katılmıyorum	41	19,8	19,9	30,6
Kararsızım	5	2,4	2,4	33,0
Katılıyorum	122	58,9	59,2	92,2
Kesinlikle Katılıyorum	16	7,7	7,8	100,0
Toplam	206	99,5	100,0	
Kayıp	1	0,5		
Toplam	207	100,0		

Üyelerden, mekânsal -İzmir- aidiyet düzeylerini ölçmek amacıyla oluşturulan; “Kendimi yaşadığım kente ait hissediyorum” önermesine kesinlikle katılmıyorum, katılmıyorum, kararsızım, katılıyorum, kesinlikle katılıyorum cevaplarından bir tanesini vermeleri istenmiştir. Önermeye cevap veren 206 üyeden %58’ i katılıyorum cevabını vermiştir. Bu orana kesinlikle katılıyorum cevapları da eklendiğinde % 66, 6 oranıyla genel olarak araştırma örnekleminde İzmir’ e ilişkin bir aidiyet ilişkisinin kurulduğu görülmektedir. Buna göre bu kişiler kentle bütünleşmiş, temel mekânsal aidiyetlerini oluşturmuşlardır. Bununla birlikte üyelerin % 19,8’ i katılmıyorum cevabını vermiştir. Bu orana kesinlikle katılmıyorum cevapları da eklendiğinde araştırma örneklemini oluşturan üyelerin % 30’ nun kendisini yaşadığı kente yani İzmir’e ait hissetmediği görülmektedir. Bu oran özellikle kentle bütünleşme açısından önemli bir orandır. Söz konusu kişilerin temel aidiyet tanımlamalarını yaşadıkları mekân üzerinden yapmamaları kentle bütünleşme, kente dair bir farkındalık geliştirme süreçlerini böylece kent kimliğini olumsuz etkileyebilecek bir potansiyeli içerisinde taşımaktadır.

Tablo 10. Üyelere Göre Hemşehri Kimdir

Hemşehri Aynı Kentte Yaşayan Kişilerdir				
	Kişi Sayısı	Yüzde %	Geçerli Yüzde %	Yığılma Yüzdesi %
Kesinlikle Katılmıyorum	8	3,9	3,9	3,9
Katılmıyorum	82	39,6	40,2	44,1
Kararsızım	1	0,5	0,5	44,6
Katılıyorum	103	49,8	50,5	95,1
Kesinlikle Katılıyorum	10	4,8	4,9	100,0
Toplam	204	98,6	100,0	
Kayıp	3	1,4		
Toplam	207	100,0		

Üyelerin hemşehri kavramına ilişkin algılarını tespit etmek amacıyla oluşturulan “ hemşehri aynı kentte yaşan kişilerdir” önermesine % 49’ luk bir oranla katılıyorum cevabı verilmiştir. Bu orana kesinlikle katılıyorum cevapları da eklendiğinde genel olarak araştırma örnekleminde yer alan kişilerin hemşehrilik

konusunda kentte yaşayan gruplar arasında bir ayrım yapmadıkları görülmektedir. Bu durum kavramın yasal tanımlaması ve kentsel bütünleşme açısından olumlu bir göstergedir. Bununla birlikte üyelerin % 39,6' sı katılmıyorum cevabını vermiştir. Kesinlikle katılmıyorum cevapları da eklendiğinde, ankete katılan üyelerin % 43, 5' nin hemşehrilik konusunda kentte yaşayanlar arasında bir ayrım yaptığı ortaya çıkmıştır. Hemşehrilik konusunda kentsel gruplar arasında yapılan ayrım ise “biz” ve “onlar” şeklinde bir bakış açının oluşturulmasına bu durum ise toplumsal yapıda çeşitli sorunların ortaya çıkmasına neden olabilir.

Tablo 11. Kente Göç Eden Kişilerin Birlikte Hareket Etmesi

Göç Eden Kişilerin Kentte Tutunabilmeleri İçin Birlikte Hareket Etmesi Gerekir

	Kişi Sayısı	Yüzde %	Geçerli Yüzde %	Yığılma Yüzdesi %
Kesinlikle Katılmıyorum	11	5,3	5,4	5,4
Katılmıyorum	10	4,8	4,9	10,2
Kararsızım	3	1,4	1,5	11,7
Katılıyorum	166	80,2	81,0	92,7
Kesinlikle Katılıyorum	15	7,2	7,3	100,0
Toplam	205	99,0	100,0	
Kayıp	2	1,0		
Toplam	207	100,0		

Kente gelen kişilerin kentte tutunabilmeleri için birlikte hareket etmelerinin gerekli olup olmadığına dair algıyı tespit etmek amacıyla oluşturulan önermeye üyelerin % 80' ni birlikte hareket etmeleri gerektiği cevabını vermiştir. Oranın büyüklüğü hemşehri derneklerinin varlık nedenlerini anlamlandırmaktadır. Söz konusu oran bir yandan geleneksel yapı içerisinde yetişmiş kişilerin kent gibi yabancıları oldukları karmaşık bir yapıda kendilerini güvende hissetme eğilimlerinin bir sonucu iken diğer yandan Türkiye’ de kamu politikalarının rasyonel işletilemediğinin de göstergesidir. Nitekim çoğu zaman oluşturulan sayısal güç idari mekanizmalar tarafından muhatap olarak kabul edilmeyi, böylece kamu hizmetinden yararlanmayı sağlamakta veyahut grup içerisinde oluşturulan patronaj ilişkisi ile kentsel üretim süreçlerine dahil olunabilmektedir.

Tablo 12. Herhangi Bir Durumda İlk Başvurulan Kişi**Hemşehrileri Kişinin Başlı Sıkıştığında İlk Başvuracakları Kişilerdir**

	Kişi Sayısı	Yüzde %	Geçerli Yüzde %	Yığılma Yüzdesi %
Kesinlikle Katılmıyorum	7	3,4	3,4	3,4
Katılmıyorum	24	11,6	11,7	15,0
Kararsızım	6	2,9	2,9	18,0
Katılıyorum	154	74,4	74,8	92,7
Kesinlikle Katılıyorum	15	7,2	7,3	100,0
Toplam	206	99,5	100,0	
Kayıp	1	0,5		
Toplam	207	100,0		

Kişilerin herhangi bir durum karşısında ilk olarak kime başvuracaklarını tespit etmeye yönelik olarak oluşturulan “hemşehrileri, kişini başının sıkıştığında başvuracağı ilk kişidir” önermesine üyelerin % 74’ ü katılıyorum cevabını vermiştir. Buna göre araştırma örneklemini açısından hemşehrileri herhangi bir sorun karşısında ilk başvuracakları kişilerdir. Bu durum örneklem düzeyinde temel güven kaynağının geleneksel ağlar üzerinden oluşturulduğunu, kentleşme süreci ile ortaya çıkması beklenen, bireysel güven algısının yerini kurumsal güven algısının alması sürecinin gerçekleşmediğini, bu türden bir dönüşümün yaşanmadığını göstermektedir. Söz konusu bireysel güven algısı ise hemşehri derneklerine işlevsellik kazandırmakta ve varlık nedenlerini güçlendirmektedir.

Tablo 13. Hemşehrilik Dayanışması ve Güven**Hemşehri Dayanışması Kişinin Kendisini Güvende Hissetmesini Sağlar**

	Kişi Sayısı	Yüzde %	Geçerli Yüzde %	Yığılma Yüzdesi %
Kesinlikle Katılmıyorum	7	3,4	3,4	3,4
Katılmıyorum	8	3,9	3,9	7,3
Kararsızım	4	1,9	2,0	9,3
Katılıyorum	165	79,7	80,5	89,8
Kesinlikle Katılıyorum	21	10,1	10,2	100,0
Toplam	205	99,0	100,0	
Kayıp	2	1,0		
Toplam	207	100,0		

Hemşehrilik ilişkisi ve bu ilişkinin birey açısından anlamını sorgulamaya yönelik olarak oluşturulan “hemşehri dayanışması kişinin kendisini güvende hissetmesini” sağlar önermesine üyelerin % 79’ u katılıyorum cevabını vermiştir. Kesinlikle katılıyorum cevapları ile birlikte ele alındığında; hemşehrilik ilişkisi ve bu ilişki üzerinden sağlanan dayanışmanın kent gibi kalabalık ve karışık bir mekânda üyelerin kendilerini güvende hissetmelerini sağlayan mekanizmalar olduğu görülmektedir.

Tablo 14. Hemşehriler Arası Güven

Bir Kişinin Hemşehrim Olması Ona Güvenmem İçin Yeterli Bir Sebaptir

	Kişi Sayısı	Yüzde %	Geçerli Yüzde %	Yığılma Yüzdesi %
Kesinlikle Katılmıyorum	8	3,9	3,9	3,9
Katılmıyorum	114	55,1	55,6	59,5
Kararsızım	10	4,8	4,9	64,4
Katılıyorum	61	29,5	29,8	94,1
Kesinlikle Katılıyorum	12	5,8	5,9	100,0
Toplam	205	99,0	100,0	
Kayıp	2	1,0		
Toplam	207	100,0		

Hemşehrilik ilişkisinin kurulmasında temel etken olarak ifade edilen güven duygusunun ölçülmesi amacıyla oluşturulan “bir kişinin hemşehrim olması ona güvenmem için yeterli sebeptir” önermesine ankete katılan üyelerin % 55’ i katılmıyorum cevabını vermiştir. Bu rakama kesinlikle katılmıyorum cevapları da eklendiğinde, genel olarak aynı coğrafi mekândan gelmiş olmanın, kişiler arasında güven oluşumu için yeterli olmadığı görülmektedir. Bu durum hemşehri derneklerinin kuruluş nedenleri ile çelişmektedir. Çünkü hemşehrilik ilişkilerinin çıkış noktası daha öncede ifade edildiği gibi ortak mekan aidiyeti ve bağlantılı olarak ortak değer ve yargılar üzerinden kurgulanan güven duygusudur. Bununla birlikte bu durum hemşehriliğin temel güven kaynağı olmaktan çıktığı anlamına da gelmemektedir. Nitekim kesinlikle katılıyorum cevapları ile birlikte üyelerin yaklaşık % 35’ i bir kişinin hemşehrisi olmasını, ona güvenmesi için yeterli bir sebep olarak

göstermiştir. Söz konusu kişiler açısından aynı mekândan gelmiş olma, kişiler arası güvenin oluşturulmasında temel etkindir.

Tablo 15. Memlekete Geri Dönme İsteği

Gerekli Koşullar Sağlanırsa Memlekete Geri Dönerim

	Kişi Sayısı	Yüzde %	Geçerli Yüzde %	Yığılma Yüzdesi %
Kesinlikle Katılmıyorum	14	6,8	7,0	7,0
Katılmıyorum	70	33,8	35,0	42,0
Kararsızım	16	7,7	8,0	50,0
Katılıyorum	82	39,6	41,0	91,0
Kesinlikle Katılıyorum	18	8,7	9,0	100,0
Toplam	200	96,6	100,0	
Kayıp	7	3,4		
Toplam	207	100,0		

Memlekete geri dönme eğilimini tespit etmek amacıyla, üyelere “gerekli koşullar sağlanırsa memleketime dönerim” önermesi yöneltilmiştir. Önermeyi cevaplayan üyelerin % 40’ ı (kesinlikle katılmıyorum cevapları ile birlikte) geri dönmek istemediğini, % 7, 7’ si kararsız olduğunu, % 48’ i ise (kesinlikle katılıyorum cevapları ile birlikte) geri dönmeyi istediğini ifade etmiştir. Buna göre araştırma örnekleminde memlekete geri dönme eğilimi güçlüdür. Yani soruyu cevaplayan üyelerin yarısı gerekli koşulların sağlanması durumunda memleketlerine geri dönecektir. Bu durum bulunan mekânla kurulan ilişkilerin yönünü belirleme açısından çok önemlidir. Geri dönme isteği ikamet edilen yer ile kurulan ilişkinin sadece iş amaçlı, maddi bir ilişki olarak şekillenmesine neden olabilir. Bu durum ise kentsel aidiyetin geliştirilmesini engelleyici bir rol oynayabilir.

Tablo 16. Hemşehriliğin Siyasal Tercih Üzerindeki Etkisi**Aday Hemşehrim İse Ona Oy Veririm**

	Kişi Sayısı	Yüzde %	Geçerli Yüzde %	Yığılma Yüzdesi %
Kesinlikle Katılmıyorum	10	4,8	4,9	4,9
Katılmıyorum	74	35,7	36,3	41,2
Kararsızım	7	3,4	3,4	44,6
Katılıyorum	99	47,8	48,5	93,1
Kesinlikle Katılıyorum	14	6,8	6,9	100,0
Toplam	204	98,6	100,0	
Kayıp	3	1,4		
Toplam	207	100,0		

Hemşehrilik ilişkilerinin seçmenin tercihi üzerindeki etkisini ölçmek amacıyla; “ aday hemşehrim ise ona oy veririm” önermesi oluşturulmuştur. Önermeye; üyelerin % 40, 5’ i (kesinlikle katılmıyorum cevapları ile birlikte) katılmıyorum cevabını vermiştir. Bu kişiler için hemşehrilik, oy verme tercihinin belirleyen temel öge değildir. Ancak üyelerin %54,6’ sı (kesinlikle katılıyorum cevapları ile birlikte) katılıyorum cevabını vermiştir. Üyelerin yarısından fazlasının seçim tercihlerini hemşehrilerinden yana kullanması, hemşehri dernekleri - siyaset ilişkisinin kurulmasını sağlamakta söz konusu birliklerin çoğu zaman birer çıkar grubu olarak hareket ettikleri tezini güçlendirmektedir.

Tablo 17. Hemşehri Derneği – Siyaset İlişkisi**Dernek Siyasete Girmeyi Kolaylaştırır**

	Kişi Sayısı	Yüzde	Geçerli Yüzde %	Yığılma Yüzdesi %
Kesinlikle Katılmıyorum	8	3,9	3,9	3,9
Katılmıyorum	33	15,9	16,2	20,1
Kararsızım	26	12,6	12,7	32,8
Katılıyorum	122	58,9	59,8	92,6
Kesinlikle Katılıyorum	15	7,2	7,4	100,0
Toplam	204	98,6	100,0	
Kayıp	3	1,4		
Toplam	207	100,0		

Derneğe üyeliğin daha sonraki süreçte siyasi mekanizmalar içerisinde yer almayı kolaylaştırıp kolaylaştırmadığını sorgulamak amacıyla “ dernek siyasete girmeyi kolaylaştırır” önermesi oluşturulmuştur. Önermeye verilen cevaplar incelendiğinde hâkim görüş, dernek üyeliğinin daha sonraki süreçte siyasi mekanizmalarda yer almayı kolaylaştırdığı doğrultusundadır. Buna göre hemşehri derneği siyasal süreçlere geçmeyi kolaylaştırmaktadır. Bu durum federasyon başkanlarının derneklerin siyasi mekanizmalar içerisinde yer alabilme isteği doğrultusunda bir araç ve basamak olarak kullanıldıklarına ilişkin tezlerini güçlendirmektedir.

Tablo 18. Üyelerin Mekansal Anlamda Gömülme Tercihi

Öldüğüm Zaman Yaşadığım Kente Gömülme İstiyorum

	Kişi Sayısı	Yüzde %	Geçerli Yüzde %	Yığılma Yüzdesi %
Kesinlikle Katılmıyorum	14	6,8	6,8	6,8
Katılmıyorum	63	30,4	30,6	37,4
Kararsızım	10	4,8	4,9	42,2
Katılıyorum	104	50,2	50,5	92,7
Kesinlikle Katılıyorum	15	7,2	7,3	100,0
Toplam	206	99,5	100,0	
Kayıp	1	,5		
Toplam	207	100,0		

Mekâna ilişkin aidiyetin oluştuğunun temel göstergelerinden bir tanesinin kişinin gömülme tercihinin olduğu ifade edilmektedir. Bu bağlamda üyelerin öldükleri zaman nereye gömülme istediklerini öğrenmek amacıyla “öldüğüm zaman yaşadığım kente gömülme istiyorum” önermesi yöneltilmiştir. Önermeye cevap veren üyelerin % 57, 4’ ü (kesinlikle katılıyorum cevapları ile birlikte) tercihlerini yaşadıkları kentten yana kullanmış ve katılıyorum cevabını vermiştir. Kesinlikle katılmıyorum cevapları ile birlikte üyelerin % 37, 2’ si önermeye olumsuz yaklaşmış ve tercihinin yaşadığı kentten yana kullanmamıştır. Söz konusu veri kendimi yaşadım kente ait hissediyorum önermesine verilen cevaplar ile birlikte düşünüldüğünde her iki verinin birbirlerine paralel oldukları bu bağlamda örneklem düzeyinde yer alan kişilerin kentsel aidiyetlerini oluşturdukları ortaya çıkmaktadır.

Tablo 19. Dernek – Yerel Yönetim İlişkileri

Dernek Yerel Yönetim Kararlarını Etkilememizi Sağlar

	Kişi Sayısı	Yüzde %	Geçerli Yüzde %	Yığılma Yüzdesi %
Kesinlikle Katılmıyorum	5	2,4	2,4	2,4
Katılmıyorum	29	14,0	14,1	16,6
Kararsızım	5	2,4	2,4	19,0
Katılıyorum	151	72,9	73,7	92,7
Kesinlikle Katılıyorum	15	7,2	7,3	100,0
Toplam	205	99,0	100,0	
Kayıp	2	1,0		
Toplam	207	100,0		

Derneklerin yerel yönetim mekanizmaları üzerindeki etkilerini sorgulamak amacıyla üyelere;“dernek yerel yönetim karar alma mekanizmalarında söz sahibi olmamızı sağlar” önermesi yöneltilmiştir. Önermeye cevap veren üyelerin yaklaşık % 80’ ni (kesinlikle katılıyorum cevapları ile birlikte) katılıyorum cevabını vermiştir. Buna göre dernek, yerel yönetim karar alma mekanizmaları üzerinde etkileme gücüne sahiptir. Bu durum hemşehri derneklerinin kültürel işlevlerinin yanında çoğu zaman birer baskı ve çıkar grubu olarak hareket ettikleri tezi ile uyumluluk göstermektedir.

Tablo 20. Derneğe Üyelik Tarihi
Derneğe Üyelik Başlangıç Tarihiniz?

Yıl	Kişi Sayısı	Yüzde %	Geçerli Yüzde %	Yığılma Yüzdesi %
1990	21	10,1	11,0	11,0
1991	4	1,9	2,1	13,1
1998	15	7,2	7,9	20,9
1999	5	2,4	2,6	23,6
2000	15	7,2	7,9	31,4
2002	35	16,9	18,3	49,7
2003	5	2,4	2,6	52,4
2005	2	1,0	1,0	53,4
2006	18	8,7	9,4	62,8
2008	3	1,4	1,6	64,4
2009	27	13,0	14,1	78,5
2010	16	7,7	8,4	86,9
2011	12	5,8	6,3	93,2
2012	13	6,3	6,8	100,0
Toplam	191	92,3	100,0	
Kayıp	16	7,7		
Toplam	207	100,0		

Derneğe üyelik başlangıç tarihleri incelendiğinde; soruya cevap veren 191 üyeden 60' ı 2000 yılı ve öncesinde, 131 kişinin ise, 2000 yılı sonrasında derneğe üye olduğu görülmektedir. Genel olarak üyelerin 2000 yılı ve sonrasında derneğe üye oldukları görülmektedir. Burada temel belirleyici etken derneğin kuruluş yılıdır. Üyeler söz konusu soruyu cevaplarken genel olarak “dernek kurulduğu günden beri üyeyim” şeklinde ifadeler kullanmışlardır. Buna göre anket yapmak amacıyla gidilen dernekler genel olarak 2000 yılı ve sonrasında kurulmuştur. Bu anlamda söz konusu veri dernekleşme faaliyetlerinde bir artma eğilimi olduğu tezini güçlendirmektedir.

Tablo 21. Başka Bir Derneğe Üyelik**Başka Herhangi Bir Derneğe Veya Vâkıfa Üye Misiniz?**

	Kişi Sayısı	Yüzde %	Geçerli Yüzde %	Yığılma Yüzdesi %
Hayır, Değilim	167	80,7	81,9	81,9
Sendika	6	2,9	2,9	84,8
Spor,Hobi vb. Dernekler	5	2,4	2,5	87,3
Mesleki Uzmanlık Dernekleri/Odaları	12	5,8	5,9	93,1
Diğer	14	6,8	6,9	100,0
Toplam	204	98,6	100,0	
Kayıp	3	1,4		
Toplam	207	100,0		

Başka herhangi bir dernek ya da vâkıfa üye olup olunmadığına ilişkin soruya, cevap veren üyelerin % 80' ni başka bir yere üye olmadıklarına dair hayır, değilim cevabını vermiştir. Diğer üyelerden 6 tanesi sendikaya, 5 tanesi spor, hobi vb. derneklerine, 12 tanesi mesleki uzmanlık dernekleri/ odalara, geri kalan 14 tanesi ise, diğer dernek veya vakıflara üyedir.

Tablo 22. Derneğe Gitme Sıklığı**Derneğe Gitme Sıklığınız?**

	Kişi Sayısı	Yüzde %	Geçerli Yüzde %	Yığılma Yüzdesi %
Her gün	119	57,5	58,0	58,0
2-3 Günde Bir	37	17,9	18,0	76,1
Haftada Bir	29	14,0	14,1	90,2
2 Haftada Bir	3	1,4	1,5	91,7
Ayda Bir	9	4,3	4,4	96,1
2-3 Ayda Bir	4	1,9	2,0	98,0
Yılda 3 den Az	4	1,9	2,0	100,0
Toplam	205	99,0	100,0	
Kayıp	2	1,0		
Toplam	207	100,0		

Üyelerin derneğe gitme sıklıkları incelendiğinde araştırma örnekleminde yer alan üyelerin dernek lokallerini kullanma sıklığının oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Üyelerin % 57 gibi büyük bir oranı her gün cevabını vermiştir. Söz konusu veri meslek profili dolayısıyla gerekli zamana sahip olma ile uyumludur. Herhangi bir zaman kısıtlamasının olmaması hemşehri dernekleri ile ilişkileri güçlendirici bir etkiye sahiptir.

Tablo 23. Derneğe Üyelik Nedeni

Derneğe Üyelik Nedeniniz?

Neden	Kişi Sayısı	Yüzde %	Geçerli Yüzde %	Yığılma Yüzdesi %
Hemşehriler Arası Birlik ve Beraberliği Sağlamak	170	82,1	82,5	82,5
Menşei Yerleşimin Kültürünü Yaşatması	27	13,0	13,1	95,6
Çalışma Hayatına Yönelik Kolay Erişilebilirlik Sağlaması	1	0,5	0,5	96,1
Barınma İhtiyacının Giderilmesine Yönelik Kolaylıklara Erişebilirlik Sağlaması	0	0	0	0
Diğer	8	3,9	3,9	100,0
Toplam	206	99,5	100,0	
Kayıp	1	0,5		
Toplam	207	100,0		

Üyelerin derneğe üye olma nedenleri incelendiğinde temel nedenin % 82 oranında hemşehriler arasında birlik ve beraberlik oluşturma – bu birlik ve beraberlik içerisinde yer alma- isteği olduğu görülmektedir. Söz konusu birlik ve beraberlik sağlama isteği, geleneksel ağlar içerisinde yetişmiş kişilerin bu ağları cemiyet türü ilişkilerinin hakim olduğu kentte de sürdürme eğilimini göstermektedir. Sağlanan birlik ve beraberlik ile geleneksel dayanışma ağları inşa edilmek istenmektedir.

Tablo 24. Dernek Çalışmalarına Katılma Düzeyi

Dernek Çalışmalarına Aktif Olarak Katılıyor Musunuz?

	Kişi Sayısı	Yüzde %	Geçerli Yüzde %	Yığılma Yüzdesi %
Hiç	12	5,8	5,8	5,8
Ara Sıra	82	39,6	39,6	45,4
Sık Sık	49	23,7	23,7	69,1
Düzenli	64	30,9	30,9	100,0
Toplam	207	100,0	100,0	

Üyelerin dernek çalışmalarına katılma düzeyleri incelendiğinde; % 39' unun çalışmalara, ara sıra, % 30' unun düzenli, % 23' ünün sık sık katıldığı ve % 5' inin ise hiç katılmadığı görülmektedir. Tüm veriler birlikte değerlendirildiğinde üyelerin dernekleri ile bağlarının güçlü olduğu görülmektedir. Böylece derneğin kendisinden beklenen dayanışmayı sağladığı söylenebilir.

Tablo 25. Belediye Meclisi veya İl Genel Meclisi' ne Katılım Düzeyi

Belediye Meclis Toplantıları ve/veya İl Genel Meclisi Toplantıları Gibi

Yerel Mekanizmalara Katılıyor Musunuz?

	Kişi Sayısı	Yüzde %	Geçerli Yüzde %	Yığılma Yüzdesi %
Evet	22	10,6	10,6	10,6
Hayır	185	89,4	89,4	100,0
Toplam	207	100,0	100,0	

Belediye Meclis toplantıları ve/ veya İl Genel Meclis toplantıları gibi yerel mekanizmalara katılıp katılmadıklarına ilişkin soruya üyelerin % 89' u katılmadığı yönünde cevap vermiştir.

Tablo 26. Kent Konseyine Katılım Düzeyi

Kent Konseyi Çalışmalarına Katılıyor Musunuz?

	Kişi Sayısı	Yüzde %	Geçerli Yüzde %	Yığılma Yüzdesi %
Evet	13	6,3	6,3	6,3
Hayır	194	93,7	93,7	100,0
Toplam	207	100,0	100,0	

Kent Konseyi çalışmalarına katılım düzeyine ilişkin soruya; üyeleri % 93' ü katılmadığı yönünde cevap vermiştir. Bir önceki soru ile birlikte değerlendirildiğinde, hemşehri dernek üyelerinin yerel mekanizmalara katılım düzeylerinin oldukça düşük olduğu görülmektedir. Bu durum hemşehri derneklerinin kişilerin karar alma mekanizmaları karşısındaki tutumlarını olumlu yönde etkileyeceği ve karar alma mekanizmalarına katılım oranlarını arttıracak tezi ile çelişmektedir. Dernek üyeleri üzerinde bu tür bir etki yaratmamış bu yönde bir eğilim geliştirmelerini sağlayamamıştır.

Tablo 27. Siyasi Partiye Üyelik

Herhangi Bir Siyasi Partiye Üye Misiniz?

	Kişi Sayısı	Yüzde %	Geçerli Yüzde %	Yığılma Yüzdesi %
Evet	66	31,9	32,5	32,5
Hayır	137	66,2	67,5	100,0
Toplam	203	98,1	100,0	
Kayıp	4	1,9		
Toplam	207	100,0		

Herhangi bir siyasi partiye üye olup olmadıklarına dair yöneltilen soruya, üyelerin % 66' sı üye olmadığı % 31' i ise üye olduğu cevabını vermiştir.

Tablo 28. Parti Üyeliğini Belirleyici Etken**Üye İseniz Üyelik Konusunda Öncelik Tercihiniz?**

	Kişi Sayısı	Yüzde %	Geçerli Yüzde %	Yığılma Yüzdesi %
Ekonomik Yaklaşım	20	9,7	30,3	30,3
Dini Yaklaşımı	6	2,9	9,1	39,4
Köklü Bir Parti Olması	18	8,7	27,3	66,7
Parti Başkanının Hemşehrim Olması	3	1,4	4,5	71,2
Diğer	19	9,2	28,8	100,0
Toplam	66	31,9	100,0	
Kayıp	141	68,1		
Toplam	207	100,0		

Herhangi bir partiye üye misiniz sorusuna evet cevabını verenlerden bu konuda tercihlerini neye göre yaptıklarına ilişkin soruyu cevaplamaları istenmiştir. Buna göre siyasi partiye üye olan kişilerden 20 tanesinin tercihinde partinin ekonomi politikası, 6 tanesinin tercihinde din politikası, 18 tanesinin tercihinde partinin köklü bir parti olması ve 3 tanesinin tercihinde parti başkanının hemşehrısı olması belirleyici olmuştur.

Tablo 29. Siyasi Partilerin Dernekleri Ziyaret Sıklığı**Partiler Derneğinizi Hangi Sıklıkla Ziyaret Eder?**

	Kişi Sayısı	Yüzde %	Geçerli Yüzde %	Yığılma Yüzdesi %
Sıklıkla	4	1,9	2,1	2,1
Düzenli	5	2,4	2,6	4,6
Ara Sıra	21	10,1	10,8	15,4
Seçimlerden Önce	154	74,4	79,0	94,4
Seçimlerden Sonra	0	0	0	0
Hiç Ziyaret Etmez	11	5,3	5,6	100,0
Toplam	195	94,2	100,0	
Kayıp	12	5,8		
Toplam	207	100,0		

Partilerin dernekleri ziyaret sıklıkları incelendiğinde; genel olarak partilerin hemşehri derneklerini seçim öncesi dönemde ziyaret ettikleri – ki % 74’ lük bir cevap verilmiştir- görülmektedir. Bu durum derneklerin özellikle seçim dönemlerinde siyasi bir kimlik kazandığı, söz konusu dönemde yapılan pazarlıkların her iki yapı arasındaki ilişkiyi oluşturan temel öğeler olduğu savını desteklemektedir. Sorunun devamında ziyaret eden partilere ilişkin olarak üyelere isterlerse parti adı verebilecekleri söylenmiştir. Parti adı veren üyelerin genel eğilimi “bize her parti gelir” şeklindedir. Burada her partiden kasıt üç merkez parti: AK Parti, Cumhuriyet Halk Partisi ve Milliyetçi Hareket Partisidir.

Tablo 30. Dernek Kararlarında Hâkim Unsur

Derneğin Aldığı Kararlarda Hâkim Unsur Nedir?

	Kişi Sayısı	Yüzde %	Geçerli Yüzde %	Yığılma Yüzdesi %
Başkan Tek Başına Karar Verir	0	0	0	0
Başkan ve Yönetim Kurulu Birlikte Karar Verir	167	80,7	82,3	82,3
Başkan, Yönetim Kurulu ve Üyeler Birlikte Karar Verir	36	17,4	17,7	100,0
Toplam	203	98,1	100,0	
Kayıp	4	1,9		
Toplam	207	100,0		

Dernek kararlarının nasıl alınacağını ilgili kanunda düzenlendiği bilinmekle birlikte kurum içerisinde müzakere süreçlerinin işletilip işletilmediğini, karar alınmadan önce üyelerin bu konudaki yaklaşımlarının dikkate alınıp alınmadığını sorgulamaya yönelik olarak sorulan soruya; üyelerin % 80’ i kararların başkan ve yönetim kurulu tarafından alındığı cevabını vermiştir. % 17’ si ise, karar alma süreçlerine üyelerin de müdahil edildikleri anlamında, kararların başkan, yönetim kurulu ve üyeler arasında yürütülen müzakereler sonucunda birlikte alındığı cevabını vermiştir. Bununla birlikte bu durum dernek kararlarına üyelerin müdahil edilmediği gibi kesin bir yargıyı ifade etmemektedir.

Tablo 31. Derneğin Etkinliği

Dernek Faaliyetlerini Kuruluş Nedenlerini Hayata Geçirme Noktasında

Etkili Buluyor Musunuz?

	Kişi Sayısı	Yüzde %	Geçerli Yüzde %	Yığılma Yüzdesi %
Evet	180	87,0	87,8	87,8
Hayır	25	12,1	12,2	100,0
Total	205	99,0	100,0	
Kayıp	2	1,0		
Toplam	207	100,0		

Derneğin kuruluş amaçlarını hayat geçirme konusunda etkin çalışıp çalışmadığına ilişkin soruya; üyelerin % 87’ si derneklerinin etkin çalıştığı anlamında evet cevabını vermiştir. % 12’ si ise derneklerinin kuruluş amaçlarını gerçekleştirme noktasında etkin çalışmadığı anlamında hayır cevabını vermiştir.

Tablo 32. Derneğin Kuruluş Amaçlarının Dışına Çıkması

Derneğin Kuruluş Amaçlarının Dışına Çıktığını Düşünüyor Musunuz?

	Kişi Sayısı	Yüzde %	Geçerli Yüzde %	Yığılma Yüzdesi %
Evet	4	1,9	2,0	2,0
Hayır	196	94,7	98,0	100,0
Toplam	200	96,6	100,0	
Kayıp	7	3,4		
Toplam	207	100,0		

Günümüzde hemşehri dernekleri açısından temel tartışma konularından bir tanesi, temel kuruluş amaçlarına ne kadar sadık kaldıkları bu anlamda ne kadar belirlenen amaçlar etrafında hareket ettikleridir. Söz konusu durumu tespit etmek amacıyla üyelere derneklerinin kuruluş amaçlarının dışına çıkıp çıkmadıklarına ilişkin bir soru yöneltilmiştir. Soruya cevap veren üyelerin % 94’ ü çıkmadığı cevabını vermiştir. 4 kişi ise derneklerini kuruluş amaçlarının dışına çıktığını ifade etmiştir.

Tablo 33. Amaç Dışına Çıktığı Konu**Hangi Konuda Amaç Dışına Çıkıldığı**

	Kişi Sayısı	Yüzde %	Geçerli Yüzde %	Yığılma Yüzdesi %
	203	98,1	98,1	98,1
Amaç Dışı İşler Yapma	1	0,5	0,5	98,6
Siyasallaşma	2	1,0	1,0	99,5
Zenginlerin Çıkarlarına Çalışma	1	0,5	0,5	100,0
Toplam	207	100,0	100,0	

Derneğin kuruluş amacının dışına çıkıp çıkmadığı sorusuna evet cevabı verenlerden hangi konuda çıktığını belirtmeleri istenmiştir. Amaç dışına çıktığını ifade eden 4 kişi kendi içinde değerlendirildiğinde; 1 kişi derneğin kendi amaçları dışında her işle uğraştığını, 2 kişi derneğin siyasallaştığını ve son 1 kişi ise derneğin zenginlerin çıkarlarına hizmet ettiğine ilişkin cevaplar vermiştir.

Tablo 34. Üyelerin Dernekten Beklentileri**Derneğinizden Beklentileriniz Nelerdir?**

	Kişi Sayısı	Yüzde %	Geçerli Yüzde %	Yığılma Yüzdesi %
Gelinen Kente Uyum Sağlamayı Kolaylaştırması	18	8,7	8,7	8,7
Üyelerin Çalışma Hayatlarına İlişkin Kolaylıklar Sağlaması	11	5,3	5,3	14,1
Üyelerin Barınma İhtiyaçlarının Giderilmesinde Yardımcı Olması	11	5,3	5,3	19,4
Gelinen Yörenin Kültürünü Yaşatması	152	73,4	73,8	93,2
Diğer	14	6,8	6,8	100,0
Toplam	206	99,5	100,0	
Kayıp	1	,5		
Toplam	207	100,0		

Dernekten beklentinin ne olduğu sorusuna verilen cevaplar incelendiğinde; genel eğilimin % 73,4’ lük oranla geline yörenin kültürünün yaşatılması doğrultusunda olduğu görülmektedir. Bununla birlikte üyelerin % 8, 7’ si geline kente uyumu kolaylaştırması, % 5, 3’ çalışma hayatlarına ilişkin kolaylıklar sağlaması ve yine % 5, 3’ ü barınma ihtiyaçlarının giderilmesine yardımcı olması beklentisi içerisinde olduklarını ifade etmişlerdir. Tüm veriler birlikte değerlendirildiğinde genel olarak dernekten beklentinin yöresel kültürün yaşatılması isteği olduğu görülmektedir. Bu durum hemşehri derneklerinin temel kuruluş nedenleri ile paraleldir. Bununla birlikte geline kente uyum sağlamayı kolaylaştırması cevapları derneğin kentlileşme sürecinde kendisini nerede konumlandıracağı açısından önemlidir. Söz konusu istek doğrultusunda yapılandırılan hemşehri derneği kentle bütünleşme süreçlerinde kolaylaştırıcı bir rol oynayacak böylece kent kimliğinin oluşturulmasına katkıda bulunacaktır.

Tablo 35. Menşei Şehir İle İlişkiler

Menşei Şehre Gidiyor Musunuz? Gidiyorsanız Hangi Sıklıkta Gidiyorsunuz?

	Kişi Sayısı	Yüzde %	Geçerli Yüzde %	Yığılma Yüzdesi %
Yılda Birden Çok	83	40,1	41,1	41,1
Yılda Bir	36	17,4	17,8	58,9
2-3 Yılda Bir	27	13,0	13,4	72,3
5 Yılda Bir	22	10,6	10,9	83,2
Diğer	34	16,4	16,8	100,0
Toplam	202	97,6	100,0	
Kayıp	5	2,4		
Toplam	207	100,0		

Menşei şehir ile ilişkileri sorgulamaya yönelik olarak sorulan soruya; üyelerin % 40’ ı yılda birden çok, % 17’ si yılda bir, % 13’ ü 2-3 yılda bir, % 10’ u 5 yılda bir, % 16’ sı ise diğer cevabını vermiştir. Genel olarak bakıldığında üyelerin menşei şehirleri ile ilişkilerinin güçlü olduğu görülmektedir. Bu durum kentlileşme süreçleri ile birlikte kişinin kentte kalma süresine bağlı olarak geldiği mekânı dışlayacağı ve mekânının tek ögesi olacağı tezi ile çelişmektedir. Nitekim üyelerin menşei şehirleri ile ilişkileri incelendiğinde bu tür bir değişimin yaşanmadığı gözlemlenmektedir.

i. Menşei Şehir, Ülke Profili

Üyelerin menşei şehir ve ülkelerine bakıldığında; menşei şehirlerin doğum yeri ile paralellik gösterdiği görülmektedir. Buna göre üyelerin 43' ü menşei yerleşim olarak Sivas' ı, 35 tanesi Konya' yı, 30 tanesi Ordu' yu, 31 tanesi Erzurum' u, 26 tanesi Kars' ı ve 22 tanesi Kosova' yı göstermiştir. Diğer menşei yerleşimler ise, Trabzon, Rize, Bosna Hersek, Isparta, Muş, Mardin ve Denizlidir.

ii. Yaş- Aidiyet İlişkisi

Yaş- aidiyet ilişkisine bakıldığında; ankete katılan ve 18- 25 yaş aralığında yer alan 11 kişiden; % 36, 4' ü (kesinlikle katılmıyorum cevapları ile birlikte) “ kendimi yaşadığım kente ait hissediyorum” önermesine katılmıyorum cevabını vermiş, % 9,1' i kararsız kalmış ve % 54, 6' sı (kesinlikle katılıyorum cevapları ile birlikte) katılıyorum cevabını vermiştir. 18- 28 yaş grubu açısından mekânsal aidiyetin oluşturulduğu görülmektedir. 25- 35 yaş grubunda ankete katılan 24 kişiden; % 37, 5' i (kesinlikle katılmıyorum cevapları ile birlikte) katılmıyorum cevabını vermiş, % 8,3' ü oranla kararsız kalmış, % 54, 2' si (kesinlikle katılıyorum cevapları ile birlikte) katılıyorum cevabını vermiştir. 25-35 yaş grubu açısından da yine temel mekânsal aidiyetin oluşturulduğu görülmektedir. 35- 45 yaş aralığında ankete katılan 66 kişiden; % 45, 4' ü (kesinlikle katılmıyorum cevapları ile birlikte) katılmıyorum, % 54, 5' i ise (kesinlikle katılıyorum cevapları ile birlikte) katılıyorum cevabını vermiştir. 35- 45 yaş grubu açısından da mekânsal aidiyet oluşturulmuştur. 45-55 yaş aralığında ankete katılan 58 kişiden; % 27, 3' ü (kesinlikle katılmıyorum cevapları ile birlikte) katılmıyorum cevabını vermiş, % 3,4' ü oranla kararsız kalmış ve % 69' u (kesinlikle katılıyorum cevapları ile birlikte) cevabını vermiştir. 45-55 yaş grubun düzleminde de mekânsal aidiyetin oluşturulduğu görülmektedir. 55 ve üstü yaş aralığında ankete katılan 46 kişiden; % 8, 6' sı (kesinlikle katılmıyorum cevapları ile birlikte) katılmıyorum, % 91, 3' ü ise (kesinlikle katılıyorum cevapları ile birlikte) katılıyorum cevabını vermiştir. Veriler bir bütün olarak incelendiğinde yaş ortalamasının artmasıyla birlikte kentsel aidiyet oranının da arttığı gözlemlenmektedir. Bu durum bize göre daha çok kentte kalış süresi ile alakalıdır.

Yani kentte kalış süresinin uzunluğu aidiyet hissinin gelişmesinde olumlu bir etkendir.

iii. Yaş- Hemşehrilik İlişkisi

Yaş ile hemşehrinin kim olduğu ilişkisi araştırıldığında; 18- 25 yaş grubunda yer alan 11 kişiden; % 63, 7' si (kesinlikle katılmıyorum cevapları ile birlikte) “hemşehri aynı kentte yaşayan kişilerdir” önermesine katılmıyorum, % 36, 3' ü ise (kesinlikle katılıyorum cevapları ile birlikte) katılıyorum cevabını vermiştir. Bu verilere göre genel olarak 18- 25 yaş aralığında bulunan kişilerin hemşehrilik konusunda kentte yaşayan gruplar arasında bir ayrım yaptıkları görülmektedir. 25- 35 yaş grubunda ankete katılan 25 kişiden; % 56' sı katılmıyorum, % 44' ü ise (kesinlikle katılıyorum cevapları ile birlikte) katılıyorum cevabını vermiştir. 25- 35 yaş grubu da yine, genel olarak kentte yaşayan herkesi hemşehrisi olarak görmemektedir. 35- 45 yaş aralığında ankete katılan 66 kişiden; % 54, 5' i (kesinlikle katılmıyorum cevapları ile birlikte) katılmıyorum, % 45, 5' i ise (kesinlikle katılıyorum cevapları ile birlikte) katılıyorum cevabını vermiştir. Söz konusu grup açısından değerlendirildiğinde, bu grupta yer alan kişilerin de hemşehrilik konusunda bir ayrım yaptıkları gözlemlenmekle birlikte, katılıyorum ve katılmıyorum oranlarının gittikçe birbirine yaklaştığı gözlemlenmektedir. 45- 55 yaş aralığında ankete katılan 58 kişiden; % 43, 1' i (kesinlikle katılmıyorum cevapları ile birlikte) katılmıyorum, % 56, 9' u ise (kesinlikle katılıyorum cevapları ile birlikte) katılıyorum cevabını vermiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde 45-55 yaş aralığında yer alan kişiler % 56, 9' oranında kentte yaşayan herkesi hemşehrisi olarak görmektedir. 55 ve üstü yaş grubun da ise, ankete katılan 44 kişiden; % 18, 2' si katılmıyorum, % 2,3' ü kararsızım ve % 79,5' i katılıyorum cevabını vermiştir. Tüm veriler birlikte değerlendirildiğinde yaş ortalamasının artması ile birlikte hemşehrilik konusunda yapılan ayrımın azaldığı gözlemlenmektedir. Bu durum aidiyet verileriyle uyumludur. Aidiyet verisinde olduğu gibi kentte kalış süresi kentle bütünleşme düzeyini olumlu etkilemekte ve hemşehrilik algısının bulunulan kent üzerinden şekillenmesini sağlamaktadır.

iv. Yaş- Memlekete Geri Dönme İsteği İlişkisi

Yaş ile memlekete geri dönme isteği ilişkilendirildiğinde; ankete katılan 18-25 yaş aralığında bulunan 8 kişiden; %12, 5' i “gerekli koşullar sağlanırsa memleketime geri dönerim” önermesine katılmıyorum, % 37,5' i kararsızım ve % 50' si' katılıyorum cevabını vermiştir. Buna göre, 18- 25 yaş grubuna mensup kişilerin geri dönme eğilimleri güçlüdür. 25- 35 yaş grubunda ankete katılan 24 kişiden; % 41, 6' sı (kesinlikle katılmıyorum cevapları ile birlikte) katılmıyorum, % 20,8' i kararsızım ve % 37, 5' i (kesinlikle katılıyorum cevapları ile birlikte) katılıyorum cevabını vermiştir.25- 35 yaş grubu açısından değerlendirildiğinde memleket geri dönme eğiliminin düşük olduğu görülmektedir. Söz konusu grupta yer alan kişiler genel olarak geri dönmeyi düşünmemektedir. 35- 45 yaş aralığında ankete katılan 66 kişiden; % 31, 9' u (kesinlikle katılmıyorum cevapları ile birlikte) katılmıyorum, % 6, 1' i kararsızım ve % 62' si (kesinlikle katılıyorum cevapları ile birlikte) katılıyorum cevabını vermiştir. Veriler incelendiğinde 35-45 yaş grubunda yer alan kişilerin geri dönmeyi düşündükleri söylenebilir. 45-55 yaş aralığında ankete katılan 57 kişiden; % 36,8' i (kesinlikle katılmıyorum cevapları ile birlikte) katılmıyorum, % 1, 8' i kararsızım ve % 61, 4' ü (kesinlikle katılıyorum cevapları ile birlikte) katılıyorum cevabını vermiştir. 45-55 yaş grubu açısından da geri dönme eğiliminin güçlü olduğu görülmektedir. 55 ve üstü yaş aralığında, ankete katılan 44 kişiden;% 70, 5' i (kesinlikle katılmıyorum cevapları ile birlikte) katılmıyorum, % 4, 5' i kararsızım ve % 25' i (kesinlikle katılıyorum cevapları ile birlikte) katılıyorum cevabını vermiştir. Tüm veriler birlikte değerlendirildiğinde geri dönme isteğinin en az 55 ve üstü yaş grubuna ait kişilerde olduğu görülmektedir. Söz konusu grubun aidiyet hissi en güçlü grup olması bu veri ile birlikte daha anlamlı hale gelmektedir.

v. Yaş- Gömülme Tercih İlişkisi

Yaş ile gömülme tercihi ilişkisi incelendiğinde; 18- 25 yaş grubundan anketi cevaplayan 11 kişiden; % 45, 5' i (kesinlikle katılmıyorum cevapları ile birlikte) “ öldüğüm zaman yaşadığım kente gömülmek istiyorum önermesine” katılmıyorum, % 27,3' ü kararsızım ve 27,3' ü katılıyorum cevabını vermiştir. Bu verilere göre genel olarak 18- 25 yaş aralığında bulunan kişiler gömülme tercihlerini yaşadıkları kentten yana kullanmamışlardır. 25- 35 yaş grubunda ankete katılan 25 kişiden; % 32' si

(kesinlikle katılmıyorum cevapları ile birlikte) katılmıyorum, % 16' sını kararsızım ve % 52' si (kesinlikle katılıyorum cevapları ile birlikte) katılıyorum cevabını vermiştir. 25- 35 yaş grubunda yer alan kişiler % 52' lik bir oranla gömülme tercihlerini yaşadıkları kentten yana kullanmışlardır. 35- 45 yaş aralığında ankete katılan 66 kişiden; % 50' si (kesinlikle katılmıyorum cevapları ile birlikte) katılmıyorum, % 1,5' i kararsızım ve % 48, 5' i (kesinlikle katılıyorum cevapları ile birlikte) katılıyorum cevabını vermiştir. Söz konusu grup açısından değerlendirildiğinde, bu grupta yer alan kişilerin verdiği gömülme istemiyorum (% 50' lik bir oran)cevabı ile gömülme istiyorum (% 48' lik bir oran) cevapları oldukça birbirine yakındır. Bu durum söz konusu kitlenin kendisini yaşadığı kente ait hissetmediği anlamını taşımamakla birlikte, gömülme tercihinin henüz yaşanılan kentten yana kullanılmadığını göstermektedir.

45- 55 yaş aralığında ankete katılan 58 kişiden; % 41, 4' ü (kesinlikle katılmıyorum cevapları ile birlikte) katılmıyorum, % 1,7'lik oranla kararsızım, % 56,9' u (kesinlikle katılıyorum cevapları ile birlikte) katılıyorum cevabını vermiştir. Genel olarak 45-55 yaş aralığında yer alan kişilerin gömülme tercihlerini yaşadıkları kentten yana kullandıkları görülmektedir. 55 ve üstü yaş grubunda ankete katılan 45 kişiden; % 15,5' i (kesinlikle katılmıyorum cevapları ile birlikte) katılmıyorum, % 2,2' si kararsızım ve % 82,3' ü (kesinlikle katılıyorum cevapları ile birlikte) katılıyorum cevabını vermiştir. Tüm oranlar birlikte değerlendirildiğinde yaş ortalamasında meydana gelen artış ile birlikte gömülme tercihinin yaşanılan kentten yana kullanıldığı görülmektedir. Bu veri hem aidiyet verisi ile hem de kentte yaşayan herkesi hemşehri olarak görme verisi ile uyumludur.

vi. Öğrenim Durumu- Aidiyet İlişkisi

Öğrenim durumu aidiyet ilişkisi sorgulandığında; ankete katılan ilköğretim mezunu 95 kişiden; % 26,3' ü (kesinlikle katılmıyorum cevapları ile birlikte) “kendimi yaşadığım kente ait hissediyorum” önermesine katılmıyorum, % 1, 1' i kararsızım, geriye kalan % 72,6' i ise (kesinlikle katılıyorum cevapları ile birlikte)katılıyorum cevabını vermiştir. Veriler incelendiğinde ilk okul mezunu kişilerin kentsel aidiyetlerini oluşturdukları görülmektedir. Ankete katılan 44

ortaokul mezunu üyeden; % 31,8' i (kesinlikle katılmıyorum cevapları ile birlikte)katılmıyorum,% 2, 3' ü kararsızım ve %65,9' u (kesinlikle katılıyorum cevapları ile birlikte) katılıyorum cevabını vermiştir. Orta okul mezunları açısından da yine kentsel aidiyetin oluşturulduğu görülmektedir. Ankete katılan 45 lise mezunu üyeden; % 37,8' i (kesinlikle katılmıyorum cevapları ile birlikte) katılmıyorum, % 4, 4' ü kararsızım ve % 57,7' si (kesinlikle katılıyorum cevapları ile birlikte) katılıyorum cevabını vermiştir. Ankete katılan 19 üniversite mezunu üyeden;% 21,1' i (kesinlikle katılmıyorum cevapları ile birlikte) katılmıyorum, % 5,3' ü kararsızım ve % 72,7' si (kesinlikle katılıyorum cevapları ile birlikte) katılıyorum cevabını vermiştir. Üniversite mezunu üyelerin de mekânsal aidiyetlerini yaşadıkları mekân üzerinden oluşturdukları görülmektedir. Ankete katılan 2 lisansüstü mezunu üyeden 2' si de katılmıyorum cevabını vermiştir. Lisans üstü mezunu kişilerin aidiyet tanımlarını yaşadıkları kentten yana yapmadıkları dikkati çekmektedir.

vii. Öğrenim Durumu- Hemşehrilik İlişkisi

Öğrenim durumu ile hemşehri kavramı arasındaki ilişki incelendiğinde, ankete katılan 95 ilkokul mezunu üyeden; % 37,9' u (kesinlikle katılmıyorum cevapları ile birlikte) “hemşehri aynı kentte yaşayan kişileridir” önermesine' katılmıyorum cevabını vermiş, % 1, 1' kararsızım ve % 61' i (kesinlikle katılıyorum cevapları ile birlikte)katılıyorum cevabını vermiştir. İlk okul mezunu kişilerin kentte yaşadığı herkesi hemşehrileri olarak kabul ettikleri görülmektedir. Önermeye cevap veren 43 ortaokul mezunu üyeden; % 53,5' i (kesinlikle katılmıyorum cevapları ile birlikte) katılmıyorum, geriye kalan % 46, 5' i ise (kesinlikle katılıyorum cevapları ile birlikte)katılıyorum cevabını vermiştir. Genel olarak orta okul mezunu kişilerin hemşehrilik konusunda bir ayırım yaptıkları ve kentte yaşayan herkesi hemşehri olarak kabul etmedikleri görülmektedir. Ankete katılan 44 lise mezunu üyeden;% 50' si (kesinlikle katılmıyorum cevapları ile birlikte) “hemşehri aynı kentte yaşayan kişilerdir” önermesine katılmıyorum cevabını verirken, geriye kalan%50' si de (kesinlikle katılıyorum cevapları ile birlikte) katılıyorum cevabını vermiştir. Ankete katılan 19 üniversite mezunu üyeden; % 36,9' u (kesinlikle katılmıyorum cevapları ile birlikte) katılmıyorum, geriye kalan, % 63,1' i ise (kesinlikle katılıyorum

cevapları ile birlikte) katılıyorum cevabını vermiştir. Üniversite mezunu üyelerin kentte yaşayan herkesi hemşehrisi olarak gördüğü bu anlamda bir ayırım yapmadığı görülmektedir. Ankete katılan 2 lisansüstü mezunu üyeden 1 tanesi katılmıyorum cevabını verirken, diğer 1 kişi de katılıyorum cevabını vermiştir. Tüm veriler birlikte değerlendirildiğinde, öğrenim durumu ile hemşehrilik algısı arasında birebir bir ilişkinin olmadığı gözlemlenmektedir.

viii. Öğrenim Durumu- Memlekete Dönme İstek İlişkisi

Öğrenim durumu ile memlekete geri dönme isteği ilişkilendirildiğinde, ankete katılan ilköğretim mezunu 95 üyeden;40' ı (kesinlikle katılmıyorum cevapları ile birlikte) “gerekli koşullar sağlanırsa memleketime geri dönerim” önermesine katılmıyorum, % 5,3' ü kararsızım ve geriye kalan % 53,7' si ise (kesinlikle katılıyorum cevapları ile birlikte) katılıyorum cevabını vermiştir. İlk okul mezunu üyeler açısından memleket geri dönem eğiliminin güçlü olduğu söylenebilir. Ortaokul mezunu üyelerin cevapları değerlendirildiğinde, önermeye cevap veren 44 ortaokul mezunu üyeden;%23,1' i (kesinlikle katılmıyorum cevapları ile birlikte) katılmıyorum, % 6,8' i kararsızım ve % 50' si (kesinlikle katılıyorum cevapları ile birlikte) katılıyorum cevabını vermiştir. Orta okul üyelerinin ilk okul mezunu üyeler ile benzer görüşte olduğu, söz konusu grupta yer alan kişilerin de geri dönme eğilimlerinin güçlü olduğu görülmektedir. Ankete katılan 41 lise mezunu üyeden; % 36, 8' i (kesinlikle katılmıyorum cevapları ile birlikte) “gerekli koşullar sağlanırsa memleketime geri dönerim” önermesine katılmıyorum, % 14, 6' sı kararsızım ve geri kalan % 48,6' sı (kesinlikle katılıyorum cevapları ile birlikte) katılıyorum cevabını vermiştir. Genel olarak lise mezunu üyelerin memleketlerine geri dönmeyi düşündükleri söylenebilir. Önermeyi cevaplayan 17 üniversite mezunu üyeden; % 58, 9' u (kesinlikle katılmıyorum cevapları ile birlikte) katılmıyorum, % 5, 9' u oranla kararsızım ve % 35, 3' ü (kesinlikle katılıyorum cevapları ile birlikte) katılıyorum cevabını vermiştir. Üniversite mezunu kişilerin geri dönmeyi düşünmedikleri söylenebilir. Ankete katılan 2 lisansüstü mezunundan bir tanesi katılmıyorum diğeri ise kararsızım cevabını vermiştir. Tüm veriler birlikte değerlendirildiğinde eğitim düzeyinde meydana gelen artışla birlikte memlekete geri

dönme isteği arasında ters bir ilişkinin olduğu, eğitim düzeyi yükseldikçe kişinin memlekete geri dönme isteğinin azaldığı görülmektedir. Bu durum eğitim düzeyinin birey üzerinde yarattığı değişimin kentle bütünleşme düzeyini olumlu etkilediği, eğitim düzeyinin yükselmesi ile birlikte kişinin geleneksel ağlardan uzaklaşarak toplumsal ilişkilerini statü ilişkileri çerçevesinde şekillendirdiği, böylece daha kolay kentlileştiği tezi ile uyumludur.

ix. Öğrenim Durumu- Gömülme Tercihi İlişkisi

Öğrenim durumu ile kişilerin gömülme tercihleri ilişkilendirildiğinde, ankete katılan 95 ilkokul mezunu üyeden; % 31, 6' sı (kesinlikle katılmıyorum cevapları ile birlikte) “öldüğüm zaman yaşadığım kente gömülme istiyorum önermesine, katılmıyorum, % 3,2' si kararsızım ve % 65,2' si (kesinlikle katılıyorum cevapları ile birlikte) katılıyorum cevabını vermiştir. İlk okul mezunu üyelerin gömülme tercihlerini yaşadıkları kentten yana kullandıkları görülmektedir. Ortaokul mezunlarının cevapları incelendiğinde, önermeye cevap veren 44 ortaokul mezunu üyeden; % 45, 4' ü (kesinlikle katılmıyorum cevapları ile birlikte) katılmıyorum, % 6,8' i kararsızım ve % 47, 8' i (kesinlikle katılıyorum cevapları ile birlikte) katılıyorum cevabını vermiştir. Orta okul mezunu üyelerin de tercihlerini yaşadıkları kentten yana kullandıkları görülmektedir. Bununla birlikte katılıyorum ve katılmıyorum cevapları arasındaki sayısal yakınlık dikkat çekicidir. Lise mezunu üyelerin cevaplarına bakıldığında, önermeyi cevaplayan 44 üyeden; % 38, 7' si (kesinlikle katılmıyorum cevapları ile birlikte) katılmıyorum, % 4, 5' i kararsızım ve % 56, 8' i (kesinlikle katılıyorum cevapları ile birlikte) katılıyorum cevabını vermiştir. Lise mezunu üyeler de gömülme tercihlerini yaşadıkları kentten yana kullanmışlardır. Önermeye cevap veren 20 üniversite mezunu üyeden; % 40' ı (kesinlikle katılmıyorum cevapları ile birlikte) katılmıyorum, % 10' u kararsızım ve % 50' si (kesinlikle katılıyorum cevapları ile birlikte) katılıyorum cevabını vermiştir. Üniversite mezunu üyeler de yine gömülme tercihlerini yaşadıkları kentten yana kullanmışlardır. Ankete katılan 2 lisansüstü mezunu üyenin her ikisi de katılmıyorum cevabını vermiştir. Tüm veriler birlikte değerlendirildiğinde öğrenim durumu ile gömülme tercihi arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmektedir.

x. Aidiyet- Gömölme Tercihi İlişkisi

Kendisini yaşadığı kente ait hissedenden kişilerin gömölme tercihleri incelendiğinde, kendimi yaşadığım kente ait hissediyorum önermesine kesinlikle katılmıyorum cevabını veren 22 kişiden; % 40, 9' u (kesinlikle katılmıyorum cevapları ile birlikte) “öldüğüm zaman yaşadığım kente gömölme istiyorum” katılmıyorum, %9,1' i kararsızım ve % 50' si (kesinlikle katılıyorum cevapları ile birlikte) katılıyorum cevabını vermiştir. Aidiyet önermesine olumsuz yanıt veren söz konusu grubun gömölme tercihlerini yaşadıkları kentten yana kullandıkları görülmektedir. Aidiyet önermesine katılmıyorum cevabı veren 41 kişiden; % 58' i (kesinlikle katılmıyorum cevaplarıyla birlikte) yaşadığı kente gömölme önermesine de katılmıyorum cevabını vermiştir. Geriye kalan % 41, 4' ü ise (kesinlikle katılıyorum cevaplarıyla birlikte) yaşadığı kente gömölme önermesine katılıyorum cevabını vermiştir. Aidiyet önermesine olumsuz (katılmıyorum) cevabı veren kişilerin gömölme tercihlerini de bu yönde kullandıkları ve söz konusu önermeye de olumsuz yaklaştıkları görülmektedir. Kendimi yaşadığım kente ait hissediyorum önermesine kararsızım cevabını veren 5 kişiden; % 20' si yaşadığım kente gömölme istiyorum önermesine katılmıyorum, % 80'i ise katılıyorum cevabını vermiştir. Yani aidiyet konusundaki belirsizliğin yerini gömölme tercihinde yaşanan kent almıştır.

Kendimi yaşadığım kente ait hissediyorum önermesine katılıyorum cevabını veren 122 kişiden; % 31, 1' i (kesinlikle katılmıyorum cevapları ile birlikte) yaşadığım kente gömölme istiyorum önermesine, katılmıyorum, % 4,1' i kararsızım ve % 64, 8' i katılıyorum cevabını vermiştir. Aidiyet önermesine olumlu (katılıyorum) cevap veren kişilerin gömölme tercihlerini yaşadıkları kentten yana kullandıkları ve söz konusu önermeye olumlu yaklaştıkları görülmektedir. Kendimi yaşadığım kente ait hissediyorum önermesine kesinlikle katılıyorum cevabını veren 15 kişiden; % 33, 4' ü (kesinlikle katılmıyorum cevapları ile birlikte) yaşadığı kente gömölme önermesine, katılmıyorum, % 13,3' ü kararsızım ve %53,3' ü kesinlikle katılıyorum cevabını vermiştir. Aidiyet ve gömölme tercih ilişkisine ilişkilendirildiğinde, mekânsal aidiyetin gömölme tercihinin belirlediği, ikisi arasında paralel bir ilişki olduğu görülmektedir.

xi. Doğum Yeri- Kentle Bütünleşme Düzeyi

Örneklem içerisinde yer alan kişilerin kentle bütünleşme düzeyleri incelendiğinde, (bunun için aidiyet, hemşehrilik, memlekete geri dönme isteği ve gömülme tercihi önermelerine verilen cevaplar ele alınmıştır) bütünleşme düzeyi en yüksek grup Balkan grubu olarak ele alınan grupta yer alan üyelerdir. Söz konusu grup analiz kapsamında ele alına dört sorunun dördüne de (örneğin kendimi yaşadığım kente ait hissediyorum sorusuna % 100 katılıyorum, gerekli koşullar sağlanırsa memleketime geri dönerim önermesin % 100 katılmıyorum) % 100' lük oranla olumlu cevap vermiştir. Balkan göçmenlerini sırasıyla Kars doğumlu üyeler, ardından Ordu doğumlu üyeler ve Sivas doğumlu üyeler izlemektedir. Sorulara verilen cevaplar birlikte değerlendirildiğinde, bütünleşme düzeyi en düşük olan, Konya doğumlu üyelerin oluşturduğu gruptur. Bu grubu Erzurum doğumlu üyeler izlemektedir. Analize ilişkin en ilginç veri ise, İzmir doğumlu üyelerin önermelere verdikleri cevapların yüzdesinin epey geride kalmış olmasıdır. Ancak örneklem düzeyinin küçük olması, bu veriler üzerinden yapılacak genel bir değerlendirmenin yanlış olmasına neden olabilir. Söz konusu veriler sadece örneklem kapsamında yer alan kişileri nitelemektedir

SONUÇ

Kent kimliği olgusu ve hemşehri dernekleri konulu bu çalışmada, kent kimliği olgusu, kentleşme, kentlileşme, kent kültürü, kentsel aidiyet, kentlilik bilinci, kentsel güvenlik ve kentli hakları kavramları üzerine oturtulmuş ve sürdürülebilirliğinin sağlanması konusunda hemşehri dernekleri ile bütünleşik olarak ele alınmıştır. Çalışmanın temel vurgusu, kent ile kentli kimliğinin iç içe yapılar, birisinin varlığının diğerinin koşulu olduğu, bu nedenle her iki olgunun birlikte ele alınması gerekliliğidir. Nihai değerlendirmemiz, göç sonrasında kentlerde oluşturulan hemşehrilik ağları ve bu ağların kurumsallaştırıldığı mekânlar olan hemşehri derneklerinin kent kimliğinin sürdürülebilirliğini etkileyen temel etkenlerden bir tanesi olduğudur.

Genel olarak kent, tarımsal olmayan üretimin yapıldığı, büyüklük, yoğunluk, heterojenlik ve bütünleşme düzeyine ulaşmış yerleşim birimi olarak tanımlanmaktadır. Söz konusu tanım geçerliliğini korumakla birlikte günümüz koşullarına uygun olarak erişilebilir sağlıklı kent göstergelerinin de tanım içerisine dahil edilmesi gerekmektedir. Bir yerleşim alanı olması nedeniyle kent, kendisine özgü yaşam kalıplarını beraberinde getirmektedir. Kent tanımı içerisinde yer alan bütünleşme kavramı, çeşitli farklılıklara ve özelde farklı mekânsal aidiyetlere sahip olan kişilerin kent yaşamıyla birlikte o kente özgü yaşam kalıplarını benimsemesi ve temel mekânsal aidiyetini bulunduğu kentten yana değiştirmesini ifade etmektedir. Bu durum gelişmekte olan ülkeler açısından kentlileşme kavramı ile ortaya konmaktadır.

Kentlileşme, mekânsal değişim ile kültürel değişimin eş zamanla yürütülemediği ülkelerde, bir geçiş dönemi, kent ve ona özgü değer-normlarla etkileşme ve onları benimseme süreci olarak tanımlanmaktadır. Kentlileşme, kişinin kent ile bütünleşmesi, ona ait değer ve yargıları benimsemesi kendisini o mekân ile tanımlaması, mekânı anlamlandırması ve yaşam alanı olarak benimsemesini ifade etmektedir. Söz konusu süreçlerin gerçekleşmesi, yani kişinin yaşadığı kentle bütünleşmesi, kentli değer ve yargıları benimsemesi, yaşadığı mekâna ilişkin bir farkındalığa sahip olması, kente özgü mekânsal farklılıklarla bütünleşerek kent kimliğini oluşturmaktadır.

Kent kimliği; kimlik kavramından yola çıkılarak, bir kentin kendisinin diğer kentlerden ayrıştırılmasını sağlayacak olan, coğrafya, ekonomi, kùltùr, tarihsel birikim, mimari, gibi bileşenlere sahip olması, söz konusu bileşenlerin farklılığını yansıtması, bu farklılığa ilişkin hem kentte yaşayan kişilerin hem de diğer kentlerde bulunan kişilerin bir farkındalık ve kabullenmeye sahip olması şeklinde tanımlanabilir. Bir kentin kimliğinden bahsedilebilmesi için, sadece ekonomik, kùltùrel, fiziksel özelliklerin farklı olması yeterli değildir. Ayrıca bu kent içerisinde yaşayan kişilerin bu kimliği özümsemeleri ve bunu yansıtmaları gerekmektedir. Kent, bir yandan kendisine özgü koşulları ile içerisinde yer alan kişileri etkileyerek kentli kimliğinin oluşmasını sağlarken diğer yandan da oluşan kentli kimliği ile anamlanarak kent kimliğini oluşturmaktadır. Tarihsel bir birikimi ifade etmesi dolayısıyla kent kimliği kentin dünù, bugünù ve yarını arasında ki bağı ifade etmektedir.

Sanayi Devrimi ile birlikte kent, fiziksel ve toplumsal olarak büyük bir değişim sürecine girmiştir. Ortaya çıkan üretim tarzı kendisini kentlerde konumlandırmış ve sosyal ve kùltùrel değişimleri beraberinde getirmiştir. Yaşanan değişimin kent üzerinde yarattığı etki ise, kent kimliğinde somutlanmıştır. Sanayi öncesi kentler ve bu kentlerin kimlikleri irdelendiğinde, kentlerin kimliklerini belirleyici unsurun din ve yönetim işlevlerinin olduğu göze çarpmaktadır. Bununla birlikte bu dönemdeki kentlerin fiziksel yapılanmalarına bakıldığında; kendilerine özgü koşulları yansıtan bir fiziksel ve mimari yapılanmaya sahip oldukları gör÷lmektedir. Kendilerine özgü yapılanmaları, kentlerin diğer kentlerden ayrıştırılmasını sağlamakta böylece kimliğini tamamlayıcı bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır.

Sanayi devrimi ile birlikte üretim şeklinde meydana gelen değişimle kentin artık ticaretin yapıldığı yer olmanın ötesinde üretimin yapıldığı yere dönüşmesi, yapısal değişimleri de beraberinde getirmiştir. Yaşanan değişimlerle birlikte nüfus hareketlerinin odağı haline gelen kentin en önemli sorunu; tarihsel, sosyal, kùltùrel ve fiziksel mirasını koruyarak göçle gelen kişileri kendi yaşam kalıpları doğrultusunda etkileyerek içselleştirmek, bu anlamda kent kimliğinin sürdürülebilirliğini sağlamaktır. Ekonomik, sosyal ve kùltùrel anlamda hızlı bir dönüşümün yaşandığı sanayileşme dönemindeki gelişimin hızlı ve kapsamlı özellik

taşıması nedeniyle kent kimliği olumsuz etkilenmiş ve bu dönüşüm daha sonraki dönemlerde de kimlik tartışmalarına süreklilik kazandırmıştır.

Modernizm, yaşanan hızlı değişimle birlikte kaotik bir mekân haline gelen ve kimlik bunalımına giren kenti, rasyonalist bir yaklaşımla ele almış ve belirli bir düzene oturtmaya çalışmıştır. Modernizmin temel hedefi, geliştirdiği araçlarla sanayileşme ile birlikte kimlik krizi yaşamaya başlayan kenti denetim altına almak, yeniden anlamlandırarak ona yeni bir kimlik kazandırmaktır. Ancak modernizmin ortaya koyduğu kent tasarımı; toplumsal öğeleri göz ardı etmek, mekanik ve bu nedenle yabacılaşmaya neden olmak, tek düze ve sıkıcı olmakla eleştirilmiş, bu eleştiriler Postmodern kent anlayışı etrafında ele alınmaya başlamıştır.

Modernizmin ortaya koyduğu kenti, mekanik ve tek düze olmakla eleştiren postmodernizm, çoğulculuk ve farklılık vurgusu yaparak kenti yeniden cazip hale getirmeyi hedeflemektedir. Böylece postmodernizm, modernizmi, ortadan kaldırmaya çalışmakla suçladığı, etnik, sosyal, kültürel, farklılıkları yeniden gündeme getirmekte ve kenti daha parçacı bir yaklaşımla ele almaktadır.

Ortaya çıkış dönemi olarak postmodern dönemle iç içe olan küreleşme ile birlikte kent, yeni ve hızlı bir değişim dalgası içerisine girmiştir. Bir önceki dönemde etkinlik alanı sınırlı bir coğrafi mekân olan kent, bu dönemde devletin önüne geçerek ekonomi ve ticaretin merkezi haline gelmiş ve küresel sistemi kontrol etmeye başlamıştır. Kent artık ulusal değil, küresel bir yapıdır. Küresel dönemin kültürel yaklaşımı postmodern dönemle benzerdir. Küreselleşme de yerel istek, gelenek, aidiyet, vs. bileşenlerin vurgulanması taraftarıdır. Ancak her iki dönemin temel çelişkisi, farklılık ve benzerlik eksenin nereye oturtulacağı konusundadır. Bir yandan özellikle kendisini kentlerin fiziksel tasarımlarında belirginleştiren, belirli standartlar etrafında bir benzeşme yaratılmaya çalışılırken, diğer yandan da kendisini daha çok kültürel alanda gösteren en küçük farklılıklar vurgulanmaktadır.

Kimlik kavramı her ne kadar farklılıklar ve benzerlikler eksenin de ele alınsa da, bu farklılık ve benzerlik ilişkisinde kent ve kentli kimliğinin her iki yönüyle ölçütünün ne olacağı konusunda her iki dönemde de bir belirsizlik söz konusudur. Nitekim her türlü -aidiyet, kültür, gelenek, etnisite, vs.- farklılığın kent mekânında aynı derecede vurgulanması bir düzenden ziyade bir düzenliği dolayısıyla bir karmaşayı beraberinde getirmektedir.

Kent kültürü, kent mekânında yaşayan kişilerin farklılıkları üzerinde temellenen, bu farklılıkların üstünde yer alan, mekâna özgü sosyal, ekonomik, tarihsel birikimi ifade etmektedir. Bu türden bir birikimin yaratılabilmesi ancak, farklılık ve benzerlik ilişkisinde bir dengenin sağlanması ile mümkündür. Bu nedenle, gerek kent gerekse de kentli kimliği açısından farklılık ve benzerlik karşılığında yapılacak bir seçimde; demokratik ilkeler, birlikte yaşama ilkesi ve yaşanan mekânın kendisine özgü koşullarının göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Kent kimliğinin gelişim seyrini etkileyen temel etkenlerden bir tanesi nüfus hareketleri ve bu hareketlerin mekânsal yansımasıdır. Göç hareketleri ve sonrasında gelinen mekânda oluşturulan ilişki ağları kent ve kentli kimliğini doğrudan etkilemektedir. Tez çalışmada, ülke içi nüfus hareketleri ve sonrasında kentlerde kurulan ilişki ağları, kent kimliği olgusunun temel bileşenleri ile ilişkilendirilerek ortaya konulmuş ve bu ilişkilerin kent kimliği üzerindeki etkileri İzmir’ de bulunan hemşehri dernekleri üzerine yapılan saha araştırmasıyla derinleştirilerek analiz edilmiştir.

Türkiye 1950’ li yıllarda hızlı bir kentleşme süreci içerisine girmiştir. Sürecin gelişim seyrini belirleyen temel etken ise, bölgeler arası gelişmişlik farklılıkları yani ekonomik nedenlerdir. Kentleşmenin nedenleri olarak ortaya konulan, itici ve çekici unsurlar arasında bir dengenin olmaması ve sürecin ani ve sıçramalı bir seyir izlemesi, durumu daha da zorlaştırmış ve değişimin sağlıklı bir temele oturtulmasını engellemiştir. Değişimin mekânsal yansıması, gerek kent gerekse de kentli kimliği açısından olumsuz bir niteliğe sahiptir. Yaşanan değişim kendisini öncelikle mekânsal yapılanmada göstermiştir. Kırsal alanlardan gelen kişilerin barınma ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kente özgü mimari, kültürel özellikleri dikkate almayan yapılar oluşturması kent kimliğinin mekan ilişkisine bağlı kılındığı bir yıpranmaya yol açmıştır. Benzer bir bozulma bağlantılı olarak kültürel alanda yaşanmıştır. Gerekli alt yapı ve donanımın eksik olması nedeniyle kentsel üretim süreçlerine dahil olamayan kişilerin yaşamlarına ilişkin değişim, kır yoksulluğundan kent yoksulluğuna geçiş olmuştur. Söz konusu yoksulluğa bir de yoksunluk duygusu eklenince, gelen kişiler kentle bütünleşememiş, tam tersine yabancılaşmaya başlamışlardır. Süreci düzenleyecek kurumsal alt yapıların oluşturulamaması eski

kültürel değer ve yargıların kent mekânında sürdürülmesi isteği ve eğilimini beraberinde getirmiştir. Geleneksel yaşam kalıplarını kentte sürdürme eğilimi ve isteği “hemşehrilik” kavramında somutlaştırılmıştır.

Hemşehrilik; kente göç etmiş kişilerin karşılaştıkları sorunlara ilişkin geliştirdikleri çözüm stratejisi olarak tanımlanmaktadır. Gelişim seyrine bakıldığında ilk ortaya çıktıkları dönemde, söz konusu ilişkilerin ve bu ilişkilere dayalı örgütlenmelerin kentte karşılaşılan sorunların giderilmesi ile ortadan kalkacağı iddia edilmiş, bu anlamda olguya yönelik ekonomik temelli bir tanımlama yapılmıştır. Buna göre bu kurumlar, göçmenlerin kente tutunma sürecinde oluşturdukları geçici bir ara mekanizma değerlendirmesine alınmaktadır ve göçmenin belirli bir yaşam standardına sahip olması ile birlikte ortadan kalkacağı varsayılmaktadır. Oysa bugün hemşehrilik, bunun ötesinde, somut bir kimliği ifade etmektedir. Bir kimliktir; çünkü geleneksel dayanışma ağları çerçevesinde oluşturulan bu ilişki, her şeyden önce biz onlar ayrımına dayanmakta; bu anlamda aynı yöreden gelenler ile bir benzeşmeyi, gelinen kentte bulunan kişilerden ise bir farklılaşmayı ifade etmektedir.

Kimlik niteliği taşıyan bu ilişkinin beklenenin aksine varlığını sürdürdüğü ve gelecek dönemde de sürdüreceği bir yıl içerisinde dernek sayılarında meydana gelen artış rakamları ile açıkça ortaya konmaktadır. Varlığını sürdürmekle birlikte söz konusu yapıların benzerlik ve farklılık ilişkisinde kendilerini hangi ölçütler etrafında ve nerede konumlandıracakları, bu farklılık ve benzerlik ekseninde oluşturulan kent kimliğinin oluşturulması ve sağlıklı bir kentleşmenin gerçekleştirilebilmesi için oldukça önemlidir. Bu bağlamda hemşehrilik ilişkisinin formel yapılanması olarak bu ilişkiye yasal bir meşruluk kazandıran hemşehri derneklerinin, kentle bütünleşme süreçlerini kolaylaştırmaları ve göçle gelen kişilerin temel mekansal aidiyetlerini oluşturmalarını sağlamalarına yardımcı olmaları gerekmektedir.

İzmir, Türkiye’ nin üçüncü büyük ilidir ve nüfus hareketlerinin odağındadır. Tarihi boyunca, göç hareketlerinin kaynağı farklı toplumsal kesimlere dayansa da, gelen nüfusu içselleştirebilmiş ve bir arada yaşatma becerisini gösterebilmiştir. Tarihsel birikimi, ekonomik, coğrafi ve toplumsal yapısı, fiziksel ve mimari yapılanması birleşerek İzmir Kent kimliğini oluşturmaktadır. Bu kimliğin ne kadar korunup sürdürülebildiği, göçle gelen kişilerin bu kimliği ne kadar özümseyebildiği veya İzmir’ in bunu ne kadar özümsetebildiği bugün tartışılan konular arasındadır.

Özellikle 1950' ler ile birlikte yaşanan göç sürecinden en fazla etkilenen kentlerden bir tanesi ve nüfusunun neredeyse yarısını İzmir İl nüfusuna kayıtlı olmayan kişilerin oluşturduğu bir kent olması bu sorunun önemini artırmaktadır.

İzmir için hemşehri dernekleri üzerinde yaptığımız araştırmada söz konusu soruların cevapları aranmıştır. Elde edilen veriler değerlendirildiğinde; İzmir' in göçle gelen kişileri kendi kimliği doğrultusunda ne kadar etkileyebildiği, bu kimliği ne kadar özümsetebildiği konusunda; İzmir' in gelen kişileri içselleştirdiği ve kendi yaşam kalıpları doğrultusunda etkilediği ve bu yönde bir değişim yaşamalarını sağladığına ilişkin ortak bir görüşün olduğu tespit edilmiştir. Hemşehrilik ilişkisi konusunda hakim görüş, bu ilişkinin insanın toplumsal bir varlık olması nedeniyle bir ihtiyaç olduğudur. Hemşehrilik ilişkisi ve bu ilişkinin toplumsal ilişkilerdeki yeri ve önemi irdelendiğinde, her şeyden önce hemşehrilik ilişkisinin bir güven kaynağı olduğu tespit edilmiştir. Hemşehrilik ilişkisi ve bu ilişki üzerinden oluşturulan birliktelik, cemiyet türü, statü ilişkilerinin hakim olduğu kent mekanında birey açısından bir güven kaynağıdır. Üyelerin büyük çoğunluğu hemşehri birlikteliğinin kendilerini güvende hissetmelerini sağladığını ifade etmiştir. Herhangi bir sorun karşısında kişilerin ilk başvurdukları kişi de yine hemşehrileridir. Hemşehrilik ilişkilerinin yapısı konusunda, hemşehrilik ilişkilerinin daha çok erkekler arası ilişkiler şeklinde yapılandığı ve mekânsal yansımasının da yine bu yönde olduğu dikkat çekmektedir. Kadınların söz konusu ilişkiler ağına dahil edilmeleri genellikle büyük organizasyonlar şeklinde ortaya çıkmakta ve hemşehrilik ilişkilerinin yürütüldüğü mekanlarda görünürlükleri de bu organizasyonlarla sınırlı kalmaktadır.

Hemşehrilik ilişkisi ve bunun sürdürülebilirliği açısından, söz konusu ilişki içerisinde yer alan kitlenin genel olarak orta ve yaş üstü gruba ait kişilerden oluştuğu görülmektedir. Bu durum göçü yaşayan kişiler olmaları nedeniyle orta ve üstü yaş grubuna mensup kişilerin memleket kavramına ilişkin farkındalık düzeylerinin yüksek olmasının bir sonucudur. Bununla birlikte gençlerin de bu ağlar içerisinde yer alması ve memleket algısının sürdürülebilirliğinin sağlanması hemşehri birliklerinin temel amaçlarından bir tanesidir. Üyelerin yaş ve mesleki profilleri uyumluluk göstermektedir. Üyelerin büyük bölümü ilkökul mezunu ve serbest meslek erbabıdır. Hemşehrilik ilişkilerinin kente tutunma, kentsel süreçlere katılmada aracı bir

mekanizma olarak ortaya çıktığı bilgisi söz konu verilerle birlikte değerlendirildiğinde daha anlamlı hale gelmektedir. Böylece hemşehrilik ekonomik nedenler üzerinden şekillenen göç süreci sonrasında, eğitim düzeyi düşük ve herhangi bir vasfa sahip olmayan kişiler için üretim süreçlerinde yer alma ve kentte tutunma stratejisi olarak ortaya çıkmaktadır.

Kent kimliği ve onun temel dayanakları açısından elde edilen veriler değerlendirildiğinde, İzmir kent kimliğinin temel bileşeninin kıyı kenti olma özelliğine dayandığı görülmektedir. Temel kimlik bileşeni olarak ortaya konan kıyı kenti olma yani kentin denizle olan ilişkisi, kent kimliğinin sürdürülebilirliği açısından üzerinde önemle durulması, gerek kent gerekse de kentliler açısından görünürlülüğünün artırılması gerekmektedir. Bununla birlikte diğer önemli bileşen yaşam kalitesidir. İnsanları iş ve ev dışındaki zamanlarını nasıl değerlendirdikleri yaşam tarzı olarak ifade edilmektedir. İzmir sağlamış olduğu yaşam kalitesi düzeyi ile kendisine özgü bir yaşam tarzını yaratmış böylece kent kimliğinin toplumsal bileşenini oluşturmuştur.

Hemşehrilik ilişkilerinin mekânsal aidiyeti bu anlamda kentle bütünleşme düzeyini etkileme yönü ele alındığında, genel olarak aynı mekândan gelmiş olma algısının gelinen kent – İzmir- ile ilişkileri olumsuz etkilemediği ve bu anlamda engelleyici bir rol oynamadığı görülmektedir. Nitekim üyelerin büyük çoğunluğu kendilerini bulundukları mekâna ait hissettiklerini dile getirmiştir. Bununla birlikte kentle kurulan ilişkilerde belirleyici etkenin kentte kalış süresi olduğu dikkati çekmektedir. Kendimi yaşadığım kente ait hissediyorum, öldüğüm zaman yaşadığım kente gömülmek istiyorum, hemşehri aynı kentte yaşayan kişilerdir, gerekli koşullar sağlanırsa memleketime geri dönerim, önermelerine kentle bütünleşme düzeyleri açısından olumlu cevap veren kitlenin orta yaş üstü gruba mensup, bu anlamda kentte kalma süresi en uzun kişiler olduğu görülmektedir. Kentte kalış süresinin uzunluğu kentle bütünleşme süreçlerini olumlu etkilemekte ve mekânsal aidiyetin değiştirilmesini sağlamaktadır. Temel kentlileşme savında olduğu gibi, kentte kalma süresi ile birlikte kentle etkileşim artmakta ve bu etkileşim kişinin kendisini bulunduğu mekân doğrultusunda değiştirmesini sağlamaktadır.

Genel olarak üyelerin çoğunluğunun kentte bulunan gruplar arasında mekânsal aidiyetler bağlamında bir ayrım yapmadıkları ve herkesi hemşehrisi olarak

gördükleri tespit edilmiştir. Bu durum çalışmanın kent ve kentliği kimliği açısından ortaya koyduğu temel çözüm stratejisi ile uyumludur. Bununla birlikte her ne kadar genel eğilim mekânsal ve dolayısıyla toplumsal bir ayrım yapılmadığı ise de, üyelerin önemli bir bölümü kentte yer alan kişiler arasında bir ayrıştırma ve geline yöre üzerinden bir hemşehrilik tanımlaması yaptıklarını ifade etmişlerdir. Söz konusu oran, üyelerin memleketleri ile ilişkilerinin yoğunluğu ve memlekete geri dönme eğilimleri ile birlikte ele alındığında kentle bütünleşme düzeyleri açısından ciddi bir orandır. Dernek üyelerinin menşei şehirleri ile ilişkileri ve geri dönme eğilimleri güçlüdür. Bu durum, hemşehri derneklerinin canlı tuttıkları memleket algısının, üyelerin kentle olan ilişkilerini olumsuz etkileyebilme kapasitesine sahip olduğunu göstermektedir. Bu nedenle hemşehri derneklerinin kent içerisindeki konumlarını kentle bütünleş(tir)me amacı çerçevesinde ortaya koymaları büyük önem taşımaktadır.

Günümüzde hemşehrilik ilişkilerinin ve bu ilişkilerin niteliği konusunda yürütülen tartışmaların en önemlilerinden bir tanesi hemşehrilik- siyaset ilişkisidir. Öyle ki, hemşehri dernek sayılarında meydana gelen artış, derneklerin diğer siyasi süreçlere geçmede bir araç oldukları tezi ile açıklanmaktadır. Yapılan araştırmada hemşehri dernekleri ile siyasi kurumlar arasında güçlü bir bağ olduğu ve bu bağın özellikle seçim dönemlerinde kurulduğu gözlemlenmiştir. Sayısal çoğunluk siyasi kurumlarla ilişki kurmayı ve hatta daha sonra siyasi mekanizmalar içerisinde yer almayı kolaylaştırmaktadır. Diğer tartışmalı bir konu ise hemşehri derneklerinin işlevleridir. Hemşehri derneklerinin genel olarak kültürel talepler etrafında ortaya çıktıkları, temel işlevlerinin geline yörenin kültürünü yaşatmak olduğu ifade edilmektedir. Bu durum örneklem bazında da desteklenmiş ve üyelerin derneklerinden beklentilerinde ilk sırayı menşei şehrin kültürünü yaşatması cevabı almıştır. Bununla birlikte hemşehri derneklerini yine sahip oldukları sayısal çoğunluk sayesinde birer çıkar grubu gibi hareket ettikleri gözlemlenmiştir. Derneğin yerel yönetim karar mekanizmaları üzerinde etkileme gücüne sahip olduğu konusunda büyük bir uzlaşma mevcuttur.

Örgütlenme demokratik toplum hayatının bir gereği aynı zamanda bir çıktısıdır. Söz konusu yapılardan bir tanesi de hemşehri dernekleridir. Bu nedenle, Söz konusu yapıların çatışmacı değerler tarafında ortadan kaldırılması sağlıklı bir

çözüm stratejisi değildir. Bunun yerine uzlaşmacı değerler etrafında, bu yapıların nasıl içselleştirileceği ve sağlıklı bir kent yapısına nasıl katkı verebilecekleri belirlenmeli ve bu doğrultuda yönlendirilmelidirler. Bu bakımdan yönetim felsefesinin gerek hemşehri dernekleri tarafından gerekse de kent yönetimleri tarafından benimsenmesi son derece önemlidir.

Kent kimliğinin oluşturulması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması her şeyden önce bütünleşik bir çözüm stratejisi ile mümkündür. Bu nedenle, kent kimliğinin temel dayanakları olarak ortaya konan, kent, kentleşme, kentsel aidiyet, kentlilik bilinci, kentsel güvenlik ve kentli hakları bileşenlerinin bir bütün olarak ele alınması gerekmektedir. Her geçen gün önemini arttırarak koruyan kent kimliğinin sürdürülebilirliğinin sağlanması, ancak, sayılan bileşenlerin her birinin sağlıklı bir temele oturtulması ile mümkündür. Bu bağlamda atılması gereken adımlardan ilki, kentsel yaşam kalitesi göstergelerinin tüm kentsel gruplar düzeyinde hayata geçirilmesidir. Ayrıca kente aidiyeti sağlayacak olan kent kültürü ve bu kültürü oluşturan bileşenler konusunda kentlilerin farkındalıklarının arttırılması gerekmektedir. Bu konuda atılması gereken adımlardan bir tanesi, hemşehrilik bilinci oluşturmaya yönelik faaliyetlerin gerçekleştirilmesidir. Yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları özellikle de hemşehri dernekleri arasında oluşturulacak işbirliği ile hemşehrilik konusundaki algının değiştirilmesi, kavrama ilişkin tanımlamanın yaşanılan kent üzerinden yapılmasının sağlanması gerekmektedir.

Kentsel düzeyde geliştirilecek hemşehrilik bilinci ile kişilerin kentte yaşama hak ve sorumlulukları konusunda farkındalıklarının arttırılması, kent kimliğinin de sürdürülebilirliğini sağlayacaktır. Bu konuda hemşehri dernekleri ve özellikle de kitlesini yönlendirme kapasitesine sahip olan dernek başkanlarına büyük görevler düşmektedir. Sivil toplum anlayışı doğrultusunda dernekler, göçle gelen kişilerin demokratik yaşam pratiklerini öğrendikleri ve bu yönde bir değişim yaşadıkları mekânlar olarak yapılandırılmalıdırlar.

Genel olarak değerlendirildiğinde, sağlıklı bir kentleşme ve buna bağlı olarak sağlıklı bir kent kimliğinin oluşturularak sürdürülebilirliğindeki stratejik yaklaşım; her şeyden önce kentin tüm paydaşlarının demokratik hak ve sorumluluk ekseninde buluşarak ortak aklı oluşturmaları ve ortak adımı atmalarıdır.

KAYNAKÇA

Adıgüzel, Y. (2006). İstanbul' un Kültürel Sermeyesine Hemşehri Derneklerini Katkısı. *Uluslararası Göç Sempozyumu Bildiriler Kitabı* (ss. 237- 247), Düzenleyen Zeytinburnu Belediyesi İstanbul 8- 11 Aralık 2005.

Aksoy, Y. (2002). *Smyrna/ İzmir Efsaneden Gerçeğe. İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını.*

Alptekin, Y. (2007). *Şehir ve Toplum*. İstanbul: Beta Yayınevi.

Alsaç, Ü. (1993). *Türk Kent Düzenlemesi ve Konut Mimarlığı*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Arslanoğlu, R., A. (2000). *Kent, Kimlik ve Küreselleşme*. Bursa: Ezgi Kitabevi.

Atacan, F. (1990). *Sosyal Değişme ve Tarikat CERRAHİLER*. İstanbul: Hil Yayınları.

Bağlı, M. (2006). Türkiye' de Göç ve Kentleşme: Toplumsal Dönüşümün Mekansal ve Kentsel Boyutu. *Uluslararası Göç Sempozyumu Bildiriler Kitabı* (ss. 215- 225), Düzenleyen Zeytinburnu Belediyesi İstanbul 8- 11 Aralık 2005.

Bal, H. (1997) Kentsel Toplumda Anomi- Yabancılaşma Olgusu Kentte Göç Edenlerin Alternatif Çözümü Hemşehri Birlikleri. *II. Sosyoloji Kongresi Toplum ve Göç Sempozyum Bildiriler Kitabı* (ss. 431- 449). Düzenleyen D. İ.E VE Sosyoloji Derneği Mersin 20-21- 22 Kasım.

Bilgin, N. (2011). Sosyal Düşüncede Kent Kimliği. *İdealkent Kent Araştırmaları Dergisi*. (3): 20- 47.

Boockhin, M. (1999). *Kentsiz Kentleşme: Yurttaşlığın Yükselişi ve Çöküşü*. Çev. Burak Özyalçın. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Bumin, K. (1998). *Demokrasi Arayışında Kent*. İstanbul: İz Yayıncılık.

Childe, G. (2009). *Tarihte Neler Oldu*. Çev. Alaeddin Şenel ve Mete Tunçay. İstanbul: Kırmızı Yayınları.

Çizgen, N. (1994). Kent Kültürü Nedir. *Varlık Dergisi*. (1036): 8- 13.

Dellaloğlu, B. F. (2001). Kent Öznenin Evidir. *21. yy. Karşısında Kent ve İnsan* (ss.73- 79). Ed. Firdevs Gümüsoğlu. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Durugönül, E. (1997). Sosyal Değişme, Göç ve Sosyal Hareketler. *II. Sosyoloji Kongresi Toplum ve Göç Sempozyum Bildiriler Kitabı* (ss. 95-100). Düzenleyen D. İ.E VE Sosyoloji Derneği Mersin 20-21- 22 Kasım.

Erder, S. (1996). *İstanbul' a Bir Kent Kondu: Ümraniye*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Erkal, M. (2006). *Sosyoloji*. İstanbul: Der Yayınları.

Erkan, R. (2002). *Kentleşme ve Sosyal Değişme*. Ankara: Bilimadamı Yayınları.

Erol, H., Özdemir, N., Nair, G.(1997). Kentsel Bütünleşme Üzerinde Köy- Kent Farklılaşması ve Aile Kurumunun Etkileri: Sivas Örneği. *II. Sosyoloji Kongresi Toplum ve Göç Sempozyum Bildiriler Kitabı* (ss. 339-355). Düzenleyen D. İ.E ve Sosyoloji Derneği Mersin 20-21- 22 Kasım.

Eyüce, Ö. (2005). İzmir Mimarlık Rehberi. *İzmir' de Mimarlık*. Editör Deniz Güner. İzmir: Mimarlar Odası.

Fırat, D. (2003). Göçmenlerle İlgili Fransız Sosyolojik Düşüncesinin Çözümlemesi. *Toplumbilim Dergisi Göç Özel Sayısı*. (17): 73- 83.

Giddens, A. (2000). Kentler ve Çağcıl Kentliliğin Gelişim. *Sosyoloji* (ss. 499- 529). Ankara: Ayraç Yayınları.

Görmez, K. (1991). *Şehir ve İnsan*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları

Güçlü, S. (2007). Kente Göç ve Kadınların Kentle Bütünleşmeleri: Antalya’ da Toplum Merkezi Örneği. *Sosyoloji Dergisi*. (17): 120-130.

Gülöksüz, Y., Tekeli, İ. (1982). Kentleşme, Kentlileşme ve Türkiye Deneyimi. Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi. (5): 1224- 11237.

Güner, D.(2005). İzmir’ in Kentsel Tarihi. *İzmir Mimarlık Rehberi*. İzmir: Mimarlar Odası.

Hattox, S., R. (1998). *Kahve ve Kahvehaneler*. Çev. Nurettin Elhüseyni. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Hauge, C. (2005). Place Identity, Participation and Planing. *Planing and Place Identity*. (ss. 100-110). Ed. Cliff Hauge, Poul Jenkins, The RTP Library Series.

Işık, O., Pınarcıoğlu, M., M. (2003). *Nöbetleşe Yoksulluk Sultanbeyli Örneği*. İstanbul: İletişim Yayınları.

İzmir Büyükşehir Belediyesi. (2012). *İzmir Büyükşehir Basın Bülteni*. (3)

Karakaş, M. (2003). Modern Bütünleşmeden Postmodern Farklılaşmaya Kentte Toplumsal Etkileşim. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*. (12)2: 16-40.

Karpat, H., K. (2003). Osmanlı *Modernleşmesi: Toplum, Kuramsal Değişim ve Nüfus*. Çev. Akile Zorlu Durukan, Kaan Durukan. Ankara: İmge Kitabevi.

Kartal, S. Kemal, (1983). Kentlileşmenin Ekonomik ve Sosyal Maliyeti. *Amme İdaresi Dergisi*. (16)4: 92- 110.

Keleş, R. (2008). *Kentleşme Politikası*. Ankara: İmge Kitabevi

Kıray, B., M. (1998). *Kentleşme Yazıları*. İstanbul: Bağlam Yayınları.

Kurtoğlu, A. (2004). *Hemşehrilik ve Şehirde Siyaset*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Kurtoğlu, A. (2010). Hemşehri Dernekleri, Yerel Siyaset ve Elit Stratejileri. *Mübeccel Kıray İçin Yazılar* (ss. 307- 321). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Maalouf, A. (2003). *Uzaktan Aşk*. Çev. Samih Rıfat. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Maalouf, A. (2011). *Ölümcül Kimlikler*. Çev. Aysel Bora. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. Çev. Osman Akınhay ve Derya Kömürcü. Ankara: Bilim Sanat Yayınları.

Martindale, D. (2000). Şehir Kuramı. *Şehir ve Cemiyet*. Yayına Hazırlayan Ahmet Aydoğan, Çeviren Fırat Oruç. İstanbul: İz Yayıncılık.

Milletlerarası Modern Mimari Kongresi. (1969). *Atina Anlaşması*. Çeviren Ayda Yörükan. Ankara: İmar ve İskan Bakanlığı Mesken Genel Müdürlüğü.

Monkachi, N. (2003). Sınırdaki İki Örnekten Hareketle Göç(ler) Sosyolojisini Yeniden Düşünmek: Kazablanka' daki Fransızlar ve Paris' teki Amerikalılar. *Toplumbilim Dergisi Göç Özel Sayısı*. (17): 57- 73.

Mumford, L. (2007). *Tarih Boyunca Kent*. Çev. Gürol Koca, Tamer Tosun. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Nezihi, R. (2001). *İzmir' in Tarihi*. İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını.

Oktay, D. (2011). Kent Kimliğine Bütüncül Bir Bakış. *İdealkent Kent Araştırmaları Dergisi*. (3): 8- 19.

Öktem, B. (2005). Küresel Kent Söyleminin Kentsel Mekanı Dönüştürmedeki Rolü. *İstanbul'da Kentsel Ayrışma: Mekansal Dönüşümde Farklı Boyutlar*. Yayına Hazırlayan Hatice Kurtuluş. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Önen, E. (1997). Kent, Dayanışma ve Hemşehri Dernekleri. *II. Sosyoloji Kongresi Toplum ve Göç Sempozyum Bildiriler Kitabı* (ss. 450- 458). Düzenleyen D. İ.E ve Sosyoloji Derneği Mersin 20-21- 22 Kasım.

Özer, İ. (2004). *Kentleşme, Kentlileşme ve Kentsel Değişme*. Bursa: Ekin Kitabevi.

Pustu, Y. (2006). Küreselleşme Sürecinde Kent “Antik Site”den Dünya Kentine. *Sayıştay Dergisi*. (60): 129- 151.

Sezer, D., T. (2008). Dernek Kurma Özgürlüğünün İçeriği ve Gelişim Süreci Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. (10) 1; 1- 58.

Sjoberk, G. (2002). Sanayi Öncesi Kenti. *20 yy. Kenti*. Ed. Bülent Duru ve Ayten Alkan. Ankara: İmge Kitabevi.

Şaylan, G. (2002). *Postmodernizm*. İstanbul: İmge kitabevi.

Şenyapılı, T. (1978). *Bütünleşmemiş Kentli Nüfus Sorunu*. Ankara : O. D. T. Ü.

Türk Dil Kurumu. (2005). *Türkçe Sözlük*. Ankara. T.D.K.

Tekeli, İ. (1991). Kent Kimliği Üzerine Düşünceler. *Kent Planlaması Konuşmaları* (ss. 79- 88). Ankara: TMMOB Mimarlar Odası.

Tekeli, İ. (2009). *Modernizm, Modernite ve Türkiye' nin Kent Planlama Tarihi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Thorns, C., D. (2002). *The Transformation Of Cities, Urban Theory and Urban Life*. Newyork: Palgrave Macmillian.

Toprak, Z. (2008). *Kent Yönetimi ve Politikası*. İzmir: Bütünleşik Matbaa.

Tönnies, F. (2000). Gemeinschaft ve Gesellschaft. *Şehir Ve Cemiyet*. Yayına Hazırlayan ve Çeviren Ahmet Aydoğan. İstanbul: İz Yayıncılık.

Türksoy, H., C. (2000). Kentlileşmek ve Kentlilik Bilinci. *İzmir Kent Kültürü Dergisi*. İzmir: BŞB Kültür Yayını.

Ulric M. (2005). Doğu Alman Kentlerinde Kültür Şoku. *Mekan, Kültür, İktidar* (ss. 107- 117). Ed. Ayşe Öncü ve Petra Weyland. İstanbul: İletişim Yayınları.

Wirth, L. (2002). Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentlileşme. *20. Yüzyıl Kenti* (ss. 78- 105). Ed. Bülent Duru ve Ayten Alkan. Ankara: İmge Kitabevi.

Yapı Kredi Yayınları. (1992). *Üç İzmir*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Yelken, R. (2004). Yeni Sosyal Oluşumlar ve Cemaatin Dönüşümü. *Sosyoloji Dergisi*. 12 (13): 15-22.

Yetkin, S., Yılmaz, F. (2002). *İzmir Kent Tarihi*. İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını.

Yılmaz, N. (2008). *Hemşehri Kimliği*. İstanbul: Beta

Yücekök, N., A. (1972). *Türkiye' de Dernek Gelişimleri (1946- 1968)*. Ankara: Sevinç Matbaası.

İnternet Kaynakları

Adam, R. (23.06.2008). *Küreselleşme ve Mimarlık*.
<http://www.izmimod.org.tr/egemim/66/26-31.pdf> (28.09.2011)

Aksoy, P., Çağlayan, B., Elmas, E., Işık, E., Kaya, A., Şahin B. (28.02.2008).
Günümüz Türkiye 'sinde Yaşanan İç Göçler: Bütünleşme Mi, Geri Dönüş Mü?
www.akdenizgocder.org/.../bilgiuniversitesi_gocarastirmaraporu.pdf (07.01.2012).

Aktas, E., Aka, A., Demir, M., C. (07.05.2008). *Kinship (Hemsehrî) Associations and Rural Transformation in Turkey*.<http://mpira.ub.uni-muenchen.de/8646/>
(15.05.2011).

Aktaş, İ. (12.05.2009). *Kentlerin Kimliği*.
<http://www.haber7.com/haber/20090512/Kent-kimligi.php> / Haber 7 (28.09.2011).

Altındal, Y. (11.02.2010). *Kentleşme Sürecinde Hemşehrilik OlgusuVeMekânsal Kümelenmede Yeniden Üretilen Kimlik*. <http://www.akademiktarih.com/yeni-eklenenler-makaleler-128/10090-kentlee-secde-hemhr-olgusu.html> (02.10.2011).

Aytaç, Ö. (30.12.2005). *Türkiye Kentleşmesinde Bir Ara Kurum: Kent Kahvehaneleri*. w2.anadolu.edu.tr/arastirma/hakemli_dergiler/...2/sos_bil.11.pdf
(18. 10. 2011).

Banger, G. (30.08.2011). *Kentlilik Bilinci*.http://www.duyguguncesi.net/sunular/Kentlilik_Bilinci.pdf (29. 01. 2012).

Bozkurt, Veysel. (18.09.2003). *Yıkıcı Gemeinschaft'tan "Öteki"siz Postmodern Kabilelere: Sanal Cemaatler*.http://www.stradigma.com/turkce/eylul2003/09_2003_09.pdf(15.03.2012).

Caymaz., B. (23.09.2005). *İstanbul'da Niğdeli Hemşehri Dernekleri*.
<http://ejts.revues.org/index410.html> (03.12.2011).

Çotuksöken, B. (06.02.2009). *Kent, Kimlik ve Kültür*.
akademik.maltepe.edu.tr/~betulc/Kent,%20Kimlik%20ve%20Kültür.doc
(10.15.2011).

Çöl, Ş.(1998). *Kentlerimizde Kimlik Sorunu ve Günümüz Kentlerinin Kimlik Derecesini Ölçmek İçin Bir Yöntem Denemesi*. T.C. Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul 1998
<http://www.solencol.com/doktez.html> (23.10.2011).

Deniş, H., E. (04.11.2011). *Osmanlı Ve Cumhuriyet Döneminde Kahvehaneler: Sosyal Ve Siyasal Yaşamın İncelenmesi*. <http://akademikbakis.org/27/05.pdf> (19.06.2012).

Devlet Planlama Teşkilatı. (01.07.2006). *Kalkınma Planı (2007-2013)*.ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan9.pdf (12.01.2012).

Devlet Planlama Teşkilatı. (11.06.2008). *Türkiye' de İç Göçler ve Göç Edenlerin Niteliği (1965- 2000)*. <http://ekutup.dpt.gov.tr/nufus/kocamant/icgoc.pdf>
(07.06.2012).

Erjem, Y. (03.11.2009). *Mersin' de Göç Kentleşme ve Sosyal Problemler*.
isay.icisleri.gov.tr/ortak.../mersin/.../MersindeGoc-Yasar_Erjem.pdf (07.06. 2012).

Erman, T. (1996). *Kentte ki Göçmenin Bakış Açısından Kent/Köy Kimliği "Niçin Köylüyüz Hala?"*<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/476/5523.pdf> (10.21.2011).

Es, M. (12.05.2008). *Kent Üzerine Düşünceler*.

<http://www.ziyaguney.com/dosyalar/dokumanlar/kentuzerine.pdf> (05.10.2011).

Giddens, A. (10.06.2008). *The Consequences of Modernity*.

http://193.231.1.3/file.php/21/GiddensConsequences_of_Modernity_17388b4f6c76919ffe7817f7751c61fa.pdf (01.12.2012).

Güleç, S., Sancak, H., Ö. (14.09.2009). *Göç, Kimlik ve Aidiyet: Almanya'da Yaşayan Türkiye Kökenli Gençler Açısından Bir Analiz*.

<http://idc.sdu.edu.tr/tammetinler/goc/goc9.pdf> (16.12.2011).

Hacıhasanoğlu, O., Ilgın, C. (13.11.2006). *Göç – Aidiyet İlişkisinin Belirlenmesi İçin Model: Berlin / Kreuzberg Örneği*.

http://itudergi.itu.edu.tr/index.php/itudergisi_a/article/view/908/834 (07.01.2012).

Hasanoğlu, M. (24.02.2003). *Küreselleşmenin Devlet Yönetimine Etkileri*.

<http://dergi.sayistay.gov.tr/icerik/der43m4.pdf> (29.12.2011)

Hersant, J., Tomarkin, A. (22.07.2011). *Hometown Organisations in Turkey: An Overview*. <http://www.ejts.org/document397.html> (28. 12. 2011).

Human Development Report 1994. <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr1994/> (29.01.2012)

Kaplan, H. *Bir Sivil Toplum Ögesi Olarak*

Dernekler.<http://www.cagirgan.org/yazarlar/hasan%20kaplan/drnekler.html> (08.05.2012).

Karakurt, E. (26.01.2006). *Kentsel Mekanı Düzenleme Önerileri: Modern Kent Planlama Anlayışı ve Postmodern Kent Planlama*

Anlayışı.iibf.erciyes.edu.tr/dergi/sayi26/ekarakurt.pdf (12.01.2012).

Karasu, A. M. (16.01.2009). *Kentli Haklarının Gelişimi ve Hukuki Boyutları*.
portal.ubap.org.tr/App_Themes/Dergi/2008-78-450.pdf (29.10.2011).

Kaya, E. (13.04.2011). *Kent ve Kentlileşme*.<http://erolkaya.com/wp-content/uploads/kk.pdf> (05.10.2011).

Kayın, E. (22. 10. 2009). *Mekânsal ve Sosyo-Ekonomik “Tümleşiklikler - Parçalanmışlıklar” Geriliminde “İzmirlilik”*.http://www.apikam.org.tr/images/pdf/sergi/E.Kayin_Mekansal.pdf
(31.05.2012).

Kaypak, Ş. (01.12.2010). *Antakya’nın Kent Kimliği Açısından İrdelenmesi*.
<http://asosindex.com/journal-article-fulltext?id=11147&part=1> (05.10.2011).

Keleş, R. (06.02.2010). *Kent ve Kültür Üzerine.Hata! Köprü başvurusu geçerli değil. .*
(08.10.2011).

Kentlilik Bilinci, Kültür ve Eğitim Komisyonu. (04. 2009). *Kentlilik Bilinci, Kültür ve Eğitim Komisyonu. Raporu*. www.kentges.gov.tr/_dosyalar/sura_raporlari/kitap9.pdf
(22. 09. 2011).

Kurtoğlu, A. (09.07.2005). *Mekansal Bir Olgu Olarak Hemşehrilik Ve Bir Hemşehrilik Mekanı Olarak Dernekler*. <http://ejts.revues.org/index375.html> (11. 10. 2011).

Lacroix, T. (07.12.2010). *Hometown Organisations and Development Practices*.
<http://www.imi.ox.ac.uk/pdfs/imi-working-papers/wp-10-28-hometownorganisations>
(11. 10. 2011).

Narlı, N. (31.12.2002). *İlksel Bağlar, Hemşehrilik, Gettolaşma*.
<http://www2.bianet.org/bianet/toplum/8376-ilksel-baglar-hemsehrilik-gettolasma>
(28.09.2011).

Orozco, M. (16. 09. 2003). *Hometown Associations and Their Present and Future Partnerships: New Development Opportunities?*<http://www.thedialogue.org/PublicationFiles/final%20USAID%20HTA%20Report.pdf> (27.12.2011).

Önder, F. (09. 05. 2008). *Kentli Hakları ve Yerel Siyaset –*
<http://www.yerelsiyaset.com/pdf/mayis2008/7.pdf> (29.10.2011).

Özdemir, H. (07.05.2012). *Türkiye’de İç Göçler Üzerine Genel Bir Değerlendirme*.<http://www.akademikbakis.org/30/11.pdf> (07.06. 2012).

Özdil, Y. (15.03.2009). İzmir. *Hürriyet Gazetesi*.
<http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/11211624.asp> (25.05.2012).

Palabıyık, H. (01.02.2010). *Avrupa Kentsel Şartı*.
<http://members.comu.edu.tr/hpalabiyik/makale/f9.pdf> (29. 10. 2011).

Potur, A., A. (18. 10.2007). *Kentlilik Bilincinin Oluşumunda Önemli Bir Kavram Olarak Âidiyet: Kuzguncuk/Üsküdar Örneği*.
<http://www.uskudar.bel.tr/trTR/bilgi/Lists/Sunumlar/Attachments/1310/T02.pdf> (16.12.2011).

Pustu, Y., Yücel, N. *Küreselleşme Sürecinde Ulus-Devletin Alternatifi Kent Devleti Olabilir Mi?* .[http://www.tid.gov.tr/Makaleler/N.Yücel 117-140.doc](http://www.tid.gov.tr/Makaleler/N.Yücel%20117-140.doc) (30.03.2012).

Sağlam, S. (15.05.2008). *Türkiye’ de İç Göç Olgusu ve Kentleşme*.
http://turkoloji.cu.edu.tr/GENEL/serdar_saglam_turkiyede_ic_goc_olgusu_kentlesme.pdf (Erişim: 08.04. 2012).

Rose, G. (15.05.2003). *Place and Identity: a sense of place*.
project2225.wikispaces.com/.../Place+and+i... (08.01.2012).

Sami, K. (29. 03. 2010). *Halk Kültürü Bağlamında Kahvehanelerin Toplumsal Ve Mekânsal Dönüşümleri Diyarbakır Kent Örneği*.

www.millifolklor.com/tr/sayfalar/85/18_.pdf (22. 07. 2012).

Saraçoğlu, C. (19. 09. 2010). *Türkiye’de Göç Çalışmalarında 1980 Sonrası Paradigma Değişim*.

http://www.politikadergisi.com/sites/default/files/kutuphane/turkiyede_goc_calismalarinda_1980_sonrasi_paradigma_degisimi.pdf (07.06.2012).

Şan, K.,M. (16. 05. 2007). *Zygmunt Bauman: Modernlik ve Postmoderlik Arasında Bir Sosyolog*. http://www.sosyoloji.sakarya.edu.tr/zygmunt_bauman.pdf (21.03.2012).

Şentürk, H. (30. 12. 2008). *Kentlilik Bilinci Sorunlar ve Çözüm Önerileri. Isparta Toplantıları 7*. www.yerelsiyaset.com/v4/medya/isparta2.pdf (29. 10. 2011).

Tatlidil, E. (04.02.2009). *Kent Ve Kentli Kimliği: İzmir Örneği*.http://www.onlinedergi.com/MakaleDosyalari/51/PDF2009_1_18.pdf (18. 12. 2011).

Tekeli, İ. (22.10.2009). *İzmir’in Farklılığı Üzerinde Düşünmenin Değişik Yolları*. http://www.apikam.org.tr/images/pdf/sergi/ITekeli_IzmirinFarklilik.pdf (31.05.2012).

The European Charter. http://sustainable-cities.eu/upload/pdf_files/URBAN_CHARTER_EN.pdf (03. 12. 2011).

Topçu, D. K.(08.11.2011). *Kent Kimliği Üzerine Bir Araştırma: Konya Örneği*, www.insanbilimleri.com/ojs/index.php/uib/article/download/.../822 (06.12.2011).

Toprak, Z. (14.08.2009). *Yabancı Emekli Yerleşiklerin Yerelde Kamusal Hayata Katılım İstekliliği ve Yerel Halkla İlişkileri (Antalya İçin Bir Yaklaşım)*.

[http://ybd.comu.edu.tr/sites/ybd.comu.edu.tr/files/Yabanc%C4%B1%20Emekli%20Yerle%C5%9Fiklerin%20Yerelde%20Kamusal%20Hayata%20Kat%C4%B1%C4%B1m%20%C4%B0steklili%C4%9Fi%20ve%20Yerel%20Halkla%20%C4%B0li%C5%9Fkileri%20\(Antalya%20i%C3%A7in%20Bir%20Yakla%C5%9F%C4%B1m\).pdf](http://ybd.comu.edu.tr/sites/ybd.comu.edu.tr/files/Yabanc%C4%B1%20Emekli%20Yerle%C5%9Fiklerin%20Yerelde%20Kamusal%20Hayata%20Kat%C4%B1%C4%B1m%20%C4%B0steklili%C4%9Fi%20ve%20Yerel%20Halkla%20%C4%B0li%C5%9Fkileri%20(Antalya%20i%C3%A7in%20Bir%20Yakla%C5%9F%C4%B1m).pdf) (24.01.2013).

Toprak, Z., Karakurt, A. (2012). *Türkiye’de Yabancı Mezarlıkları ve Küresel İlişkiler Ağında Stratejik Gelişmeler; İzmir İçin Bir Yaklaşım*
http://ybd.comu.edu.tr/sites/ybd.comu.edu.tr/files/TRKiYE%C3%86DE%20YABANCI%20MEZARLIKLARI_Y%C3%B7netim%20Bilimleri%20Dergisi%20Cilt%207%20Say%C2%B2%201.pdf (06.01.2013).

Uçar, B. (05.02.2012). *Türkiye İle AB Ülkeleri Dernekler Mevzuatının Tarihi Gelişimi*.<http://www.kentakademisi.com/turkiye-ile-ab-ulkeleri-dernekler-mevzuatinin-tarihi-gelisimi/15163/> (08. 05. 2012).

Uluslararası Göç Örgütü. (2009). *Göç Terimleri Sözlüğü*.http://gib.icisleri.gov.tr/ortak_icerik/gib/G%C3%96%C3%87%20TER%C4%B0MLER%C4%B0%20S%C3%96ZL%C3%9C%C4%9E%C3%9C.pdf (08. 05. 2012).

Yahyagil, M. (10.11.2008). *Kentlerin Kültürün Gelişimine Etkileri*.
www.yahyamet.net/Kentler_ve_Kultur.pdf (08. 10. 2011).

Yavuzçehre, S., P., Torlak, E., S. (26.03.2008). *Kentsel Yasam Kalitesi ve Belediyeler: Denizli Karşıyaka Mahallesi Örneği*.
http://sosyalbilimler.sdu.edu.tr/PDF/yil2_sayi4_10.pdf (29.01.2012).

Yılmaz, N.(29. 07. 2007). *Farklılaştıran ve Ayırıştıran Bir Mekanizma Olarak Kentleşme*.
<http://www.iudergi.com/tr/index.php/sosyalsiyaset/article/viewFile/219/207> (29.10.2011).

Aidiyet, www.tdk.gov.tr. (20.12.2011).

Kimlik, www.tdk.gov.tr. (13.01.2012).

Kendileme. <http://www.bilgilik.com/psikoloji/kavramlar/kendileme.html>
(13.11.2011).

Quality Of Life, http://en.wikipedia.org/wiki/Quality_of_life (08. 12. 2012)
Meteorological Climate Theory,
http://en.wikipedia.org/wiki/Montesquieu#Meteorological_climate_theory
(08.12.2012).

5393 Sayılı Belediye Kanunu. (07.03.2005).
<http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5393.html> (08. 10. 2011).

5253 Sayılı Dernekler Kanunu (23.11.2004).
[http://www.dernekler.gov.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=180
%3A5253-dernekler-kanunu&catid=30%3Akanunlar&Itemid=43&lang=tr](http://www.dernekler.gov.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=180%3A5253-dernekler-kanunu&catid=30%3Akanunlar&Itemid=43&lang=tr)
(25.06.2012).

TUİK. *İllere Göre İl/İlçe Merkezi ve Belde/Köy Nüfusu*
2011.http://rapor.tuik.gov.tr/reports/rwservlet?adnksdb2&ENVID=adnksdb2Env&report=wa_turkiye_il_koy_sehir.RDF&p_il1=35&p_kod=2&p_yil=2011&p_dil=1&desformat=html
(22.11.2012).

T.U.İ.K. *İkamet Edilen İle Göre Nüfusa Kayıtlı Olunan*
İl.http://rapor.tuik.gov.tr/reports/rwservlet?adnksdb2&ENVID=adnksdb2Env&report=wa_ikameteditilen_il.RDF&p_kod=2&p_kil1=35&p_yil=2011&p_dil=1&desformat=html
(22.11.2012).

T.U.İ.K. *İllerin Aldığı Göç (2010-2011*
dönemi).<http://rapor.tuik.gov.tr/reports/rwservlet?adnksdb2&ENVID=adnksdb2Env&report>

=wa_adnks_goc_ilara.RDF&p_kod=2&p_il1=35&p_goc=1&p_yil=2011&p_dil=1&desformat=html (22. 11. 2012).

T.U.İ.K. İzmir' in Röntgenini Çekti.

<http://www.egedesonsoz.com/fotogal.asp?haberid=930> (07.02.2012).

<http://www.dernekler.gov.tr/> (02.12.2012).

EKLER